

Botladozó könyvtárügyünk

Bármelyik politikus sikertörténetként adná elő a hazai könyvtárügy 90 utáni közel két évtizedét, hisz van bőven eredmény, amit fel lehet sorolni: újra van minden községben egész (fő)állású könyvtáros, van könyvtári törvény, a városi és megyei könyvtárak személyzete jelentősen megnőtt, néhol háromszorosára is, a számítógépesítés egyre gyorsul, a könyvvásárlásra egyre több pénz jut.

Az a baj, hogy mi szakmabeliek ezt mind tudjuk, de nem csak ezt, hanem ennél jóval többet. És ez a tudás nem tölt el örömmel. Sajnos minden eredményünk felmás módon valósult meg. Az önkormányzati fenntartásba került községi könyvtárak felében, ha van főállású könyvtáros. Sokszor évekig nem töltik be a megüresedett állást, vagy ami még rosszabb: a könyvtárost a polgármesteri hivatalban dolgoztatják, vagy csak félállást biztosítanak. Szerencsés az a község, amelyikben a félállású könyvtáros még egy félállásnyi művelődési házi igazgatóságot kap. A községek legalább harmadában nem gyarapítják az állományt, könyvet nem vásárolnak, így csak az innen-onnan ajándékba kapott könyvekkel gyarapszik az állomány. A községekben a számítógépesítés is döcögve halad, jó, ha a községi könyvtárak ötödében van számítógép, internet hozzáférés még kevesebben. Pedig épp a községeknek lenne a legnagyobb szükség az internet-klubra, vagy Teleházra, vagy könyvtárban való internet-hozzáférésre. A néhány létrejött Teleház működése is azért akadozik, mert nem a könyvtárakba telepítették. Nem a könyvtáros, hanem egyesületek, vagy a polgármester által megbízott önkéntesek vezetik. Nem ismerték fel azt az egyszerű igazságot, hogy a szervezett keret, a már biztos forma új tartalmak befogadására is alkalmasabb és eredményesebb, mint a rögtönzött megoldások.

A könyvtári törvény többé-kevésbé helyesen szabja meg a könyvtárak működésének és fejlődésének kereteit, csak az a baj, hogy szankciókat nem ír elő. Márpedig szankciók nélkül nem tör-

vény a törvény, csak pusztá ajánlás, ami bármilyen jó szándékú legyen is, csak írott malaszt marad.

Jelentősen nőtt a könyvtárosok száma, de a szakképesítetteké már távolról sem abban az arányban. Bár van főiskolai és egyetemi szintű oktatás, színvonala viszont vitatható. Nem társították irodalom-, vagy esetleg népművelői szakkal, így a végzetek műveltségégre nagyon szerény, közművelődési ismereteik alig vannak. Igaz, hogy legtöbbször nem is a szakmában helyezkedik el, mert a könyvtárosi állások már foglaltak. Elfoglalásukat a törvény nem köti szakmai képzettséghez, elegendő egy párhetes szakmai képzés megszerzése. A községi könyvtárosok még ezt sem tudják megszerezni, mert alkalmazóik nem hajlandóak kifizetni a tanfolyam költségeit.

Az önkormányzatok teljes jogú gazdái a közkönyvtáraknak, de önkormányzati szabad döntési lehetőségeikkel nem élnek, hanem visszaélnek. Nem biztosítják közösségüknek a megfelelő könyvtári ellátást, így megfosztják a művelődés egyik fontos lehetőségétől. Arra hivatkoznak, hogy alig van érdeklődés a könyvtár iránt. Csoda-e? Hisz a bezárt könyvtár, vagy a fűtetlen könyvtárban vagy megtalálható, vagy éppen máshol melegebb, vagy netán máshová irányított könyvtáros hiányában éppen szünetelő könyvtárosi szolgáltatás, aligha vonzhat olvasókat, főleg, ha a könyvállomány sem nyújt újdonságokat, keresett olvasmányokat. Persze a kérdés összetettebb. Megvan a felelőssége a megyei könyvtáraknak, s meg a községi könyvtárosoknak is. A működés kereteinek biztosítása nélkül azonban ezek számonkérése csak másodlagos gond.

Az önkormányzatokat a megyei tanácsok sem tudják ellenőrizni, befolyásolni, mint ezt számos példa mutatja. Az egyedüli, aki nyomást gyakorolhatna a minden szintű önkormányzatokra, az csak az RMDSZ, legalábbis az ő színeiben megválasztott tanácsok.

Egyesületünk több kísérletet tett az RMDSZ felső vezetésének bevonására a könyvtári szolgálta-

A Magyar Olvasástársaság 2006 augusztusában Budapesten házigazdája volt a Nemzetközi Olvasástársaság 21. Világkongresszusának

tások javításába, de mindezidáig nem sok eredménnyel. Mégis, úgy véljük, hogy ezeket a kísérleteket folytatni kell, amellet, hogy saját munkánk folyamatos javításával, sokszínűbbé tételével bizonyítjuk mindentíle vezetés, és a lehetséges olvasók felé a könyvtár hasznosságát. Ez pedig tájékozódást kíván, minőségi munkát és mindenekelőtt elkötelezettséget a közösség iránt, amelyben élünk és dolgozunk.

KISS JENŐ

Önarckép, linómetszet, 1940.
Balaskó Nándor exlibrise.

Veszélyesebb a világ versek nélkül

(Világkongresszus az olvasásról Budapesten)

Salamanca 1987 júliusa, a Nemzetközi Olvasástársaság V. Európai Konferenciája, esténként rendszeresen kimegyek a Fő térre (Plaza Mayor), ahol háztizsákos tizen-, huszonéves turisták csapatai után még a 12. század elején alapított, azóta is folyamatosan működő egyetemmel rendelkező kisváros polgárai rendszeresen találkoznak egy ital, egy kávé, fagyalt mellett, zajlik az asztalok körüli, csevegős, ismerkedős, barátságos társadalmi élet. A tér tarka, látszólag felhőtlen és spontán forgatagában jól szervezett rend uralkodik. Pontosan láthatóak az árak, s ennek megfelelően tagozódik a fogyasztói társadalom. Emléktárgyak olcsón a turistáknak, no és drágább ékszerek, egy meghatározott régióban mozog az idős cipőtisztító, a centrumban rendszerint az utcai zenészeket állják körül, s ugyancsak jól látható a fűvesek sarka. Minden este pontosan érkezik kerékpáron, ugyanott telepedik le a 60-70 év közötti, farmernadrágos, galambosz férfi, deszkából készített hátizsákjából könyveket vesz elő és árulja. Julian, friss barátom a Kanári szigetekről kérésre fordítja a könyvek – a szerző verseskötetei – elé kitett feliratot: Versek nélkül veszélyesebb lesz a világ.

Akkor is derülten érteni véltem a reklám mélyebb értelmét, de 2001. szeptember 11., illetve legutóbbi vizsgálatok eredményei (PISA 2003, Nagy – Péterfi 2006) után még gyakrabban, élesebben merül fel bennem a fenti kép. Igen, azóta egyértelműen veszélyesebb lett a világ, s mi pedig egyre kevesebbet olvasunk, s ebben a rohanós, célszerűbbé, haszonelvűbbé lett világban minden bizonnyal általában a szépirodalmat, s azon belül is a verseket hagyjuk magunk mögött a leggyorsabban.

Két rövid utalással hadd tegyem tárgyyszerűbbé az említett veszélyérzetet. Egyrészt a Köpp Mária vezette SOTE Magatartáskutató Intézetének friss adatai szerint 3 változó mentén (depresszió, ellenségeség, elégedetlenség), jellegzetes U alakú görbe rajzolható az adatokból. Az adatfelvétel 3 időpontja: 1995, 2002 és 2005. Vagyis a jelzett attitűdök, személyiségjellemzők a két szélső időpontban magas értékeket, míg 2002-ben szignifikánsan alacsonyabbat mutattak.

Másrészt nemzetközi kutatások sorából (Schleicher 2006) közismert, hogy a rosszul olvasók 75 százaléka munkanélküli. A veszélyforrások nyilvánvalóan összetett, külső és belső alakzatból állnak egybe.

A már említett Nemzetközi Olvasástársaság (International Reading Association) 2006. augusztus 7–10. közötti napokban Budapesten, az ELTE Egyetemi Kongresszusi Központjában (XI. ker. Pázmány Péter sétány 1.) rendezte félszázados fennállásának 21. Világkongresszusát, s ennek házigazdája a Magyar Olvasástársaság volt. Miért Budapest – adódik az első kérdés. Mert meghívtuk őket, mert érdemesnek és alkalmasnak ítélték szervezetünket az együttműködésre eddigi teljesítményünk alapján. (Az előzményekről bővebben olvasható a Könyv és Nevelés 2006/1 számában.) A meghívást megelőzően, az ötlet megfogalmazásakor azonban a Magyar Olvasástársaság vezető testületében éppen az alapítók egyi-

ke, Kádárné Fülöp Judit joggal, nagyon keményen kérdezett: mi hasznunk nekünk ebből? Miért dolgozzunk mi évekig, hogy a világ boldogabbik feléről érkezett, gazdagabb kollégáink itt majd jól érezzék magukat? Több racionális érvet fogalmaztunk meg: nem lehet célunk, hogy egy ilyen rendezvényen csupán az egyébként is gyakran publikáló, szereplő, utazó 6-8, főként egyetemi állásokban lévő kollégáink legyenek kizárólag az előadók, a hallgatók. A lehető legszélesebbre kell nyitni a kaput! Első renden, lehetőleg érvényesüljön az olvasástudományok interdiszciplináris jellege, illetve az egyetemi oktatók, a kutatók mellett a gyakorlat képviselői (tanítók, tanárok, könyvtárosok, gyermekkönyvtári szakemberek, könyvtáros tanárok, logopédusok, pszichológusok, szociológusok, szerkesztők, tankönyvírók, a gyermek és ifjúsági sajtó, valamint irodalom jeles képviselői, a digitalizáció nagymesterei) ugyancsak feltétlenül szóhoz jussanak!

Másrészt pedig elképzelhetetlen volt számunkra a sikeres konferencia a határon túli magyar szakemberek, továbbá az európai, volt szocialista országok megfelelő szintű képviselői, valamint a hazai írott és elektronikus sajtó hatékony közreműködése, bevonása nélkül. Bátran jelenthetem, ezekben az ügyekben maradéktalanul elértük céljainkat. (E sorok írása közben 2006. okt. 26-án is interjúalanyt kér tőlem telefonon a világkongresszussal kapcsolatban az egyik legnagyobb példányszámú napilap szerkesztője. Steklács Jánost javasoltam.)

Rövid beszámolóim elején kell jeleznem, hogy a részletek iránt mélyebben érdeklődők számára a világszervezet és társaságunk honlapjainak használatát ajánlom (és), melyeken számos előadás prezentációja, illetve teljes szövegű változata olvasható.

A jó két éven át tartó előkészületek egyik legérzékenyebb kérdéskörének a majdani konferencia tematikus csomópontjainak meghatározása bizonyult. A nézeteltérések részletezése nélkül mégis érzékeltetni kell a gondolkodásmódbeli különbözőségeket. Elfogadhatatlannak tartották, többek között az írók néhány képviselőjének meghívását. Kizárólag a magyar IBBY elnöke, Békés Pál, mint gyermekkönyvek szerzője kaphatott szót. Hasonlóképpen elutasították a könyvtárak, illetve a digitalizáció kérdéskörének önálló szerepeltetését. Számunkra érthetetlen módon ez utóbbi témát kizárólag a „technology” címszó alá sorolták be.

A választható témák köre ennek ellenére gyakorlatilag határtalan volt, amint az felsorolásunkból is egyértelműen kiderül. (Lásd: egyéb!)

Kulturális sokszínűség (kisebbségek, multikulturális közeg, migránsok)

Kutatási eredmények

Eredménymérés, iskolai minőségbiztosítás, PISA, PIRLS

Olvasás, írás, kritikai gondolkodás

Olvasástanítás (módszertani kérdések, tapasztalatok az óvodától a középiskoláig, családközpontú olvasásra nevelés)

Értékelés az osztályteremben

Gyermekirodalom, könyvtárak

Egyéb

A tartalmi kérdések áttekintése előtt egy nyomtatásban is megjelent félreértést kell eloszlatnom. Egyetlen világkongresszus zajlott a jelzett napokban, egységes elvek, módszerek alkalmazásával, de két hivatalos nyelv volt használható, az angol és a magyar. Ennek világossá tétele elvi és gyakorlati szinten egyaránt jelentős. Nagy hiba lenne az angolul nem elég jól tudókat eleve kizárni egy világméretű diskurzusból. Másrészt miféle alkalomból lehetett volna 3 nap alatt, egyetlen helyen 96 magyar előadót mikrofon elé állítani, hogy az olvasással kapcsolatos sajátos tudását megoszthassa hallgatóságával?

Már a 417 angol nyelvű előadás szerzőjének, témájának felsorolása is képtelen vállalkozás lenne, s ezért inkább csupán néhány szikár tény és benyomásaink egy részét tesszük nyilvánossá. A 39 országból érkezők valóban a világ minden földrészét, táját képviselték Alaszkától Új-Zélandig, Costa Ricától Sanghájig, Ausztráliától Kanadán át Venezueláig, Angliától Horvátorszáig, Albániától Svédorszáig, Brazíliától Koreáig, Csehországtól Oroszorszáig, Észtországtól Romániáig, Bulgáriától Szlovéniáig, Lengyelországtól Macedóniáig, s hogy a határon túli kollégáink se maradhassanak ki, Kárpátaljától Szlovákián át a Vajdaságig.

A konferencia első kötetlen találkozása hétfőn (aug. 7.) este 6 órakor az OSZK-ban rendezett fogadással indult, ahol sok régi ismerős – a pompás zenét szolgáltató Csík zenekar hangjai és a gazdagon terített asztal mellett – folytathatta az akár évekkorábban megkezdett beszélgetést, illetve szükségképpen új barátságok alapjai néhány perc múltán ugyancsak megteremtődhettek.

A tényleges munka kedden (aug. 8.) reggel 9 órakor kezdődött, ahol a rövid, formális elnöki (Timothy Shanahan, Nagy Attila) köszöntök után Solyom László elnök úr már megjelent tartalmas üzenetét angolul kellett felolvasnom. A szöveg értékeit jelzi, hogy elhangzását követően többen (amerikaiak, lengyelek, magyarok, svédek stb.) azonnal elkérték a kéziratot. Ezt követően a már ugyancsak a 3K szeptemberi számában olvasható, a magyarországi olvasástörténet fontos elemeit felvillantó Kolostor, olvasás, iskola című előadását tartotta meg Korzenszky Richárd a Tihanyi Bencés Apátság perjele.

Azonnal elsőprő sikert aratott Berecz András, angol tolmács segítségével elmondott meséje, melyből megtudhattuk, hogy milyen bajok származnak abból, ha az udvari bolond és a király helyet cserél egymással.

A nyitó plenáris ülés legfajszínűsőbb előadását kétségtelenül Andreas Schleicher a PISA vizsgálatok fő szervezője tartotta, melyet a hallgatóság szinte lélegzetviesszafojtva figyelt. (Egyébként szavát adta egy angol nyelvű cikk postázását illetően. A sürgető levelet már jó hónapja elküldtem, a választ reménykedve várom.) A bevezető sorokban már idézett összefüggés (rossz szövegértés – munkanélküliség), mellett számos, egész oktatási rendszerünket érintő következtetést megfogalmazott. Ezért is fontos lenne tőle, közvetlenül idézni mind oktatáspolitikusaink, mind a pedagógusképzésben érintett kollégáink számára. Egy gondolatát mégis megemlítezzük: a magyarországi tanulók szövegértési eredményei az elmúlt évtizedek alatt semmit nem javultak, az adatok

szerint inkább hátrébb kerültek a rangsorban.

Az egy időben, 15 teremben zajló előadások követésének látszatát is kerülve, a programfüzet sokadzsori lapozgatása után, illetve a valóban meghallgatottak szubjektív felidézése nyomán tesztek kísérletet a legfontosabb benyomások rögzítésére.

Elsőként egy globális megjegyzés. A magyar szekciók előadásai jóval szélesebb skálán rendeződtek el, mint az amerikaiak által válogatott angol nyelvűek. (Csak az általam ismert visszautasított szerzők között van például régi barátunk Ragnar Audunson: Írásbeliség és a könyvtárak témával, valamint György Péter.) Ahol a domináns szólam az „olvasztanítás minden fokon” volt. Egyre nagyobb hangsúlyt kap a családközpontú olvasásra nevelés (family literacy), tehát a szülők egyenrangú partneri szerepvállalását szorgalmazó publikációk, előadások sora, melyet a még mindig módszertani alapozású diskurzus követ, de mindezekkel szinte azonos gyakoriságú a diákok egyéni értelmezéseinek keretét kínáló, a kooperatív tanulási formákat előnyben részesítő prezentációk tömege. (Írás, olvasás, kritikus gondolkodás.) S miután a külföldi résztvevők nagyobb része közvetlenül az Egyesült Államokból érkezett, természetes módon a többnyelvűség, a kulturális sokszínűség, valamint az értékelés ugyancsak visszatérő téma volt mindhárom napon. Egy teljes délutánt lefoglalt a gyermekirodalom aktuális kérdéseinek taglalása, ráadásul ebben a szekcióban Békés Pál és Rigó Béla révén közvetlenül is érdekeltek voltunk. (Miért kell a Kincskeresőknek megszűnnie?)

Jómagam két angol nyelvű műhelybeszélgetésről őrzök maradandó emléket. Az első esetben a jelzett cím megtévesztett, hiszen a középiskolások olvasásfejlesztésére vonatkozó módszerekre voltam kíváncsi. De az első 5 perc bizonytalanságai után világossá lett, hogy természetesen folyamatosan a tizenévesekre gondolunk, de az amerikai előadó az egyetemi szintű pedagógusképzésben tanítja a szövegértés, értelmezés elemi fogásait: asszociációk a cím kapcsán, az első bekezdés tartalmi összefoglalása, a kulcsszavak kiemelése, jegyzetelés, a vonatkozó saját, előzetes tudás és a frissen olvasott információk összevetése! Kizárólag az ismeretközlő szövegek értelmezését gyakoroltatja huszonéves hallgatóival. Mit tanulnak ezek a diákok 15–18 évesen? Hány év múltán kerül ez a tantárgy a hazai tanárképzés tantervébe? Netán máris késésben vagyunk? Azóta sem tudom a választ.

A második esetben a célzott kíváncsiság vitt a dél-koreai kollégák körébe, mitől kerültek ők a finnekkel csaknem egy szintre az utóbbi években a PISA adatok tükrében? Felkavaró élmény volt hallani a motiváció elsődlegességének hangsúlyozását. A módszerekről jóval kevesebb szó esett. Korábbi több százados japán elnyomást, a saját kultúra felélesztésének, megtartásának fontosságát, mozgósító erejét emlegették, s ennek érdekében sem a szülők, sem a gyerekek nem viszályognak az olvasási és írásbeli készségek iskolán túli, különórák keretében folyó fejlesztésétől. Szülők, pedagógusok egyetértésben a gyerekekkel. Hol is fejlődik látványosan a gazdaság az utóbbi években? Kizárólag az olvasásvizsgálatokban ugyancsak jól szereplő államokban! Az összefüggés fel nem ismerése több mint bűn, hiba! Olyan kézenfekvő lenne ezt a szövetséget a gyermek és iskolai könyvtárak rendszerével kiegészíteni, orszá-

gossá tenni például itthon, többek között a jól képzett, motivált versenyképes munkaerő, azaz a gazdasági hatékonyság érdekében. S mi is történik éppen az utóbbi években? Inkább mindezek ellenkezője.

Érdemes másokhoz közelebb hajolni, hogy magunkat is pontosabban értsük, lássuk! Például egy ilyen nemzetközi konferencián. Ahogyan a költő mondja: „Hiába fürösztöd önmagadban / Csak másban moshatod meg arcodat”. Ehhez viszont többen, jobban kellene egyebek mellett angolul is beszélnünk! Ezen a ponton kell külön hálával megemlékeznünk arról a 20 fős magyar csapatról, akik angolul tartották előadásait. Néhány kiragadott példa: Csépe Valéria az agyműködés és az olvasás összefüggéseiről, Árvay Anett a manipulatív reklámok jellemzőiről, Döbör Ágota az empátia és az olvasás viszonyáról, Bódi Zoltán az internet használata közben megfigyelhető olvasási stratégiákról tartott előadást, Tótfalusi István pedig a kis nyelvek jövőjéről töprengett az angol feltartóztatatlannak tűnő terjedésének idején.

Kissé részletesebben tallózzunk a saját mezőkön, a magyar nyelvű szekciókban! (Soha nem teljes a névsor.) Kezdjük a könyvtárosokkal: Antal Mária, Bonyhád, Arató Antal Székesfehérvár, Balogh Mihály, OPKM, Bartos Éva OSZK, Czupi Gyula, Kardos Ferenc, Nagykanizsa, Fodor Judit, Szolnok, Halász Péter Kassa, Hajnal Jenő, Zenta, Harangozó Attiláné, Debrecen, Harmat József, Székesfehérvár, Havas Katalin, FSZEK, Hock Zsuzsa Fővárosi Pedagógiai Intézet, Juhász Béla Zsuzsa, Debrecen, Kiss Gábor, Zalaegerszeg, Kovács Marianna, Százhalombatta, Máténé Kaszás Mária, Salgótarján, Moldován István, OSZK, Monostori Imre, Tatabánya, Nemes Erzsébet, KSH és abba kell hagynom, pedig még hol a vége! Vagyis a magyar előadók csaknem fele a könyvtárosok közül került ki. Igazgatók, gyermek- és iskolai könyvtárosok, kutatók, a digitalizáció élharcosai. Tessék csak Moldován István mellett a Neumann-ház munkatársaira, Bánkeszi Katalinra és Sudár Annamáriára gondolni!

A kutatás, a könyvtáros képzés képviselői közül: Falussy Béla, KSH, Gereben Ferenc, PPKE, Kamarás István, Pécs, Kádárné Fülöp Judit, OM, jómagam, Péterfi Rita, OSZK, Suppné Tarnay Gyöngyi, Debrecen. Mellettük a pedagógusképzés jeles személyiségei: Adamikné Jászó Anna, ELTE, Berszán István, Kolozsvár, Czachesz Erzsébet, ELTE, Hubert Ildikó, ELTE, Györi János, ELTE, Kádár Annamária Marosvásárhely, Komáromi Gabriella, Kaposvár, Kovács Mária, BDTF, Orbán Gyöngyi, Kolozsvár, Steklács János, Kecskemét, Tódor Erika, Csíkszereda, Tóth Beatrix, ELTE.

Pedagógusok az alsó és felső tagozatból, a középiskolákból: Apáti Mariann, Bp., Bárdossy Ildikó és kollégái Pécs, Fenyvessy Békei Gabriella, Bp., Kovács Ágnes, Székelyudvarhely, Ligeti Csákné, Lovász Gabriella Bp., Tóth Anna Salgótarján, Tóth Vendelné, Tiszafüred.

Szerkesztők: Koller Lászlóné, Bp., Punyó Mária, Beregszász, Rigó Béla, Bp., Szabó Zolt, Kolozsvár, Szávai Ilona, Bp. Pszichológusok: Csépe Valéria, ELTE, Szombathelyi Éva, SOTE, Szőnyi Magdolna, Bp., Stibler Erika, Órbottyán, Veres Júlia, ELTE.

No és két összetéveszthetetlen csoport, a mese szakértői: Boldizsár Ildikó, Koszecz Sándor, Stibler Erika, Szőnyi Magdolna, illetve a cigányság iskoláz-

tási, olvasási, kulturális helyzetével foglalkozók mélyen elkötelezett előadói: Harmat József, Kardos Ferenc, Landauer Attila, Oláh Anna és Vraukóné Lukács Ilona.

Végül éppen csak említem, de szándékoltn zárókö, tehát hangsúlyos jelleggel, az előadók kis csapata éppen végzett egyetemi hallgatókból, illetve a PhD fokozat megszerzésén fáradozó fiatalokból állt: Bella Katalin, Bódi Zoltán, Menyhárt Krisztina, Péterfi Rita, Veres Júlia.

Magam is érzem a névsorolvasás kínos monotóniáját, de így csoportosítva legalább a tematikus gazdagság, s a megközelítő arányok kirajzolódnak. Míg, ha csak előadónként mindössze 2-3 mondattal próbálom informálni az olvasót, akkor a lap szerkesztői terjedelmi okokból, akár olvasatlanul vissza is adják a kéziratot, de így legalább „nem vész el a nyom”. Miközben egyetlen mondatot sem ejtettem az egyébként rendkívül fontos művelődéspolitikai témákat feszegető Tokaji András, valamint Kórodi Márta és Éhmenné Havas Mária határon túli és hazai magyar olvasói szokásokat összevető előadásairól, Schlemmer Éva a nemi szerepek és az olvasási preferenciák összefüggését taglaló munkájáról vagy Werner Ákos fontos könyvesbolti megfigyeléseiről, adatairól. Ráadásul a névsor még mindig nem teljes!

Vigasztalásként ismételtlen jelzem, hogy honlapunkon: az előadások jelentős része olvasható.

Amint azt a jelzett korábbi írásomban már érintettem, az IRA vezetői a 90-es évek legelején hosszú hónapokig kapacitáltak bennünket egy 1996-os budapesti világkongresszus megszervezésére. (Akkor a tervezett világtalálkozó várható konkurenciája miatt kitértünk a feladat elől.) Most utólag két gondolat tűnik fontosnak. Egyrészt tíz évvel korábban bizonyára nagyobb lett volna a konferencia-turizmus, hiszen az ország vonzereje sokszorosa volt a jelenleginek. Másrészt viszont egyértelműen látható, hogy a Magyar Olvasástársaság 15 éves munkája mára olyan széles kapcsolati hálót hozott létre, melynek nyomán ismételtlen állíthatjuk, hogy egyedül Bartos Éva beszélt a biblioterápiáról, Csépe Valéria az agykutatás legújabb idevágó eredményeiről, a fentiekben név szerint felsorolt magyar előadók a számítógép, a digitalizáció jelentőségéről, a népmesék lélektani, pedagógiai hatásáról, az iskolai könyvtárak híd szerepéről, a cigányság ilyen irányú gondjairól. Volt tehát mit kirakatba tennünk, s ezért sokat tanulhatunk egymástól.

Írásunk kezdőpontja a világkongresszus emblémája, a fenséges Lánchíd (éjszakai megvilágításban) 3 kulcsszóval: Building Literacy Bridges, azaz szó szerint: építés, műveltség / írásbeliség, hidak, melyet mi a Betűhidak – a műveltség összekötő mondattá magyarítottunk. A szándékot – a kép és a szó remélt interferenciáját – feltehetően nem kell külön magyaráznunk. Hidak bizonyára épültek, hiszen sok eddig ismeretlen ember találkoztott, ismerkedett, barátkozott egymással s az eddig ismeretlen tényekkel, gondolatokkal, következtetésekkel. Másrészt a 14 határon túli magyar kolléga mellett 13 közép-európai országból érkezett szakembert is meghívhattunk, vendégül láthattunk. Összetartozunk!

De kissé resignáltan meg kell jegyeznem, ez a híd időnként csupán egyirányú utcaként működött. Bizony a világszervezet, főként amerikai vezetői több esetben abszolút főnökként viselkedtek, s néha érthe-

tetlen módon a 40-50 éve oly sokat hallott, leírt imperialista szó tolult szinte a nyelvemre. Csak néhány példa. Balatoni Teréz kiváló középiskolai tanár kollégánk ötlete nyomán 4 érettségi előtt álló fiatal egy pompás, angol nyelvű előadás összefoglalójával kopogtatott a tengeren túli nagy fehér emberek ajtaján: 4 x 20 percben angolul elemeznék Madách Imre 49 nyelvre lefordított remekművének, Az ember tragédiájának bizonyos aspektusait (haladás és történelem, a nő szerepe a történelemben stb.). Teljes elutasítás, minden érv lepergett róluk, „erről csak magyarul, csak magyaroknak”! Hiába érveltünk, nem kötelező, nem plenáris ülés, csupán egy szekció, hátha érdekel valakit a magyar kultúra írásbeli változata, s nem csupán a szállodák, az utcakép, esetleg a budapesti és vidéki múzeumok világa? Maradt a piros lámpa!

Nem egyszerűen bántó, de szinte szükségszerű félreértések forrása lett a két külön – az angol és a magyar nyelvű – programfüzet léte. Ennek következtében néhány magyar származású amerikai kolléga véletlenszerűen szerzett tudomást a 3 napon át, 3 teremben folyamatosan működő magyar szekciók léteéről, munkájának tartalmáról. Nem csupán bennünket bántottak meg, de saját honfitársaik tájékozódását ugyancsak megnehezítették.

Az angol nyelvű programfüzet hagyományosan a

világszervezet és a vendéglátók elnökeinek üdvözlő szavaival kezdődik. Megírtam a magamét, hetekkel a határidő előtt elküldtem, semmi reakció, majd röviddel a nyomdába adás előtt kaptam egy radikálisan átírt szöveget. Nem javaslatokat, bizonyos szavak, szókapcsolatok, mondatrészek, netán gondolatok finomítására! Hangsúlyoznom kell, nem nyelvi, hanem tartalmi kérdésekbe nyúltak bele durván. 36 éves publikációs gyakorlatomban először esett meg velem ez a csúfság. Mennyire másként csinálják ezt a KF és a 3K szerkesztői. Ezzel együtt hiszem és vallom: a műveltség összeköt! (A hiánya, no és némi túltengő önbizalom, netán hatalmi gőg már kevésbé.)

Mindent összevetve, a világméretű diskurzus kiemelkedően jelentős és sikeres megszervezéséért mégis hálás köszönettel tartozunk – a programfüzetben részletesen felsorolt intézmények és üzletemberek mellett – a Nemzetközi Olvasástársaság vezérkarának, személy szerint kiemelten Alan Farstrup ügyvezető igazgató úrnak és Alida Cutts ugyancsak európai gyökerekkel rendelkező régi barátunknak. Továbbá fővédnökünknek, Sólyom László elnök úrnak kinek gondolatait, mondatait stratégiai kérdésekről szólva is gyakran fogjuk még idézni.

NAGY ATTILA

Sólyom László köztársasági elnök köszöntője az International Reading Association budapesti világkongresszusának „Building Literacy Bridges” megnyitó ünnepségén

Tisztelt Konferencia!

Ezen a konferencián egyszerű résztvevőként otthon érezhetném magam. Kisdíákként megismertem az olvasás gyönyörűségét, s azt máig megőriztem. Életemet könyvek közt töltöttem – mint fiatal könyvtáros a desk egyik oldalán, majd mint law professor az olvasó-asztal mellett. Unokáim most vannak abban a korban, amikor eldől a könyvekhez és az olvasáshoz való viszonyuk. Immár a második generációnál éljük át, hogy – azonos kulturális háttér mellett is – milyen jelentősége van az olvasás-tanítási módszereknek, a tankönyv- és könyvkiadásnak, az iskolák légkörének, a tanítók személyiségének. Ám már az is látszik, hogy a gyerekek egyéniségétől függően is mennyire különböző lesz ez a viszony. S végül, de nem utolsósorban államfőként minden eszközzel támogatni kívánom, hogy az országban mindenki minél tovább jusson az olvasásban, túl a pusztán technikai olvasni tudáson, a komplex szövegek megértéséig és kritikai reflexió képességéig. Ez az alapja nemcsak egy versenyképes társadalomnak, hanem a nemzeti kultúra fennmaradásának is.

Így hát teljes empátiával köszöntöm a konferenciát, a résztvevőket és a szervező Hungarian Reading Association-t.

A konferencia méretei lenyűgözők. Négy napot teljesen kitölt a több mint ötszáz előadás, szimpózium, kerekasztal, workshop. Külön magyar nyelvű szekció működik; szintén gazdag programmal. Ennek előadásai beleillenek, s bátran bemutatathatók és érdekesek lennének az angol nyelvű főprogramban is. Így viszont illusztrációként szolgálhatnak a többnyelvűség problematikájához, amelyet a konferencia is sok szempontból tárgyal. A magyar szekciók szervezése azonban dicséretes és hasznos, hiszen szélesebb itthoni érdeklődői kört von be a konferenciába.

Bár huszonhét országból lépnek fel előadók, szembevetendő az amerikai túlsúly. Ez nemcsak abból a láthatóan rendkívül széleskörű kutatómunkából adódik, ami az USA számos egyetemén folyik. Az is indokolja, hogy Amerikában megoldan-

Sólyom László

dó problémaként jelen van mindaz, ami az olvasással kapcsolatban az egész világ kultúrájában égető kérdés. Ezt ez a konferencia a kulturális sokféleségre adott válasz témájában fogja össze (responding to diversity). Maga Amerika ebből a szempontból láthatóan egyre kevésbé melting pot. Viszont a kisebbségek, a migráció, a nyelvi és kulturális különbözőség kihívásai az olvasás tanításában és gyakorlásában természetesen, és az előadások szerint is, a Távol-kelettől kezdve mindenhol másutt is hasonlóan jelen vannak. Kár, hogy Európa a konferencián alig hallatja hangját, pedig van mivel megküzdenie. A magyar nyelvű szekció szolgálhatna példákkal, ha az ott elhangzottak éppen nyelvi okból nem maradnának rejtve a világ előtt. A magyar előadásokban ugyanis szó van egyrészt a Magyarország határain kívül, a szomszédos országokban élő több milliós magyar kisebbségek problémáiról, másrészt a Magyarországon belül a cigányok (romák) olvasási és megértési nehézségeiről a magyar nyelvű iskolákban. Éppen e hátrányos helyzetű közösségek számára volna fontos a könyvtárak, mint egyben kulturális központok segítsége is. S ez a téma is mutatja, milyen rövid az út az olvasástól a társadalmi integráció problematikájáig.

A kultúrák sokfélesége persze nemcsak a nyelvi vagy etnikai különbözőséget jelentheti. Az ilyen szempontból homogén közösségekben belül is alapvetően befolyásolja az olvasni tudást – s különösen a szövegmegértés képességét –, valamint azt, hogy kinek válik életé részévé a könyvolvasás, a gazdasági és szociális helyzet különbözősége. Az ilyen olvasásszociológiai kérdések megtárgyalását a konferencia említett téma-meghatározása némileg háttérbe szorította. Természetesen ez a társadalmi háttér közvetve mégis jelen van. Ugyanis a kisebbségi lét, az idegenség még inkább kiélezi az olvasás-tanítás és -tanulás összefüggését az anyanyelv állapotával, a kényszerű kétnyelvűséggel, az iskolák színvonalával és önállóságával, a kultúra közösségi tereinek – s speciálisan a könyvtáraknak – a létével és állapotával.

Az Európai Unió a maga programjaiban az egyetemek és a kutatás fejlesztésére, és a felnőttek folyamatos tanulásának követelményére koncentrál. Ehhez azonban nélkülözhetetlenek az alapok: az írni- és olvasni tudás. A PISA vizsgálatok rossz eredményei sok országot riasztottak. Ismét előtérben vannak a viták az olvasás-tanítás módszereiről. A konferencia bőségesen tárgyalja az olvasás-tanítás módszereit és a reform-mozgalmakat. Magyarországon ismét változások várhatók, s a kérdés az, hogy a vita csupán technikai-módszertani szinten marad-e, vagy tekintetbe veszi a szélesebb társadalmi összefüggéseket is. Erre nyomós ok lenne. Magyarország diákjai a vizsgálatban az olvasott szöveg megértésében kissé az átlag alatti teljesítményt nyújtottak. De mint Nagy Attila (a konferencia házigazdája) felhívja rá a figyelmet, az átlag a magas társadalmi státuszú gimnáziumok maximális, és a szakmunkásképzők minimális teljesítményéből jött ki. A magyar kormány – nagyon helyesen – kiemelten támogatja a „digitális írás-olvasás” elsajátítását, vagyis a számítógép és az internet használatának tanítását és terjesztését. Ez azonban ismét csak feltételezi a hagyományos írni-olvasni tudást (literacy). Vagyis ide is a jó tanárképzésen és jó általános iskolákra át vezet az út. S szükség lenne az olvasás olyan intézményes támogatására is, mint amit nem egy ország a PISA-eredmények korrigálására megszervezett (mint például a német Stiftung Lesen).

Végül szeretném kifejezni örömeimet afölött, hogy a konferencia milyen mélyrehatóan foglalkozik a gyerekkönyvekkel és gyerekkönyvtárakkal. Magyarországon nagyon jó gyermekkönyveket lehet kapni. Újra és újra kiadják a klasszikus mesekönyveket, a népmese-gyűjteményeket, és sok új mesekönyv is születik, amelyeket a gyerekek nagyon megszerettek, s gyerekeiknek is tovább fogják adni. Mi is szerettük annak idején egy-egy könyv szép illusztrációit. Az azonban kár, ha a mesekönyvből olyan, a rajzfilmek stílusában megrajzolt képeskönyv lesz, amely csak a történet vázát tartalmazza. Sajnálom azokat a gyerekeket, akiknek a szülők az ilyen lerövidített történetet mesélik el este. Hiszen ezzel az vész el, ami majd minden olvasás lényege lesz: a nyelv gazdagsága, az elmélyedés, a történet részleteiből kiinduló átélése a ki nem mondott tartalmaknak. Mindaz, ami miatt az olvasásra épülhet a kultúra.

Kívánok a konferenciának jó munkát, s azt, hogy erőfeszítéseik megteremjék gyümölcseiket!

SÓLYOM LÁSZLÓ

Az írás és olvasás rítusai – irodalmi tartamgyakorlatok

Az írás és olvasás rítusairól olyan állandósult pózok és gesztusok juthatnak eszébe valakinek, amelyenekről Italo Calvino ír a Ha egy téli éjszaka egy utazó... című regényének nyitányában: a karosszékben ülés, a jógázó testhelyzetben, sőt lóháton történő olvasás, vagy a megemelt láb mint az irodalom élvezetének első feltétele stb. Én a rítust egyszerűen bejáratott gyakorlásként értem, amilyen például a (mi kultúránkban domináns) diskurzus, illetve annak nem diskurzív gesztusokkal ritmizált alternatívái: úszás, egy pajtafödém felsarazása és más, kezdet, szem, fület, lábat igénybe vevő figyelemgyakorlatok.

Mostanában sok szó esik arról, hogy amit korábban irodalmon kívülinek, illetve az irodalom kül-

ügyeinek tartottunk, azokról is rendre kiderül, hogy nagyon is belügyek. Az általam javasolt gyakorláskutatás nem a szociológiai, intézményi vagy gazdasági környezet irányában kívánja tágitani az irodalom (és irodalomtudomány) mozgásterét, hanem a diszkurzív gyakorlatoktól (pl. interpretációtól) elütő figyelemgyakorlatok irányába. Kicsit leegyszerűsítve, azt is mondhatnám, hogy dolgozószobáiból, könyvtáriból, iskolaiból vagy egyetemi-kutatói intézetiből szabadtérivé kívánja változtatni az írás és olvasás gyakorlatát. Ezért az, amiről ma beszélni szeretnék, nem annyira tanórára való, hanem inkább gyakorlótáborba – eddig a turista forgalomtól távol eső hegyi sátoztáborral, illetve a szigetszentmiklósi

Duna parttal kísérleteztem egyetemi hallgatók bevonásával.

Az efféle műhelyekben nem szövegek korpuszáként vagy képződéseként kívánom kutatni az irodalmat, mint az irodalomtudomány régebbi és újabb iskolái, hanem gesztusok impulzusaira ráhangoló írás- és olvasásgyakorlatokban. Gesztusnak számít minden olyan emberi és nem emberi moccanás, amely valamilyen történetet ritmizál, így az a készség is, amellyel ezekre a késztetésekre mozdulunk. Ha gyakorlás révén közeledünk az irodalomhoz, az írás és olvasás viselkedésművészetté változik: többé nem performatív viszonyulással, hanem reflektálunk, hanem rituális figyelemgyakorlatokban teremtünk kapcsolatot heterogén ritmusú történetekkel. A kreatív beavatkozás helyett itt a ráhangolódás válik fontossá: odafigyelés gesztusokra és ritmusokra, melyek folytán az írásnak, olvasásnak nem annyira értelme, hanem inkább ideje lesz. Ez a gyakorlásidő – Bergson felfogásával ellentétben – nem korlátozódik az egyedül valószínűs észleléstartam idejére, hanem annak függvényében, hogy a gyakorlatot milyen gesztusok ritmizálják, több idejű tartamokra, alternatív temporizációk mozgástereibe jutunk. A gyakorláskutatás etikai edzőtábor, mely az idő(k)beli tájékozódásban tesz bennünket jártasabbá – nem jelölő-szimulákrumok médium-effektusai, hanem figyelemgesztusok, impulzus-rezonancia, illetve gyakorlás révén.

Az olvasást nemcsak hogy „nem kellene mindig elemzésnek vagy értelmezésnek kísérnie, sőt egyáltalán követnie” (ahogy K. L. Pfeiffer R. Schechnerre hivatkozva mondja A mediális és az imaginárius c. munkájában, 250), hanem éppenséggel olvasás közben tanulhatnánk meg alternatív ritmusok követését. „Testi segítséget” nyújthat például egy olyan rituális írás- és olvasásgyakorlat, ahol gesztusterápia és rituális tartamközösség hangol az értelmezést meghaladó történetekre. Eddigi kísérleteimben az erőteljes szabadtéri (erdei), illetve testi impulzusok útmutatásai segítettek az írás és olvasás mozgásterének kitágításában: a gyakorlótábor résztvevői nem retorikát tanultak, hanem olyan gyakorlatokat, mint például éjszakai néma túra az erdőben, kenyérsütés rőzsetűszel felforrósított köveken, vagy az olvasóval megtörténő „elbeszélés” egy szerzőpáros szavak nélküli impulzussorozatának követése közben. Azt a gyakorlatot, amikor impulzusokra, késztetésekre ráhangolódo figyelemmoccanásokban gesztusokat tanulunk, gesztusokban válunk jártassá – rituális írásnak/olvasásnak nevezem. Egy ilyen gyakorlatnak, ahogy már jeleztem, nem annyira az értelme, hanem inkább az ideje vagy tartama a fontos: az, hogy ne essem ki a gesztusok ritmusából, és ha kiestem, igyekezzem további gyakorlással visszatérni. Ahogy a műkorcsolyázó vagy a zenész nagyon kifinomult, olykor már-már hihetetlen gesztusokban válik jártassá, amelyek táncként és zeneként történnek meg vele, a rituálisan író és olvasó is rendkívül tartamgazdag ritmusok idejébe kerül figyelemgyakorlatai közben.

Erről a gesztusírásról-gesztusolvasásról mondom, hogy semmiképpen sem fér el a diszkurzív gyakorlat (avagy az irodalomelmélet) mozgásterében. Inkább arról van szó, hogy a diskurzus maga is egy rítus a többi között, amelyekkel szemben nem rendelkezik semmiféle primátussal, és amelyeket nem lehet visszavezetni rá. Más dolog, hogy a mi kultúránkban olyannyira domináns rítussá vált,

hogy nagyfokú járatlanságot idézett elő más gyakorlatokban vagy rítusokban. Azért nem mindegy, hogy miben vagyunk gyakorlottak, mert annak a gyakorlatnak (azoknak a gyakorlatoknak) az irányában, amely(ek)ben jártasabbak vagyunk, kialakul egy nehezen leküzdhető lejtésirány, ami úgy hat, hogy bármilyen gyakorlatból könnyű kiesni, illetve visszatérni a bejáratottabbakba. A mi kultúránkban manapság akkor is diszkurzív gyakorlatot végzünk, amikor nem annak lenne az ideje: így válik az imánk szövegevéssé, a szerelmi kapcsolatunk pedig viszonyra, melyben folytonosan a saját pozíciónkat artikuláljuk. Egy gesztusírásra, gesztusolvasásra sarkalló irodalmi gyakorlókönyvnek az lenne a tétje, hogy sokféle gyakorlatban szerzett jártasság révén segítsen kitágítani a mozgásterünket. Az ilyenfajta jártasság látszik meg azokon, akik sok irodalmat olvasnak: nem annyira a tudásuk, hanem inkább a viselkedésük változik meg – az, ahogyan figyelni tudnak arra, ami velük, körülöttük és a kapcsolataikban történik.

Rituális írás- és olvasásgyakorlatok

Ahhoz, hogy olvasás közben többidejű tartamokat ritmizáló gesztusok késztetéseire tudjunk figyelni, a mi kultúránkban manapság előkészületekre van szükség: a digitális működések, a mentális komputáció és a formális viszonyok mozgásteréből nem lehet gombnyomásra kilépni, hanem csak azok rítusait ki-mozdító másféle gyakorlással. Ahhoz, hogy az irodalom olyan lelki gyakorlatokra hívhasson meg, amelyek domináns gesztusainkkal behatárolt időket gazdag tartamkörnyezettel tágitják ki, szükséges felélesztelnünk az „idegen”, számunkra begyakorlatlan moccanások impulzusai iránti készségünket. Ebben kívánnak segíteni olyan bemelegítő gyakorlatok, melyeket leginkább gesztusterápiának nevezhetnénk – az egyszerű játékok figyelmünk egysíkú mozgásteréből gyógyítanak ki, miközben jelentéktelenné tetsző, vagy gyakran észrevétlenül maradó történetekbe vonnak be, és segítenek azok idejében maradni. Amikor velük kísérletezel, semmit se akarsz teljesíteni, hanem csak éberen figyelj arra, amit történni engedsz. Ha gyakorlat közben társaid is leszel, igyekezz figyelembe venni őket. Ne valamely ambíció kivitelezésében számolj velük, hanem tégy próbát egy közös tartam keresésére.

A gyakorlatok szabadtéri munka formájában végzendők, s az egyes gyakorlatok során jó egyáltalán nem beszélni. Legfeljebb eleinte a gyakorlat befejezése után kerülhet sor rövid beszélgetésre, de akkor is inkább csak arra szorítkozva, hogy mi történt gyakorlás közben. Ahogy pedig mind jobban oda tudunk figyelni arra, ami éppen történik, az utólagos megbeszélés fokozatosan veszíteni fog jelentőségéből, vagy el is marad.

Az a legajánlottabb, ha a gyakorlatleírások útmutatásait olyan gyakorlatvezető időzíti (eldönti, hogy melyiket mikor közli), aki már egyszer – nem vezetőként – részt vett gyakorlótáborban.

Maradj a cipőidben! Minden résztvevő beáll egy-egy választott fa alá, egészen közel a törzshöz, és onnan néz fel a korona csúcsa felé az ágak között. Sokkal hosszabban szemléli így a fát annál, mintha faként akarná azonosítani vagy megállapítani bizonyos jelekből, hogy milyen fajta. Akár két hosszú percig is tartson a fa alatti felfele nézés, de anélkül, hogy a gyakorlatot végző órával mérné az időt. Mikor a fa elkezd meglepő, vagyis tartamdús lenni, a

szemlélő kilép a cipőiből, pontosan úgy hagyva azokat, ahogyan ott állt bennük; s miután néhány lépésnyire eltávolodik, visszafordul. Most arra figyel, hogy már nincs ott a fa alatt: üresek a cipői. Meg fogja döbbeneni a pillanat kibeszélhetetlen kincse. És a veszteség. Igyekeznek hát vissza a cipőbe, hogy amíg a fa alatt van, ott is maradjon. Ha pedig mégis azt veszi észre, hogy elkalandozott, ne ennek okán töprengjen, hanem a figyelmét is léptesse vissza a cipőbe.

Legalább háromszor álljon mindenki a fa alatt, és háromszor az üres cipők előtt.

Másik változat

Fogj egy jó könyvet, ülj ki egy bokor árnyékába, s olvass el figyelmesen néhány sort. Azután tedd le a könyvet a före, gyere el onnan néhány lépésre, és nézd meg, hogy nem vagy a bokornál, hogy csak a szél forgatja a lapokat. Ha ezt elvégzed néhányszor, segíteni fog abban, hogy megtanulj vigyázni – olvasás közben is – a történet idejére. (Talán zavar, hogy megmondja neked valaki, mit kell tenned. Nos, ezáltal tényleg megmondja, de nem kényszerít arra, hogy ehhez igazodj. Külső szemlélőként is hallgathatod az instrukcióit, vagy éppenséggel kritikai elemzés céljából. Ha viszont eldöntötted, hogy elvégzed a gyakorlatokat, akkor követned kell az útmutatásokat. Gyakorlás közben egyedül a fához fordulj segítségért (a második változatban az olvasott sorokhoz), hogyha kiesel a gyakorlat ritmusából. Minden egyéb csak akadályozni fog abban, hogy visszatálj.)

Azt, hogy milyen érzés valamit tenni, sohase akard előre megtudni, vagy öngerjesztéssel preparálni. Bíz rá magad azokra a gesztusokra, amelyek ahhoz az érzéshez vezetnek. A hamis érzelmek ezekben a tartamgyakorlatokban még hamisabbakként hatnak. Mert most az a tét, hogy mi történik éppen: öngerjesztő érzelempreparálás, vagy odafigyelés a fára (olvasmányra)? Más gesztusok ritmizálják az előbbit, és mások az utóbbit.)

A hídlábak és az utas

Ha a csoport tagjai félnek a patakból kikandikáló kövekre térdelve-támaszkodva kipróbálni a hídlárást, keressenek selymes pázsitot a part mentén húzódó bozótoson kívül.

Mindenki lehúzza a cipőt, zoknit, s mezítláb, a térdükre és a tenyerükre támaszkodva állnak körbe a hűvös fűvön. A fejüket csak annyira emeljék föl, hogy lássák a sok kart meg lábat, amint eleven állványzatként felsorakoznak.

Minthogy a lapockák és a medence között hátuk a saját súlyától is hajlamos behajlani, igyekezzenek kiegyenesíteni a gerincüket, sőt enyhén domborítani is akár, hogy alkalmassá legyen a teherviselésre. Maradjanak így egy darabig, hadd süssön rájuk a nap, és cirógassa rajtuk a szél a pólót vagy a meztelen hátakon rezzenő szőrszálakat.

Az legyen az első utas, aki a legkönnyebb. Egy vékony csontú lány induljon meg a hídon, úgy egyensúlyozva, hogy egyik lábával mindig medencecsontra, a másikkal mindig lapockákra lépjen.

Talpa keresse a biztonságos helyezkedést, ügyelve, hogy sarka ne fúródjon a lapockák közé, se ne csússzon előre a nyakszirtekre. Még így is előfordulhat, hogy ki-kilendül néha, s ilyenkor sietősen kell megtennie a következő lépést, anélkül, hogy megfontolhatná. Lába csattan, döndül a bordákon, vállá-

kon; kapaszkodó lábujjai felgyűrrik a bőrt vagy örvényszerű nyomokat csavarnak bele, míg újra bele nem talál a kiegyensúlyozott léptek ritmusába.

Így járja be útját a hol csontosabb, hol párnásabb hátakon, végül pedig saját helyére visszaérve utasból változzék újra hídlábbá.

A hídlábak várják az utast, kövessék el-elbizonytalanodó vagy bátorodó lépteit, s összeszedettségükkel segítsék az éppen megterhelt társukat, mintegy belekapcsolódva kitartásába. Hogyha a karjai inognak, ők is feszítsék meg a karjukat; ha a medencéje süllyed, mindannyian vonják összebb a térdüket. Körben haladva szerre mindegyik hídláb útra kel, és valamennyien hordozzák is egymást. Aki túl nehéznek bizonyul, medvejárásban tegye meg az utat a hídon, s így a súlyát, melyet egyik-másik hídláb bizonnyára nem bírna el, egyszerre mindig két hordozó közt ossza meg. Ha egy különösen nehéz utas kerül sorra, várjon, míg a hídlábak döntenek: aki úgy érzi, nem bírná el az eddigieknél jóval súlyosabb utast, nyugodtan álljon fel. Ha marad elég hídláb ahhoz, hogy a várakozó utas elindulhasson, akkor rajta, menjen. Ha pedig nem, akkor be kell érnie a hídláb-szerepével.

Az olvasás kockázata

A résztvevők szerzőpárosokat alkotnak, majd ki-ki elvonul a társával, hogy előkészítsen egy rövid, szavak nélküli történetet, ami egyenként fog megtörténni a többi szerzővel mint olvasóval. Kiválasztják a színhelyeket, begyűjtik a kellékeket, s közben gesztusokat, mozdulatokat idéznek fel és beszélnek el egymásnak, hogy azokból építsék ki az olvasmány idejét. A tét az, hogy kitalálják, miként indíthatják olvasóikat erre vagy arra a mocnásra anélkül, hogy beszélnének velük. Az olvasók vállalni fogják az olvasás kockázatát: feltétlenül engedelmessékednek minden készítésnek.

A ráhagyatkozás azzal segíthető elő, ha bekötik az olvasó szemét, s így minden mozdulatában ráutalt lesz a szerzők eligazító impulzusaira: például, amikor hepehupás kaszálon szaladnak vele kézen fogva, hirtelen irányváltásokkal; amikor kinyújtóztatják és lehengetik a rét egy hajlatán; ha menta és kakukkfű-ágyba fektetik, s takaróként ugyanilyen illatos füvekkel szórják be az arcát.

Meglehet, hogy egy másik történetben a bekötött szemű olvasó öreg, szakállas fenyőre mászik fel, s majd vissza úgy, hogy egyik szerző a kezeit vezeti alkalmas fogódzókhoz, és a fejét óvja az ágakba ütközéstől, miközben a másik a lábait indítja megbízható állások felé.

Olyan olvasmány is születhet, amely azzal kezdődik, hogy az olvasó – a szerzők példáját követve – fürdőruhába öltözik, aztán izgalmas vízi parádé következik (bekötött szemmel) a patakban: gátépítés, padmalykutató, vízesés-mászás, lebegés, lassú elmerülés, majd felszínre bukkanás. Ha van rá mód, a szerzők vízi szekérrel szállíthatják hűsége olvasójukat a történet végére: hátára fektetve két kezénél fogva vonatják maguk után a biztos révig.

És ki tudja, még hány egyéb történetet beszélnek el a leleményességükről híres meseszerzők?

A kockázat tanulható. Alapfokon birkózás az erős szorongással, középfokon az elszántság biztonsága. Felsőfokon tartamgazdagság: annak a készségnek a begyakorlása, hogy utána induljunk ellenőrizetlen impulzusoknak, kimozdulva megszokott ritmusainkból. Miközben hagyjuk folyni a történet ide-

jét, kipróbálható gyakorlatokkal gazdagodunk. A kockázat olvasása megtanít úgy hagyatkozni rá a másikra, mintha ő is én volnék, és elfogadni, hogy az önmagamra hagyatkozás végtelenül kockázatos.

Ezek a gyakorlatok a történetes rituális megközelítést szorgalmazzák – nem irányított és megfigyelt folyamatok reprezentációit keressük, hanem az események idejét. Figyelmünket gesztusok begyakorlásában eddük, és ezáltal próbálunk kapcsolatot teremteni a környezetünkkel, egymással és önmagunkkal. Az így szerzett és/vagy felelevenített jártasság ugyanolyan alapvető feltétele az írás és olvasás irodalmi gyakorlatának, mint a természetes nyelv ismerete. A gyakorláskutatásban a szó sem nyelvészeti értelemben vett szimbolikus jelölő, hanem gesztusok mozgásteré: aki irodalmat ír vagy olvas, annak a figyelme impulzív gesztusok között tájékozódik.

Ezért a nyomtatott olvasmányok kézbevételekor sem szabad felednünk a gesztusterápiában és a rituális tartamközösségekben nyert tapasztalatainkat arról, hogy nem csak diszkurzív aktusok állnak a történetes rendelkezésére, hanem valamennyi gyakorlat mocnásai. Ami írás és olvasás közben történik, mindig azon múlik, hogy milyen készleteknek enged a figyelmünk, s hogy ezáltal milyen gesztusokban leszünk gyakorlottak. Minthogy tehát ez az irodalomkutatás a modellálható folyamatok helyett viselkedésmintákat vizsgál, nem meglepő, ha kezet és lábat is igénybe vevő gyakorlatok képezik a módszertanát.

Tanulj ráhagyatkozni az olvasmánybeli készletekre!

Az irodalom azért segíthet a tartamváltásban, mert nemcsak az írás, illetve olvasás előtti tevékenységhez képest eltérő a ritmusa, hanem maga az írás, illetve olvasás is többféle cselekvés, gyakori átjárásokkal egyikből a másikba. A figyelem mozgásterének kitágítását célzó mostani gyakorlat útmutatásai bele vannak foglalva a Nádas Péter Évkönyvéből vett történetbe: „Gombosszegnek ma negyvennégy lakója van. A harmincas évek végén még kétszázhetvenegy lakója volt. S a mainál kevesebb csak a török hódoltság után, akkor huszonhét ember maradt ezen a középkor óta okmányokban is számon tartott településen.

Lakói, évekkel a mi beköltözésünk előtt, elhagyták ezt a házat. Kivitték őket a kis temetőbe, ahol ezen az utolsó télen még a gesztenyéből ácsolt nagy fakereszt is kifordult a helyéből, meg beköltöztek a közeli városba. A szelektől és viharoktól elmozdított tetőcserepeket senki nem lökte a helyére, a melléképületbe évek óta becsorgott a víz, föláztatta a tapasztott földemet, nagy repedések keletkeztek rajta, és megtették a magukét a téli szállást kereső egerek is. A falu másik végén, egy elhagyott pajtában találtam pelyvát, összekevertem vízzel és agyaggal, tettem bele egy kevéske tehéntrágyát is ragasztóanyagként. Néhány cserepet fölhúztam, lássam, mit csinállok. Lehánytam az évtizedes szénát, alatta üres borospalackokat találtam, a gazda titokban iddógált. Aztán nekiláttam a tapasztásnak. Láttam már tapasztást régen, de soha nem csináltam.

Amint megtettem az első mozdulatokat, s kenni kezdtem a tenyeremmel a finom, de idegen illatú sárat, a tenyerem csúszása alatt éreztem meg azt az ismeretlen kezet, amely ezt a szénapadlást évekkel, évtizedekkel ezelőtt rendszeren és szakszerűen fölszarta. Miként egy őskori lelet. Csúszott a tenyerem a

tenyerének negatívján. Tenyerem párnája tenyerének helyére illeszkedett. Libabőrös lettem e régvolt tenyérpárna érzékelésétől. Mentem utána. Előtte még a szomszédaimat faggattam, miként kell csinálni, de tőle tanultam meg, aki előttem megcsinálta. A tanuláshoz ilyen mélységesen mély élményével még soha nem ajándékozott meg a sors. Boldog lettem tőle és elővigyázatos. Azon voltam, hogy úgy tegyem a dolgom, amiként ő is tenné. A tenyeremmel tettem eleget annak az útmutatásnak, amit a tenyerével adott, és ez lett a műveletről, s ezáltal az életéről való tudásom.” (Nádas Péter: Évkönyv. Budapest, Szépirodalmi 1989. 95–96.)

Ugy kövesd Nádas Péter írásának útmutatásait, ahogy a tenyér követte a tenyeret a sarazásban. (Ne haladj tovább, amíg meg nem próbálsz!)

Az olvasni tanuláshoz ez a kiváló iskolája változó figyelemgyakorlatok ritmusaiba kalauzol, miközben fokról-fokra megerősít az útmutató impulzusokra hagyatkozásban.

Egyéni írásgyakorlat

Írj meg néhány gesztust egy vízi mozgástérből!

Példák korábbi gyakorlatokból:

A tenyerek gyakorlott élei tökéletesen záródnak, mikor kétmarkú kupám kiemelem a forrásból. Csorog, csöpög a patyolat fölősség, míg nyelem a szűk-sűcses kortyokat. Jó íze van, minden mellékíz nélkül. A sekély kút gödrében látom a felszín rebbenő hártáját. Ujra bemelegítem a kupát, s vizét arcomhoz emelem.

Ahogy eloldozáskor egyszerre csörög és döng a kikötőlánc a tutaj deszkáján. Két, hegyükkel enyhén összetartó gerendára szegeztek a fedélzetet, s a felhajtóerőt megtoldottuk egy jól felpumpált autógumival. Hosszú fűzfadarabokkal töltük az alkotmányt fel és le a keskeny folyón, ismerős zátonyokat kerülgetve, s a halászat szükséges csendjében sokszor és sokáig hallgattuk a tutajozás összetéveszthetetlen neszeit. Ahogy a rúd rostjain tompán fölzigeg a kaviccsos homok, ahogy erős lökésekkel csilingelnek az orrál szétválasztott tarajos hullámok, aztán a tolásszünetben visszatocsanó tutajtest, és a zajtalan siklásba bele-belepittyenő utcsepegés.

„Mint alvadt vérdarabok, / úgy hullnak eléd / ezek a szavak” – József Attila, a szenvedő Bókay Antal szerint érett korszakában József Attila túljut jön és rosszon, következképpen az etikán is (vö. Bókay 2005. 106). Számomra meglepő, hogy egy poétikátörténeti munka, amely nemcsak az előzményeket vizsgálja, hanem a költő történetileg kialakított poétikáiról beszél, nem veszi észre, hogy túl lenni – mondjuk Nietzsche módján – jön és rosszon csak egyféle etikának a meghaladását jelenti, és semmiképpen sem az etikáinak a meghaladását. Nemcsak Spinoza, hanem Lévinas, Foucault és Derrida is „visszatérnek” az etikához: Lévinas a szemtől-szembe viszony teljességet meghaladó eszkatológiáját munkálja a szubjektum védelmében, Foucault önmagunk történeti kritikáját a felvilágosodáskori kanti éthosz Nietzsche utáni felújításaképpen, Derrida pedig az Adomány, illetve a döntés etikáját. Tőlük tanulva, de ugyanakkor el is távolodva tőlük, én az idő(k)beli etikai tájékozódást vizsgálom (Berszán 2006). Ez a gyakorláskutatás a szenvedő igék jegyében fogant: tevőleges hozzájárulással fordul a nem performatív történések felé, vagyis az elméleti analízissel folytatott vitát leszámítva nem elméleti analízis, hanem gyakorlás révén teremt kapcsolatot az eltérő ritmusú gyakorlatokkal. József

Attila költői gyakorlatai is ilyen tájékozódási kísérletek – nem mondom azt, hogy a világban, nem mondom azt, hogy a szubjektumban, nem mondom azt, hogy egy viszonyrendszerben, mert bizonyos mértékig a tájékozódástól függ, hogy miben tájékozódunk. Nem mintha a tájékozódás teremtené mindazt, amiben tájékozódik, inkább csak kapcsolatokat teremt olyan heterogén történésekkel (ritmusokkal), amelyeknek az impulzusai között kell tájékozódnia. A heterogenitás retorikaelméleti kisajátítása folytán azonban ezek a ritmusok az igazság, ill. a törvény topologikus nyelvének cseréire és a performatív lét-retorika gesztusaira szűkülnek.

Vajon a szenvedés retorikus folyamat-e? Vajon József Attila mozgástereinek kutatásához elégséges-e a retorikaelméleti tájékozódás? A retorikában ugyanis nincs szenvedés – akkor sincs, amikor a késő modern szubjektum válságának poétikai eseményeit vizsgáljuk, még itt is a másképp lét kihívásának impulzusai és az újakezdés játéka dominálnak. Ha tehát a retorikában csak játék van, illetve (de)konstrukció, és ha a szenvedés József Attilánál nemcsak biográfiai magyarázatként, hanem a versek megírásának és olvasásának gyakorlatában is fontos, akkor mi a kapcsolat egy retorikára alapozott poétika és József Attila költői gyakorlatai között?

József Attilánál a szenvedés mindenekelőtt egyfajta hihetetlenül kifinomult gyakorlottság az észlelő figyelésben. Az „eszmelet” nem merül ki a kognícióban, hanem ugyanolyan fáradhatatlan kitartás a szenvedő igék ritmusában is: „szoktatom szívemet a csendhez”, „Elmémbe, mint a fémbe a savak, / ösztöneimmel belemartalak, / te kedves, szép alak”. A vers nem csak jambusokba, képekbe szublimált fájdalom, illetve a vágy szimptomatikus retorikai cseréje, hanem odafordulás a fájó mocnásokhoz; nemcsak patológia, nem is csak analízis, hanem gyakorláskutatás: annak vizsgálata, ami „metsz és alakít”. A másik pillantásának anyagává lenni nem retorikai művelet, hanem gyakorlás kérdése – versírás és versolvasás közben is. Szerintem József Attilát azért olvassuk sokszor, mert nemcsak poétikai modelleket dolgozott ki ezekre a történésekre, hanem a verseiben elszenvet az idejüket. Szenvetésnek lehetett-inommá gyakorolt gesztusai erőteljesen impulzívák vagy készítőek: ezek anyagává lenni tanulunk József Attila sokszori olvasása közben, amikor a versek idejét ritmizáló gesztusokban gyakoroljuk magunkat. Az olvasás szó szerint edzőtábor, ahol etikai tájékozódást tanulunk: kitartani a történésekkel teremtetett kapcsolatban, illetve kimozdulni egyik ritmus tartamából a másikéba.

Vajon milyen fordulat, avagy odafordulás történik az Óda 5. részében („Mint alvadt vérdarabok / úgy hullnak eléd / ezek a szavak”)?

Melléklet

A Fogarasi havasok gerincéről ereszkedtem a Nagyvíst katlanba. Lent már tavasz volt, párolgó erdős hegylábak barnállottak alattam. Mint a krumplipaprikás. Fölöttem ragyogó ég, körül pazar, barokk sziklaerőd és szikrázó hó a meredek lejtőkön. Alpesi óda.

Hirtelen halk zizegés ütötte meg a fülem. Csalás nélkül hallgatóztam.

Tudtam, ez nem a szél, nem is a sziklafalakat paszkoló vízesések időnként felerősödő zúgása.

Szinte nyugodtan fordultam oda. „Lassan tűnődve”. És reménytelenül.

Ötven lépésnyire tőlem megindult egy lavina. Még alig haladt gyorsabban nálam, de már elkezdte gyűrni maga előtt a rögöket.

Igy fordul József Attilánál is az óda szenvedésbe, s ez a változás nem szűkíthető le a tárgyas kép retorikájára. Amit költői etikának nevezek, az a lavinának szentelt idő József Attila verseiben. Nemcsak sodródás, hanem tevőleges együtt járás a lezúduló rögökkel.

Természetesen, lavinaallegóriám értelmezhető retorikusan. De követhető időáldozati olvasásgyakorlatokban is.

BERSZÁN ISTVÁN

Könyvészet

Berszán István: Kivezetés az irodalomelméletből. Marosvásárhely, Mentor 2002.

Berszán István: Kutatási gyakorlatok. In szerk. Berszán István: Alternatív mozgásteretek – működés és/vagy gyakorlás a kognitív folyamatokban. Kolozsvár, Scientia 2005.

Berszán István: Gyakorlat és pragmatika. In szerk. Berszán István: Gyakorlat, éthosz, pragmatizmus. Kolozsvár, Scientia 2006.

Berszán István: Etikai Tájékozódás. In szerk. Berszán István: Gyakorlat, éthosz, pragmatizmus. Kolozsvár, Scientia 2006.

Bókay Antal: József Attila poétikái. Budapest, Gondolat 2004.

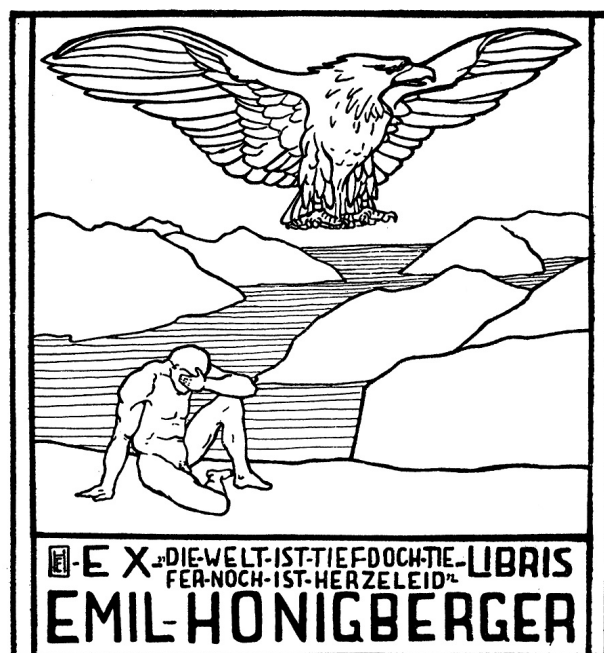
Derrida, Jacques: A halál adománya. Vulgo 2000/2. 3–4–5. 144–160. (Paris, 1999)

Foucault, Michel: Mi a felvilágosodás? (1983). In Michel Foucault: A modernség politikai-filozófiai dilemmái, a felvilágosodáson innen és túl. Szerk. Szokolczay Árpád. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutató Intézete 1991.

Lévinas, Emmanuel: Teljesség és végtelen. Pécs, Jelenkor 1999 (Paris, 1965.)

Lévinas, Emmanuel: Otherwise than being, or, Beyond essence. Duquesne University Press 1998

Rorty, Richard: A nyugati értelmiség vándorútja, avagy a megváltó igazság hanyatlása és az irodalmi kultúra felemelkedése. In szerk. Berszán István: Gyakorlat – éthosz – pragmatizmus. Kolozsvár, Scientia 2006.

Kisebbségi kétnyelvűség és olvasáskultúra

Ezredfordulós körkép a Kárpát-medence magyarságáról

Az ezredfordulóra hajló években – a kilencvenes évek első felében végzett vizsgálatainknál (Gereben 1999) szélesebb és megbízhatóbb bázison – ismét kérdőíves felmérés-sorozatra nyílt lehetőségünk. Ennek során **Erdély** (1998), **Kárpátalja** (1999), **Felvidék** (1999), **Vajdaság** (2000) és **Magyarország** (2000) felnőtt (18 éven felüli) magyar lakosságának (500 főtől 1000 főig terjedő) reprezentatív mintáin végeztünk kérdőíves felmérést a nemzeti, kulturális (és Tomka Miklós kérdéseivel a vallási) identitástudat témakörében. A vizsgálat eredményeinek részletesebb kifejtése egy összefoglaló kötetben található (Gereben 2005), az alábbiakban csak a kulturális identitás részét képező nyelvhasználati-nyelvválasztási, valamint a (könyv)olvasási szokások legfontosabb vonásait ismertetjük.

A magyar nemzeti közösségek identitástudatának vizsgálata során immár visszatérő tapasztalata, hogy Kárpát-medence határon túli magyarok közösségi azonoságtudatában az egyik legfontosabb (sőt mondhatjuk, hogy a legfontosabb) alkotóelemnek az *anyanyelv* mutatkozott. Érdemes tehát közelebbről megvizsgálni, hogy azokban a közép-európai országokban, amelyekben a magyarság nagyobb létszámú nemzeti kisebbségként él, milyen mértékben használja (illetve tudja használni) identitásának e szimbolikus jelentőségű elemét az élet különböző színterein és szituációiban.

1. A kétnyelvűség kérdése

Előre kell bocsátanunk, hogy konkrét vizsgálati terepünkön, a környező országok magyarlakta vidékein a kisebbségi beszélők alapvetően kétnyelvűnek tekinthetők, még akkor is, ha kisebb-nagyobb hányaduk) domináns módon anyanyelvén éli is az életét. Ezt a nyelvi szituációt jól jellemzi Lanstyák Istvánnak a kétnyelvűségről szóló egyik definíciója: „Az olyan beszélőközösségeket, amelyek közösségként csak úgy tudnak létezni, hogy rendszeresen

két nyelvet használnak, kétnyelvű beszélőközösségnek nevezzük. A kétnyelvű beszélőközösségek egyik legjellemzőbb változatát a nyelvi kisebbségek közösségei alkotják, amelyek az anyanyelvükön kívül az ország többségi lakosságának a nyelvét is kénytelenek használni. A Kárpát-medence peremállamaiban élő magyarok szintén kétnyelvű beszélőközösségeket alkotnak. Így van ez annak ellenére, hogy az e közösségbe tartozó beszélők egy része maga egynyelvű. Ám ezek az egynyelvű beszélők is »teljes jogú tagjai« e kétnyelvű beszélőközösségeknek.” (Idézi Bartha 1999.65) Hogy ezek a gyakorlatilag egynyelvű emberek miért tagjai a kétnyelvű beszélőközösségnek, annak indoklását Lansztyák másutt így adja meg: „Egyrészt azért, mert e két nyelv használatának szabályait ők is ismerik (tudják, hogy milyen beszédhelyzetben lehet magyarul megszólalni), másrészt pedig azért, mert ők is a kétnyelvű anyanyelvváltozatot beszélik, mert azt sajátították el anyanyelvként” (Lansztyák 1998. 77.)

A kétnyelvűség világszerte korántsem számít elszigetelt jelenségnek, egyes vélekedések szerint az emberiség többségére kiterjed. (Bartha, 1998:18) Az is kétségtelen, hogy az anyanyelven kívüli más nyelvek ismerete bővítheti az ember látókörét, empatikusabbá teheti másfajta kultúrák, eltérő identitások és mentalitások iránt. (Ezt a szakirodalom: Göncz 1985; Kiss J. 1995; Bartha 1999 stb. mellett az ismert közmondás is támogatja: „ahány nyelvet tudsz, annyi ember vagy”). Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell a fentebb idézett definíciónak azt az elemét, amely szorosan kötődik vizsgálati helyszíneinkhez: nevezetesen azt, hogy jelen esetben kisebbségi kétnyelvűségről van szó, mégpedig olyan őshonos kisebbségi csoportok kétnyelvűségéről, amelyek jórészt csak néhány évtizeddel ezelőtt, fejük felett hozott voluntarista politikai döntések eredményeképpen kerültek kisebbségi helyzetbe.

A Kárpát-medencei magyar-

ság nyelvi helyzetének ezt a nem természetes fejlődéssel létrejött alapváltozatát Péntek János „egyoldalú, függő, aszimmetrikus kényszerkétnyelvűségnek” nevezi (Péntek 1996.36), másutt pedig így jellemzi: „a kisebbségi kétnyelvűség olyan, jellegzetesen aszimmetrikus típusa a kollektív kétnyelvűségnek, amelyben kisebb vagy nagyobb mértékben mindig érvényesül a kényszer és a tiltás motívuma. [...] Azaz az erő és a hatalom határozza meg a két nyelv viszonyát.” (Péntek 2001.178–179.) Természetesen a kisebbségi nyelvnek ez a kényszerek által vezérelt jellege sokkal átételesebben, megszürebben érvényesül olyan helyeken, ahol a kisebbség tömbszerűen, tehát lokálisan többségben él, és sokkal direkter módon szórványhelyzetben.

Az erősen aszimmetrikus helyzetbe kerülő kisebbségi nyelv fő veszélye, hogy instabillá válik, erodálódik, és végső soron a nyelvcsere felé sodródik. Ugyancsak Péntek János metaforájával: „Minden aszimmetrikus kétnyelvűség zsilipként működik, amely rövidebb vagy hosszabb idő alatt a beszélőt vagy utódait átvezeti egyik nyelvből a másikba.” (Péntek 2001.179)

Érdeklődési körünk homlokterébe az anyanyelvhasználatnak a kisebbségi helyzet által felülírt változatai tartoztak, beleértve ebbe az anyanyelvnek (egy esetleges jövőendő nyelvcsere előjelező) háttérbe szorulásának esetét is. Feladatunknak tekintjük az egyes nyelvi témakörök legfontosabb alapadatainak áttekintését, és az egyes témák (vegyes házasság, iskolai tannyelv, a hétköznapi és az „intim” nyelvhasználat) kissé differenciáltabb, rétegspecifikus tendenciákra is kitérő bemutatását egyaránt.

2. Anyanyelv és a kisebbségi nyelvválasztás különböző szintjei

Az 1. táblázatban elsőként a magyar *anyanyelvűek* önbevallásos arányszámaival ismerkedhetünk meg. A táblázatban szereplő

anyanyelvi adatok azokat a kérdezetteket foglalják magukban, akik *egyértelműen* (és kizárólag) a magyar nyelvet jelölték meg anyanyelvükként. Ha ehhez hozzászámítjuk a vegyes kategóriát, tehát azokat, akik a magyart a többségi nyelvvvel *együtt* jelölték meg anyanyelvükként (ugyanis az anyanyelvre kérdező /zárt/ kérdés ilyen válaszlehetőséggel is szolgált), akkor lényegében mindenütt 99%-os eredményt kapunk (Kárpátalján talán egy árnyalattal kevesebbet). A magas vállalási arányszámok ellenére az anyanyelv oly keménynek tűnő kategóriája tehát mintha felpuhulóban lenne, és – főleg a nyelvileg vegyes családokban – egyre inkább pluralizálódik. (Ez a jelenség – vizsgált helyszíneink közül – főleg a szlovákiai és a kárpátaljai magyarok körében volt megfigyelhető.) Úgy tapasztaltuk azonban, hogy a nemzeti azonosságtudat valamelyest az anyanyelvnél is „puhább”, képlékenyebb fogalom: a kifejezett magyar identitás (a kettős identitást most nem számítva) vállalása minden vizsgált országban valamivel alacsonyabb arányban fordult elő, mint a magyar anyanyelv egyértelmű (kizárólagos) választása. (Ez a jelenség összhangban van az ezredfordulós közép-európai népszámlálások magyar lakosságra vonatkozó adataival. Lásd: Gyurgyik–Sebők 2003) Vagyis – némi relativizálódása ellenére – az anyanyelvet a válaszadók még mindig inkább *adottságnak* tekintik, míg az identitást egyre inkább *vállalás* dolgának tartják.

Az 1. sz. táblázat szerint a házasság interjúalanyok mintegy 10-14%-a nyilatkozott úgy, hogy *házastársa nem magyar anyanyelvű*, vagyis hogy nyelvileg vegyes házasságban él, ez a válaszadóknak mintegy 5-10%-át tette ki. (A vegyes házasságok aránya bizonyára magasabb lett volna, ha az asszimilálódás útjára lépett személyeket – akik egy magyarnyelvű kérdőívre esetleg már nem szívesen választottak – a realitáshoz közelebb álló arányban sikerült volna bevonni felmérésünkbe.) A házasságban élő romániai magyar népesség 13%-a él vegyes házasságban, s e családok gyermekeinek mintegy 70%-a válik román nyelvűvé és nemzetiségűvé (Péntek 2001.188; Szilágyi N. 2002). A Gyurgyik László által hivatkozott

statisztikai adatok szerint a szlovákiai magyarok körében a házasságkötések egyre nagyobb hányada mondható etnikailag vegyesnek (1990-ben 28%-uk), és a „vegyes házasságokból származóknál generációváltásról generációváltásra növekszik a többségi etnikumhoz tartozók aránya”. (Gyurgyik 2004.91, 100) A vajdasági magyarok 1990-es házasságkötéseinek mintegy egynegyede volt vegyes házasság (Sebők 2003.128). A vegyes házasságok – keresztstábláink országról-országra következetesen érvényesülő tanúsága szerint – (az átlagosnál lényegesen magasabb arányban) elsősorban a magasabb (és többnyire nem anyanyelvi) iskolázottság társadalmi talaján, valamint olyan (50 ezer lakosnál nagyobb) városokban mutathatók ki, ahol a magyarság a lakosságnak alacsony (30%-nál kisebb) hányadát teszi ki. Ebből az is következik, hogy az esetek túlnyomó többségét jelentő nyelvileg *homogén házasságokkal* leginkább az alacsonyabb iskolázottságú rétegekben, falusi közegben és a tömbmagyar vidékeken találkozunk.

1. sz. táblázat

Magyar nemzetiségű felnőtt népesség anyanyelvvvel, illetve „hétköznapi” nyelvválasztással kapcsolatos százalékos adatai négy országban (1998–2000)

Nyelvválasztás	Szlovákia (Felvidék) 1999	Ukrajna (Kárpátalja) 1999	Románia (Erdély) 1998	Szerbia (Vajdaság) 2000
Anyanyelve: magyar	93	92	98	95
Házastárs: nem magyar anyanyelvű (a házasságok százalékában)	14	14	10	13
Iskolai tannyelv				
– végig magyarul tanult	57	52	55	62
– vegyes tannyelv	35	32	41	35
– végig többségi nyelven	8	16	4	3
Végig magyarul tanult:				
– a legfeljebb általános (alap)iskolát végzettek közül	76	77	73	80
– a legfeljebb szakiskolát végzettek közül	31	17	40	64
– a legfeljebb érettségizettek közül	48	52	50	51
– a diplomások közül	22	6	31	33
Hétköznapi nyelvhasználat				
Kizárólag v. főleg magyarul szoktak beszélni:				
– családi körben	92	90	96	92
– baráti körben	75	79	83	68
– munkahelyen	49	50	51	43
– vásárlás közben	52	34	44	35
– hatóság előtt	22	22	24	11
A hétköznapi nyelvhasználat összevont mutatója				
– erősen anyanyelv-domináns nyelvhasználat	24	17	20	8
– anyanyelv-domináns nyelvhasználat	28	31	20	17
– vegyes nyelvhasználat	36	44	50	70
– többségi nyelv dominanciája	12	8	10	5
Az utóbbi év könyvolvasmányainak legalább 90%-a magyar nyelvű (a könyvolvasók %-ában)	67	82	77	78

Az *iskolai tannyelvre* vonatkozó adatok arról vallanak, hogy a kisebbségi magyar társadalmak mintegy 50-60%-áról mondható el, hogy az általuk elvégzett iskolatípusok minden osztályában anyanyelven tanulhattak. Felméréseink szerint (legalábbis válaszadóink körében) meglehetősen alacsony (általában 10%-on belüli) volt azok aránya, akik teljes egészében a többségi nép nyelvén iskolázódtak – ismét Kárpátalja a kivétel, ahol ezek aránya elérte a 16%-ot. Természetesen a különböző végzettségű csoportok erősen eltérő eséllyel él(het)tek az anyanyelvű tanulmányok lehetőségével. Leginkább (mintegy 75-80%-ban) azok, akik csak alap vagy általános iskolát végeztek, majd a legfőljebb érettségizettek, akiknek kb. fele járt végig magyar tannyelvű iskolába, s végül a diplomások, akiknek csak egyötöde-egyharmada (Kárpátalján csak 6%-a!) vált magyar nyelven értelmiségivé. (A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők arányszámai között nagy a szóródás: általában véve 30-40% között vannak, de Kárpátalján különösen alacsony (17%-os), a Vajdaságban pedig kiemelkedően

magas – közel kétharmados – adattal találkozunk.

Bár az ezredfordulóra – a kilencvenes évek első éveire képest – javult a végig anyanyelven tanuló diplomások aránya (mint ahogy javult a magyar nyelvű felsőoktatás határon túli helyzete is), a szükségletekhez (és a többségi népekhez) viszonyítva még jelentős az elmaradás. A *többségi nép nyelve* mint az iskoláztatás teljes folyamatát végigkísérő tannyelv nem annyira az értelmiségiek, hanem inkább a legfeljebb középiskolát (vagy szakiskolát) végzetek sajátosságának mutatkozott, ami azt jelenti, hogy a diplomások – a többségi nyelven végzett egyetem vagy főiskola előtt – jobbára anyanyelvükön iskoláztak. Az *elejétől-végig anyanyelven* való tanulás – mind a négy környező országban – leginkább az alacsonyabb iskolázott idősebb (60 éven felüli) korosztályokban, a kisebb (és erősen magyar többségű) településeken, valamint visszatérően (bár a két változó között inkább csak indirekt kapcsolatot feltételezhetünk) az önmagukat kifejezetten vallásosnak vallók között találkozunk. A vegyes (illetve többségi) *tannyelv* főleg a középkorosztályokban, a nagyobb városokban és a szórványvidéken, valamint a nem vallásos válaszadók között fordult elő inkább. Felmérési adataink szerint az egyes országok magyarlakta *többségei* közül Szlovákiában a kelet-szlovákiai régió, Kárpátalján Ugocsa, Erdélyben a dél-erdélyi régió, és Délvidéken pedig Bánát maradt el a magyar tannyelvűség átlagos mutatóitól.

Végül ugyancsak az 1. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a *múltbeli* (hiszen felnőtt kérézettjeink ifjúkori élményeiről volt szó) anyanyelvi iskolázási lehetőségek – nem nagy különbségekkel – a Vajdaságban tűntek a legjobbnak és Kárpátalján a legrosszabbnak. Az anyanyelvi iskolázottság átlagosnál alacsonyabb kárpátaljai mutatói (amelyeket már korábban is megtagasztalhattunk: Gereben 1999), minden bizonnyal a Szovjetunió-beli korszak erős „internacionalizáló” törekvéseivel magyarázhatóak (Orosz 1992; Csernicskó 1995; Orosz 2000).

A hétköznapi életvitel öt fontos – szűkebb és tágabb nyilvánosság – színterére vonatkozóan

kérdeztük meg, hogy melyik nyelvet (a többségi vagy a kisebbségi) szokta-e inkább használni az interjúalany, vagy esetleg egyformán mindkettőt. A választókból (l. 1. táblázat) az derült ki, hogy a vizsgált országokban a magyar családok domináns nyelve túlnyomó többségben az anyanyelv, és ez – többé-kevésbé – még a *baráti körre* is elmondható. (Egykori) *munkahelyén* a válaszadónak már csak mintegy fele szokott túlnyomórészt magyarul kommunikálni, *üzletben, piacon* már csak 30-40%-a (a Felvidéken fele); és a *hatóságok* előtt pedig csak kb. egynegyedegyötöde (Vajdaságban mindössze egytizede). Vagyis a közép-európai magyar kisebbségek anyanyelvével inkább csak a társadalmi élet intímabb szféráiban: a családi és a baráti körben örvendő széleskörű használatnak; a nyilvánosság tágabb fórumain, s főleg a hivatalokban már jórészt háttérbe szorult.

A hétköznapi nyelvhasználati helyszínek nyelvválasztási adatai alapján készültek azok az összevont mutatók, amelyek a táblázat alsó felében láthatók. Ezek azt fejezik ki, hogy az említett színterek többségében melyik nyelv kap domináns szerepet. Az *erős anyanyelvi dominancia* jelen esetben azt jelenti, hogy a kérdezett mind az öt helyszínen jórészt anyanyelvén tud kommunikálni, vagyis hogy élete teljes vertikumát jobbra anyanyelvén éli. Ez az anyaországi nyelvhasználati helyzetet közelítő állapot a kisebbségi magyar társadalmaknak mindössze kb. egyötödét jellemzi, a Vajdaságban (ahol a hétköznapi anyanyelvhasználati mutatók rendre a legalacsonyabbak voltak) nem éri el a 10%-ot sem. A nyelvhasználati színterek többségében (de nem valamennyiben) érvényesülő *anyanyelv-domináns* szituáció újabb 20-30%-nyi kérdezettet jellemez. Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy a *Kárpát-medence kisebbségi magyar társadalmainak (közel) fele* (a Vajdaságban csak egynegyed) *többnyire anyanyelvén éli az életét*. A másik oldalon viszont a többségi nyelv (legalább három színtéren) domináns használata is megjelenik, egyelőre mintáink kb. egytizedére érvényesen. Közülük pedig a – széles sávban (egy-egy minta 40-70%-ára kiterjedően) – a kétnyelvűség többé-kevésbé kiegyensúlyozott arányával találkozunk, egy olyan-

fajta állapot aleteivel, amelyet a szociolingvisztika nyomán (meny-nyiségi értelemben vett) *balansz kétnyelvűségnek* nevezhetünk. Az egyes életszíntereken használt nyelv után érdeklődve – a domináns anyanyelv ill. többségi nyelv mellett potenciális válaszelethez ként szerepelt a két nyelv kb. azonos mértékű használata. Az összevont mutató készítése során azok kerültek a kiegyensúlyozott kétnyelvűség kategóriájába, akik legalább három színtéren a két nyelv kb. azonos mértékű szerepéről tettek említést.

A 40-70% azonban túl nagy arány ahhoz, hogy teljes terjedelmében kiegyensúlyozottnak tekinthessük a két nyelv viszonyát. Általában véve is be kell vallanunk, hogy empirikus úton létrehozott nyelvválasztási-nyelvhasználati kategóriáink nem feleltethetők meg pontosan a szociolingvisztika gazdag kategóriarendszerének (Bartha 1999. 184–198; Kiss J. 1995. 212–216).

Anyanyelv-használati lehetőségeik tekintetében a *vajdaságiak tűnnek a leghátrányosabb helyzetűnek* a négy vizsgált szomszédos ország magyarsága közül. (A vajdasági anyanyelvhasználat lehetőségei érzékelhetően romlottak a kilencvenes évek elejéhez képest.) A másik három határon túli vizsgálati csoport közel azonos nyelvhasználati arculatot mutat, csak az erdélyi magyarok a szűkebb körű (családi, baráti), a felvidékiek pedig a vásárlási színhelyek anyanyelvhasználatában aktívabban valamelyest a többenél.

A *könyvolvasás nyelvéről* majd a későbbiekben (az olvasási szokások tárgyalásánál) fogunk részletesebben szólni. Most csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a kisebbségi könyvolvasók túlnyomó többsége dominánsan anyanyelvű olvasónak számít.

Ha megvonjuk az iskolai és hétköznapi nyelv megválasztásával az anyanyelv domináns, illetve alárendelt szerepét vizsgáló felmérési eredményeink mérlegét, elmondhatjuk, hogy tapasztalunk szerint a vizsgált országok magyar népességének bő fele végezte iskoláit végig anyanyelvén; hétköznapi beszédhelyzetük viszonylag széles spektrumában érvényesülő anyanyelvi dominancia pedig a vizsgált minták szűk fele részét (Vajdaságban csak egynegyedét) jellemezte.

Az anyanyelvhasználat társadalmi háttérét kutatva az anyanyelv esélyeit az egyes rétegek szempontjából nagyon különbözönek, s az egész jelenséget nagyon ellentmondásosnak találtuk. Fejezetünk elején – a szakirodalom megállapításai nyomán – a bilingvizmus pozitív vonásait, látóköri- és ismeretbővítő, más kultúrák megértését elősegítő hatását hangsúlyoztuk. Majd a kisebbségi kétnyelvűség nagy teherterheléséről: kényszer vezérelte és jobbára aszimmetrikus jellegéről is szólnunk kellett, s arról a tényről is, hogy a kisebbségi anyanyelv sok esetben a társadalmi nyilvánosság megszűnésével körébe kénytelen visszavonulni. Ugyanakkor a kétnyelvűségnek a többségi nyelv számára jelentős (esetleg domináns) szerepet biztosító formáival olyan társadalmi rétegekben és közegekben találkoztunk (fiatalabb korosztályok, magasabb iskolázottságúak és státuszúak, a nagyobb városok és a szóróvívidékek lakosai stb.), akik leginkább vannak kitéve az asszimilációs (és migrációs) csábításoknak. E rétegek körében fordulnak elő a legnagyobb eséllyel és egyre nagyobb arányban a vegyes házasságok, amelyek önmagukban is a nyelv- és identitáscsere kovácsai. Főleg a (nagy)városok és a szóróvívidékek kisebbségi lakosai számíthatnak veszélyeztetettnek: ezeknek magyar népsége – a népszámlálások által mért általános népességcsökkenés közegében (Gyurgyík-Sebők /szerk./ 2003) – sokkal gyorsabban fogy, mint a falvakban és a tömbmagyar vidékeken (Kiss T. 2003; Szilágyi N. 2002).

A falvak (és kisebb városok) magyar társadalmi (ha nem él szóróvívben vagy erős lokális kisebbségben) jó eséllyel egy egészen más nyelvi szituáció: az anyanyelvi dominancia részese lehet, vagyis jórészt anyanyelvén élheti az életét. Tegyük hozzá, hogy az átlagosnál idősebb és alacsonyabb iskolázott, a modernizációs folyamatok által kevésbé érintett társadalmi csoportokról van szó, amelyek ugyanakkor élvezik a primér „face to face” közösségeknek az anyanyelv megőrzésére különösen alkalmas „fészek-meleg”, családi légkörét, kommunikációs közvetlenségét (Bartha 1999. 139; Péntek 2001.171).

Az ellentmondás alapmodellje

szerint tehát a kisebb és tömbszóró magyar lakta települések tendenciaszerűen alacsonyabb szintű civilizációs viszonyai (amelyekkel általában együtt jár a munkaerőpiac, az egészségügyi ellátás, stb. korlátozottabb lehetősége is) a vallásosságot is magába foglaló hagyományos értékeivel támogató közeget jelentenek a kisebbségi anyanyelv számára; míg a fejlettebb, urbanizáltabb, jobb munkaes ellátási lehetőségeket nyújtó kétnyelvű (nagy)városi közeg – a maga modernizációs vívmányai mellett – háttérbe szorítja, sőt veszélyezteti a kisebbségi nyelvet és identitást.

3. Könyvolvasás és az olvasmányok nyelve

Az olvasás nemcsak egy az ún. szabadidős tevékenységek közül, hanem kitüntetett, mondhatni szimbolikus szereppel rendelkező cselekedet, s az anyanyelvi kultúra legfőbb gyakorlóterepe. Különleges vonása nem merül ki abban, hogy nehezen képzelhető el „háttértevékenységként” (mint a rádióhallgatás és televíziózás, vagy akár a zenehallgatás), hanem főleg abban az érték-együttesben ölt testet, amelyet a „fontos dolgok” széles választékából magához vonz. Korábbi kutatásokból tudjuk, hogy a gyakori, és esztétikai értékekre koncentrált könyvolvasás – szociológiai értelemben – tendenciaszerűen együtt jár a *harmonikus, kreatív*, az ember-társaira, más értékorientált kulturális tevékenységekre és információkra egyaránt *nyitott, toleráns* személyiségvonásokkal (Gereben 1998.67–83).

A 2000-ben végzett magyarországi felmérés – 1985-ös reprezentatív vizsgálatunkhoz képest – jelentős visszaesést tapasztalt: a 18 éves felüli *könyvolvasók* (a felmérést megelőző évben legalább egy könyvet elolvasók) aránya 64%-ról 49%-ra, az ún. *rendszeresen* (havi átlagban legalább egy könyvet) olvasók aránya pedig 19-ről 12%-ra csökkent. A legújabb – (2005 őszi) adatok pedig az olvasók arányának további csökkenéséről vallanak (Nagy A.–Péterfi 2006).

1998 és 2000 közötti felmérési adatok alapján Erdélyben és Kárpátalján a felnőtt magyarok 65-70%-át találtuk könyvolvasónak, Felvidéken és a Vajdaságban pedig 60-60%-át – tehát mindenütt többet olvasnak, mint Magyaror-

szágon (49%). (A rendszeres olvasók aránya határon túl és Magyarországon egyaránt 10-15 % között mozgott, az alsó küszöböt Kárpátalja és Vajdaság, a felsőt Felvidék és Erdély mérte ki. Sajátos módon: a kevésbé modernizálódott keleti térségek (Erdély, Kárpátalja) tradicionális értékrendjének szellemi talaján nagyobb olvasási aktivitás mutatkozott, mint a modernizáltabb felvidéki és délvideki magyarság körében; nem is beszélve az anyaországról, amely a Kárpát-medence leggyengébb olvasási teljesítményét nyújtja. Foggyatékos polgári értékvilággal társuló modernizációs folyamat egyfelől, polgári értékeket ápoló premodern állapotok másfelől – többszörösen is ellentmondásos helyzet kontúrai rajzolódnak ki! (Persze csak akkor beszélhetünk igazi ellentmondásról, ha a polgári jelző bizonyos kulturális értékvilágokra, s annak részeként az aktív olvasói magatartásra is alkalmazható.) Bonyolítja a helyzetet, hogy azok az idők, amelyek – a mából visszatekintve – a magyarországi olvasáskultúra kifejezetten pozitív korszakainak tűnnek (talán az ötvenes évek második fele, de felmérési adatokkal is bizonyíthatóan a hatvanas évek első fele), kifejezetten diktatórikus esztendők voltak. A diktatúrák lebontásával elnyert szabadság nem eredményezett magasabb kulturális nívót – és ezt nemcsak az olvasás mennyiségi adatai, hanem az olvasás (és az olvasmányok) *minőségét* firtató kérdésekre adott válaszok is bizonyítják. Mielőtt azonban ez utóbbi kérdésre rátérnénk, vizsgáljuk meg, milyen nyelven olvasnak a határon túli magyarok.

Korábban már szó esett arról, hogy a határon túli olvasmányok többsége anyanyelven íródott. A 2. sz. táblázat részletes képet ad az olvasott könyvek nyelvének megválasztásáról.

A 2. sz. táblázat adatai alapján kijelenthetjük, hogy az olvasmányok túlnyomó többsége magyar nyelvű volt, de az egyes országok között nem kis különbségek mutatkoztak. A szlovákiai magyar körében csak kétharmados volt azoknak az olvasóknak az aránya, akik túlnyomó többségben (olvasmányaik 91-100%-ában) magyar nyelvű könyvet olvastak az elmúlt évben, míg a többi határon túli közösségben ezek aránya 80%

körül mozgott, vagyis úgy tűnik, hogy a szlovákiai magyarok olvassák a legtöbb nem magyar nyelvű könyvet. Kiegészítőleg megjegyezzük, hogy egy 2000. évi kolozsvári felmérés az ott élő felnőtt magyarok éves olvasmányainak 85%-át találta magyar nyelvűnek, 13%-át románnak, és 2%-nyi olvasmány pedig egyéb nyelvű volt (Miklós–Kiss 2000. 26).

Visszatekintve a kilencvenes

többsége (mintegy 55-65%-a) ugyanis túlnyomórészt magyar nyelvű könyvek olvasója. Ugyanis ugyanazt állapíthatjuk meg, mint amit a 90-es évek elején tapasztaltunk: a szórványnépesség (tömbmagyar vidékekhez viszonyított) nagyobb olvasási gyakorisága nem okvetlenül jelent több magyar olvasmányt, de *több magyar, mint nem magyar olvasmányt jelent.*

Az olvasmányok nyelvét – a

ismét gyengébb olvasási teljesítménnyel járt együtt.) Vagyis a kisebbségi magyar olvasáskultúrára nem a „tisztá” nyelvhasználati formák hatnak termékenyítőleg, hanem az *anyanyelv-domináns, de a más nyelvek által közvetített (szakmai és kulturális) értékekre is nyitott beállítódás.* Ez a másik nyelv a kisebbségben élő magyarság esetében sokszor (de nem kizárólag) az állam nyelvét jelenti. Az összefüggés többségi helyzetben, például Magyarországon is működik: a magyaron kívül más nyelvet is ismerők lényegesen nagyobb arányban bizonyultak könyvolvasónak, azon belül rendszeres olvasónak, mint a csupán egy nyelven olvasók (Gereben 1998.54).

2. sz. táblázat

A felmérést megelőző év olvasmányai között a magyar nyelvű könyvek aránya – négy ország felnőtt magyar könyvolvasóinak százalékában (1998–2000)

A magyar nyelvű olvasmányok aránya	Szlovákia (Felvidék) 1999	Ukrajna (Kárpátalja) 1999	Románia (Erdély) 1998	Szerbia (Vajdaság) 2000
91% felett	66,6	82,4	77,4	78,5
51-90%	17,1	6,1	10,8	11,0
26-50%	7,4	5,2	5,0	4,0
0-25%	6,0	3,7	2,3	5,7
Ismeretlen	2,9	2,6	4,5	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

(18 éven felüli reprezentatív minták könyvolvasó hányadának százalékos megoszlása)

évek első felében végzett vizsgálatainkra, a magyar nyelvű olvasmányok nagyon hasonló arányszámaival találkozunk akkor is, csak a vajdasági magyarok növelték azóta érzékelhető mértékben anyanyelvű olvasmányaik arányát. (Gereben 1999.198). Nem változtak az alapvető tendenciák sem: az olvasmányok nyelvi összetétele a diplomások és a szórványhelyzetben élők körében hajlamos leginkább eltolódni a többségi nép nyelve felé, míg az alacsonyabb iskolázottságú csoportokban és a tömbmagyar vidéken élők között tetőzik a magyar nyelvű olvasmányok aránya. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a kisebbségi magyar értelmiség zöme többségi nép nyelven olvas: 70-75%-uk (Szlovákiában 60%-uk) így is túlnyomórészt magyarul olvassa éves olvasmányanyagát. A szórvány esetében valamivel korábban azt tapasztaltuk, hogy az ott élők többet olvasnak a tömbmagyar vidékek olvasóinál. Most ehhez azt kell hozzátenni, hogy ennek a nagyobb olvasmány mennyiségnek viszont kisebb hányada magyar nyelvű, mint ott, ahol a magyarság túlnyomó többségben él. Itt is elmondható, hogy ez a kisebb hányad relatív természetű: a szórványban élő könyvolvasóknak a

nyelvhasználat egyéb színtereivel összevetve – azt tapasztaljuk, hogy a nyelv választási szokások erősen kapcsolódnak egymáshoz: az olvasmányok elsősorban azok körében magyar nyelvűek, akik az iskoláikat is (végig) magyar nyelven végezték, és a hétköznapi élet különböző színterein is anyanyelv-domináns kétnyelvűségben élnek. A vegyes tannyelvű többségre a magyar olvasmányok szerényebb (51-90%-os) többségét indukálja, a (végig) többségi nép nyelven elvégzett iskola pedig a nem magyar olvasmányok dominanciáját mozdítja elő.

Megvizsgáltuk azt is, hogy az olvasás gyakoriságának van-e kapcsolata az olvasmányok nyelvének megválasztásával. Úgy tapasztaltuk, hogy az olvasott könyvek túlnyomó többségére kiterjedő teljes anyanyelvi dominancia inkább a ritkábban olvasókra jellemző, míg a magyar könyvek szolid többségi aránya (51–90%) főleg a rendszeres könyvolvasók körében fordult elő. Tehát az olvasmányok *többségsége kedvez a gyakoribb könyvolvasásnak* (és fordítva), egészen addig a mértékig, amíg az idegen nyelv az anyanyelvet nem kezdi háttérbe szorítani. (A magyar nyelvű olvasmányok 26–50%-os, s főleg a 25% alatti kategóriája már

4. Mit és kiket olvasnak?

Az olvasás minőségi mutatói – a hagyományos értelemben vett esztétikai-kulturális értékek tekintetében – az anyaországban legalább olyan mértékű visszaesést sejtetnek, mint a már említett mennyiségi adatok. Magyarországon az utóbbi másfél évtized alatt a *legutóbbi olvasmányok* között a 20. századinál régebbi (romantikus és realista) *klasszikus* irodalom aránya jelentősen csökkent (lásd 3. sz. táblázatot), a *szórakoztató* (lektűr, bestseller stb.) irodalom aránya pedig megnőtt. Emelkedett az elolvasott *ismeretközlő* könyvek aránya is. (A non fiction iránti kereslet növekedését természetesen nem tarthatjuk negatív tendenciának, legfeljebb akkor, ha a szépirodalom teljes melőzésével jár együtt – ami egyébként egyre gyakoribb jelenség.) Ha ezeket a tendenciákat összevetjük a határon túli adatokkal, az összehasonlításból az derül ki, hogy a klasszikus irodalom különböző válfajait inkább Magyarországon preferálják. (A non fiction és a modern irodalom esetében viszonylag kiegyensúlyozott az érdeklődés.) Tehát a *kisebbségben élők körében kedveltebb az értékesebb irodalom és erősebb a hagyományörző attitűd.* (Ugyanakkor az is tény, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem 2002-es, a székellyöldi Zetelakán végzett reprezentatív vizsgálata a korábbi erdélyi adatokhoz képest a realista klasszikus irodalom olvasásának visszaesését, és a szórakoztató irodalom

jelentős előretörését tapasztalta: Éhmann 2004.12).

Az aktuális olvasmányok szer-

tás lehetőségével, és azt tapasztaltuk, hogy határon túl mindenütt magasabb a magyar szerzők ará-

3. sz. táblázat

A legutóbbi olvasmányok összetétele a művek stílusa-jellege szerint

Az olvasmányok stílusa-jellege	A magyar könyvolvasók százalékában					
	Magyarország (1985)	Magyarország (2000)	Erdély (1998)	Kárpátalja (1999)	Felvidék (1999)	Vajdaság (2000)
Romantikus	8	3	9	8	6	8
Klasszikus realista (19. sz. és korábbi)	8	3	10	11	6	10
20. sz-i realista	18	17	34	24	28	31
Modern (esztétikailag értékesnek tartott)	5	3	2	3	5	2
Szórakoztató irodalom (krimi, kalandregény, bestseller stb.)	35	42	16	25	26	26
Non fiction (ismeretközlő)	25	31	29	29	29	23
Nem megállapítható	1	1	-	-	-	-
Összesen	100	100	100	100	100	100

(Reprezentatív felnőtt minták olvasói hányadának százalékos megoszlása)

4. sz. táblázat

A legutóbbi olvasmányok összetétele a művek szerzőinek nemzetisége szerint (Reprezentatív felnőtt minták olvasói hányadának százalékos megoszlása)

Az olvasmányok szerzőinek nemzetisége	A magyar könyvolvasók százalékában					
	Magyarország (1985)	Magyarország (2000)	Erdély (1998)	Kárpátalja (1999)	Felvidék (1999)	Vajdaság (2000)
Magyar	55	42	59	49	45	55
Európai (volt) szocialista országok népei	4	2	3	6	7	7
Egyéb (főleg nyugat-) európai országok népei	29	21	20	27	21	18
(Észak- és Dél-)Amerika	7	31	14	10	22	18
Egyéb	2	3	4	1	3	2
Nem megállapítható	3	1	-	7	2	-
Összesen	100	100	100	100	100	100

5. sz. táblázat

A legutóbbi olvasmányok legnépszerűbb szerzői reprezentatív magyar minták felnőtt könyvolvasói körében

Sor-szám	Erdély (1998)		Kárpátalja (1999)		Felvidék (1999)		Vajdaság (2000)	
	Szerzők	Az összes olvasmány %-ában	Szerzők	Az összes olvasmány %-ában	Szerzők	Az összes olvasmány %-ában	Szerzők	Az összes olvasmány %-ában
1.	Jókai M.	5,8	Jókai M.	4,6	Jókai M.	3,6	Jókai M.	6,8
2.	Wass A.	2,9	Rejtő J.	3,5	Steel, D.	3,1	Rejtő J.	3,4
3.	Mikszáth	1,8	Mikszáth	2,3	Cook, R.	2,2	Steel, D.	3,1
4.	Móricz	1,8	Szilvási	2,0	Rejtő	1,4	Gárdonyi	2,3
5.	Gárdonyi	1,7	Dumas	1,7	Dallos	1,2	Móricz Zs.	2,3
6.	Rejtő J.	1,4	Mitchell, M.	1,2	Mitchell	1,2	King, S.	2,0
7.	Petőfi S.	1,2	Nemere I.	1,2	Móricz	1,2	Zilahy L.	2,0
8.	Steel, D.	1,1	Gárdonyi	1,2	Christie	1,0	Kosztolányi	1,7
9.	Sütő A.	1,1	Móricz Zs.	1,2	Berkési	0,9	Mikszáth K.	1,7
10.	Tamási	0,9	Berkési A.	0,9	Heller, J.	0,9	Cook, R.	1,4

zőinek nemzetiség szerinti 1985-ös és 2000-es magyarországi megoszlása (lásd 4. sz. táblázatot) a magyar szerzők kategóriájában és a (nyugat- és kelet-)európai szerzők körében csökkenést, a (túlnyomórészt észak-)amerikai szerzők esetében viszont jelentős növekedést (7%-ról 31%-ra) mutat. Itt is élünk a határon túli összehasonlí-

nya, mint 2000-ben itthon; az amerikai szerzőké viszont alacsonyabb, mint 2000-ben Magyarországon. Vagyis határon túl jobban ragaszkodnak a hagyományos értékhez és a nemzeti irodalomhoz, és egyelőre nem, vagy csak lassabban és fékezten követik a Magyarországon évtizedek óta egyre jobban kibontakozó kommercial-

izálódási és amerikanizálódási tendenciát.

Eddig az olvasmányanyag egészének összetételét elemeztük, most konkrét szerző-nevekkel szeretnénk illusztrálni az olvasói érdeklődésben lejáratott változást. A magyarországi – több évtizeden végigvonuló – olvasmánylisták elemzésétől most eltekintünk, de álljon itt a határon túli vizsgálatokkal egyidős, 2000-ben készült felmérés legolvasottabb szerzőinek élmezőnye: D. Steel, R. Cook, Lőrincz L. László, Jókai Mór, Moldova Gy., W. Smith, V. Fable, Courths-Mahler, Dallos S., S. King.

Az 5. sz. táblázat tanúsága szerint a határon túl az ezredfordulón még mindenütt Jókai vezetett az olvasottságban, és bár felütötte fejét a szórakoztató irodalom is, a nemzeti klasszikusok aranycsapata szinte mindenütt (főleg Erdélyben) felvonult. És ugyancsak Erdélyben jelentős szerepet kaptak a régió saját írói is. Ehhez azonban hozzá kell tennünk azt a néhány évvel későbbi tapasztalatot, mely szerint 2002 nyarán a székelyföldi Zetelakán a legolvasottabb írónak immár – egy hajszállal Wass Albertet, Jókait és Gárdonyit is megelőzve – Danielle Steelt találtuk (Éhmann 2004.11).

Megfigyeléseink kiterjedtek az olvasói érdeklődés és ízlés több más mutatójára is, így a kedvenc írók számbavételére, az (egykori) nagy olvasmányélményekre (minden ország magyar olvasói körében az *Egri csillagok* vezette a listát *A köszívű ember fiai* és *Az arany ember* előtt), ezeknek részletesebb ismertetésére (l. Gereben 2005) itt most nem térünk ki. Egyébként minden összevetésből az derült ki, hogy a határon kívüli régiók felnőtt magyar népességének olvasáskultúrája értékorientáltabb és hagyományörzőbb, mint a magyarországi könyvolvasóké.

5. Összefoglalás

A globalizáció térhódítása, az értékrend immár évtizedek óta tartó eltolódása az anyagi javak, a haszonelvűség és az önérvényesítés irányába az ezredforduló táján a magyarországi olvasáskultúrában új korszakot hoztak. Számolnunk kell azzal, hogy a szépirodalom, amely jelentős pozíciókat vesztett Magyarországon, az olvasmányszerkezetben várhatóan további tért veszít. Számolnunk kell

azzal is, hogy a szépirodalmon belül tovább nő a felületesebb, a világhívatok hullámain hozzánk érkező újkeletű olvasmányok népszerűsége, és csökken a hagyományos érték, a klasszikusok, és általában a magyar irodalom szerepe. A Kárpát-medence Magyarországon kívül élő magyar kisebbségei egyelőre még többé-kevésbé ellenállnak e tendenciáknak, ebben tradicionálisabb értékrendjük, valamint – kisebbségi helyzetükből adódóan – a kultúra és az anyanyelv erős identifikáló hatása egyaránt szerepet játszik, de körükben is jól érzékelhetők már bizonyos erőzói tendenciák.

A nagy kérdés most az, hogy mit lehetne tenni annak érdekében, hogy az anyanyelv és az anyanyelvi kultúra hagyományos értékeit (is) őrző olvasáskultúra társadalmi és földrajzi szigetei ne váljanak rezervátummá, a hátrányos helyzet stigmatikus szimbólumává, és hogy a városiasodás, az iskolázottsági szintnövekedés, a társadalmi-gazdasági előbbrejutás, a (balansz)kétnyelvűség pozitív hatásait – a negatív hatásokat minimalizálva – *hogyan lehetne ötvözni a kisebbségi nyelv, kultúra és identitás megőrzésével*. Úgy véljük, hogy ez a kérdés az aktuális magyar kisebbségpolitika, és ehhez kapcsolódóan a nemzet-, gazdaság- és kultúrpolitika egyik kulcskérdése.

***A Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) Betűhidak - a művelt-**

ség összeköt c. budapesti világgongresszusán 2006. augusztus 8-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

Irodalomjegyzék

- Bartha Csilla (1999): A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Éhmann Gáborné Havas Mária (2004): Zetelaka olvasásszociológiai vizsgálata. Könyvesház 1-2. (A Művelődés melléklete)
- Csernicskó István (1995): A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993) In: Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. Szerk. Kassai Ilona Bp. MTA Nyelvtudományi Intézet
- Gereben Ferenc (1998): Könyv, könyvtár, közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtár-szociológiai adatok tükrében Bp. OSZK
- Gereben Ferenc (1999): Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében. Bp. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely
- Gereben Ferenc (2005): Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonioságtudata. Bp. Lucidus K.
- Gereben Ferenc – Tomka Miklós (2000): Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben. JTMR Budapest, Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet
- Göncz Lajos (1985): A kétnyelvűség pszichológiája. A magyar–szerbhorvát kétnyelvűség lélektani vizsgálata. Újvidék, Forum
- Göncz Lajos (1999): A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban) Budapest–Újvidék. Osiris–Forum–MTA Kisebbségkutató Műhely
- Gyurgyík László – Sebők László (szerk.) (2003): Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989–2002. Bp. Teleki László Alapítvány
- Kiss Jenő (1995): Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó

Kiss Tamás (2003): A romániai magyarság az 1992-es és 2002-es népszámlálások tükrében. In Gyurgyík–Sebők (2003)

Lanstyák István (1998): Nyelvművelésünk vétségei vagy kétségei. In Nyelvművelés vagy nyelvvarulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. Szerk. Kontra Miklós és Saly Noémi. Bp. Osiris K. 74–101.

Lanstyák István (2000): A magyar nyelv Szlovákiában. Budapest–Pozsony, Osiris K.–Kalligram K.–MTA Kisebbségkutató Műhely

Miklós Tünde–Kiss Dénes (2000a): Könyvek és olvasás Kolozsváron. Könyvesház, 2. sz. (A Művelődés melléklete)

Miklós Tünde–Kiss Dénes (2000b): Olvasási szokások és médiahasználat Kolozsváron. (Kézirat)

Nagy Attila–Péterfi Rita (2006): Olvasás, könyvtár- és számítógép-használat. Gyorsjelentés a TÁRKI és az OSZK 2005-ös vizsgálatáról. Könyvtári Figyelő 2006/1. sz.

Orosz Ildikó (1992): Non scholae, sed vitae... In Extra Hungariam. A Hatodik Síp Antológiája. Budapest–Ungvár

Orosz Ildikó (2000): A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (Doktori értekezés, kézirat)

Péntek János (1996): Szociolingvisztikai dilemmák. Korunk, 9. sz.

Péntek János (2001): A nyelv ritkuló légköre. Szociolingvisztikai dolgozatok. Kolozsvár, Komp-Press

Szarka László (1999): A közép-európai kisebbségek tipológiai besorolhatósága Kisebbségkutatás, 2. sz.

Szilágyi N. Sándor (2002): Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. Magyar Kisebbség, 4. sz.

Szilágyi N. Sándor (2003): Mi egy más. Közéleti írárok. Kolozsvár, Kalota K.

Vetési László (1996): Szórványszolgáltatás és egyház. In Jelen és jövő a szórványkutatásban. Temesvár.

GEREBEN FERENC

Miért alkalmazhatók még ma is Németh László olvasásra nevelésről írt tapasztalatai?

1. Az érzelmi intelligencia elszűrődése és az olvasási kedvetlenség közti kapcsolat

Előadásom gondolatmenetének középpontjában olyan kulcsszó áll, amelynek tartalmára illetve ennek hiányára magam is ijedten figyeltem föl az utóbbi évek tanítási- és pedagógiai munkája során, az olvasást/szövegértést akadályozó tényezők, vagy olvasási stratégiák számbavételekor. A fogalom neve: *érzelmi intelligencia*. (Nagy 2006) Mielőtt erre, a pedagógiában is új keletű szakterminusra ráakadtam volna – laikusként végzett – olvasás felmérési vizsgálódásaimban többször eljutottam a fenti fogalom elszűrődésének vagy hiányának leírásához, mert már nem éreztem elegendő indítéknak mindazokat a szakirodalomból közismert tényeket, amelyeket felelőssé tehetnének a fiatalság olvasási kedvetlenségéért.

Más irányban kezdtem el *miért*jeimre a választ keresni, s sajnos ezek a válaszok megrendítőek voltak, mert az érzelmi világ kiüresedéséről, az emberi lélek megsérüléséről adtak hírt.

Hogy függ össze az *érzelmi intelligencia* hiánya az olvasással? Miközben erre kerestem a választ, megoldásként két – látszólag két különböző póluson álló – tanulmány pedagógiaiilag megfontolandó javaslatait is érdemesnek tartottam mondandóhoz kapcsolni. Az írárok szerzői és címei: Németh László: *A kísérletező ember c.* könyvének *Költők a gyerekszobában* részfejezete, valamint Bókay Antal: *Az irodalomtanítás irodalomtudományi modelljei*.

Visszatérve az *érzelmi intelligencia* meghatározásához, Nagy Henrietta: *Az érzelmi intelligenciáról* írt tanulmánya alapján: a terminus fogalma 1990 óta is-

mert, jóllehet mint kifejezést régebb óta használja már a pedagógiai szakirodalom, mely szerint az érzelmi intelligencia gyökerei a szociális intelligencia fogalmához vezethetők vissza: „arra a képességre vonatkozik, hogy megértsünk másokat, és bölcsen viselkedjünk emberi kapcsolatainkban” (Nagy 2006.74. A meghatározást a szerző Thorndike munkájából idézte: Thorndike, E. L.: Intelligence and its use. Harper' a Magazine. 1920. 227–235. A tanulmányíró megadja a témakörrel foglalkozók gazdag szakirodalmát, amelyekre a későbbiekben nem hivatkozom külön-külön) – napjainkban több érzelmi intelligencia-definíció létezik. A modellek két típusba sorolhatók: „A vonás-érzelmi intelligencia [amely] viselkedéses diszpozíciókra és ön-jellemzésekre vonatkozik a személy azon képességeivel kapcsolatban, hogy felismerje, feldolgozza és hasznosítsa az érzelmi információkat. ... A képesség-érzelmi intelligencia a személy aktuális képességeire vonatkozik, hogy felismerje, feldolgozza és felhasználja az érzelmi információt.” (Nagy 2006.74. Számos felmérést készített az érzelmi intelligencia és a tanulmányi eredményesség kapcsolatáról. Egyetemista és általános iskolai korosztálynál egyaránt igazolta a felmérés, hogy az érzelmi intelligencia „képes moderálni a tanulmányi siker variabilitását a személyiségen és az elméleti intelligencián túl is.”)

Akár a viselkedés-, akár a képesség érzelmi intelligenciájának hatását vizsgálták a szakemberek különböző módszerekkel készített felmérései egy-egy témára fókuszálva (pl. tanulmányi sikeresség), minden esetben igazolható volt az eredményesség elérésében betöltött intenzitása – ismereteim szerint az olvasási felmérésekben még nem használta a szakma tudatosan a pedagógia által kidolgozott ezen szempontsorokat. A tudatos szót nem véletlenül hangsúlyoztam, hiszen két évvel ezelőtti zentai előadásomhoz jómagam is készítettem hallgatóim körében olyan felmérést, amely többek közt arra kérdezett rá, mennyire befolyásolták egy-egy irodalmi műhöz való ragaszkodásukat érzelmi tényezők: az ajánló/mesélő/beszélő hangszíne, a szereplőkkel való azonosulni tudás képessége/vágya, s milyen érzelmi hatások jelentették a kapcsolódási pontokat? stb. Újabban pedig egyetemi hallgatóim körében vállalkoztak többen olyan tanári képesítő szakdolgozat elkészítésére, amely gimnáziumi tanulók körében mérte fel az adott olvasó érzelmi intelligenciája és az ajánlott/kötelező irodalmi mű közti összefüggéseket. (Például Páli Mónika: Az olvasóvá nevelés kérdéseiről. A lányregénytől a szépirodalomig. A kérdőív tárgyalagos feldolgozása okos megoldásokhoz vezette el a tanítást épphogy kipróbáló hallgatót: differenciált kötelező olvasmányjegyzék összeállítása; az irányított tanulói könyvajánlás előterbe kerülése a tekintélyelvűvel szemben; befogadói hozzáférés megkönnyítése; az olvasmány-feldolgozásban kerüljön előtérbe a vita, mint módszer; csak a tantestület egészének fellépése hozhat eredményt stb.)

Vizsgálódásaink leegyszerűsített végeredménye: klasszikus műveink olyan árnyalt szereplői jellemrajzokkal (hatalmas érzelmi színskálákkal) rendelkeznek, amelyeknek legtöbbször a tanulók legfeljebb intellektuálisan tudják fogni, ha akarják, mert megélt érzelmi élményeik, emlékeik nincsenek. Nem élték át még: a tapintatot, az irgalmat, a hűséget, a háttérben láthatatlanul működő nagylelkűséget, a pozitív áldozatot, az irgalmat, a szánalmat stb. és sorolhat-

nánk végtelen hosszúságban. Hogyan tetszene tehát az az irodalmi mű fiatal olvasójának, amely választékos szókinccsel, bonyolult jellemrajzzal, sejtetető cselekedetekkel fejez ki például egy-egy erkölcsi fogalmat? Alapvető erkölcsi értékek hosszú sora hullott ki a ma emberének tudatából, olyan erkölcsi értékek, amelyek ütközése például gyakran az adott irodalmi mű konfliktusát jelentheti. Miért hatódna meg tehát a ma átlag olvasója egy-egy főhős szemérmes, késleltetett szerelmi vallomásán, amikor a szemérmes magatartásformát ő maga nem tapasztalta meg soha a hétköznapi életben? Petőfi János vitézének Jancsija a zsiványok tanyáján ezért kaphatja az osztályok nagy többségétől az ostoba jelzőt; vagy a leendő magyartanár már érzi a különbséget a kérdésfeltevés két módja között: Toldi Miklós mit gondolt az (édes)anyja által küldött aranyak megtalálásakor? stb. Vagy Arany: Szondi két apródjában miért éreznék visszataszítónak Márton pap magatartását, szemben az apródok hősiességével, mikor a mai korban a Márton pap-féle szerep jelenti a sikert?

A művészetektől való érzelmi megszólíthatatlanság, visszhangtalanság a könyv elutasításában éppúgy jelen van, ahogy a hétköznapi unaloműző tevékenységeiben. Nem csak a szövegolvasás technikai nehézségeiről, vagy szövegértési problémáiról vallhatnak ma olvasási felméréseink, hanem az ember megsebzettségéről is. Ám tudatosan lehet/kell mindezen változtatni. A sokféle recept közül én Németh Lászlót választottam. Jó lenne, ha a Magyar Olvasástársaság a bölcsődés és óvodás korúakkal foglalkozó szülőket okos szóróanyaggal, összeállított mesekönyvekkel tudná megszólítani, felrázni, mert Németh László-i módon nevelve, még volna esélyünk.

2. Hogyan nevelt Németh László az olvasás szeretetére

Nem árt néha elővennünk régi mesterek írásait, mert leporolt, nagyon is kézenfekvő tanítási módszerekkel lehet, hogy eredményesebbek voltak sok mai, megkomponálnál. A múlt nagy tanárainak csak a saját embersége/eszköztelensége, lelkiismeretes felkészültsége, artikulált beszéde és gyermekszerepete állt rendelkezésére, mikor katedrára lépett. Mégis Arany János, Gárdonyi Géza, vagy Németh László tudott maradni.

Németh László, a figyelő-tanító szülő (amilyenén bárki válhat, csak akarnia kell), a gyerekszobában kezdte el a könyv szeretetére való nevelést. Sőt ezt az életkort tartotta a nevelésben legfontosabbnak! Saját példájával hatott, túl azon, hogy igényes szerzőktől válogatott, jó irodalmat.

Az ember klasszikusok olvasására születik, s egy ép gyereklélek sokkal közelebb ül a költészet nagy forrásához, mint egy középiskolával denaturált felnőtt. Igenis, össze lehetne állítani remekművekből egy olyan könyvtárat, hogy a gyermek azokon jusson el a serdülésig. A rossz tankönyveknek és a kiadóknak a hazugsága, hogy a gyermekek és a nagy költők közé egy gyermekirodalmat kell tölteni, amely a művészethez akar kalauzolni, de valójában elkallózol tőle. (Németh 210)

Németh László nem ráerőltette gyermekeire az irodalom nagyjait, hanem folytonos felolvasással (élő emberi hanggal!) hozzászoktatta őket a jóhoz. Nem hosszú, bonyolult elbeszélésekkel kezdte a könyvhöz csalogatást, hanem legtöbbször „kevés pi-

peréjű” verssel. Gyakran a költői életmű peremén helyet foglaló költeményekkel. A költészet elsőbbségét a prózával szemben így indokolta:

A gyerekek természetesebb tápláléka a vers, mint a próza. Már csak fizikai okokból is; neki az olvasás nagyobb fáradság, mint nekünk. De az olvasói látótere is kisebb, nehezen tud szétindázó dolgokat befogadni. Még a mesében sem igen szereti a túlságosan hosszúkat: a hosszú olvasmány részlet részlet hátán. Toldi, ahogy mi olvastuk, egy rövid, tőlem hallott mese; azután farkaskaland, bajvívás, cipő feltörése, mindenik külön-külön, ahogy épp megkívánja. A balladákat azért szereti, mert ha nehezebbek is, egészben vannak a látóterében; egy-egy ismerős alak, akit talptól tetőig láthat. Az ember tömör olvasmányokra születik, s szoktatni kell a hígra. Tömörség az is: hogy a gyermek egy időben két érzékével olvas. A hallása még nem vált el, mint a romlott regényolvasóké, a képzeletétől. A kép színesebb, ha rímmel jön; s amit el nem mond a mondat, megérteti a ritmus.

Az író beszámol arról is, hogy néha maga a könyv formája, régisége is lekötötte a gyermekei fantáziáját, s felnőttébb korban is megmaradt bennük az adott könyv vizuális élménye kellemes emlékképként. Beszélgetésekké, tartalom elmondássá, erkölcsi tanulságokká, élménnyé így változtak a szövegek, mert a szerető, érdeklődő szülő személye folyamatosan inspirálta a gyereki figyelmet. Németh László soha nem sugallta a szöveg adta erkölcsi tanulságokat, hanem kívárta azok megfogalmazását, vagy alkalmazását a hétköznapiakban. Ronggyá olvasott könyvek maradtak egy-egy gyermeki korszak mögött, és rengeteg hosszabb-rövidebb memoriter. (Németh László, saját vallomása szerint nagyon nehezen tanult meg akárcsak pár sornyi szöveget is, tehát a gyermekeknek ez a képessége is ösztönös, belülről jövő igény volt, ahogy a mai óvodások vers ritmizálás is az meg.)

Az alábbiakban közreadjuk Németh László versajánlását:

Móricz Zsigmond: „nagycsontú s kevés piperéjű versei” (Németh 203) közül, mint amilyenek a *Boldog világ* írásai, ma már csak egy-két forog közkézen: *Mehemed és a törökök; Disznók az esőben; Koldus verebek; Farkas a faluvégén*. Lehet, hogy érdemes lenne elővenni könyvkiadóinknak újból Móricznak ezt a kötetét. Németh László beszámol arról a küzdelméről is, ahogy el akarta fogadtatni Móricz regényét, a *Légy jó mindhalálig*ot. Filmnézés után is csak apró, érdekes epizódokról kérdeztek a gyerekek – emlékezik vissza – a regénybe bele-belekaptak, s otthagyták. Majd magyarázatul folytatja: *A gyerekek kezébe adható prózai remek számra: aránytalanul kisebb, mint a költőké. Nemcsak mű és látótér aránytalansága, hanem a próza természete miatt is. A vers kimondja a dolgokat, a próza értelmezi. A versben úgy van minden, mint a világban: V. László és Macbeth van, s értheted és magyarázhatod, ahogy jólesik... A próza akár akarja, akár nem: egy bizonyos magyarázatot erőltet; boncolni, magyarázni pedig csak a gyerektől idegen ideákkal lehet.*

Petőfi Sándor: „Egy 1878-as díszkiadás; ... rossz képek, imponálóbb, mint amilyen ízléses. – Látod ezt? Ezek a Petőfi Sándor versei. Ő volt a legnagyobb magyar költő. Ő írta a *Faluvégent*, amit anyuka betanított neked... Négy éneket olvastunk el a János vitézből. – Olyan, mint a Grimm, csak versben van - ajánlgattam a költőt, s drukkolva szálltam a rég nem olvasott szövegre... – Tudod, mi a gyöngyház – álltam meg az első ének közepén, mert Iluska a

„gyöngyháza” Jancsi szívének. Magda nem tudta, de szemében várakozás volt s nem unatkozás. (Németh 204)

Én magam is támogattam ezt az egyeduralmat. Petőfi van olyan nagy dajka, hogy minden életév találhat rajta elég szívnivalót. De a gyerek is jobb olvasó a felnőtténél: szívesen olvassa el ugyanazt tízszer, százszor; rájár a versre, arra született, hogy klasszikusokat olvasson. (Németh 205)

Németh László e gyermeki Petőfi válogatás alapján írja: egy okos kiadó felhasználhatná ezen információkat! Lássuk a listát!

Első helyen a **Farkaskaland** és **Zöld Marci** állana, majd következnek: **Szilaj Pista, Pusztai találkozás, Megy a juhász a számaron, Lopott ló, Két sóhaj, Az árvalány, Bilincs, Alku, Liliom Peti, A magyar nemes, Arany Lacihoz, Szomjas ember tűnődése, Megyeri, Szeget-szeggel, Sári néni, A Tisza** stb. [Az egyetlen a híres leírók közül, amely megfogta Németh László lányait.] A gyermeki szeretet versei közül: **A jó öreg kocsmáros, Távolból, Szülőimhez** Petőfi verseket szerették meg.

Németh László el is csodálkozik, „... hogy kaparják ki az óriási kötetből mindazt, ami nekik való ... Ők még nem hazudnak az olvasmányaikban ... Az egy Szeptember végéig tanulták meg az anyjuk kedvéért: máskülönben alig lehet beszapni az étvágyukat.” (Németh 206)

Arany Jánost is kipróbálta a kísérletező író-apa: „A *Toldi*n kezdtük. Először a tartalmát meséltem el, aztán olvastuk is; hátulról, a párviadaltól előre felé. A szép, piros kötet ott volt (megint egy nagyapai díszmű): forgatták. Egy-két balladát is felolvastam nekik. Hogy könnyebb legyen a szöveg: színészkedtem, a vesszők és pontok közé az arcjátekomból és a hangom ripacszkodásait írtam bővebb ékezetűl. Ez volt a nagy meglepetés: a balladák „könnyebbek” voltak, mint a *Toldi*. Arannyal a költészet nagyobb magaslataira tudtak feljutni, mint Petőfivel, akinek a lépcsőjén az igazi líránál elbágyadtak.” (Németh 207)

Arany: **Hatvani, Török Bálint, Ágnes asszony, V. László** műveinek felolvasása után teszi fel Németh László azt, a tanároknak is igen megfontolásra javasolt kérdést: „Értették? Hadd utasítsam vissza ezt az értelmetlen kérdést, amely ha valahol, hát költők és gyermekek viszonylatában nincs helyén. Érti-e a gyerek a világot? S benne él. Értjük-e mi? S benne élünk. A remekmű is: világ, ki mondhatja, hogy az utolsó fátylat is levonta róla – hogy egészen érti. Ők is értették és nem értették; belekerültek, s titokzatos maradt. Értették a meséjét, itták a hangulatát, s maradtak borzongásaik és kérdéseik. Különös csak, hogy a legjobban épp a két legsűrűbb s legnehezebb: az Ágnes asszony és az V. László ült meg őket. A **Bajusz**on vagy a **Jóka ördög**én talán jobban mulattak – de amikor azt kérdeztem, melyik a legszebb: ezeket mondták. Ez a két kislány [mármint Németh László lányai], az egyik hét-, a másik hatéves, nemcsak a mesét értette meg, hanem talán még jobban: a hangulatot, amely olyan egyetemes, gyermekre-felnőttre érvényes, mint a félelem vagy a borzadály. ... Ami a költészetben nem egyéni tapasztalatokból szerzett érzélem, hanem nagy, kozmikus állapot, arra a gyerek éppen olyan érett, mint a mesére.” (Németh 207)

Gyulai Páltól a Pulyka és veréb és a Gonosz mostoha című versnek volt nagy sikere az otthoni felolvasásokon.

Shakespeare: De hogy botránkoztassam meg a szülőket egyetemem: Shakespeare és egy hétéves lányka viszonyával. [Németh László ugyanis a **Macbeth** színházi előadására engedte el hosszas unszolásra a gyermeke-

it, mondván:] Végre is mi nekik Macbeth? Egy boszorkánytörténet. A boszorkányok bűnbe, vérbe sodornak egy embert s egy országot a furfangos jóslataikkal. A darabot megnéztük. A nézőtér ásitott, lányaimnak azonban piros volt a fülük... Macbeth meghozta nekik Lamb: Shakespeare-meséit... A János királyt otthagyták; **a Szentiván-éji álmod** olvasták; Hamletbe a kísértet mögött van egy kis bejárásuk. Sok dolgukat tudom, ami kárukra lett, de hogy ebből valami bajuk származott volna, nem vettem észre...

Lamb Shakespeare-meséiben (amelyet azért írtak, hogy a gyerek a maga eszével szokjék a lángész lábaihoz) egész csomó olyan átlírás van, amely a maga helyén nem olyan erőltetetten felnőttek, mint amikor a gyermekek számára átgügyögik.

Összefoglalva: Németh László tanácsa valamennyi szülőhöz – s egyéb írásból tudjuk, hogy pedagógusként is ezt tette: sokat, élményszerűen kell felolvasni, olvastatni, dramatizált játékként műveket előadatni stb. Egyszóval számítani kell az unalmat a könyvek közeléből!

3. Meghökkenítő? reális? javaslatok az érző-értő irodalomolvasóért

Bókay Antal irodalomelméleti szakember érdeklődési köre, irodalmi ízlése valószínűleg messze esik Németh Lászlótól, bizonyos pontokon mégis találkoznak gondolataik: mindketten megtapasztalták, hogy a remekművek élményt adnak, s ezt az élményt nem lehet erőszakosan továbbadni. Németh László modellje az az ember, aki a maga erkölcsi példájával, személyiségével, szeretetével hat a tanítványra, Bókay nemzedékének (korunknak) sajnos már kevesebb Németh Lászlói szülő-tanító-modell jutott, mivel a családok érzelmi tartalékai napjainkra egyre jobban elhasználódtak, kimerültek, s az újabb és újabb generációk egyre távolabb kerültek írott és íratlan erkölcsi, esztétikai értékektől, vagy ezek hordozóitól. Talán most tartunk ott, hogy iskoláinkban nem is az olvasást kell először megtanítanunk a könyvekből, hanem a világra nyitott kíváncsiságot (a kérdés öröme), s az érzelmi intelligencia gyakorlatban megvalósulható gazdagságát (az irodalmi művek által önmagunkra ismerés lehetőségét) stb.

Ezért azt is mondhatnám, hogy Bókay Antal tanulmánya – *Az irodalom posztmodern pozíciója* – *Az önélvezet irodalomtanítási modellje* – nem más (kicsit leegyszerűsítve), mint az irodalomelméleti szakember kényszerű szembenézése a valósággal.

„A posztmodernben az önnevelés kifinomult, magasrendű világával szemben egyre erőteljesebben jelentkezik egy az önműveléssel részben azonos szerkezetű tevékenység, a szórakoztatás. A szórakozás célja – a modern szerint – nem az önnevelés, hanem az önélvezet, titkos vágya az, hogy lemondjon a terhes, komoly értékekről, a közösség dolgai után törekvéseiről, és egyszerűen jól érezze magát. ... A szórakozó vágyait, élményeit, érzéseit akarja érvényesíteni, ezért nem struktúrában, hanem az átélés lehetőségében hisz... A művészet a használat, az élmény felől kezd létezni. Az olvasó immár nem a bonyolult nyelvi tárgy megfejtésére, hanem kizárólag átélésre, élményre törekszik, azaz mindent a befogadás felől ért, retorizál, a megértés lét-teremtő szerepüvé válik.” (BÓKAY 40)

Bókay a posztmodern irodalom tanításakor a következő módszereket javasolja (az általa felsorolt hét pontból mi csak négyet közlünk): *Befogadó-orientált irodalomtanítás, melynek nem elsődleges célja a nevelés, nem célja a formaátadás, hanem egyfajta önismereti terä-*

piára törekszik.

Játékos jellegű, nem-intellektuális, hanem élményköz-pontú.

Genezise, háttere nem a történeti múltba, nem is az elérhető-irodalmi művek formájába vezet vissza, hanem a közönségesebb, a mindennapi élmény-kontextusba, a popkultúrába. Ez az irodalomtanítás tömegkultúra alapú... érdeklődése nemcsak, sőt nem közvetlenül a műre, hanem a műről kialakult véleményekre irányul. Azt kérdezi, hogy mi lehet az oka annak, hogy azonos szövegű műalkotásról olyannyira eltérő módon tudnak irodalomárok és diákok nyilatkozni.” (BÓKAY 41)

E pontokat olvasva megbizonyosodhatunk: nem az időbeli távolság az akadály a klasszikus elutasításának, a kortárs irodalomra ugyanez a sors várhat a tizen-huszonéves kezében! Nem is a tankönyvcsaládok a hibásak: jobbnál-jobb tankönyvi koncepciókat próbálhat ki szép kivitelezésű kiadványok segítségével a kísérletező tanár! A kötelező és szabadon választott olvasmányok listája ugyancsak szabadon variálható. Mind kevés, ha az emberi lélek már óvodás korban megsérült, s közömbös az élményekkel szemben, ha érzelmi intelligenciáját nem gazdagítja a szülői ház, egyszerűbben: a Németh László-i gyermekszeretet.

HUBERT ILDIKÓ

Irodalom

BÓKAY Antal: Az irodalomtanítás irodalomtudományi modelljei. In Irodalomtanítás a harmadik évezredben. Főszerk. SIPOS Lajos. Krónika Nova Kiadó, 2006. 29–43.

NAGY Henriett: Az érzelmi intelligenciáról. Kapcsolata a tanulmányi eredménnyel és a szociális sikerrel iskoláskorúaknál, Iskolakultúra XVI. évf. 2006. április, 74–84.

NÉMETH László: A kísérletező ember. In Lányaim (Költők a gyerekszobában), Magvető Kiadó, Bp. 1973. 193–359.

Vámszer Géza rajza

Karlsruhéban magyarul

Kulturális sokszínűség vagy összeolvadás – a szellemi értékek elvesztésének veszélye az integrálódási folyamatban. A magyar kultúra fenntartása, közvetítésének módjai és lehetőségei idegennyelvi-környezetben – a gyermekdaloktól az íráson-olvasáson át a műértésig

A Csodaszarvas az első magyar kulturális egyesület Karlsruhéban. A Csodaszarvas Magyar Kulturális Egyesületet 2005. június 17-én 11 alapító tag hívta életre Németország délnyugati tartományában, Baden-Württembergben fekvő Karlsruhe városában. 2005. július 15-én a karlsruhéi járásbírósa a 3155-ös iktatószám alatt nyilvántartásba vette az egyesületet. Németországban számos magyar egyesület, csoportosulás létezik; Karlsruhéban magyar kulturális egyesület nem volt, annak ellenére, hogy a városban sok magyar, magyar származású ember él. Többéves nyelvtanári munkám során mindinkább sürgetőbbé vált az álom valóra váltása: egy magyar társaság.

Az egyesület célja a magyar kultúra bemutatása és terjesztése – előadásokon, fesztiválokon, kiállításokon, kurzusokon – magyar és német nyelven egyaránt. Szervezünk szabadidős programokat is (kirándulás, sport, utazás), melyeken és melyek keretében nyelvünket és kultúránkat szintén gyakorolhatjuk, ápolhatjuk és továbbadhatjuk.

Nevünket a hun-magyar eredetmonda mitikus jelképe után választottuk. A monda cselekménye az időszámításunk utáni 7-8. században játszódik, mikor a magyarok ősei Északkelet Európából, az Urál hegység mellett lévő őshazából (Magna Hungária) vándoroltak délre. A vándorlások során érték el Levédiát, a mai Azovi tenger mellett fekvő területet. Az ősmagyar Magor (Magyar) itt kergette testvérével, Hunorral a gímszarvast, mely délnyugatra, Közép-Európa felé vezette őket. A szarvasűnőt kergetve találtak rá asszonyaikra és megalapították a magyar és a hun nemzetséget. A csodaszarvas mutatta úton továbbhaladva Magyar utódai megtalálták Pannóniát, ahol létrejött a magyar állam. Ez a szarvas vezetett minket is szülőföldünkről Nyugat-Európába tovább, s csodaszarvasunk segítségével Karlsruhéban kell családot, magyar közösséget alapítanunk. Családunk 2006. július 17-én már 105 felnőtt tagot és 42 gyermeket számlált.

Lényeges feladatunknak tartjuk egy állandó központ kiépítését, ahová tagjaink és az érdeklődők hazajöhetnek. Ahol magyar és német nyelven egyaránt felvilágosítást kaphat mindenki, aki a magyarságról, a magyar kultúráról vagy akár Magyarországról szeretne valamit megtudni. Ahol vissza tudunk nyúlni gyökereinkhez, ahol irodalmi esteket szervezhetünk, ahol magyar napilapokat olvashatunk, vagy ahol a könyvtárban böngészhetünk.

A két nyelven felnövekvő új generációnak biztosítani kívánjuk a lehetőséget, hogy Magyarországtól 1000 kilométerre is megismerhessék azt a kultúrát, amelyben édesanyjuk és/vagy édesapjuk felnőtt, s ami az övék is. Egyesületünk 2005 őszén létrehozta a Bawümanót (Baden-Württembergi Magyarok Napközi Otthona). A magyar gyermekeket, fiatalokat és ifjakat a Bawümano intézményében kívánjuk összefogni. 2005. október 20-án tartottuk az első

óvodai foglalkozást. Ez év májusában elindítottuk a bölcsődei csoportot. Szeptembertől indul a kisiskolás csoport is.

2006. július elsején a Kalákával megünnepeltük első születésnapunkat. Annak, hogy az egyéves fennállásunkat a Kaláka együttesel koronázhattuk – visszatekintve az elmúlt 12 hónapra, utunk állomásaira, kanyarulataira és döccenőire egyaránt – több szempontból is nagy jelentőséget tulajdoníthatunk. Ha a koronázási-hasonlatnál maradunk, elmondhatjuk, hogy 2005 novemberében a Fejezetek a magyar irodalomból előadássorozatával az ének- és mese-mondó Berecz András Félbevágott pipafüstje és a színművész Galán Géza Petőfi percei... voltak az aranyalma és a jogar. A koronázási palástot saját magunk szőttük és szőjük, javítgatjuk a mai napig: szerveztünk filmvetítést, kirándulásokat és ünnepségeket. Az ünnepségeken az egyesület tagjai, profi, fél profi és amatőr zenészek adták a palásthöz az értékes szálakat, melyekkel azt – legyen az Mikulás-ünnepség, farsang vagy gyermeknap – egyre díszesebbé tehetjük. Majd 2006 júliusának első vasárnapján koronáztunk. Az ünnepségre a látogatók jó része már régi ismerősként jött, a nagy meleg és a labdarúgó-világ bajnokság ellenére is megtöltöttük az előadótermet. A Három székláb és az Akasz-e játszani? akkordjai után már tapasztalatból beszélhettünk: a magyar embernek magyar kultúra kell. A Félbevágott pipafüst híre megmozgatta Karlsruhét és környékét. Az ezt követő szombati Berecz-gyermek-előadás már több mint száz kilométeres körzetből is vonzotta a közönséget. Az esti Petőfi percei...-n a sorok között müncheni látogatót is üdvözölhettünk. A Kaláka ezt egy délután alatt hozta.

Kulturális egyesület vagyunk, a magyar kultúrát kívánjuk terjeszteni, bemutatni, továbbadni.

A magyar kultúrát terjeszteni – terjeszteni a magyarok és a németek körében egyaránt. Több helyütt is találkoztam már azzal a meghatározással, hogy Magyarország kultúrnemzet, a magyarság kultúrnép. Az egyesület megalapításakor ez egy nagyon erős hívó szó volt. Magyarságunkat újra és újra meg kell élnünk, hogy azt terjeszteni tudjuk. A terjesztés a legnehezebb feladat, hiszen magában foglalja a kulturális érdeklődés felkeltését. A magyar kultúrát kell eladnunk, méghozzá az élő magyar kultúrát. Az eladás pontos megszervezése és jó lebonyolítása a feladatunk, hogy minél több vevőt szerezzünk.

A magyar kultúrát bemutatni – egyben elmélyíteni és élménnyé tenni. A Kaláka-koncerteket magyar és német nyelven egyaránt üdvözöltük, majd Gryllus Dániel magyar nyelvű összekötő szövegét németül tolmácsoltuk. Erre nagy szükség volt, hiszen a közönség soraiban a németajkú férjeken, feleségeken kívül német családok is ültek a díszvendégünk volt Karlsruhe városának kulturális előadója.

Rövid életünkben már szembetalálkoztam azzal a jelenséggel, hogy a magyar kultúrát a Németország-

ban élő magyaroknak is *bemutatjuk*. Vagy azért, mert gyermekként kerültek a szülőföldről távolra, vagy mert fiatal felnőttként Magyarországon, esetleg az anyaországtól elszakított magyarok lakta területeken nem volt módjuk, lehetőségük ezen értékeket megismerni, magukba szívni. Igazán nagy siker, mikor erről az oldalról is tapasztalhatunk boldog rácsodálkozást, örömet. Miközben a magyar kultúrát bemutatjuk, egyúttal tovább is adjuk. Továbbadjuk az új generációnak – a gyermekeknek, a tizenéveseknek.

A világ kulturális örökségének része a magyar kultúra – a magyar nyelv, az irodalom, a zene, a szépművészeti alkotások. Mindezek alapja az a szellemiség, amely a magyarság sajátja. A szellemiség tükröződik a gondolkodásban, a gondolkodás a nyelvben. Nyelvünk megőrzése idegen nyelvi környezetben a feladatunk. A mindennapok magyarján túl meg kell adnunk gyermekeinknek a lehetőséget, hogy önmagukat ne idegennek, hanem magyarként vagy fél magyarként magukat egyéniségnek érezzék. Két nyelven felnőni, otthon a családban és nyaranta Magyarországon magyarul beszélni azonban nem elég ahhoz, hogy a gyermekek magyarnak (is) érezzék magukat. Ehhez nekünk kell biztosítani számukra a szellemiséget, melynek az évek multával – kamasszá serdülve, felnőtté válva – önmaguk is részesei, hordozói lesznek. Feladatunk a magyar kultúra terjesztése, bemutatása, továbbadása. Mindezekkel szorosan összefüggő feladatunk, hogy e tisztséget is örökössé tegyünk, hogy felneveljük a nyomdokaikba lépőket, akik ügyünk szolgálatát folytatni fogják.

Kulturális rendezvényeink között a leglátogatottabbak a gyermekelőadások. A szülők elhozzák gyermekeiket, a gyermekek jól érzik magukat, s az elkövetkező rendezvényekre már ők hozzák el szüleiket.

Mint ahogy a magyar nyelvet az egyik (vagy akár mindkét) szülővel beszélni, avagy a nagyszülőktől elsajátítani nem elég ahhoz, hogy a gyermekekben a magyarság-érzés kialakuljon, épp úgy nem elég hozzá az sem, ha negyedévenként gyermekprogramokat kínálunk – még ha azokon ismeretségek, komoly barátságok kötődnek is. Ehhez mind a szülőknél, legfőképpen persze a kiskorúakban ki kell alakítani a tartozás érzését – a magyar közösséghez tartozását. Itt a szülőknek természetesen jelentős szerepük van, hiszen a magyarsághoz-tartozás érzését (amennyiben bennük ez elevenen él) gyermekeiknek elsőként ők adják át.

Egyesületünk gyermekcsoportjainak közössége mint említettem, a Bawümano nevet viseli. 2005 őszétől hetente egyszer jönnek az óvodások egy délutáni, két órás foglalkozásra. Óvodások alatt értjük a 3-6 éves korosztályt. Németországban az állami és a magán óvodákban egyaránt bevett szokás, hogy a gyermekek életüknek ezt a 3, 3 és fél évét korosztálytól függetlenül egy, úgynevezett vegyes csoportban töltik. Nálunk ez nagyon szerencsésen alakult, óvodai csoportunk az elmúlt közel egy év alatt kifarított, 4-5 éves gyermekek alkotják. A kisebb, három év körülieket már a bölcsődei csoportban látjuk szívesen szintén hetente egyszer, ahol most 1 évestől 3 és fél évesig minden korcsoport megtalálható. A csoportbontás azért is megy nehezen, mert egy csoportban legtöbbször testvérpárok, akár testvér hármas is tartozik, akiket a szülők nem szívesen választanak el

egymástól. Ezért aztán óvodai csoportunknak is van 2 és 3 éves látogatója is.

Iskolás csoportunkkal szeptembertől indulunk. A csoport ez esetben is több korosztályt ölel fel: 7 évestől a 12 évesig. Ez kezdetben azért nem okoz nagy problémát, mert ezek a gyermekek a német iskolában írni és olvasni már megtanultak, a mi feladatunk ennek a tudásnak a magyar nyelvre való átültetése, a magyar helyesírás és olvasás tanítása. Elsődleges feladatunknak a magyarságismeret átadását tartjuk, amelybe beletartozik a magyar irodalom, az írás-olvasás, Magyarország földrajza és történelme. Sőt, még az állatokat és a növényeket is megismerjük magyarul. Most induló iskolai csoportunkba csak olyan gyermekek jöhetnek, akik legalább egy évet már jártak iskolába. A magyar írás-olvasás mestersége a játékos ismeret-átadás mellett már jön magától. Mi csupán másoltatunk, hangoztatunk, olvastatunk és javítunk. Ebben a munkában nagyon fontos szerepe van a szülőknek is, akik otthon gyakorolnak a gyermekekkel.

Kisiskolás csoportunk az első, ismerkedő foglalkozáson 2006 júliusában már 9 gyermeket számlált. A bölcsődei és óvodai csoportokkal már szereztünk kellő tapasztalatot, hogy azokat heti egy alkalommal meghirdethessük. Az iskolás foglalkozást – figyelembe véve a tanulók igényét és más magyar iskolák időbeosztását – kezdetben két hetenként két órán tartjuk. Amennyiben a csoport az első félévben látványosan gyarapszik, avagy a tanulók között jelentős képességbeli különbségeket látunk, több csoportot fogunk a jelenlegiből alakítani. Ha első tapasztalataink annak szükségességét igazolják, emeljük az egyiszeri találkozások óraszámát is.

A jól megszerkesztett, differenciált tanítási stratégia ellenére sem szabad hagynunk, hogy a túlzott egységesítés a tanítás-tanulás eredményességének kárára menjen.

A kulturális sokszínűség lehetőségeinek szociológiai, pszichológiai problémái – a magyar szín Karlsruhéban

A 2003-as népesség-nyilvántartás szerint Karlsruhéban közel 300 000 lakosa van. Karlsruhe városának az interneten található statisztikai táblázatának 2006-os előrejelzése alapján pontosan 294 472 lakosról, ebből 43 397 külföldi állampolgárról beszélhetünk. Arról, hogy mennyi magyar, Magyarországról áttelepült él Karlsruhéban, nem tudtam pontos adatokat szerezni. Ez egyrészt azért nem sikerült, mert a magyarországi rendszerváltást megelőző adatok titkosítottak. Másrészt az adatok egyébként sem volnának pontosak, mert a betelepült magyarokat nagy része hosszabb-rövidebb idő alatt megszerezte a német állampolgárságot. A rendszerváltást követően érkezők már legális tartózkodási engedéllyel jöttek, Magyarország uniós tagságával pedig elegendő a munkaszerződés és a fizetési kimutatás, hogy a magyar állampolgár – a szabad költözködés jogát élvezve – állandó vagy ideiglenes lakhelyként Németországot, esetünkben Karlsruhét jelölje meg. A Németországi Magyar Szervezetek Szövetségének adatai szerint a németországi összmagyarság 40%-át teszik ki azok, aki szlovák, román, szerb és szlovén utazási okmánnyal kerültek az országba. Az ő magyar származásukat tehát szinte teljesen lehetetlen visszakeresni.

Amennyiben egyesületünk tagságát reprezentatívnak tekintjük, elmondhatjuk, hogy a Karlsruhe-

ban élő magyarok 70-80%-a rendelkezik német avagy kettős állampolgársággal. Így magyar anyanyelvűekről, magyar származásúakról, magyar érzetűekről beszélhetünk, kiknek száma 2000-3000 közé tehető. Mikor a hivatalokban érdeklődtem, különféle adatok, találgatások hangzottak el. Volt hivatalnok, aki 2000 magyar családról, más 2000 magyar személyről, megint más 5000 magyar személyről beszélt. Ezen számok alapján próbáltam meghatározni a Karlsruhéban élő magyarok számát, s jutottam 2-3 ezerre. 3000 felé haladva természetesen bele kell számolnunk a vegyes házasságokban született kisgyermeket éppúgy, mint azt a huszon-, harmincévest, aki azért tanul magyarul, mert – jóllehet német nyelven nőtt fel – édesapja vagy édesanyja magyar vagy magyar származású, s magyarsághoz tartozását próbálja most erősíteni frissen felfedezett anya- vagy apanyelve elsajátításával.

Karlsruhéban a magyarság fogalma ez idáig nem volt meghatározó, azaz nem vált színfoltta a városban. A magyar ember csendes, nem csoportosul, tisztos polgárként él a befogadó országban s igyekszik teljesen integrálódni. Emellett persze megtalálhatóak még a magyarkodók és a magyarságukat szégyellők csoportjai is, ám ezek eltörpülnek a nagy átlag mellett. Elődünket, a karlsruhéi Német-Magyar Baráti Kört húsz éve alapították magyar emigránsok. A rendszerváltás óta azonban ezen emberek többségének már nem érdekes a magyarokkal találkozni, hiszen akkor mennek Magyarországra, amikor akarnak. Ezért avagy kulturális érdeklődés hiányából be sem lépnek egyesületünkbe. Hallottam már olyan indoklást is, miszerint „Budapest egy hétig minden nap színházba járhatok”. Akik húsz évvel ezelőtt is fontosnak tartották a magyarságuk megőrzését és megélését, azok az új egyesületnek is aktív tagjai. Ezek az emberek fontos építőkövei egyesületünknek, mint ahogy a karlsruhéi, Karlsruhe környéki magyarok most fiatal első generációja is. A probléma a második generációval van. E fiatalok – bár Németországban születtek, többnyire folyékonyan beszélik a magyar nyelvet és általában mindkét szülőjük magyar – magyarságukat nem érzik át; természetesen magyarnak (is) vallják magukat, emellett németnek (sem). Sokan közülük nem tudnak mit kezdeni a magyarságukkal, ám azt ösztönösen érzik, hogy kisgyermeküket magyar közösségbe kell vinniük – bepótolni azt, amit az ő szülei (lehetőségeik híján) számukra nem tudtak biztosítani. Meg kell említenünk még az átutazókat is. Ők néhány évig tartózkodnak Németországban – munkaszerződésüktől függően. Lényegesnek tartják, hogy minél többet használhassanak a német nyelvterület kínálta lehetőségeiből; egyesek el is utasítják a magyar közösséget, mondván: „leszek én még ilyenben eleget”. Mások tudatosan csatlakoznak hozzánk, hogy magyarságukat „frissen tartsák”, hogy azon ne essen csorba az alatt a pár év alatt, melyeket Karlsruhéban töltenek.

Kisebbség és migráció között félúton – ezeken túljutva, a multikulturális társadalomban sehova sem tartozva

A szociológiai, pszichológiai probléma kettőssége nagyon összetett, ám jól vizsgálható, kibontható. A magyar ember nagyon szeret nyugatvá válni. Jóllehet, hibátlanul csak anyanyelvét beszéli, mégis előszeretettel töri. Magyarországon ő a Németor-

szágból hazlátogató, sikeres rokon. Sajnos, ezt a pózt egymás között is előszeretettel veszik fel, holott annak tényleg semmi értelme nincsen.

A második generáció problémája ennél sokkal összetettebb. Aki Németországban született vagy kisgyermekként került oda, jóllehet magyar családban, ám német környezetben, a német társadalomban szocializálódott. Ha szülei vagy egy magyar közösség nem közvetítette számára tudatosan a magyar szellemiséget, a magyarság érzését nem tudta bensővé tenni. Szülei áttelepültek, a legtöbb esetben menekültek Magyarországról. Már ez a tény feloldhatatlan problémává nőtte ki magát, hiszen a magyarsághoz, mint fogalomhoz negatív jelzők sorakoztak. A családi nyelv azonban a magyar maradt, s a szülők kisebb-nagyobb mértékben közvetítették a magyar kultúrát is. Ám mivel a szülőknek és a gyerekeknek a legnagyobb feladatuk az volt, hogy a német társadalomba jól beilleszkedjenek, magyarságuk gyakorlására nem volt igazán lehetőségük. A második generációra ezért aztán nagyon jellemző, hogy nem tud mit kezdeni magyarságával. Mindemellett ezek az emberek elutasítják a szörvány magyar, avagy magyar kisebbség titulust is, mivel ezek a meghatározások közel állnak a külföldi fogalmához, mely fogalmat Németországban gyakorta negatív értelmezés fémjelez. Ők német- vagy kettős állampolgárok, ám semmi esetre sem külföldiek.

A mai napon is jellemző sok magyarra, hogy nagy igyekezettel próbálnak integrálódni, sőt egyenesen asszimilálódni, gyermekeiket tudatosan a német kultúrába szocializálni. Ezek a gyermekek azonban, jóllehet Németországban nőnek fel, magyar vagy fél magyar családban élnek. Nagyon nagy hiba, ha a magyar szülő önnön hibás, akcentustól sokszor nem mentes németiségét veszi elő segítségül, hogy a gyerek hamar megtanuljon németül. Ezzel többet árt neki, mint használ. Nem elég, hogy a német nyelvet hibásan közvetíti, meg is lopja a gyereket. Elveszi tőle azt a kincset, amit felnőtt fejjel már soha nem, vagy csak nagyon nehezen fog tudni megszerezni. Külföldön, idegen nyelvterületen a magyar nyelvet hibátlanul elsajátítani csak mint anyanyelvet (vagy apanyelvet) lehet. A fél magyar családokból származó németajkúak nagy problémája, hogy tisztában vannak azzal, nem csupán németek, ám a magyar szellemiséget a nyelv hiányában felnőttként már nem tudják hibátlanul megélni, magukénak tudni, hiába is kutatják azt minden erőből.

Németországban mi nem kisebbség vagyunk, hanem közösség. Magyar közösség, aki az Európai Unió hivatalos nyelvét beszéli, akinek kulturális kincsei a világörökség részét alkotják. A magyarságnak vagyunk a világon egy szerves része, még pontosabban az Európában, a Németország területén élő magyarságnak. Mi a magyar kultúrát hordozzuk, képesen szólva az ott van a zsigereinkben, a genetikánkban. Ezt a szellemiséget kell tudatosan átelnünk ahhoz, hogy a multikulturális világban a kultúrák szívérványában elfoglalhassuk méltó helyünket.

A kétnyelvű nevelés, a kultúrákban/kultúrákba nevelés eredményei – tekintettel a népek közötti egyetértésre, a szocializációra, a további nyelvek elsajátítására, más kultúrák megismerésére

A határozóragok két irányt mutatnak: benne, vagy bele-. Karlsruhéban a gyermekek a német kultúrában nőnek fel. Az iskolában a német kultúrába,

míg otthon és a magyarnyelvű foglalkozáson a magyar kultúrába igyekszünk őket belenevelni. Az utóbbi a nehezebb, hiszen mi is, pedagógusok, szülők már szintén a hordozói vagyunk a német kultúrának. A nyelvi kultúrának szinte teljesen, mivel nem élünk magyar-nyelvi környezetben, tarisznyánkban az van, amit „magunkkal hoztunk”. Ugyan lehetőségünk van számos magyar televízió- és rádiócsatornát nézni, hallgatni, magyar könyveket, folyóiratokat olvasni, ám ez mégsem ugyanaz, mintha Magyarországon élnénk. A célnyelvünk a magyar, ám ehhez a célnyelvi környezetet magunknak kell kialakítani.

A nevelés tudatosan irányított folyamat, melyben a gyermeknek a szellemi és erkölcsi fejlődését segítjük elő. A tanítás egy szintén tudatos pedagógiai folyamat, mely során információt adunk át, a tudást gyarapítjuk. A két folyamatot a gyakorlatban nem lehet egymástól elválasztani. A nevelés a meglévő készségek kibontása, a képességek fejlesztése ahhoz, hogy a tanítás, tehát az információátadás sikerrel, azaz tudással járjon.

A mi elsődleges feladatunk a nyelvi nevelés. A gyermekek szellemi, azaz nyelvi fejlődését kell elősegítenünk, hogy magyarságismeretük, ezáltal magyarságuk tudatossá váljon. A magyarságismeretbe beletartoznak a helyes nyelvhasználaton túl a magyar népszokások, népdalok, szólások, közmondások, a magyar irodalom, a magyar történelem, Magyarország ismerete is. Mivel a gyermek az információkat magyar nyelven kapja, magyarul sajátítja el, a tudása is magyar lesz. Felcseperedve ez a magyar tudás előfeltétele annak, hogy felnőttként magyarnak (is), a magyar kultúra részesének, hordozójának tartsa magát. Az is módosítószó az előző mondatban zárójelben, felhívó jelleggel használtam, hiszen esetünkben a vegyes házasságokból származó gyermekek vannak többségben. Ezek a gyermekek a nyelvészeti terminus technicus-szal élve bilingvisként nőnek föl. Ez a kettősség gyümölcsöző, hiszen ők egyszerre magyarok és németek, s tudatos neveléssel és tanítással mindkét kultúra teljes értékű tagjaivá válhatnak.

Vegyes házasságban, ahol az anya a magyar és az apa német, a magyar nyelv általában még akkor sem veszik el, amikor a gyermek német iskolába kerül. Természetesen e szabályt erősíti a kivétel: néhány családban – jöllehet az anya magyar – a német a kizárólagos nyelv. A német anya – magyar apa kettősnél a magyar nyelv elvesztésének veszélye, illetőleg annak az apától való elsajátításának bizonytalansága már sokkal gyakoribb, mondhatni általános. Számos felnőtt tanítványom kezdte huszonevésen a magyar nyelvet tanulni azért, mert édesapja magyar, ám ott-hon nem beszélt vele magyarul. Emellett persze van olyan német anyuka, aki nemhogy fontosnak tartja, hogy gyermeke tökéletesen elsajátítsa az anyanyelvet, hanem jómaga is szorgalmas diák a magyarárn. Van olyan német hölgy ismerősöm, aki maga Kosztolányinál tart, 10 éves kislánya már többször olvasta a János vitézt, s mindezen ismereteket a magyar anyanyelvű férj-apuka felügyelete alatt pallérozzák. Legérdekesebb példám egy magyar–görög házasságban született kislány. Édesanyja magyarul, édesapja görögül beszél vele, a játszóházban a nyelve a német. Még nincs egy éves, ám szülei rendszeresen viszik mindhárom nyelvi közösségbe. Ez a kislány görög és

magyar, s a két kultúra mellett a német kultúrának is részese, hordozója lesz.

A népek közötti egyetértés (Völkerverständigung) Németországban nagyon fontos kérdés. Karlsruheban minden évben megrendezik a Völkerverständigung-fesztivált, ahol idén nyáron már a mi egyesületünk is részt vett. Németország multikulturális társadalom. A multikulturális fogalmának nagy szerepe van a mindennapokban éppúgy, mint a szociológiában és a pedagógiában egyaránt. Ez a fogalom szinte mindenkor tárgya a német szociálpedagógiai értekezéseknek, vitáknak. A tudatos két nyelven történő neveléssel, tanítással válhatnak a gyermekek teljes értékű, méghozzá két teljes értékű személyiséggé, hiszen amint két – esetleg három – kultúrát egy személyben képviselnek, lesznek a befogadó társadalom szemében is elismertek és értékesek, mindemellett így tudnak ők is érdeklődéssel és toleranciával fordulni más kultúrák felé. *Ahány nyelv, annyi ember* – tartja a régi mondás.

A fenti irányvonalat szeretnénk mi is követni, munkánkkal hozzájárulni a mai, összenőtt Európa elvárásaihoz. Együtt szeretnénk összefogni a karlsruhei, Karlsruhe környéki magyarságot, nekik példát, lehetőséget és utat mutatni, hogy magyarságukat tudatosan vállalják s képviseljék. Gyermekeiknek a magyar kultúrába való (bele)nevelésébe segítséget adunk, annak egy részét át is vesszük.

A két nyelven történő szocializáció nem csupán a további integrálódási folyamatokat segíti elő. A német és a magyar nyelv felépítésében, így logikájában eltérő. Ebből következik, hogy a nyelvet beszélők gondolkodásukban is különböznek egymástól. A gyerekek mindkét logikát, mindkét gondolkodási módot magukénak tudhatják. Gyakori jelenség, hogy két nyelven is lehet gondolkodni – attól függően, hogy melyik az adott szituáció nyelve, amiben vagy amiről gondolkodunk. A tapasztalatot nyelvészeti kutatások hosszú évek óta alátámasztják: egy, két nyelven felnövekvő ember az idegen nyelveket sokkal könnyebben tanulja meg.

Az egyesület egy éves fennállása során elért eredmények, lehetőségek és elérendő célok

Legfőbb eredményünk, hogy az elmúlt egy év alatt nevet szereztünk magunknak. Rendszeresen bemutatkozunk különböző fórumokon (internet, folyóirat, fesztiválok, szórólap). A 2006-os évtől tagja vagyunk a Németországi Magyar Szervezetek Szövetségének is. Ezzel a tagsággal, valamint az ezen túlmutató személyes kapcsolatok kialakításával támpontokat szerezhettünk arra nézve, milyen irányban kell elindulnunk, illetve hogy merre kell utunkat folytatnunk. Ismertségünk és elismertségünk egyaránt növekszik. Tagjaink száma folyamatosan gyarapszik, munkánkat a Kaláka-koncertek alkalmával Karlsruhe városa is elismerte.

Mint azt dolgozatomban már említettem, Németországban számos magyar egyesület, csoportosulás létezik. Ezeket megismerve, ezektől és ezekből információt merítve jutottunk arra az elhatározásra, hogy Karlsruheban mi megcsináljuk. Vannak öreg egyesületek, akik már biztos lábakon állnak, ám közöttük sokan vannak olyanok is, akik bent ragadtak az állóvízben. Tagjaik szép lassan kiöregednek, a fiataloknak már nem tudnak érdemít nyújtani, éppen ezért nem is képesek a frissítésre.

Fennmaradni csak azon kezdeményezések tudnak biztosan, ahol az utánpótlás nevelésére is hangsúlyt fektetnek vagy ahol a vezetőséget idejében frissítik. Ilyenek például azok a szervezetek, amelyek szoros kapcsolatban állnak a cserkészettel. A Külföldi Magyar Cserkészszövetségnek a világon 5 körzete van. Az első körzet Európa, ide tartozik Anglia, Ausztria, Franciaország, Hollandia, Németország, Svájc és Svédország. Németország területén nyolc csapat található: Berlinben, Frankfurtban, Heidelbergben, Kölnben, Mainzban, Stuttgartban egy-egy, Münchenben kettő. Ezek közül mi hárommal tartjuk szorosabban is a kapcsolatot: a frankfurtiakkal, a heidelbergiekkel és a stuttgartiakkal. Ők immár jó harminc éve töretlenül működnek, s nemhogy apadnának, hanem mindinkább erősödnek. Itt kívánok utalni Klement Kornél cserkésztsízt *Gyermeknevelés a szórványban* (84. sz. Lehel Vezér Cserkészcsapat, Majnafrankfurt, Külföldi Magyar Cserkész Szövetség, Garfield; 2000) című munkájára, melyet minden önön utánpótlását kineveli vágyó egyesület nagy haszonnal forgathat. A műben módszertani útbaigazítást, függelékében gazdag válogatást találunk magyar népdalokból és versekből, melyeket a tanítás során felhasználhatunk. Munkánkhoz ugyanígy segítséget jelentenek a Külföldi Magyar Cserkészszövetség magyarságismereti tankönyvei és feladatlapjai. A cserkészkönyvekben korosztályokra bontva található magyar irodalom, történelem, néprajz, ország és természetismeret, míg a magyarságismereti vizsga anyaga az előbbieket mellett kiegészül a magyar nyelvtani alapfogalmakkal, a magyar helyesírással és további szókincsbővítéssel. Ezen taneszközök a gyermekek, ifjak magyarságtudatának megalapozását, kibontását kívánják erősíteni. Szerzőik a magyarságról szóló információk (általuk lényegesnek ítélt információk) összeválogatásával adnak képet a magyarságról, amelyhez a gyermekek tartoznak, amelyhez - a tudásanyag elsajátításával - közel kerülhetnek.

A cserkészlet nonprofit szervezet. Ugyanígy az összes privát kezdeményezéssel létrejött magyar kulturális egyesület, baráti kör és klub is. Ezek mellett, avagy ezek keretében működnek a félhivatalos magyar iskolák. Ezeket az iskolákat azért nevezem félhivatalosnak, mert magánszemélyek kezdeményezésére jöttek létre, a németországi iskolahivatalok által nem vagy csak részben elismertek, tanáraik azonban szaktanárok. Dolgozatomban nem térek ki sem a Kastlban működő Európai Magyar Gimnáziumra, sem a Magyar Köztársaság Kulturális Intézményeire, hiszen ezek a Magyar Állam révén, mind magától Magyarországtól, mind a Német Köztársaságtól is támogatottak.

Németországban működik számos hivatalos kisebbségi iskola, így például a lengyel, görög, török, perzsa, olasz vagy akár japán; hogy csak ízeletül néhányat említsek. Maga a város, azaz az iskolaügyi hivatal támogatja ezeket a kezdeményezéseket, ha az anyaország mindenkor hivatalos kormányzatától erre felkérést kap. Ekkor biztosítja a termet és a technikai eszközöket. A módszertani segédleteket, a tankönyveket és a tanárok díjazását az adott ország konzulátusa, vagyis az anyaország fedezi.

Koncz Ágnes, a Freiburgi Magyarok Baráti Körének elnök asszonya 2005 őszén elkezdte szervezni a freiburgi magyar iskolát. Kérésére a Magyar Köztár-

saság Stuttgarter Intézetének egy munkatársa levelezésbe is kezdett a magyar hatóságokkal. Mint azt az elnök asszony nem sokkal később megtudta, Magyarországnak pillanatnyilag nem áll módjában segítséget nyújtania, sajnos felkérő levelet sem tudnak küldeni, ugyanis még nem tisztázott az a kérdés, hogy ebben az esetben melyik minisztérium, az oktatásügyi vagy a külügyi az illetékes.

Hasonló választ kapott Eberling Tímea, a stuttgarter Magyar Iskola, a MISKA alapítója és vezetőtanára is. A MISKA hat éve alakult a stuttgarter 81-es számú Dobó István Cserkészcsapat gyermekeiből és folyamatosan új tagokkal bővül. A stuttgarter Magyar Katolikus Missziótól kapja a termet, a szülők finanszírozzák a tankönyveket és a fénymásolatokat, a tanárok adják össze a módszertani segédleteket és technika eszközöket, készítik a feladatlapokat és a szemléltető anyagokat. A stuttgarter iskolában ez év szeptemberétől párhuzamosan már 4 csoport fog működni. A tanerő biztosítása egyre nehezebbé válik. Ezt leginkább az az állapot nehezíti, hogy senki sem vállalja a tanárok honoráriumának a fedezését. A társadalmi munkában dolgozó tanárok mellett segédtanárok, azaz gyakornokok dolgoznak. A ludwigsburgi és a bajai tanítóképző főiskolákkal kötött meg egyezés alapján az ösztöndíjjal Németországban tartózkodó magyar diákok segítenek be a tanításba. Mindkét főiskola elismeri a MISKÁt, mint gyakorló helyet. Ez a tanítási gyakorlat lehetőséget kínál a magyar tanítójelölteknek, hogy tapasztalatot szerezzenek a kétnyelvű gyermekek tanításának módszertanában.

Az előbb felvázolt ismeretek birtokában gyermekcsoportjaink szervezését és működtetését mi már önerőből kezdtük el s tesszük ezt a mai napig. Kezdetben az Iskolahivatalon keresztül béreltünk egy általános iskolában osztálytermet, ám ez az óvodáscsoporthoz, az óvodai munkához elégtelennek bizonyult. 2006 januárjától a karlsruhei Pestalozzi Iskola diákkávézójában, egy kis házban kaptunk helyet. Ezt a házat az iskola az Ifjúsági Hivattól bérlé. Itt lehetőségünk nyílik a játszó- és a taneszközök tárolására, és – előzetes egyeztetés után – mindenkor szabadon látogathatjuk a házat, amikor azt az iskola nem használja.

A Bawümano 2005 októberében kezdte meg tényleges működését az óvodai csoporttal. A csoport 14 fővel indult, amiből a mai napra 6 állandó tag és még 3-4 rendszertelen látogató maradt. Voltak olyan gyermekeink, akik szüleikkel csak ideiglenesen tartózkodtak Karlsruhéban, s az édesapa munkaszerződésének megszűnésekor visszamentek Magyarországra. Van nem egy olyan gyermekünk, aki visszatért a 2006 májusában elindult törpi-csoportba (bölcsődei), és van sajnos olyan is, aki ezt a rendszeres délutáni lehetőséget idő hiányában nem tudja kihasználni. A törpi-csoport a mai napon 11 tagot, míg a szeptemberben induló kisiskolás-csoport 9 tagot számlál.

Gyermek osztályunknak két tanára van: Kocsis Marianna diplomás általános iskolai tanító és jómagam, magyar nyelv és irodalom szakos általános iskolai és középiskolai tanár. A törpi- és óvodás csoportot Kocsis Marianna vezeti teljesen, az iskolai csoportban folyó munkát tantárgyak szerint osztottuk fel egymás között. Egy alkalommal két hatvan perces blokkban tartunk irodalmat és ország ismere-

tet, valamint nyelvtant és természetismeretet. Nép-
dalokat s egyéb magyar műdalokat minden órára vi-
szünk, s belecsempésszük az aktuális anyagba.

A foglalkozásokra, így a tanórákra is kidolgozott
óramenetekkel készülünk. Az óvodás-csoport egy
éves munkája alatt készített óravázlatokból már
össze tudjuk állítani az egy iskolaévre szóló órater-
vet egy a külföldön élő magyar óvodások heti két
órás foglalkozásáról. A későbbiekben a bölcsődei és
az iskola csoportról szintén.

Azonban amíg a bölcsődei és az óvodai foglalko-
zásokra az első évben, tehát a kipróbálás idősza-
kában elég volt óráról órára készülni, az iskolai cso-
portnál ezt nem elég. Az ő esetükben az anyagot
pontosan meg kell határozni. Négy nagy témakört
jelöltük ki a cserkészlet magyarságismereti anyaga
alapján. Az ország ismeret és a természetismeret té-
makörében a legkézenfekvőbb elvet alkalmazzuk: a
nagyotól haladunk a kicsi felé. Így például megjelöl-
jük Magyarországot a világban elfoglalt földrajzi he-
lyét, határait, nagyobb tájegységeit – eljutva az or-
szágok ismeretéig. Az irodalom és a nyelvtan tanítá-
sa már nagyobb felkészülést igényel.

Irodalomból meghatároztunk egy keretmesét, a
János vitézt. Petőfi művét, pontosabban a kijelölt
részleteken végighaladva egyszerre tudjuk az olva-
sási, a szóbeli és az írásbeli kifejezőkészséget a fel-
színre hozni, az ezekhez tartozó képességet (a ma-
gyar nyelvben) fejleszteni. Egyúttal rávezetjük a
gyerekeket a problémamegoldó (magyar) gondolko-
dásra is. A János vitéz első óráin megismerkedünk a
költő Petőfivel. Petőfi életének állomásait máris
megkereshetjük Magyarország térképén. Az órák so-
rán, a János vitéz kapcsán megismerkedhetünk más
magyar tündérmesékkel, szólásokkal, közmondás-
okkal vagy a leírás, jellemzés, elbeszélés fogalmával.
A jövő nyári gyermeknapra elkészítjük a János vitéz
forgatókönyvét, mely mesejátékba bevonjuk mellék-
szereplőinket a kisebbeket is.

A magyar nyelvtan az irodalommal együtt a má-
sik nagyon fontos – ha nem a legfontosabb tudomá-
ny. A nyelvtanon belül az első és elmaradhatatlan
egység az írás-olvasás, mint minden további ma-
gyartanulásnak az alapja. Mint arra már az előzőek-
ben kitértünk, az iskolás-csoportba olyan gyermeke-
ket várunk, akik legalább már egy évet jártak iskolá-
ba. Az első tapasztalatszerzés alkalmával egyértel-
művé vált, hogy a csoport tagjai nem hogy egy kor-
osztályon belül nem egyformák, hanem a korosztá-
lyokat összehasonlítva is lényeges eltéréseket mutat-
nak – a megszokottól eltérően. Például egy 9 éves
gyermek lényegesen jobban ír és olvas magyarul,
mint a 12 éves társa.

Kocsis Marianna a karlsruhei Európai Iskolában
az alsó tagozaton anyanyelvi tanár. Gondolatait, ta-
pasztalatait az anyanyelvi oktatásról idegen nyelvté-
rületen a „Használhatóak-e a meglévő magyar elsős
tankönyvek határainkon túl is?” című írásában fog-
lalta össze: „A magánhangzók tanulásánál többszörösen
visszatérve mindig ki kell emelni a két nyelv eltérő han-
goztatását! A német nyelvben az e betűt é-ként hangoztat-
ják, míg a magyarban, külön létezik e hang és betű illetve é
hang és betű. Az „a” betűnél ugyanez a helyzet” – hang-
zik el az állítás; majd így folytatódik: „A mássalhang-
zókat tekintve vigyáznunk kell, hogy a s betűt a németben
sz-ként hangoztatják, a v betűt fau-ként, és a z betűt
„cet”-nek ejtik. Ezekre a különbségekre óráról órára fel kell

*hívni a tanulók figyelmét mindaddig, amíg mélyen nem
rögzül tudatukban.”*

Az idézett mondatok elsősorban a magyar és né-
met nyelven egyaránt, egyszerre írni és olvasni tanu-
ló diákokra vonatkoznak ugyan, ám a tanulmány
egésze támpontot ad a németül már író-olvasó diá-
kok magyar nyelvtudásának fejlesztéséhez. Nem
szabad elfelejtenünk, hogy ezek a gyermekek – még
ha magyar állampolgárok is – német nyelvterületen
élnek, a német nyelvet használják köznyelvként, né-
met iskolába járnak. Még ha a család nyelve magyar
is, a gyermekek minél nagyobbak, annál inkább a né-
met válik a mindennapi kommunikáció nyelvéné.
Az iskolai foglalkozások keretében közvetetten
ugyan, ám a diákokkal tulajdonképpen a magyar
nyelvet tanítjuk.

Magyarország uniós csatlakozásával a magyar
nyelv az Európai Unió elismert nyelve lett. Baden-
Württembergben – az Európai Unió iskoláin és a
nyelviskolákon kívül – az iskolákban nem tanítanak
magyar nyelvet. Mint Németország legtöbb tartomá-
nyában, azonban itt is lehetőségük van a gyermekek-
nek az alsóbb iskolákban (tehát a gimnázium alatt)
magyarból (nyelv)vizsgát tenni, ha még rövid ideje
tartózkodnak a német nyelvterületen. A magyar ek-
kor mint „különleges idegen nyelv” szerepel a bizo-
nyítványban. Így tehát záróvizsgájában a tanuló ki-
válthatja a kötelező idegen nyelvet (angolt vagy
franciát) a magyarral, illetve a magyart felveheti har-
madik nyelvként – erősítve ezzel bizonyítványát. Ez-
zel az iskola, azaz az oktatásügy elismeri, hogy a
gyermeknek – jóllehet német iskolába jár – a német
nyelv az idegen nyelv. A 90-es évek elején a kölni
magyar iskolának sikerült több általános iskolával is
elismertetni munkáját, s a magyar nyelvet ezek az is-
kolák az éves bizonyítványokban is jelölték.

A karlsruhei Európai Iskolába két magyar állam-
polgár gyermek jár – egy az általános iskolai, egy a
gimnáziumi tagozatra. Ezek a gyermekek – jóllehet
német nyelvű osztályban – a magyart, mint első
nyelvet, azaz mint anyanyelvet tanulják. Ugyanebbe
az iskolába jár még további magyar anyanyelvű nem
keves. Azok a gyermekek azonban általában nem
(csak) magyar állampolgárok, de ha azok is, angol,
francia vagy német szekcióba járnak, és tanulmányi-
kat az iskolában Magyarország uniós csatlakozása
előtt kezdték. Első nyelvük, vagyis az Európai Isko-
lák Brüsszeli Tanácsa szerint meghatározott anya-
nyelvük angol, francia vagy német.

Magyart, mint idegen nyelvet ez idáig az Európai
Iskolákban sem lehetett tanulni. A karlsruhei iskola
igazgatójától ez év tavaszán kaptam ígéretet, hogy
meghirdeti idegen nyelvként a magyart, amit a ma-
gyar származású, magyarul sok esetben jól beszélő
tanulók mint harmadik vagy negyedik nyelvet felve-
hetnek, s abból vizsgázhatnak.

A magyar, mint idegennyelv-oktatásra érthetően
nincs lehetőség a német általános és középiskolák-
ban, hiszen azért az egy-két érdeklődőért, más-más
évfolyamba tartozó gyermekért egy iskola sem tud
magyar szakos tanárt biztosítani. Arra azonban vol-
na lehetőség, hogy egy – az oktatásügyi szervek által
– elismert tantestület (jelen esetben a Csodaszarvas
Magyar Kulturális Egyesület) a magyar nyelv okta-
tását délutánonként, esetleg hétvégén elvégezze, s év
végén a német Oktatási Minisztérium által kijelölt
vizsgabiztossal magyarból, mint idegen nyelvből

vizsgáztasson. Ekkor elmehetnénk akár az érettségi vizsgáig is – ugyanis mint minden nyelvi vizsgánál, itt is a német oktatásügy, a minisztérium által elismert vizsgaanyag volna az irányadó, mint ahogy ez magyarból az alsóbb iskolákban már létezik.

Amennyiben az Unió oktatásügyi szabályzatát mérvadónak vesszük, a Németországban, német oktatási intézményekben tanuló magyar gyermekek esetében a magyar nyelv idegen nyelv. Ahhoz, hogy munkálkodásunk hiteles, működésünk ismert és elismert legyen, komoly hangsúlyt kell fektetnünk a szervezési és pedagógiai alapokra egyaránt. Pezsgő magyar élet nélkül nincs elegendő képzetése sem a felnőtteknek, sem a gyerekeknek a magyar nyelv elsajátítására, kiművelésére, a magyar kultúra megismerésére. A magyar nyelv és a kultúra ismerete meghatározó, szinte alapvető eleme a magyarságtudat kialakulásának. Azoktól azonban, akikből ma-

gyarságuk érzete hiányzik, nem várhatjuk el, hogy Karlsruhéban aktív részesei és építőkövei legyenek a magyar kulturális életnek.

A fenti képlet önmagába minduntalan visszatérő ösvényét kövessük rendületlenül. A kilométerkövet már elhelyeztük – a három mérföldkő között kell ügyesen navigálnunk, hogy az úton mindenki örömmel utazzon.

Fiatalkorunk lévén nagy feladatunk a hírverés, létezésünk, működésünk ismertetése. Erre a legjobb és legteljesebb lehetőség web-lapjainkon kínálkozik, ahol minden oldalunkról bemutatkozunk:

www.wunderhirsch-ungarischen-kulturverein-karlsruhe.de, www.ungarischunterricht-karlsruhe.de

ILLÉS MOLNÁR MÁRTA

Használhatóak-e a meglévő magyar elsős tankönyvek határainkon túl is?

Miután Magyarország is belépett az Európai Unióba, egyre több képzett szakember kerül Európa más országaiba. Többségük családotól indul útnak, ami a jövő generációját tekintve előnyös, hisz minél több gyermek nő fel többnyelvűen, annál színesebb és gazdagabb lesz Európa mind a nyelv, mind a kultúra tekintetében.

Tanítványom Németországban, Karlsruhéban él, az Európai Iskola német szekciójában tanul és a magyart az anyanyelvi oktatás keretein belül napi egy órában hallgatja.

A tanév kezdetekor tapasztalt általános iskolai tanító létemre sem volt könnyű eldöntenem, hogy melyik tankönyv lenne a legalkalmasabb az adott szituációban az olvasás-írás tanítására.

Több összehasonlító tanulmányt olvastam el az adott témában, ahol a tankönyvválasztást elősegítendő a következő témákban történtek a vizsgálatok: tankönyvek szerkezete, előkészítő időszak, betűtanulás, szövegolvasás, nevelési lehetőségek a könyvekben, képi kultúra.

1.) Az első osztályos olvasókönyvek felépítése az olvasástanítás folyamatát követi, így előkészítő, hang és betű asszociatív kapcsolatát építő betűtanítási szakasz és gyakorló szakasz különíthető el. A fejezetek terjedelme, az arányok mutatnak különbséget az egyes olvasókönyvekben.

A vizsgált olvasókönyvek mindegyikéhez tartozik kisegítő taneszköz, munkafüzet, olvasásfüzet, anyanyelvi gyakorlófüzet, integrált feladatfüzet vagy munkalap, tehát az egész tankönyvcsaládot figyelembe kell venni a választás során.

2.) Mindegyik tankönyvben megtalálható az előkészítés, de különböző terjedelemben. A megfelelő előkészítés megkönnyíti a betűtanulás folyamatát.

3., 4.) Milyen módszerrel történik az olvasástanítás? Valójában kétféle olvasástanítási módszer léte-

zik, a globális, azaz szóképtanuláson alapuló és a szintetikus-analitikus, azaz hangoztató elemző-összetevő elven alapuló. E kettőnek számtalan változata van.

Véleményem szerint míg például az angol nyelv tanításában lényegesen eredményesebben használható a globális szóképtanuláson alapuló módszer, addig a magyar nyelvhez jobban illik – a nyelv sajátosságait figyelembe véve – a hangoztató elemző-összetevő elven alapuló módszer.

Nagyon fontos a betűk tanulásának sorrendje és tempója. Néhány tankönyv a magánhangzók tanításával kezdi a betűtanulást, mások a hosszan hangoztatható mássalhangzókat veszik előre. Fontos szempont lehet az is, hogy a könnyen összecserélhető betűk a tanítási-tanulási folyamatban kellő távolságban vannak-e egymástól.

A mondatolvasás (és alkotás) során meg kell tanítanunk a különböző mondatfajták mondatvégi írásjeleinek helyes használatát és hangsúlyozását.

A szövegolvasás idején meg kell tanítani a gyerekeket a szöveg értelmezésére, a szövegösszefüggések megértésére, rá kell vezetnünk őket a lényeg meglátására. Meg kell ismertetnünk velük a próza és vers sajátosságait.

5.) Mindegyik olvasókönyv a tanító kezében eszik, de nemcsak a betű és olvasástanulás folyamatát tekintve, hanem a nevelési helyzetek megteremtésében is.

Milyen nevelési lehetőségekre gondolhatunk? Például a család szerepének fontosságára, a nemzethez való kötődésre, az egyén és közösség viszonyára, természet szeretetére való nevelésre és más morális nevelési lehetőségekre egyaránt.

6.) A képi kultúrát tekintve a következő szempontból vizsgálhatjuk a könyveket: Milyen első benyomást kapunk a képekre nézve? Megfelelőek-e a

képek a gyermekek korát tekintve, tetszetősek-e számukra? Milyen a képek színvilága, egyértelműen felismerhető-e tartalmi mondanivalójuk? Illik-e a kép a hozzá tartozó feladathoz, illetve szöveghez?

A fent említett szempontokat vizsgálva (különös hangsúlyt fektetve a betűtanulás folyamatára!) próbáltam kiválasztani, hogy a meglévő elsős tankönyvek közül melyik a legalkalmasabb a német iskolában tanuló magyar gyermek anyanyelvi írás-olvasás tanítására.

Egyik könyvet sem tartottam tökéletesnek az adott szituációban!

A magyarországi tankönyvpiac hatalmas választékában egy tankönyv sem található, amely az idegennyelvi-környezet sajátosságát figyelembe véve az előbbieken számba vett igényeket teljesen kielégítené. Nagyon fontosnak tartom, hogy egy gyermek, aki szülei foglalkozása során egy új országba csöppen, ahol egy új nyelvet kell elsajátítania, és ahol egy időben két nyelven tanul olvasni és írni, minél zökkenőmentesebben vegye az akadályokat – jelen esetben az írás-olvasás képességének a fejlesztését.

Hogyan lehet elérni, hogy a tanuló számára ne legyen megerőltető a kétnyelvű betűtanulás? Úgy, hogy mindkét nyelv nyelvóráin – esetünkben a német és a magyar órákon – a lehetőség szerint azonos sorrendben tanulják a betűket! A meglévő magyar tankönyvek között sajnos nincs olyan, amely a német nyelv betűtanulási sorrendjéhez alkalmazkodik, hisz az uniós csatlakozás előtt még kevés gyermek számára adatott meg a lehetőség, hogy külföldön kezdje tanulmányait. Azonban a jövőben fel kell készülnünk arra, hogy jól képzett szakembereink egyre nagyobb számban vállalnak munkát külföldön, különösen német és angol nyelvű országokban, ahol családjukkal együtt akár több évet is eltölthetnek. A határainkon túl tanuló magyar gyermekek számára is szükség van egy olyan tankönyvcsomagra, amellyel egy idegen nyelv egyidejű betűtanulási folyamata során is könnyedén elsajátíthatják a magyar nyelv olvasását és írását.

Hogyan is lehet ezt a gyakorlatban megvalósítani?

Elsősorban meg kell ismerni az adott ország Európai Unió Iskolaiban bevezetett tankönyveit, hogy hozzájuk alkalmazkodva, egy új magyar „uniós” első-másodikos tankönyvcsomagot össze lehessen állítani. Természetesen más-más a betűk tanulásának a sorrendje az EU különböző tagállamaiban, így nagy könnyebbséget jelentene a tanulók (és a tanárok) számára, ha a tagállamok tanulási módszerei közelednének egymás felé.

Jelen pillanatban a Németországban tanuló gyermekek magyar nyelvi oktatásával foglalkozom, így a más országok írás-olvasás tanulási módszereire nem térek ki.

Milyen tankönyvre lenne szüksége az írást-olvasást Németországban tanuló gyermeknek?

Először is figyelembe kell venni a tanításra fordított idő mennyiségét, hisz amíg a magyarországi kisiskolások napi 2x45 percben tanulják a betűvetés tudományát, addig Németországban, az EU iskolájában napi 30 perc áll rendelkezésre. Tehát a könyv tagoltsága, a betűtanulás, olvasás és írás tempója, feladatok és szövegek mennyisége másként kell hogy alakuljon, mint a már meglévő magyar első-másodikos osztályos tankönyveknél.

Lényegesebben hosszabb felkészítő szakaszra

van szükség, amelyet nagyrészt a mesék birodalmában tölthetnének a tanulók. Ez idő alatt lehetőség nyílik számos szókincs és beszédfejlesztő gyakorlat elvégzésére és a lateralitás vizsgálataira, melyekkel a későbbi problémák (így például a betűtevesztés) megelőzhetőek lehetnek. A felsoroltak mellett a felkészítő szakaszban meg kell adni a lehetőséget (már a legelején) a már hozott tudás felmérésére is.

Az első tanévben a hangsúlyt a kis és nagy nyomtatott betűk tanulására és az olvasás és szövegértésre fektetném. Az írott betűk tanulását a második félév vége felé, sőt bátran a második osztályra tenném. A gyermek a következő évben érettebben, lényegesen rövidebb idő alatt sajátítja el az írott írást.

A betűtanulás sorrendjének, mint ahogy már a fentiekben említettem, *lehetőség szerint* egyeznie kell az adott országban, jelen esetben Németországban alkalmazott betűtanulás sorrendjével. Erre persze nem mindig van lehetőség, hiszen a tipikus német hangoknak, kettőshangzóknak, betűkapcsolatoknak (au, ä, äu, ei, eu, ie, ch, ck, ng, sp, pf, sch) nincs magyar megfelelőjük. Amikor a tanulók a németórán a „német hangokat”, illetve ezek hangoztatását tanulják, vele párhuzamosan az időt a magyarórán vagy a már tanultak gyakorlására és elmélyítésére lehet fordítani vagy egy-két magánhangzó tanulását előbbre lehet hozni, hogy minél több lehetőség nyíljon a betűkapcsolatok gyakorlására.

A magánhangzók tanulásánál többszörösen visszatérve mindig ki kell emelni a két nyelv eltérő hangoztatását! A német nyelvben az e betűt é-ként hangoztatják, míg a magyarban, külön létezik e hang és betű illetve é hang és betű. Az a betűnél ugyanez a helyzet.

A németben a magánhangzók hossza is másként van jelölve, tehát fontos, hogy magánhangzóinkat mindig a hosszú párjukkal együtt tanítsuk, és megfelelő hangoztatással érzékeltesük a rövid párjuktól való eltérő időbeli kiejtésüket.

A mássalhangzókat tekintve vigyáznunk kell, hogy az s betűt a németben sz-ként hangoztatják, a v betűt fau-ként, és a z betűt cet-nek ejtik. Ezekre a különbségekre óráról órára fel kell hívni a tanulók figyelmét mindaddig, amíg mélyen nem rögzül tudatukban. A magyar ábécé kétjegyű mássalhangzóinak tanulását (cs, gy, ly, ny, sz, ty, zs) a betűtanulás végső szakaszára helyezném, amikor már az y-nal is megismerkedhettek a tanulók mind a német-, mind a magyarórán.

A fent említett igények alapján szükségesnek tartom egy speciális tankönyv, tankönyvcsalád kidolgozását a német nyelvterületen tanuló magyar gyermekek számára. A tankönyv formáját tekintve lehet munkatankönyv vagy – a német példát követve – kétfeladatlefedes olvasókönyv, amit a kisdíjak továbbadhatnak egymásnak. Az olvasókönyv mellé feltétlenül szükség van még munkafüzetre, melynek jól átgondolt és megszerkesztett feladatsorai lehetőséget nyújtanak a tanultak kellő gyakorlására.

Bízom benne, hogy a megszületendő új uniós magyar tankönyvcsomaggal minél több kisgyermek tanulását megkönnyítjük határainkon túl.

Vallásosság és irodalomolvasás¹

1. Pozíció, habitus, olvasottság, ízlés

P. Bourdieu (2002) a társadalmi pozíció, a habitus és a különböző életszférákban (étkezés, szabadidő-szokások, fogyasztási javak) mutatkozó igények, választások és szokások összefüggését vizsgálva úgy találja, hogy a habitus közvetíti a gazdasági és a kulturális tőke koordináta-rendszerében kijelölhető társadalmi pozíció, valamint különböző mutatkozó igények, választások és szokások között. Úgy vélem, hogy a habitus többé-kevésbé megfelel az életstílusnak, az értékrendnek, a szokásoknak, vagy talán éppen az ízlésnek (már csak azért is, mert maga Bourdieu is olykor ezzel a szóval váltja föl a habitust). Számomra rendkívül izgalmas kérdés, hogy vajon hogyan helyezhető el ebben az összefüggésrendszerben egyfelől a vallásosság, másfelől az irodalmi olvasottság és ízlés. Amikor Bourdieu társadalmi pozíció térképére rávetíti az életstílus-térképet, a szabadfoglalkozású diplomások (ügyvédek, orvosok, művészek, tudósok) életstílusát, a lakásokban található zongorát és zongorajátékot, a bridzspartikat, a golfot, a vízisízést és a whiskyt jelöli meg ezen életstílus jellemző jegyeinek, a szakmunkások körében viszont a futballt, a sörözést, a snapszlit, a horgászást és a tangóharmonikát (2002.17). Vajon jellemezhető-e a katolikus, református, Jehova-tanú, buddhista vagy Krisna-tudatú hívek életstílusa ilyen fajta elemekkel? Vajon jellemezhető a gazdasági és kulturális tőke által is formált habitus a kedvenc sporton és italon kívül kedvenc irodalmi olvasmányokkal? E kérdések megválaszolásához rá kell vezetnünk a Bourdieu-féle habitus-térképre a vallásosságot és az irodalmi ízlést.

2 A világnézet ízlést befolyásoló szerepének súlya

Milyen szerepe van a világnézetnek más tényezőkhöz (életkor, nem, társadalmi-gazdasági helyzet, értékrend, műveltség, kapcsolatos viszony) viszonyítva az irodalomhoz és a művészetekkel való kapcsolatban? Hogyan befo-

lyásolja a befogadói (olvasói, nézői, hallgatói) beállítódást (az olvasói elvárásokat, az olvasmányok terjedelmét, összetételét, típusát, nyelvét, minőségét), másfelől a művek kiválasztását és befogadását (fogadtatását, értékelését, hatását és értelmezését)?

A világnézet befogadást befolyásoló szerepét első alkalommal a Stalker című Tarkovszkij-film befogadás-vizsgálatában tanulmányoztam, mely egyenesen a különböző világnézetű nézőkre irányult. Megállapíthattam, hogy a művészetekkel kapcsolatos beállítódás, az ízlés erőteljesebben befolyásolja a fogadtatást és a hatást, az értelmezést viszont a világnézet. A két hatás összeadódhat, és így ez a film a fejlett ízlésű egyházasan vallásosoknak jobban tetszett, mint a fejlett ízlésű istenkeresőknek, közömbösöknek és ateistáknak. Úgy találtam, hogy a világnézetnek a műalkotás befogadásában elsősorban a műalkotás ideológiai lefordítását befolyásolhatja. Mivel azonban a világnézet áthatja az értékrendet, a beállítódásokat, az érzelmeket, azok meg a világnézetnek mégis csak szó lehet a világnézetnek általában a befogadást befolyásoló szerepéről (Kamarás 1989.77.129).

Ottlik Iskola a határon című regénye befogadásának vizsgálatkor módomban állt összevetni a nemhez tartozás, az életkor, a társadalmi pozíció², az iskolázottság, az irodalommal kapcsolatos beállítódás, a kódismeret, valamint a vallásosság³ mint a regény hatását és értelmezését befolyásoló tényezők szerepének és erősségének vizsgálatára. A mű kedvező fogadtatását eléggé erőteljesen befolyásolta az irodalommal kapcsolatos beállítódás és a kódismeret, erősebben, mint az iskolázottság⁴ és az életkor, az értékrend és a világnézet. Erősen befolyásolt a katartikus hatást az istenhit, de nem kevésbé az irodalommal kapcsolatos pozitív beállítódásnak és a fejlett kódismeretnek, de legalább ekkora, sőt esetenként nagyobb az élettapasztalatnak, az értékrendnek és a vilá-

gnézetnek, amit elsősorban a katolikus és az állami gimnáziumokban járó diákok közötti különbség, valamint a magyar szakosokhoz és a magyartanárokhoz képest kevésbé fejlett irodalmi ízlésű katolikus klerikusok legárnyaltabb értelmezései támasztottak alá (Kamarás 2002.191–2).

3. Vallásosság és nem vallásosság szerepe az irodalmi művek olvasásában és befogadásában

Rosta Gergely az egész országra kiterjedő reprezentatív mintával mutatta ki, hogy a 15-29 évesek körében az egyházasan vallásosok körében a saját könyvek és az egy évben elolvasott könyvek száma magasabb, mint az országos átlag, és ez a különbség az azonos anyagi helyzetű és kulturális háttérű rétegekben is érzékelhető, ami a vallásosság. Más tényezőktől független hatását bizonyítja (Rosta 2004).

A Stalker fogadtatásának és befogadásának vizsgálatakor mind a mű értékelésében, mind hatásában, mind értelmezésében kisebb-nagyobb különbséget lehetett rögzíteni a közömbösök és nem közömbösök, a nem vallásosok és vallásosok, az ateisták és vallásosok, valamint a marxista ateisták és a vallásosok között. (Kamarás 1989.130–3)

Egy régebbi kutatásában Nagy Attila más egyebek mellett ezt a Pilinszky versrészletet is elolvastatta középiskolás diákokkal, köztük egyházi gimnáziumba járó kontrollcsoport tagjaival is: „Csukott ajtókon zörgetek. / Sötét szobád, akár az akna. / A falakon hideg lobog. / Sírásom mázsolom a falra.” Az alapmintához és a kontrollcsoportéhoz tartozók viselkedésének meglepően erőteljes eltérést a kutató így magyarázta: „A középiskolások döntő többsége visszataszítónak, érthetetlennek tartotta. Mindössze az egyházi gimnáziumok tanulói, illetve egy saját tragédiáját, kiszolgáltatottságát, megszenvedett, személyes élményekben gazdag fiatal volt képes megérteni az itt sűrített értékeket”. A Mester és Margarita befogadását vizsgálva is szerepeltettem vallásos részmintákat, s összehasonlítva őket a többiekkel

azt érezkelhettem, hogy a regény sokkal jobban tetszett a vallásos középiskolásoknak (1.39), mint a többi középiskolásnak (0.86), s jelentős mértékben jobban a vallásos diplomásoknak (1.39), mint a nem vallásos műszaki (1.10) és humán (1.08) diplomásoknak.

Elégge jelentős eltéréseket tapasztaltam a szereplők értelmezésében is. A vallásos középiskolások sokkal inkább tekintették Wolandot a dialektika és kritika szellemének, kiváló művésznak és titokzatosnak, mint a többiek, Margaritát ők látták leginkább a szerelem megtestesítőjének a boldogságért áldozatot vállaló embernek, a Mesterben tehetsége mellett gyarlóságát is hangoztatják, Ivánnal szemben is kritikusabbak, mint a többiek. ők észlelték legárnyaltabban Pilátust, Berliozt pedig nem csak okosnak tartották, mint nem vallásos társaik, hanem hitetlennek is. A vallásos diplomások Wolandot a többi diplomás négy-ötfféle értelmezésével szemben eléggé egyöntetűen az erő kisebb hatalmú részének tekintették. Jesua-képük is eltért a többi értelmiségétől: míg azok többféleképpen látják Jesuát is, ők a megértés és szeretet képviselőjének. Szemben diplomás társaikkal Margaritát elsősorban önzetlennek és áldozatkésznek látták. Az ő Iván-képük a legpozitívabb: becsületesebbnek, tehetséges és fejlődőképesnek tartották. ők ítélik leginkább gyávnak Pilátust, és jó szándékúnak, de butának Lévi Mátét. Annak ellenére, hogy a diplomások értelmezései között a filozófiai mellett bőven akadt filozófáló, az erkölcsi mellett pedig moralizáló, a vallási mellett vallásos, az ő értelmezéseik mégis valamivel árnyaltabbak, mint nem vallásos társaik olvasatai.

A kutató által felajánlott értelmezések⁵ elfogadásában és elutasításában a következő kép alakult ki⁶ (lásd 1. sz. táblázat).

Érzékelhető, hogy a vallásos középiskolások értelmezései két vonatkozásban térnek el nem vallásos társaiktól: egyfelől kevésbé utasítják el az árnyalt értelmezéseket másfelől teljesen magukénak érzik mind a redukált vallásos, mind pedig az árnyalt vallási értelmezést. A vallásos diplomások jóval kevésbé utasítják el az árnyalt értelmezéseket, mint a műszaki diplomások, jobban elutasítják a pesszimista értelmezé-

1. sz. táblázat

Felkínált értelmezések ↓	Vallásos középiskolások	Középiskolások	Vallásos diplomások	Humán diplomások	Műszaki diplomások
Nincs veszélyesebb a bürokratikus hatalomnál, mely sakkfigurává fokozza le az embert		—			
A lapos igazságok és hazugságok leleplezője segítségére siet azoknak, akik az alkotás, a lelkiismeret és a világnézet szabadságát hirdetik		— —			
A hatalommal visszaélők és a hatalmat elszenvedők egyenlőtlen harcába az igazság nevében beleavatkozik az író képviselő Woland			— —	++	—
Egy író sorsának ábrázolásával a harmincas évek szovjet művészetét mutatja be a maga furcsaságaival					++
A harmincas évek szovjet valóságát mutatja be, érzékelteti a szocializmus építésének ellentmondásait		— —			+
Wolandék nem ítélik meg, csupán olyan értékeket képviselnek, mint a dialektika, a kritika, az ironia, a játék és az öröm		— —		++	
A jóság tehetetlen, a művészet és a szerelmeseken nem a Jóisten segít, hanem az ördögi Woland, aki a változtatni akarást, a dialektikát és a szabadságot képviseli	— —		— —		—
A jézusokat ma is megfeszítik, ezt példázza a Mester sorsa	+	— —			
A szerelem és a művészet győz az embertől elidegenedett hatalom felett		+			— —
A sztálinizmus kíméletlen bírálata	—	— —		+	
Woland Isten segítőtársa, Isten az ő közreműködésével menti ki a hitetlen és szeretet nélküli világból azokat, akik még hisznek és szeretnek		— —		+	— —
A regény főhőse Iván, egy műveletlen, öntelt, dogmatikus fiatal költő, aki a lelki megrázkódások hatására megváltozik	++		++	—	
Az önzésnek és a kicsinyességnek és az embertelen hatalommal nincsen ellenszere, a világ javíthatatlan			—		—
Ebben a bolond világban semmi sincs a helyén, minden a visszájára fordult, a Sátán vette át Isten szerepét	—		—	—	
Az ördög önkényesen szórakozik az emberekkel			—		+
Két egymást szerető ember megható története azt bizonyítja, hogy a szerelem mindent legyőz	++	++		—	—
Történjék bármi, a jó elnyeri jutalmát	++	+			
Ennyire reménytelen világba, ahol az ember teljességgel tehetetlen és már semmiben sem tud hinni, már csak a túlvilági megoldásban lehet reménykedni	++			—	

seket, mint a humán értelmiségiek, akikről csak az árnyalt vallási értelmezés és az Iván megváltozását hirdető értelmezés megítélésében különböznek. (Kamarás 1986.176–9.)

4. A vallás befogadást befolyásoló szerepe különböző vallások és felekezetek esetén

Az Iskola a határon befogadást vizsgálva meglepetést okozva a katolikus klerikusok értelmezései valamivel mélyebbnek, árnyaltabbnak és eredetibbnek bizonyultak, mint a magyar szakosoké és magyartanároké, pedig ezeknek a félíg hivatásos olvasóknak mind olvasottsága, mind irodalmi kódismerete, mind ízlése magasabb fokon állt, mint a katolikus klerikusoké. Annak ellenére, hogy a regény vallásos olvasási

stratégiával nem igen olvasható, a transzcendencia szerves részét képező világának és üzenetének, és erre a katolikus klerikusok fogékonyabbnak bizonyultak, mint az irodalommal foglalkozók. Mögöttük nem sokkal maradt el a református és a krisnás klerikusok olvasói teljesítménye sem, csakhogy a reformátusok olvasatai a katolikusokénál intellektuálisabbak, racionálisabbak és kevésbé spirituálisak voltak (Kamarás 2002).

Egy most folyó kutatásban különböző vallású, de az életkor, az iskolázottság és bizonyos fókig a társadalmi helyzet szempontjából homogén csoportokat alkotó katolikusok, reformátusok, evangélikusok, baptisták, adventisták, pünkösdiel, Jehova-tanúk, hagyományos (az ISKCON-hoz tar-

tozó) és modernizált életmódú (a Magyar Brahmana Misszióhoz tartozó) krisnások és buddhisták⁷ irodalmi olvasottságát és ízlését vizsgáltam, s természetesen kifejezetten nem vallásos (Istenben nem hívó) kontrollcsoportot is alkalmaztam.

A művészetekkel kapcsolatos passzív-aktív beállítódást azzal a Rokeach-típusú attitűd-skálával⁸ vizsgáltam, amelyet már jó néhány kutatómunkában sikerrel alkalmaztam. A befogadói aktivitás alapján a következő kép alakult ki: MBM-tag krisnások 4.3, ISKCON-tag krisnások 4.3, katolikusok 4.2, evangélikusok 4.2, buddhisták 4.0, nem vallásos fiatalok 3.9, reformátusok 3.8, baptisták 3.9, adventisták 3.8, pünkösdiek 3.8, Jehova-tanúk 3.8.

Mint érzékelhető, ebben a tekintetben alig tapasztalható eltérés. Jelentősebb (0.1-0.5 tizednyi) eltérések érzékelhetők a fiatal és az idősebb nemzedékek között, a fiatalok javára, a legnagyobb a Jehova-tanúk körében.

Az irodalmi olvasottságot valamint a filmismeretet vizsgálándó egy irodalmi művekből és filmekből álló olyan listát kaptak kézhez a kérdeztettek, amelyen 11 alacsonyabb esztétikai értékű szórakoztató mű (Például Cameron Terminátor, Donner: Superman, Fischer: Drakula, Minghella: Angol beteg, Spielberg: Jurassic park, Wallace: Ben Hur) mellett 32 értékes mű szerepelt, köztük olyan könnyebben befogadható alkotások is, mint Dumas és Rejtő regényei Hitckock filmjei és a Micimackó) Ezek olvasottsága és ismertsége alapján állapítottuk meg az olvasottság (és nézettség) terjedelmének⁹ sorrendjét: Nem vallásos fiatalok 3.4, buddhisták 3.2, MBM-tag krisnások 2.7, katolikusok 2.6, reformátusok 2.6, ISKCON-tag krisnások 2.6, evangélikusok 2.5, baptisták 2.1, adventisták 2.1, pünkösdiek 2.1, Jehova-tanúk 2.1.

A kép eléggé egyértelmű: a fundamentalistább keresztények határozottan kevesebb értékes műalkotással találkoztak (egyéb-ként értéktelennel is kevesebbel), legtöbbször a szekularizáltabb vallásokhoz tartozók és a nem vallásos fiatalok. Az idős kontrollcsoportok esetében is hasonló a helyzet azzal az eltéréssel, hogy a Jehova-tanúkat kivéve 0.4-0.6 tizeddel magasabb a művek ismeretének

terjedelme.

A művészeti (benne az irodalmi) ízlés szintjét a listán szereplő 36 értékes mű fogadtatás-értékelése¹⁰, valamint a legnagyobb olvasmányélmények és a kurrens szépirodalmi olvasmányok alapján öt kategóriába sorolva s kérdeztettek a művészeti ízlés tekintetében az előbbi valamelyest eltérő sorrend alakult ki: katolikusok 3.5, evangélikusok 3.3, nem vallásos 3.3, ISKCON-tag krisnások 3.2, buddhisták 3.2, reformátusok 3.1, MBM-tag krisnások 2.9, adventisták 2.8, baptisták 2.7, pünkösdiek 2.6, Jehova-tanúk 2.6.

Ez esetben nem mutatkozott komolyabb eltérés a modernizált vallások és nem vallásos fiatalok, valamint a hazánkban tradicionális keresztény felekezetek képviselői között. Ha kisebbek is, mint az ismertség terjedelme esetén, ez esetben is az idősebbek javára regisztrálhatók (0.3-0.5 tizednyi) eltérések.

Jelentősebbek az eltérések a kódismert (vagyis a különböző irodalmi nyelvek és stílusok ismertsége és kedveltsége) terén: evangélikusok 3.0, nem vallásos fiatalok 3.3, ISKCON-tag krisnások 3.2, buddhisták 3.2, reformátusok 3.1, MBM-tag krisnások 2.9, adventisták 2.8, baptisták 2.2, adventisták 2.0, Jehova-tanúk 2.1, pünkösdiek 1.7

Az irodalmi nyelvek és stílusok ismeretét tekintve még na-

megint csak az idősek javára.

Az irodalmi (és film)ízlés szerkezetét vizsgálva legelőször is azt állapítottam meg, hogy listán szereplők közül az ízlés legkisebb közös többszörösét jelentő a különböző vallási csoportokban nagyjából egyformán olvasott (nézett) és kedvelt művek a következők voltak: Dosztojevszkij Bűn és bűnhődés, Hugo Nyomorultak, József Attila költeményei, Kosztolányi Esti Kornél novellák, Lázár Ervin Hétfejű tündér, Milne: Micimackó, Örkény István: Egyperces novellák, csupán a kedveltséget tekintve pedig Nagy László és Pilinszky János költeményei, Ottlik Géza Iskola a határon és Wenders Berlin fölött az ég című művei. Többeket meglephet, hogy a vallásos, sőt katolikus költőnek is tekinthető Pilinszky mind a krisnások és a buddhisták, mind pedig a nem vallásos fiatalok körében ha nem is olyan mértékben olvasott, de nem kevésbé kedvelt, mint a hívő keresztények körében. A magyarázatot a nem vallásos fiatalok esetében¹¹ a magas iskolázottsággal és az irodalmi kánonba tartozással, a többiek esetében pedig a transzcendencia iránti nyitottsággal kell keresnünk.

Az olvasottságban (a nézettségben) és a kedveltségben a legnagyobb különbségek a következő művek esetében tapasztalható (2. sz. táblázat):¹²

2. sz. táblázat

	katolikus	református	evangélikus	baptista	adventista	pünkösdista	jehova tanú	ISKCO krisnás	MBM krisnás	buddhista	nem vallásos
Antonioni: Nagyítás	24%	23%	15%	12%	0%	10%	29 % (3.1)	31% (3.7)	22% (3.0)	27%	31%
Bergmann: Suttogások és síkolyok	3.4	3.4	(3.8)	(3.2)	—	15%	33%	14%	9%	32 %	20%
Bulgakov: A Mester és Margarita	44%	54%	56%	15%	26%	50%	42%	59%	66%	66%	62%
Esterházy: Harmonia coelestis	3.9	3.9	4.6	(3.2)	(4.2)	2.9	2.3	4.2	4.5	3.9	3.8
Fellini: Nyolc és fél	16%	14%	15%	12%	17%	6 %	17%	13%	16%	20%	20%
Fellini: Nyolc és fél	3.4	2.9	—	—	—	—	—	—	—	(2.4)	3.5
Fellini: Országút	19%	26%	32%	12%	13%	12%	33%	17%	12%	41%	33%
Fellini: Országút	4.1	4.1	4.1	—	—	(3.3)	(2.4)	—	—	4.5	4.0
Golding: A legyek ura	25%	30%	32%	24%	22%	19%	25%	38%	38%	56%	45%
Golding: A legyek ura	4.4	3.9	4.2	(3.8)	—	(3.0)	(2.8)	4.0	4.4	4.2	3.9
Hesse: Üveggyöngy-játék	68%	49%	44%	38%	30%	40%	38%	41%	56%	68%	70%
Hesse: Üveggyöngy-játék	4.3	3.7	3.9	2.8	(4.1)	2.9	(2.9)	3.4	3.3	4.0	3.9
Hitchcock: Madarak	16%	14%	17%	9%	9%	8%	8%	21%	28%	27%	12%
Hitchcock: Madarak	4.2	3.3	—	—	—	—	—	(3.7)	(4.3)	4.5	(3.8)
Hraib: Sörgyári capriccio	65%	67%	56%	47%	39%	56%	58%	69%	78%	73%	91%
Hraib: Sörgyári capriccio	3.5	3.3	3.1	2.8	3.2	2.4	1.9	2.7	2.3	3.4	4.1
Németh László: Iszony	49%	35%	41%	24%	4%	25%	29%	38%	44%	71%	45%
Németh László: Iszony	4.2	4.0	4.4	(3.5)	—	3.2	(3.0)	3.9	3.9	4.3	4.3
Ottlik: Iskola a határon	34%	51%	49%	38%	30%	25 %	33%	21%	25%	37%	33%
Ottlik: Iskola a határon	3.4	3.8	4.3	3.7	(4.1)	2.5	(2.6)	(2.5)	(4.1)	3.6	4.1
Pasolini: Máté evangéliuma	59%	54%	51%	26%	26%	19%	21%	34%	47%	46%	33%
Pasolini: Máté evangéliuma	4.2	4.3	4.0	(3.8)	(4.0)	(3.9)	—	3.9	4.7	4.1	4.3
Scott: Szárnyas fejvadász	26%	33%	34%	24%	30%	40%	25%	14%	31%	34%	19%
Scott: Szárnyas fejvadász	4.6	4.4	4.1	(4.1)	(4.7)	4.3	(4.5)	—	4.2	2.9	4.2
Tarkovszkij: Stalker	41%	26%	27%	12%	17%	29%	25%	55%	44%	66%	52%
Tarkovszkij: Stalker	4.2	3.3	(3.4)	—	—	3.2	(3.2)	2.8	3.7	3.9	3.6
Tarkovszkij: Stalker	4%	14%	24%	9%	4%	6%	17%	17%	9%	39%	12%
Tarkovszkij: Stalker	—	3.5	4.3	—	—	—	—	—	—	3.7	(3.2)

gyobb a különbség a fundamentalistább vallási csoportok és a többiek között, mint Az irodalmi olvasottság és a film nézettség terén. Ez esetben is elég jelentős (0.3-0.5 tizednyi) eltérések érzékelhetők a két nemzedék között,

A táblázatban szereplő művek többsége a fundamentalistább vallások tagjai körében kevésbé olvasottabb (nézettebb) és kedveltebb, mint a többiek körében. Vannak olyan művek melyek a hazánkban tradicionálisan keresz-

tény vallások fiatalok képviselői számára ismertebbek, mint a nem vallásos fiatalok körében: az Üveggyöngyjáték, az Iszony, az Iskola a határon, a Máté evangéliuma (amely kedveltebb is). Vannak olyan művek, melyek a buddhisták és a nem vallásos fiatalok körében a legismertebbek (de nem kedveltebbek, mint a hazánkban tradicionális keresztény vallások képviselői, különösen a katolikusok körében): a két Fellini-film, a Nagyítás, A Mester és Margarita, A legyen ura, a Madarak és a Szárnyas fejedelmek. Ez utóbbiak eltekintve a Bulgakov-regénytől témájuk szempontjából nem annyira spirituálisak mint a vallásos fiatalok körében nagyobb arányban választott művek. A 15 mű közül 4 valamivel jobban, 5 sokkal jobban tetszik a katolikusoknak, mint a reformátusoknak, közülük A legyen ura, a Máté evangéliuma és a Szárnyas fejedelmek az összes csoport közül nekik tetszik legjobban. Jó néhány mű a több vonatkozásban legnyitottabbnak bizonyuló evangélikusoknak is jobban tetszik, mint a reformátusoknak, és három mű nekik tetszik legjobban: a Bulgakov-, és a Németh László-regény, valamint a Tarkovszkij-film. Három mű a buddhisták körében a legismertebb és a legkedveltebb: a Stalker, a Nyolc és fél és az Üveggyöngyjáték, utóbbi kettő körükben a legkedveltebb is. A Tarkovszkij-film és a Hesse-regény esetében elegendő magyarázatnak tűnik Hesse keleti orientációja¹³, a Stalker meditatív jellege és „zenbuddhista zenéje”¹⁴. A Fellini-film esetében talán a központi jelentőségű kavics-parabola szemlélete állhat közel a buddhistákhoz. Fel-tűnő, hogy azok a buddhisták, akik valamennyi művet az átlagosnál nagyobb arányban ismerik és kedvelik, mennyire hűvösen fogadják azt a Pasolini-filmet, melyet az MBM-tag krisnások és a nem vallásos fiatalok is egyértelműen pozitív fogadtatásban részesítettek.

Szociológiai és szociálpszichológiai empirikus kutatásaim során több alkalommal alkalmaztam tesztként a Trilla című Örkenynovella¹⁵ értelmezését. Arnold Hauser (1982) szerint a műalkotás befogadása egyben morális próbatétel is. Arra a kérdésre, hogy „Miért kell Wolfné nevét megjegyezni?”, válaszolhatunk úgy,

hogy a) nincs semmi okunk ennek a jelentéktelen valakinek a nevét megjegyezni, b) meg kell jegyeznünk, b1) mert élete és sorsa szomorú, b2) mert elrettentő példa, b3) mert bűnös abban, hogy így elromlott az élete, b4) mert munkáját pontosan végzi, b5) mert ember, egyedi, semmi mással nem pótolható. úgy gondolom, hogy ezek a válaszok eléggé eltérő habitus, értékrendszert és erkölcsi ítélkezést képviselnek. Egyik kutatásomban, melynek keretében a Trilla értelmezéseit vizsgáltam lehetőség nyílt különböző vallású és felekezeti befogadói értelmezéseinek összevetésére is:

3. sz. táblázat

	A novella értelmezése a domináns és a csoportra jellemző értelmezés-elemek	Válasz a „Miért kell Wolfné nevét megjegyezni” kérdésre domináns és a csoportra jellemző értelmezés-elemek
katolikus klerikus fiatalok	egyesítés, sokak sorsa, Wolfné mi vagyunk, munkája értékes, embertelen társadalom áldozata, elgépiesedés, monoton élet, monoton munka, magányosság	
református klerikus fiatalok	monoton munka, elgépiesedés, monoton élet, egyesítés, magányosság, jelentéktelenség, kisembség.	
idősebb keresztény lelkészek	elgépiesedés, magányosság, Wolfné ember, Wolfné mi vagyunk, Wolfné sokak sorsa, egyesítés, monoton munka, munkája értékes, megbízható, lélekölő monotonitás, munkája fontos, monoton élet	
Keresztények nevű (más néven dunaföldvári) szekta ¹	monoton élet, elgépiesedés, monoton munka, jelentéktelenség, kitartás, fontosság, magányosság	
Újsámán (a Somo gyi István vezette doboló sáman) csoport tagjai		Wolfné mi vagyunk, egyesítés, munkája fontos, senkinek sem fontos, monoton élet, monoton munka, elgépiesedés, magányosság
Krisna-hívők		értelmetlen élet, elrettentő példa, sokak sorsa, jelentéktelenség, monoton élet, monoton munka, magányosság

4. sz. táblázat

	Krisna-hívő Szerzetesek %-a (n=31)	Keresztény szerzetesek %-a (n=28)
Egyedül a Krisna-hit segíthet	10	–
Wolfné elrettentő példa	10	–
Wolfné hibás sorsa alakulásáért	10	–
Wolfné egy robot	7	7
Wolfné az anyagi világot testesíti meg	3	–
Wolfné sajnálatra méltó	3	–
Wolfné élete céltalan	3	–
Wolfné segítségére szorul	3	14
Wolfné egyedi személy	–	29
Wolfné munkája értékes	–	18
Wolfné mi vagyunk	–	11
Wolfné egy embertelen társadalom áldozata	–	11

A kálvinisták körében leggyakoribb kulcsszavak a „monoton élet” és az „embertelen létezés”, a Keresztények nevű csoportban a „fontos munkaerő” és a „lelkileg

beteg személy”, az újsámán csoport zömével felsőfokú végzettségű tagjai körében a „szomorú, keserves élet” és a „mi is Wolfné vagyunk”. A skála egyik végpontján a krisnások Wolfné bűnösnek ítélő értelmezései, a másik póluson pedig a katolikus fiatal klerikusok eléggé árnyalt értelmezési találhatók: „Wolfné egyedi”, „Isten szemében fontos”, „istenképés”, „pótolhatatlan” (Kamarás 2003).

A krisnások körében végzett kutatásom (Kamarás 1998) fiatal (20-30 éves) katolikus és krisnás szerzetesek (és szerzetesnővendékek) befogadói viselkedését vizsgálhattam a Trilla segítségével.

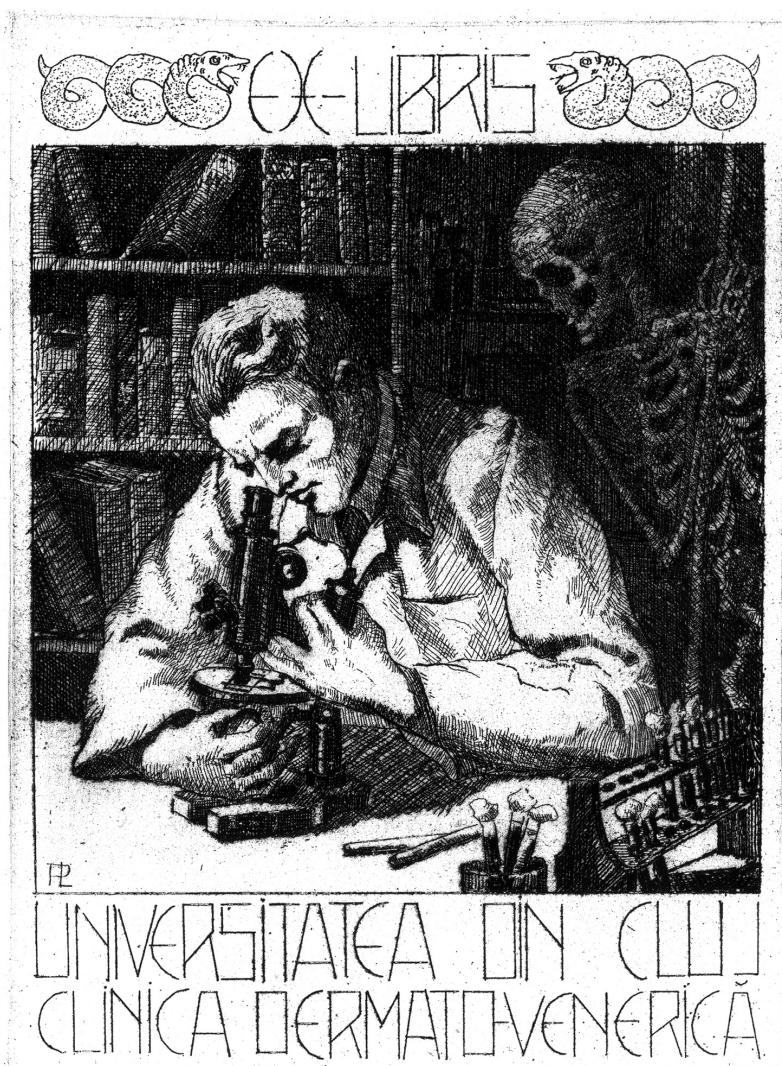
Éles kontraszt érzékelhető a két szerzetes-csoport reakciói között. Míg a keresztény szerzeteseknek csak 8%-a nem tudott (vagy akart) válaszolni, a krisnásoknak 19 %-a.

Míg a krisnások 51 %-a nem tartja fontosnak Wolfné nevét megjegyezni, a keresztényeknek csak 4 %-a. A két csoport tipikus választai legcsek markáns eltérést mutatnak (4. sz. táblázat).

Az Ottlik-regény befogadását vizsgálva már nem általában a világnézet, nem is a különböző szintű vallásosság, hanem a különböző vallások mint feltételezett különböző habitusok, ízlések, talán szubkultúrák és/vagy értelmező közösségek befogadást befolyásoló szerepét vizsgáltam.

A regény fogadásában (a hatás irányában, a művészi érték megállapításában és az ízlésnek megfelelésben) a katolikus és az állami gimnáziumokba járók között csak egy esetben volt számottevő különbség: a katolikus diák ízlésükhöz közelebb (4.2) érezték a művet, mint az állami iskolába járók (3.8). Érthető, hiszen mint ahogy értékrendjükben, irodalmi kódismeretükben és beállítottságukban sem volt komolyabb eltérés, csak az istenhitben¹⁶, valamint abban, hogy a katolikus gimnazisták felelősség-érzete nagyobb értéket¹⁷ mutatott (3.5), mint állami gimnáziumba járó társaiké (3.2). Mindhárom klerikus csoportnak vagyis a 21-30 éves katolikus, református és Krisna-hívő papoknak- és szerzetesnővendékeknek, valamint a hasonló korú lelkészeknek és szerzeteseknek¹⁸ az átlagosnál (4.8) jobban tetszett¹⁹ ez a regény: legjobban (a magyartanárokhoz hasonlóan) a református (5.6), nem sokkal kevésbé a katolikus (5.4), és még az átlag felett a Krisna-hívő klerikusoknak (5.2). A mérnökök (4.4) és a magyartanárok (4.6) mellett katolikus klerikusok (4.3) érezték ízlésükhöz legközelebb a regényt.²⁰

Ami a regény hatásának mélységét és tartalmát illeti a katolikus középiskolásokra mélyebb hatást gyakorolt, hiszen társaiknak csak 38 százalékát rendítette meg a mű, körülben pedig 60% volt ez az arány. A református (14%) és a Krisna-hívő (21%) klerikusok körében ugyan volt egy kisebbség, akiket untatott a regény (nem nagyobb arányban mint a magyar szakosokat!), de a katolikus gimnazisták mellett őket (62 és 64%-ban) rendítette meg legjobban a regény. A katolikusokat a többi klerikushoz képest kevésbé untatta, ugyanakkor kevésbé rendítette

Papp Lajos rézkarca

meg a regény, viszont találták legnagyobb arányban a regényt filozofikusnak. A három klerikus csoport irodalommal kapcsolatos pozitív beállítottságában mely meghaladta az átlagot (2.8) csak egy kicsi eltérés volt a katolikusok javára (3.3), de a katolikus irodalmi kódismerete (3.5) lényegesebben meghaladta a reformátusokét (2.5) és a Krisna-hívőkéét (2.5). Mindez magyarázza azt, hogy a katolikusok érezték legközelebb ízlésükhöz és világukhoz az Ottlik-regényt, és még azt is, hogy kisebb részüket untatta, de nem magyarázza azt, hogy őket rendítette meg legkevésbé. Számolni lehet azonban azzal, hogy a regény filozofikusnak minősítése is mélyebb, de a kognitív dimenzióban lezajló hatásra utal, míg a megrendítő inkább az érzelmi dimenzióban történtre.

Az olvasók által megfogalma-

zott értelmezéseket tekintve a katolikus gimnazistáké jóval árnyaltabbnak bizonyult mint állami gimnáziumba járó társaiké, a szövegrészletek értelmezésben viszont alulmaradtak társaikkal szemben. Az összes csoport közül a katolikus klerikusok átfogó értelmezései tűntek legárnyaltabbnak, és a magyartanárokkal együtt a felkínált értelmezések közül is ők választották a legárnyaltabbakat. A szövegrészletek értelmezését tekintve a magyar szakosoké után a Krisna-hívőké volt a legárnyaltabb, e téren a katolikusok a reformátusokkal együtt utánuk következnek, megelőzve a magyartanárokat. A katolikus klerikusoknak az értelmezésben mutatott legjobb teljesítményét nem magyarázhatja sem az irodalommal való beállítottságuk, sem kódismeretük, sem élményszerkezetük összetétele, ugyanis e téren mind a magyar

szakosok, mind a magyartanárok egyértelműen magasabb szinten állnak. Magyarázatul egyértelműen vallásos értékrendjük és beállítottságuk kínálkozik. Ezzel igazolódni látszik a filmbefogadás-vizsgálatomban felállított hipotézis is, mely szerint az értelmezést erőteljesebben befolyásolja a vallásos értékrend, mint az ízlés.

5. További feladatok, megválaszolandó kérdések

E témakörben még, számos terület alaposabban kutatóandó, számos kérdés megoldatlan. Megválaszolandó az a kérdés, hogy végül is mennyiben jelent előnyt vagy hátrányt az irodalomolvasás és az irodalmi mű befogadása szempontjából az, hogy valaki vallásos. Szinte bizonyos, hogy másféle választ kapunk a gazdasági és kulturális tőkével rendelkezők alapján különböző társadalmi pozíciókat elfoglalók. Az alacsony pozíció önmagában blokkoló, de felhajtó erő is lehet, s a felfelé mobilitást erősítheti a vallási csoporthoz tartozás. Azt is tapasztalhattuk, hogy a magasabb pozíciójú rétegekbe a gazdasági és kulturális előnyt növelheti is a vallásosság, mint mindenféle (köztük a művészi) transzcendencia iránti nyitottság, de csökkentheti is, például a fundamentalista jellegű vallásosság. Az is fontos kutatási feladat, hogy a vallásosság mint bizonyos értékekre nyitottság és bizonyos kulturális értékek melletti elkötelezettség mennyiben jelent védelmet az értéktelen tömegkultúrával szemben, vagy túlbuzgóságában a gazdal együtt az igazat is kiszűri. További kutatások témája kell legyen a vallásosság mint életmód. A naponta hosszabb időt imával, liturgiával, meditációval töltő emberek szabadidő-szerkezete (beleértve a különböző tevékenységek fontossági sorrendjét is) jelentős mértékben eltérhet az átlagostól, s jelentős mértékben befolyásolhatja nem kifejezetten vallásos tevékenységek tartalmát is, elég csak a vallásos olvasmányokra, filmekre, a liturgikus táncra és étkezésre (mint a szórakozás átlagostól eltérő formáira) gondolni. Az egyik legfontosabb kutatás lehetne a külsődleges (extrinsic, eszköz jellegű) és a belsőleges (intrinsic, cél-jellegű) vallásossággal jellemezhető hívek irodalommal való kapcsolatának vizsgálata, már

csak azért is, mert a külsődleges vallásosság az átlagostól szorosabban kapcsolódik különféle előítéletekhez, a belsőleges vallásosságú hívek viszont az átlaghoz képest előítéletektől mentesebbek. Fontos téma a megtérésnek mint az ízlést is befolyásoló paradigmaváltás amit a krisnások körében igen érzékletesen tapasztalhattunk az Örkeny-novella értelmezésben is szerepének a vizsgálatára.

Irodalom

Bourdieu, Pierre 2002. A gyakorlati észjárás. Bp. Napvilág K.
Boyer, Régis 2003. A szent megtapasztalása. = A szent antropológiája. Szerk. Julien Ries. Bp. Tipotex.
Delahoutre, Michel 2003. A szent és esztétikai kifejeződése: szent tér, szent művészet, vallási műemlékek = A szent antropológiája. Szerk. Julien Ries. Bp. Tipotex.
Greeley, Andrew 2000. The Catholic Imagination. Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press
Hauser, Arnold, 1982. Művészetszociológia. Bp. Gondolat
Kamarás István 1998 Krisnások Magyarországon. Bp. Iskolakultúra.
Kamarás István 1999. Devotees of Krishna in Hungary. ISKCON Communications Journal. 2. sz. 13–22.
Kamarás István, 2000. The Value System of Hungarian Krsna Devotees. ISKCON Communications Journal Vol. 8. No. 2. 49–64.
Kamarás István, 2002. Olvasó a határon. Budapest–Szombathely, Pont K. Savaria University Press
Kamarás István, 2003. A Trilla szölmái: Egy Örkeny-egyperces olvasatai. Budapest. Holnap K.
Kamarás István, 1986 Utánam, olvasó! Bp. OSZK KMK
Kamarás István 1989 Zónák és átlépek. Bp. Vita
Nagy Attila 1986 A 15-18 évesek olvasási kultúrájáról. = Kortárs 2. sz. 136–144.
Rosta Gergely 2006: Ifjúság és vallás. Kézirat (Előadás a Vallás és kultúra konferencián)

Jegyzetek

¹ Előadás az International Reading Association budapesti Olvasás Világkongresszusán (2006. augusztus 8–10.)
² Szakmunkástanulók, gimnazisták, végzős katonatiszt növendékek, magyartanárok, mérnökök, pap-és szerzetesnövendékek, magyar szakos főiskolai és egyetemi hallgatók alkották a kutatott csoportokat
³ Katolikusok, reformátusok és Krisna-hívők összehasonlítására került sor.
⁴ Ebben a tekintetben koránt sem reprezentatív a minta, hiszen 15–19 éveseket nagyjából lefedő középiskolásokkal szemben ebben a mintában a huszonéveseket csupán humán szakos egyetemisták és frissen végzett humán szakosok (zömmel nők), klerikus pályára készülők és frissen a

pályára kerülők, végzős katonatiszt-növendékek (mind férfiak), mérnökhallgatók és frissen végzett mérnökök (zömmel férfiak), vagyis a korosztályhoz tartozók átlagához képest iskolázottabb rétegek képviselik.

⁵ Az ilyen eljárás természetesen vitatható, hiszen ezek az értelmezések, miként mindenféle olvasónak felkínált kulcsszó amennyire segítik (levéve az olvasó válláról a megfogalmazás terhet) az élmény és értelmezés differenciált megfogalmazását, „annyira el is torlaszolják a saját élményhez való hozzáférés útját” (írásom kéziratára reflektáló Horváth Géza megfogalmazása).

⁶ Átlagostól nagyobb (+) jóval nagyobb (++) mértékben egyetértők, az átlagostól nagyon (-), jóval nagyobb (-) mértékben elutasítók.

⁷ Az egyes csoportokat 25-80 fő alkotta

⁸ Mely ilyen fajta állításokat tartalmaz: „Annál jobb egy regény vagy film, minél inkább elfeledtetni a velem történt kellemetlenségeket”, „Számomra nincs értéke annak a regénynek, filmnek vagy festménynek, melyet csak magyarázat segítségével tudok megérteni”, „Nem baj, ha egy irodalmi mű szellemi erőfeszítést követel”, „Csak akkor van értelme újból elolvasni egy regényt, ha az ember nem emlékszik a történetre”, „Egy jó regény, mint a térkép, megmutatja a legrövidebb és legjárhatóbb utat”, „Nem szeretem azokat a műalkotásokat, amelyek felzaklatnak, és arra próbálnak kényszeríteni, hogy önmagammal szembenézzek”, „Egy igazi műalkotás beavat a lét titkaiba”.

⁹ 1-7 olvasott vagy megnézett mű esetén igen kicsinek (1), 8-13 mű esetén elég kicsinek (2), 14-20 mű esetén közepesnek (3), 21-27 mű esetén elég nagy (4), 28-nél több mű esetén nagyon nagy (5) tekintettük a mű-ismeret (az olvasottság-nézett-ség) terjedelmét.

¹⁰ Öt fokú skálán a nem tetszett-től (1) a nagyon tetszett-ig.

¹¹ Egyébként körükben volt a legalacsonyabb a kedveltség mutatója (3.9 az átlagos 4.1-el szemben).

¹² Nem közlik kedveltségi mutatót, amikor az csak 1-5 fő olvasta vagy látta a művet, 6-9 fő esetén pedig zárójelbe tesszük.

¹³ Ezt erősíti az a tény is, hogy ennek a regénynek az olvasottsága a három keleti vallás hívei körében volt a legmagasabb.

¹⁴ Maga Tarkovszkij fogalmaz így.

¹⁵ Melynek szövege: *Kicsavarja a papírt az írógépből, új lapokat vesz elő, közibük rakja az indigót. Ir.*

Kicsavarja a papírt az írógépből, új lapokat vesz elő, közibük rakja az indigót. Ir.

Kicsavarja a papírt az írógépből, új lapokat vesz elő, közibük rakja az indigót. Ir.

Kicsavarja a papírt. Húsz éve van a vállalatnál. Hideget ebéd. Egyedül lakik.

Wolfnének hívják. Jegyezzük meg: Wolfné. Wolfné. Wolfné.

¹⁶ Jogosan lehet feltételezni, hogy esetleg az állami iskolába járók között is lehettek szép számmal vallásosak, ám ez nem így volt, mert az istenhit mutatója náluk öt fokú skálán csak 1.8 volt, míg a katolikus iskolába járók körében (ahol szintén lehettek nem vallásos tanulókkal számolni) pedig 3.7.

¹⁷ Ötfokú skálán mértük.

¹⁸ Nagyjából fele-fele arányban férfiak és nők

¹⁹ A tetszést ezúttal hét fokú skálán mértük.

²⁰ Ezt ötfokú skálán mértük.

Olvasás, könyvtárhasználat a 21. század hajnalán

Tisztelt Kollégák,

amikor erre az előadásra kezdtem készülni, jó diák módjára rengeteg szakirodalmat gyűjtöttem, beszélgettem a munkatársaimmal, érdeklődő újságírókkal, pedagógusokkal; aztán olvastam, csak olvastam, és egy idő után úgy éreztem, mintha egy végeérhetetlen történet részese lennék. A mai helyzet megértéséhez megpróbáltam visszanyúlni az olvasáskutatók, Gereben Ferenc, Nagy Attila és mások évtizedekkel ezelőtti publikált eredményeihez. Ezeknek a kutatásoknak, jó húsz évvel ezelőtti magam is részese voltam, hiszen akkori igazgatóm, Németh László engem bízott meg egy nagy olvasáskutatói vizsgálat Zala megyei kérdezőbiztosi feladataival; ennek köszönhetően már akkor szembesülhettem a társadalom mélyrétegeinek olvasáshoz, kulturálódáshoz való viszonyával. Volt több olyan, véletlenszerűen kijelölt célszemélyem például, aki analfabéta volt, vagy csak olvasni tudott, írni nem; körükben a legelterjedtebb könyvnek pedig a szakácskönyvet találtam. Ekkor szerzett tapasztalataim még inkább megerősítettek abban, hogy tenni kell a műveltség terjesztése érdekében, és bár kaptam más irányú ajánlatokat is, megmaradtam könyvtárosnak, mert meggyőződésemm, hogy ez a közszolgáltatás fontos szerepet tölt be a társadalom életében, mind a kultúra hagyományos értékeinek közreadásában, mind pedig a jelen idejű kultúra pragmatikus tudnivalóinak megismertetésében.

Tapasztalataim és meggyőződésemm szerint a könyvtárak jól reagálnak a jelen kor kihívásaira, amelyben ma már óriási szerepet játszik az, hogy a magyarországi könyvtári rendszer szervezett, képes a hálószerű működésre, képes arra, hogy összefogással lebonyolítsa olyan hatalmas rendezvény-sorozatok, mint Az olvasás éve vagy A Nagy Könyv programsorozata volt. Képes arra, hogy egy közös keresőfelületbe hozza össze a könyvtárak elektronikus katalógusait, és ennek megfelelően az egyes könyvtárak állományát egy közös kínálatban jelenítse meg. Nagy erő a szervezettség, Kedves Kollégák, és nagy erő, ha ez a szervezettség azonos elképzelések, rendezőelvek alapján működik, a kor kihívásaira való gyors és problémaérzékeny válaszadással.

Probléma pedig van bőven, hiszen a világ nagyon gyorsan változik körülöttünk: a társadalomban már nem is klasszikus generációs szakadékok vannak, hanem a felnövekvő nemzedékekben belül is újabb és újabb különbözőségek alakulnak ki. Nekem négy gyermekem van, két huszonéves és két általános iskolás – kulturális értelemben véve az idősebbek más képet mutatnak, mint a kisebbek. A két nagyobb sokkal olvasottabb, tájékozottabb, mint a klasszikus Internet-nemzedékhez tartozó tizenévesek, akiket időnként csak a számítógép megvonásával fenyegetve lehet rábírní egy-egy könyv elolvasására. Könyvtári rendszerünk is ezekkel a jelenségekkel, olvasói magatartásformákkal szembesül: a szá-

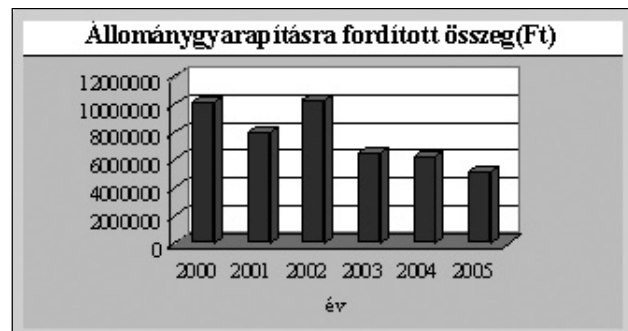
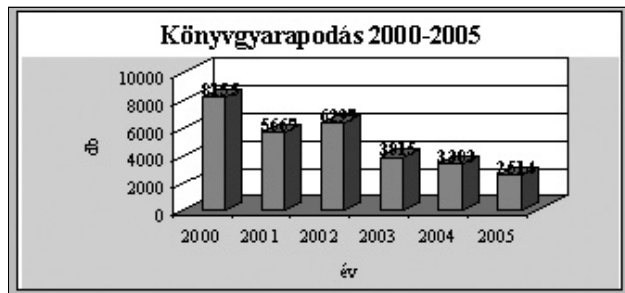
mítógépet gyanakodva szemlélő nagyikkal, a pragmatikus, munkájukhoz, tanuláshoz információt kereső, mindig rohanó felnőttekkel, a mindenevő, a tanulmányaikhoz kötelező irodalmat hajszó diákokkal, a könyvtárba az internet kedvéért betérő kiskamaszokkal, az iskolákból, óvodákból szervezett csoportokban érkező, még lelkes és csillogó szemű gyerekekkel. Ez a könyvtárhasználói keresztmetszet, Kedves Kollégák, amelynek ugyanakkor fájó realitása, hogy az egész társadalmat tekintve nem éri el a lakosság húsz százalékát sem. A felsorolásból szándékosan kihagytam, hogy visszatérhessek rá, a kedvtelésből olvasókat, a szépirodalom, a művészetek, a zene iránt érdeklődőket – valamikor ők tették ki a könyvtárhasználók zömét, erre épültek a gyűjtemények; ma azonban ott tartunk, hogy ezeket az olvasókat kell különleges bánásmódban részesítenünk, arra ügyelve, hogy a rengeteg szakirodalom és információ lehetőség mellett számukra is jusson olvasni- és hallgatnivaló. Úgy gondolom, hogy ez a tevékenységünk egyik kulcskérdése: az olvasóközönség, mint megrendelő, elsősorban a hasznossági szempontok alapján igényli és használja a könyvtárakat – ugyanakkor nagyon hálás és jó vevő minden, az irodalommal, zenével, ismeretterjesztéssel kapcsolatos eseményre, rendezvényre. A személyesség varázsa, a társalgós, vetítős találkozó, beszélgetések rendkívül népszerűek ma is – és miután szinte minden korosztálynak tudunk ilyet kínálni, megvan az esélyünk arra, hogy olvasóink lelkéhez is közelebb kerüljünk.

Ez a gondolat vezet vissza előadásom címéhez, az olvasás és könyvtárhasználat témájához – szeretném egy kicsit a magunk példáján, egy átlagos feltételrendszerű, általános gyűjtőkörű megyei könyvtár tevékenységén keresztül érzékeltetni, mit is jelent szembesülni ezekkel a problémákkal a napi munka során, s milyen megoldásokat és válaszokat próbálunk, próbálunk adni mindezekre.

A nyolcvanas évek közepén megjelent, olvasási szokásokat és könyvtárhasználatot elemző tanulmányok már nyíltan beszéltek a pragmatikus igények térnyeréséről, a szépirodalomban az érdeklődés commercializálódásáról, a régebben favorizált klasszikusok háttérbe szorulásáról. Ez a folyamat a kilencvenes években tovább erősödött, és ezt csak segítette az oktatásban, különösen a felsőoktatásban végbemenő változás is. Mindannyian emlékezünk, hogyan kezdtek szaporodni a kihelyezett karok, tagozatok, felsőfokú kurzusok, s velük együtt nőtt a hallgatók száma is, mely lassan elérte a rendszerváltáskor meglévő létszám dupláját. Gereben Ferenc már a nyolcvanas években edukatívnak nevezte a magyar könyvtári rendszert – ez olyannyira igaznak bizonyult esetünkben, hogy a beiratkozott olvasók közül a 90-es évek legelején már több, mint ötven százalékot tettek ki a diákok, s ez hamarosan hetven százalék közelébe ért. Sokáig igen magas volt a pedagógusok részaránya is, 8–10 százalék – ez a két szám együtt már valóban bizonyítja könyvtárunk ta-

nulási háttérbázis jellegét. (A pedagógusok részaránya jelenleg csökken!) A szakirodalmi igény olyan erős volt, hogy 1996-ban Zalaegerszeg nagyobb könyvtárai, szak- és közkönyvtárak megállapodást kötöttek arra nézve, hogy összehangolják beszerzésüket és kölcsönösen egymás rendelkezésére bocsátják a keresett irodalmat, vagy fogadják egymás olvasóit. Az OPAC-ok létrejötté, internetes hozzáférhetősége, majd az ODR szolgáltatásainak megindulása sokat segített ezeknek a problémáknak a megoldásában, de ez a bizonyos nevelő jelleg ma is uralja könyvtári szolgáltatásainkat.

Ennek a folyamatnak számomra egyik legszomorúbb fejezete, mely véleményem szerint igen károsan befolyásolta a könyvtárhasználatot és az olvasási szokásokat, a dokumentumállomány helyzetének alakulása. Az nem volt kétséges előttünk, hogy a rendszerváltozás és az olvasói ízlésváltozás együttes hatására nagyon sok könyv, sőt folyóirat is feleslegessé válik, s ezeket ki kell vezetni a gyűjteményből, hogy frissebb, korszerűbb kínálattal álljunk az olvasók rendelkezésére – ám arra nem számítottunk, hogy a könyvek és egyéb elektronikus dokumentumok ára ilyen mértékben fog emelkedni, miközben a beszerzési keret vásárlóértéke folyamatosan csökken. A 90-es évek közepére beszerzésünk darabszáma csaknem a felére esett vissza; ezt követte – pályázatoknak, egyéb támogatásoknak köszönhetően – egy felívelő szakasz, mely kb. öt-hat évig tartott. 2001-től kezdve megint romlani kezdett a beszerzés mértéke, az utóbbi két évben már negatív rekordot döntött meg (1. kép).

Ebben a helyzetben, óriási viták közepette ugyan, de a tanulási igényeket szolgáló szakirodalomnak adtunk elsőbbséget – így viszont le kellett mondanunk az olvasmányos irodalomról, és sajnos a gyermekirodalmat sem gyarapítottuk jelentőségének megfelelően. Ha pedig nincs kínálat, akkor az olvasók sem jönnek – késleltetve ugyan, de most már érzékelhető a beiratkozott olvasók számának csök-

kenése is. Természetesen, a káros hatásokat nem mi idéztük elő – mégis elkésérítő arra gondolni, hogy mi magunk is valahol hozzájárultunk ahhoz, hogy az olvasási kedv és lehetőségek csökkenjenek.

Azért persze, nem adjuk meg magunkat: közhely, de igaz, hogy a sok szempontúan feltárt gyűjtemény serkenti a könyvtárhasználókat, további igénybevételre buzdít. A számítógépes adatbázis és az internet hasznát ebben a tekintetben nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ennek tudatában már 1991–92-ben elkezdtük építeni elektronikus katalógusunkat – nyolc év kitartó munkájával, 2000-ben lett kész, és azóta nagymértékben bővül analitikus háttére is. Ez már valóban a 21. század szolgáltatása, hiszen az internet segítségével bárki, bárhol is beeláthat a kínálatunkba, és természetesen kérhet is. Ez persze felveti a gyűjteményszervezés kérdését is – erre most nem térek ki, de gondoljanak bele: valaki számára bármelyik dokumentumunk releváns lehet... A távhasználat mindenestre rendkívül gyorsan erősödik, tavaly már elérte a helybeni használat szintjét (ez kb. 130000 igénybevétel volt) az idén pedig már jóval meg is haladta (félévig 85 000). Az OPAC használata ebből csak mintegy 18 000 volt, vagyis a legtöbben a honlapon lévő adatbázisokat, letölthető kiadványokat keresték – ez kétségtelenül felveti annak szükségességét és felelősségét, hogy a használók jobb kiszolgálása érdekében minél több és változatosabb szolgáltatást kell a honlapon elhelyezni és azokat folyamatosan frissíteni, karbantartani. Ezzel azokat az olvasóinkat is szolgálhatjuk, akik valamilyen testi hátrány, betegség vagy infrastrukturális problémák, rossz közlekedés miatt nem tudják személyesen igénybe venni kínálatunkat. Másrészt viszont felvetődik az a probléma, hogy ezt tényleg csak azok tudják igénybe venni, akik rendelkeznek megfelelő számítógéppel, hozzáféréssel és internetkapcsolattal – ez pedig Magyarországon közismerten alacsony szintű. Vagyis az olvasásszociológusok által emlegetett kulturális olló tovább nyílik: aki szegény, az még szegényebb lesz. (Lásd Nagy Attila adatait: a megkérdezettek 60 százaléka nem olvas, a nem olvasók 80 százaléka internetet sem használ.) Persze, a magunk lehetőségei alapján próbálunk ezen is segíteni: már több száz, többnyire idős embert tanítottunk meg a számítógép és az internet használatára; folyamatosan mintegy húsz lakossági internet-terminált bocsátunk az olvasók rendelkezésére, és minden módon segítjük, hogy a kisebb falvakban is legyen legalább közösségi szintű internet-hozzáférés, hozzáfértő személy, működési költség. Azt a gondolatot, amely most a kultúrpolitikai irányelvekben megjelent, hogy össze kell hozni a teleházakat, eMagyarország-pontokat egy községi szolgáltató helyé, már régóta szorgalmazzuk és támogatjuk – csak mi nem a művelődési házakkal, hanem a könyvtárakkal való integrációt tartjuk követendőnek, éppen a fentebb vázolt célok érdekében.

Szeretnék szólni még, az olvasásra való buzdítás és nevelés kapcsán arról is, hogyan dolgozunk mi ezen a téren. Gereben Ferenc említette egy interjúban, hogy el kell fogadnunk azt a tényt, hogy a verbális narratívumokra és lineáris logikára alapozott olvasás és kultúrákövetés megváltozik, és komplex élménygyűjtést kell nyújtani. Ez ellen nem tudunk és nem is akarunk hadakozni, mert a világ ebbe az irányba megy – viszont éppen a könyvtári munkánkba tudjuk beépíteni azt a sokrétű kultúrákövetést, amivel a gyermek és felnőtt olvasók ismereteit

és személyiségét gazdagítjuk. Ez a felismerés, különösen a gyermekekkel való minél intenzívebb foglalkozás már a nyolcvanas évektől gyakorlat nálunk, amikor a megyei pedagógiai intézettel szövetséget kötöttünk a gyermek- és iskolai könyvtárosok együttes továbbképzésére, módszertani segítségére. (Nemrég éppen az olvasás helyzetéről szerveztünk a megye több városában szakmai konferenciát.) Ezt továbbfejlesztve, 1995-ben létrehoztuk a Zalai Gyermekkönyvtáros Műhelyt, amely azóta is sikeresen fogja össze a megyei és városi könyvtárak gyermekkönyvtárait, s a hálózati együttműködésen keresztül a községek iskolai könyvtárait (nagy többségük ugyanis kettős funkciójú). E tevékenységünknek, mely nagyon gazdag, a mottója: tudás és érzelem. Harminchat éve minden évben megrendezzük a megyei József Attila szavalóversenyt (ebben a Lendvavidék magyar ajkú diákjai is részt vesznek), a megyei könyvtár külön szervezi az Ady Endre szavalóversenyt; négy-öt városi könyvtár hirdeti évről évre megyei szintű levelezős játékot, mese- és mondairóversenyt. Evtizedek óta, kihagyás nélkül, minden év november végén megrendezzük a megyei gyermekkönyvhetek programjait is. Nagyon fontos, hogy a tevékenységünk során szorosan együttműködünk az általános iskolákkal és középiskolákkal, figyelembe vesszük igényeiket, s ők is részesei a sikernek. Egyik legnagyobb vállalkozásunk a zalaegerszegi Dózsa Általános Iskolával évente közösen szervezett Barangolás a gyermekirodalomban című levelezős játék. Ez is kifejezetten komplex élményszerzésre épül: az olvasás mellett rajzolni is kell, kisebb kézműves munkákra is sor kerül, a záró rendezvényen pedig az olvasott művekre épülő jelenetekkel készülnek a gyerekek (3. kép). Ezen a játékon évente több mint ötszáz gyermekolvasó vesz részt.

Természetesen kiadványokkal is segítjük a tevékenységet: van szakmai jellegű, referáló lapunk, a Gyermekkönyvtári Információk, mely elektronikus formában, kéthavonta készül, és honlapunkon, valamint az MKE Gyermekkönyvtáros Szervezet honlapján is olvasható; de készítünk könyvvajánló és versajánló kiadványt is. Tavaly pedig útnak indítottuk az Olvasó Lurkó című, gyermekeknek szánt, olvasásra buzdító újságunkat is.

Nem feledkezünk meg a felnőttekről sem: könyvtárunkban működik a Keresztury Irodalmi Kör, melynek kb. 120 tagja van, és havonta tartja rendez-

vényeit. Ezek könyvbemutatók, író-olvasó találkozók, zenei, képzőművészeti bemutatók – teljesen civil az egész, legtöbbször barátságból, Keresztury Dezső iránti tiszteletből jönnek előadni, de természetesen mindig összekaparunk annyi pénzt, hogy neves vendégeket is meghívassunk. Ma már ott tartunk, hogy a megjelenő könyvek szerzői versenyeznek, hogy mikor kerülnek sorra a bemutatóval – ez is jelzi, hogy van rangja egy ilyen fórumnak, és van igény a működtetésére.

A Keresztury Irodalmi Kör mellett minden évben kiemelt figyelmet szentelünk az ünnepi könyvhét rendezvényeinek megszervezésére – volt idő a 90-es években, amikor vidéken szinte kizárólag a könyvtárak tartották fenn ezt a patinás könyvünnepet, és ma is általában fő szervezői az eseményeknek (kisebb városokban, falvakban egyértelműen). Ez a szerepünk és szervezetségünk vezetett oda, hogy nagyon sikeresen tudtuk megrendezni a már említett Olvasás éve vagy A Nagy Könyv programsorozatát. Könyvtári és olvasáspropaganda szempontjából én sikeresnek tartom ezt az utóbbit is; négymillió forintból az egész megyében, kilenc-tíz partnerkönyvtárral 139 rendezvényt szerveztünk, csaknem 8 000 regisztrált résztvevővel. Ebben négy olvasótábor, levelezős játékok, vetélkedők, előadások szerepelnek – a keszthelyi irodalmi előadássorozat könyvben is megjelent.

Persze, a kampányszerű események hatását az újabb – pl. politikai – kampányok legyengítik – de éppen a sikeres szervezés bizonyítja, hogyha évről évre kapnánk egy nem túl nagy összegű támogatást, milyen sokat ki tudnánk hozni belőle. A magyar könyvtári rendszer a legnagyobb, komplex művelődési hálózat az országban – egyszerre tud információt szolgáltatni, segíteni a felhasználót, nevelni a felnövekvő generációkat és változatos kulturális élményekben részesíteni a könyvtárlátogatókat. Összefogja a magyar nemzet határon belüli és kívüli könyvtárait, ezáltal ez a kapcsolatrendszer kiválóan szolgálja a nemzeti művelődés ügyét is. Csak egy kis eltökéltség kellene – ahogy Nagy Attila fogalmazta a Magyar Nemzetben megjelent írásában – „szerves, lassu, folyamatos építkezés intézményekben, képzésben, kutatásban, médiapolitikában, programokban... egyszerűbben szólva átgondolt, hosszú távú művelődéspolitikában”.

KISS GÁBOR

Deák Ferenc exlibrise

Monostor, könyv, szerzetesség

(Tûnôdések a 950 éves Tihanyi Bencés Apátságban)

A Tihanyi alapítólevél tanúsága szerint a „Balaton fölött a Tichon nevű helyen” 1055-ben Szűz Mária és Szent Ányos püspök tiszteletére szentegyház – templom – és monostor, szerzetesi közösség alapított. „Az istentisztelet serény és fáradhatatlan végzésére, de a szentek dicsőítésére s tiszteletére is szerzetesek seregét gyűjtöttük oda, s királyi bőkezűséggel gondoskodtunk számukra mindenről, ami ételükhöz, italukhoz vagy ruházatukhoz szükséges, hogy Isten szolgálatában ne lanyhuljanak vagy ne legyen okuk az ebben való restségre.”

Ebben az időben a nyugati egyházban – hasonlóan a keleti egyházhoz – nincsenek különböző „szerzetesrendek”.

Három évszázad alatt Szent Benedek 529 táján íródott Regulája a nyugati monostorok életének, spiritualitásának egyetlen irányadója lett, s ezt 817-ben az aacheni zsinaton határozatba is foglalták. Amikor I. András király „szerzetesek seregét” gyűjti Tihanyba, a szerzetesi életet meghatározó Regula a nyugati egyházban Szent Benedek Regulája.

Ahol megjelenik a szerzetesség, természetes velejárója ennek, hogy megjelenik egy jól körvonalazható spirituális, szellemi és gazdasági kultúra. Szokták mondani, hogy a benedeki szerzetességnek a jelszava: „ora et labora”. Ez a kijelentés nem található meg Szent Benedek Regulájában. Érdemes azonban odafigyelni a Regula központi gondolatára: „Keresd a békét és járj utána!” A Pax – a béke – meghatározó eleme a bencés szerzetességnek. Egy régi meghatározás szerint a béke az a nyugalom, ami a rendezettségéből származik: „tranquillitas ordinis”.

Kell, hogy rendje legyen az életnek, az élet minden területének: különböző emberekből szerveződik a közösség, s a különbözőség figyelembe vétele lényeges feladata a közösség vezetőjének, előljárójának, az apátnak.

Könyv nélkül elképzelhetetlen a szerzetesi élet. A tihanyi apátság története ugyanolyan viharos, mint a magyar történelem. Többször megszűnik ezen a helyen a szerzetesi élet, pusztítások, pusztulások sorozatát láthatjuk, ugyanakkor az újrakezdés kihívásait is. Ami a könyveket illeti: II József 1786-ban felhasználja a tihanyi apátságot is, és az összeírásban („Comscriptio bonorum aboliti monasterii abbatiaeque Sancti Aniani Episcopi et Confessoris de Tihan. Ordinis Sancti Benedicti” – OL. C 103. 14. cs.) gondosan felsoroltnak az egyes szerzetesek szobáiban található könyvek. Az apátság könyvei a pesti egyetemi könyvtárba jutottak. 1802-ben újraindulhatott Tihanyban is az élet. 1803. március 20-án értesítette a helytartótanács a pannonthalmi főapátot, hogy a még meglévő, Tihanyt illető könyveket az apátságba vigye. 131 műről volt szó, 237 kötetben (vö. Báthory Orsolya Benigna: A Tihanyi Bencés Apátság könyvtárának rövid története 1802-ig, in Tihanyi Kalendárium 2001. 41). Az 1950-ben történt felosztást követően készül a következő jegyzőkönyv:

„Készült Tihanyban, 1951. augusztus 17-én, a volt bencés apátság könyvtárának szétválogatása ügyében. Jelen vannak: Borsa Gedeon, Dörnyei Sándor, Reményi Andrásné, Vix Györgyné az Országos

Könyvtári Központ megbízottjai, valamint Vas Albe-rik (így!) az Egyházi Szociális Bizottság megbízottja.

Az Országos Könyvtári Központ megbízottai a tihanyi volt bencés apátság könyvtárát szétválogatták és az OKK és az Egyházi Szociális Bizottság között 1951. január 4-én létrejött megállapodás értelmében az egyházat illető valamennyi könyvet átadták az egyházi megbízottnak.

Az egyházi megbízott a fenti könyvanyagot átvette.

Az egyházi megbízott átadta a külön őrzött és nyilvántartott Tihanyi Kódexet (1532-ben készült, 400 oldalas, későbbi bőrkötéses egyházi beszéd-kézirat.) A kódexet a VKM küldöttei 1949. november 17-én vették nyilvántartásba.

Az OKK megbízottai a Tihanyi Kódexet átvették. K.m.f.”

A „szétválogatott” könyvanyag sorsa ettől kezdve követhetetlen. Az elmúlt évtizedben a felszámolt szerzetesi könyvtárak anyagából előkerülő könyveket igyekeztek visszajuttatni az eredeti tulajdonosoknak. Tihanyt érintő könyv csak néhány került elő, azok is mind a II. József idején megszüntetett könyvtár anyagából.

1994 októberében kerültem Tihanyba. Üres könyvtárszobát vettem át, a sekrestyében volt néhány 17–18. századi Missale: talán ezek voltak, amelyeket mint „egyházat illető” könyveket az egyházi megbízottnak átadtak.

*

Miért elképzelhetetlen a szerzetesi közösség élete könyvek nélkül?

Szent Benedek előírja fiainak a Regulában, hogy naponta több órát töltsenek tanulmányokkal, a „lectio divina”-val. Ez napi kb. négy órás tevékenységet jelentett. A tanulmányozandó könyvek körébe a Biblia, az egyházatyák írásai, a nagy egyházi szerzők tartoznak. Az egyéni tanulmányok mellett számos olvasmányt is hallanak a szerzetesek: a zsolozsma idején a kóruson, az étkezés idején az ebédlőben (a refektóriumban), az esti megbeszélés (kolláció) idején a káptalanon. A szerzetesek a szellemi élet minden területén tevékenyvé váltak. Iskolákat alapítottak, kéziratokat másoltak, könyvtárakat létesítettek, a klasszikusok írásainak épségét őrizték, és maguk is értekezéseket írtak a tudományok minden lehetséges területén.

Az apátságoknak a kezdetektől fogva voltak iskoláik. Szent Benedek Regulája és Vitája (legendás életrajza), valamint azok az információk, amelyek a bencés élet kezdeteiről rendelkezésünkre állnak, világossá teszik, hogy már a 6. és 7. századtól kezdve vettek fel gyermekeket a kolostorokba. Ezeket a gyermekeket nevelni és tanítani kellett. Meg kellett tanulniuk olvasni: a Regula szerint a szerzeteseknek naponta több órát kell tölteni olvasással és a zsolozsma éneklésével. Meg kellett tanulniuk írni is, hogy kódexeket másolhassanak. Valamilyen fokon meg kellett ismerkedniük a nyelvtan elemeivel is. A szerzetesek egyre több lelkipásztori, papi tevékenységet végeztek: foglalkozni kellett retorikával is. Ezek az iskolák eleinte csak a monostor közössége számára

léteztek. (A témához nagyon hasznos anyag Philibert Schmitz OSB: A bencések civilizációs tevékenysége a kezdetektől a XII. századig című munkája. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2006.)

A tihanyi monostor, bár királyi alapítású, nem tartozott a nagy létszámú közösségek közé. Mégis ami az életformát illeti, ugyanabban a szellemiségben éltek itt is a szerzetesek, mint bárhol Európában. Számomra érdekes jelképes értéke van a Tihanyi alapítólevélnek: európaiságot jelent a latin alapszöveg: a latinítás biztosítja a közös szellemiséget. Ebben az oklevélben találjuk első írott szavainkat: megjelenik benne az identitás, a helyi jellegzetesség, a magyarság. S mindez a kereszténység eszméinek megjelenítése érdekében történik.

*

Szent Benedek Regulájában a 11. fejezet arról rendelkezik, hogy a zsolozsmán „olvassanak a könyvből, mint főtebb mondottuk, négy olvasmányt...” Van büntetés is a rendetlenkedőkkel kapcsolatban, s az egyik büntetés: „az imateremben sem zsoldtárt, sem antifónát nem énekelhet, sem olvasmányt nem olvashat, míg csak eleget nem tesz.” Tehát a közösség előtt való felolvasásnak rangja van: büntetés, ha valaki ezt nem végezheti. (24. fejezet) A szerzeteseknek közös mindenük. A 33. fejezetben olvassuk: „Senki se merészeljen az apát rendelése nélkül bármit is adni vagy elfogadni, vagy bármit is sajátjaként bírni; egyáltalán semmit sem: se könyvet, se írótablát, se íróvesszőt, tehát igazán semmit sem. (...) Mindenük legyen közös...” A könyv tehát a kíváncsi dolgok sorába tartozik!

„A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalmyszerűen kezébe a könyvet...” – olvassuk a 38. fejezetben. A 42. fejezetben találjuk a következőt: „Ha kétszeri étkezés van, ahogy felkeltek a vacsorától, üljenek le mindnyájan együtt, és az egyik olvasson föl a 'beszélgetések'-ből vagy 'Az atyák életé'-ből vagy esetleg valami mást, amin épülnek a hallgatók.” „Énekelni, felolvasni ne merjen senki, csak az, aki teljesíteni tudja ezt a feladatot úgy, hogy a hallgatók épüljenek” (47. fejezet) A felolvasásnak rangja van, látjuk ismét: mások épülésére kell hogy szolgáljon. A 48. fejezet a mindennapi testi munkáról rendelkezik, de úgy, hogy közben jelzi: „más órákban pedig szent olvasmányokkal” foglalkozzanak. A délutáni pihenő időben is van lehetőség az olvasásra: ekkor „ha valaki olvasni akar, akként olvasson magában, hogy mást ne zavarjon.” Ugyanebben a fejezetben találunk egy nagyon figyelemre méltó megjegyzést: „A negyvennapra böjtjére mindenki kapjon egy könyvet a könyvtárból, amelyet elejétől végig olvasson el. Ezeket a könyveket a negyvennapra böjt elején adják ki. Mindenesetre azonban rendelkezzen ki egy vagy két szeniort (idősebb testvért), hogy a monostorban abban az időben, amikor a testvérek olvasással foglalkoznak, körüljárjanak, és megnézzék, nem találnak-e anyag testvért, aki henyél vagy beszélget, és nem törődik az olvasással, és így nemcsak magának van kárára, hanem másokat is zavar.” A nagyböjti idő különösen is fontos a szerzetesek életében: mintegy az egész életnek nagyböjti fegyelemben kellene telnie. Hozzá tartozik ehhez az időhöz a könyv: mindenki kapjon egy könyvet a könyvtárból. Tehát van könyvtár minden monostorban a Regula megírásának idején, vagyis az 5-6. század fordulóján! S a könyvtárban legalább annyi kötet kell hogy legyen – az istentisztelethez és a közös felolvasásokhoz szük-

séges könyveken kívül –, amennyi a szerzetesi közösség létszáma. (Csak zárójeles, nagyon szubjektív megjegyzés: a könyvet elejétől végig el kell olvasni! Okulhatnánk belőle ma is mindannyian.)

*

A bencés szerzetes élete könyvek nélkül elképzelhetetlen. Így volt ez a korai középkorban, így volt ez a tihanyi apátság alapításának idején és így van ez napjainkban is. Amikor újra lehetőséget kap egy közösség arra, hogy az ősi helyen éljen, szeretné életét alapelvei, hagyományai alapján formálni.

Az üres könyvtár képe többféle kihívást jelent. A könyvek hozzátartoznak az épített környezethez. Úgy is tekinthetjük a könyveket, mint műtárgyakat, amelyek a lelki-szellemi élet „berendezésének” kellékai. Elképzelhetetlen egy régi monostor az itt évszázadokkal ezelőtt használt könyvek látványa nélkül, és ugyanúgy elképzelhetetlen az itt megírt művek nélkül. A barokk kor jeles képviselője volt a 18. század második felében az apátság élén álló Vajda Sámuel, aki nemcsak a templomot ékesítette igaz buzgósággal („dilexi Domine decorem domus tui” – szerettem, Uram, házad ékességét – így mondja a zoltáros), hanem mély spiritualitással írta munkáit (többek között a három kötetes A' mi Urunk Jesus Kristusnak élete; melyet a' négy Evangéliumból egyet tsinálván, rendbe szedett, és sok idővességes tanúságokkal meg-bővített, fő-tisztelendő Vajda Sámuel Szent Benedek Szerzetén – lévő Tihanyi Kalastromnak Apátura. Posonyban, Landerer Mihály János betűivel, 1773.) Szegényebb volna a szobám, ha nem állna a polcomon ez a metszetekkel gazdagon ellátott munka. De nem ez kell, hogy kezem ügyében legyen: a mindennapi élet enélkül is élhető. Nagy kihívást jelent: mit szabad gyűjteni, illetve mit szabad elfogadnia egy könyvtárnak, amely szerzetesi könyvtár, s történetesen Tihanyban van, a magyarságnak ezen az ősi helyén?

Meggyőződése, hogy mindent, ami Tihanyra vonatkozik, érdemes gyűjteni. Mindent, ami a szerzetességre vonatkozik, különös tekintettel a bencések magyarországi működésére. Modern teológiai alapmunkákat. Kézírókönyveket. S ekkor merül föl a probléma: mi az, amit digitalizált formában érdemes vagy kell tartani?

A kérdés megkerülhetetlen. S minél inkább elmélyedünk a kérdésben, úgy tűnik, mintha fölöslegessé válnának a hagyományos könyvek. Egy ilyen apró könyvtárnak lehetne (lehetett volna) múltja, de a semmiből újrateremtett könyvtárnak más a feladata. Nem tud közkönyvtárként működni. Ugyanakkor a számtalan érdeklődést, megkeresést valamiképpen mégis fogadni kellene: a monostor sokak számára szellemi igazodási pont is legyen.

A könyvtárral párhuzamosan megjelenik az internet mint új lehetőség, a saját honlap: a látogató a honlapon barangolva előbb-utóbb hozzá kell, hogy jusson egy virtuális könyvtárhoz, amelynek kapcsolódási lehetőségei eljuttathatják Európa vagy akár a világ más földrészein lévő nagy apátságok gazdag anyagához.

A barangolás, az információgyűjtés után (legyen ez véletlenszerű vagy tudatos) azonban mégis csak az a megoldás egyelőre (s úgy hiszem, még nagyon sokáig): vegyen ki a könyvtárból egy könyvet, és azt elejétől végig olvassa el!

Gyermekkönyvtár, gyermekolvasó ma

Engedjék meg, hogy először egy pár mondatot mondjak magamról. Pályaelhagyó pedagógusból váltam könyvtárossá. Nem az iskolából menekültem, csupán mint szláv szakos kimentem a divatból. Munkámat a felnőtt könyvtárban kezdtem. De amíg a gyerekek értetlenkedő kérdéseitől szárnyakat kapok, addig a felnőttekre nehezebben tudok ráhangolódni. Voltam feldolgozó könyvtáros is, de amikor megüresedett egy hely a Gyermekkönyvtárban, akkor hazaérkeztem.

Százhalombatta 18 000 fős iparváros. 1 bölcsődéje, 5 óvodája, 4 általános iskolája és két középiskolája van. Önálló gyermekkönyvtári részleg 22 éve működik.

Jómagam 15 éve vagyok gyermek könyvtáros. Képesítésem Jászberényben szereztem, ahol Pápayné Kemenczey Judit segítségével egy életre való könyv és könyvtárszeretetet oltottak belénk.

Nagy szerencsém van, hivatásomnak tekintem a gyerek-szeretetet és hobbimnak az olvasást. Így a kör bezárult, a gyermek könyvtárosságot nekem találták ki.

Előadásom célja a mai gyermekolvasó és mai ifjúsági irodalom védelme.

A Pöttyös könyvek, a Csíkos könyvek, a Delfin és az indián könyvek, a mai szülők ifjúsági irodalma. Bizonyára sok kolléga találkozik ezekkel a szülőkkel: adjon a gyerekeknek olyat, mint a ... Természetesen mi adnánk is, csak éppen a mai tizenéveseknek is megvannak a saját pöttyös-csíkosai, vagyis a „Neveletlen hercegnői” avagy „Vad focibandái”. Azt hiszem nagyon jól eltanultuk a „Bezzeg az én időmben” című sóhajt.

A mai ifjúsági irodalom szerintem osztható Harry Potter előtti és utáni korszakra, és most nem fogom elmondani a véleményemet a Harry Potterről.

Pusztán egy pár statisztikai adat a százhalombattai könyvtár állományából: 1996-ban 266 szakkönyvet és 166 szépirodalmi művet vásároltunk, 97-ben ugyancsak 100 db-bal több szakkönyvet mint szépirodalmat, 98-ban 789 db. szakkönyvet a 366 db. szépirodalmi művel szemben! 99-ben 470 db. szak, 295 db. szép, 2000-ben 501 szak, 245 szép.

Ekkor már megjelent a Harry Potter és két év alatt robbanásszerűen nőtt az ifjúsági szépirodalmi művek száma. Megjelentek azok a szerzők, akik ezután ontották a könyveket.

2001-ben megfordult a beszerzési arány: 199 szakirodalom, 264 szépirodalom, 2002-ben, 2003-ban, 2004-ben 100-al több szépirodalmi mű került megvásárlásra.

Végignézzvén a tíz évvel ezelőtti szerzeményezést, vásároltuk a klasszikusokat, pótoltuk az elrongyolódott kötelezőket, és leporoltgattuk gyermekkori kedvenceinket. Nehezen tudtuk a gyerekeket rábeszélteni a szépirodalomra. Ellenben az volt a szakirodalom fénykora, külön kezeltük például a fantázia szerepjáték könyveket, akkora volt rájuk az igény. Megjegyzem, ezek a könyvek igen közel álltak a szépirodalom műfajához. Tehát igény volt, csak szerző és könyv volt kevés. Napjainkban mégis sokan sokféleképpen támadják a mai ifjúsági irodal-

mat. Nem értem miért gondolják, hogy jobb volt Winetounak lenni, mint Harry Potternek? Pontosan emlékszem, hogy elborzadva olvastam a skalpolásról, nyakamban éreztem a vér csorgását, és láttam az övön lógó skalpokat. Ha meg tikkasztó volt a hőség, mi is eljártuk az esőtáncot.

Valóban tömegesen rontanak ránk a könyvekből a „mágusok”, „bomba jó bombázók”. Talán arról van szó, hogy rohanó életünkben a gyerekek hosszabb ideig szeretnének varázsmeséket olvasni, a lányok meg pöttyös és csíkos ruhák helyett „bombázó szerelésre vágnak”.

Kérek mindenkit, fogadjuk el az újat, nem feltétlenül mindent. Rá lehet találni a gyöngyszemekre, nagy a bőség.

Könyvtárunkban a Szikla Integrált könyvtári rendszer működik. Segítségével, állítottam össze a következő statisztikát a 2005-ös és 2006-os évről, a kamaszok olvasási szokásait vizsgálva. Először nézzük a két év legtöbbet olvasott szerzőit. Magasan kiemelkedik Thomas Brezina, Meg Cabot, Darren Shan, Jacqueline Wilson. 2005-ben Rowling a 21. helyen, 2006-ban a 6. helyen áll. Bár tudjuk, hogy ezeket a könyveket a legtöbb gyereknek megvásárolták. Az első 10 helyen magyar szerzőként Jókai és Mikszáth szerepel. Ami a legmeglepőbb, hogy 2005-ben Walt Disney az 5. helyen, 2006-ban a 18. helyen áll. Mentségül azt tudom elképzelni, hogy ennek a korszaknak kisebb testvére is van, reméljük nekik viszik a könyveket...

Az első 50 szerző között egyetlen olyan magyar szerző szerepel, akit nem kötelezőként olvasnak, ő Nógrádi Gábor. 2005-ben a 13. helyen állt. Legtöbbet olvasott művei a Pete-Pite és Az anyu én vagyok.

A lányok és fiúk olvasmányainál megállapíthatjuk, hogy a kedvenceknél szépen elválasztódnak a lányos és fiús regények. Így természetesen a lányoknál a Neveletlen hercegnő kötetei vezetnek, a fiúknál a Vad foci banda. Közös kedvenc Thomas Brezina és Darren Shan.

A legtöbbet olvasott művek 2005-ben az Egri csillagok, 2006-ban egyenlőre egy Brezina-könyv a Psszt! A mi titkunk, de valószínű még nem álltak neki gyermekeink a kötelezőknek. Érdekességként mutatnék rá a Garfield és a vicceket tartalmazó könyvekre, de ebbe a kategóriába tartoznak a Henri Kóklerek könyvek is, vagyis a humor fontos elem.

A százhalombattai gyermekkönyvtárba beiratkozott olvasók száma 2005-ben 861 fő, ebből 511 lány és 350 fiú.

Most hadd szóljak a mai gyermekolvasók nevében. Don Tapscott: Digitális gyermekkor. Az internetgeneráció felemelkedése című könyvéből idéznék: „Elengedhetetlen olvasmány szülők, tanárok, politikusok, kutatók, üzletemberek, társadalmi szervezetek munkatársai és mások számára”. Szeretném még ajánlani azoknak, akik riadót fújtak a számítógép ellen, akik állítják: a gyerekeink semmi értelme nem csinálnak, egész nap a számítógépet püfölik.

Kérem ezek a gyerekek szövegeket olvasnak és értelmeznek, stratégiai játékokat játszanak, pillana-

tok alatt tájékozódnak a moziműsorban, sportprogramokban, menetrendben, telefonkönyvben és írnak.

Mi a baj? Hogy nem táblán tologatják a bábut, hogy nem a telefonkönyvet lapozgatják? Na persze, ha beleolvasunk a levelezésükbe, az az érzésünk támad a Mészga család próbál kommunikálni Köbükivel, de szerintem sokkal szörnyűbb a felnőttek: savi ubija, lapija és karifa tartója (értelmezés: savanyú uborka, lapocka és karácsonyfatarató). Ki kitől tanulta ezt el?

Mint tudjuk: nem az az okos, aki mindent tud, hanem aki tudja, hol nézzen utána. Igen: legtöbb könyv a könyvtárban van, de a könyvtárat tudni kell használni.

A gyermek könyvtáros feladata, hogy erre a gyerekeket megtanítsa. Mivel a könyvtárba járás nem kötelező, a gyermek könyvtáros munkájának jelentős részét az teszi ki, hogy becsalogassa az épületbe olvasóit.

Kérem, csinálunk mi már mindent: üveget festünk, farsangolunk, s ki tudja, hány pályázatot hirdetünk. Már arra is gondoltam, megkérem kollégáimat: járjunk csalogató fűszoknyás táncot a főtéren.

Beszélgetésre hívtam az iskolai könyvtárosokat, kértem őket hozzák el sűrűbben a gyerekeket a könyvtárba. Adják őket kölcsön évente 1-2 órára, legyen módunk esélyt adni számukra, hogy megszeressék a könyvtárat. Kaptam egy olyan választ, ami a gyerekek elejtett megjegyzéseiből már többször arcul csapott. Idézem: „Nem vagyok saját magam ellensége. Ha a gyerekek a gyermekkönyvtárba járnak, ki fog járni az iskolai könyvtárba?” El tudom fogadni, amikor a pedagógusok a gyerekek leterheltségére panaszkodnak: nincs idő, nem érnek rá...

Tudom, 3 gyereket nevelek. Megkérdem azonban, hogy lehet például irodalom órát tartani anélkül, hogy ne mondanánk el azt, hogyha többet akarsz erről tudni, ezt és ezt olvasd el.

A tavalyi iskolai év végén egy tanítónő azzal keresett fel bennünket, eljöhethének-e a könyvtárba megnézni Mátyás király Corvináit. Nosza, rajta megindultunk megcélózva Mátyás királyt és korát: a kor történelmi háttere, irodalma, építésze, mindennapi élete, zenéje stb. Az egy osztályt, további hét követte, vége azért lett, mert eljött a szünidő.

Sokszor mondom a tanároknak, akik elhoznak egy-egy osztályt könyvtárlátogatásra: kérném menjen el, olvasson, sétáljon, kérem egy kicsit a gyerekeket. Érezzék meg: mi beszélgetőpartnerei vagyunk egymásnak, a könyvtár olyan hely, ahova ki kapcsolódni járjanak, és nem kivinni a kötelezőt, és nagyon gyorsan visszahozni.

Nem szeretnék senkit megbántani, és ne mutogassunk egymásra. Egy helyi iskolai könyvtáros azt mesélte a nyár elején, hogy költözteti a könyvtárát. Az iskola igazgatója azt mondta: az ő irodája sokkal nagyobb, mint a könyvtár, cseréljenek helyet. Így is lehet gondolkodni.

Most visszatérnék a gyerekekhez.

Az olvasás és a könyvtár mentsvár az olyan gyerekek számára, akiknek nincsenek kiemelkedő teljesítményeik. Százhalombattáról indult el az ötlet, hogy a Magyar Népmese Napja Benedek Elek születésnapjához kapcsolódjon. Mesebirodalmat kezdünk építeni. Plakát, személyes hívogatások, megkezdődött a szervezés. Kisiskolás gyerekeket vártunk elsősorban, a belépés feltétele egy mese elmon-

dása volt. Szépen indult, nagy reményeket fűztünk hozzá. Kis idő elteltével kialakult a mag, akik rendszeres látogatóink lettek. Meglepődve jöttem rá: a csendes, háttérbe húzódó, nehezen megszólaló gyerekek találtak ránk. Szép évet töltöttünk együtt, meséket olvastunk, beszélgettünk, rajzoltunk, dramatizáltunk. Volt köztük egy kicsit dadogó kisfiú, amikor Bartos Éva jött el hozzánk, két társával együtt elmondtak egy mesét nagyközönség előtt. Egészen meghatódtam, amikor rájöttem, hogy ezekből a suttyogó gyerekekből a mese segítségével bátor, nagy hangú, perlekedő Péterek és Pálok lettek. Hát igen, más bőrébe bújva minden könnyebb.

Milyen a mai gyermek- és ifjúsági irodalom? Egyszerűen arról van szó: ez a mai gyerekeknek íródott irodalom. Van közöttük minden. Van jó is, meg rossz is.

Engedjék meg, hadd meséljek Önöknek kicsit részletesebben. Csak úgy gyermek könyvtárosként korosztályokról, szokásaikról és magunkról.

Legkisebb olvasóinkat külön ovisarok várja. Itt található a mesekönyvek, a leporellók, és az ún. kis tudós könyvek. A játszószöveg párnákkal alkalmas könyvnezegetésre, de vannak játékaik is. Egy egész vonatpálya építhető. Találhatók itt autók, babák és játékalatok. A gyesen lévő anyukák kedvenc helye ez, hiszen innen felszaladhat a felnőtt könyvtárba is válogatni. A korosztálynak íródott irodalom vegyes képet mutat. Szerencsére leáldozóban a Disney könyvek első helye.

Nagy vitatéma volt: egyáltalán kellenek-e ezek a könyvek a könyvtárba? Igen, ha erre van igény, mert alkalmat teremt arra, hogy rögtön arról beszéljünk: ki is írta azt a bizonyos mesét, és szeretné-e ha elolvasná neked. Napjainkban a kicsiknek is inkább Marék Veronika könyveit olvassák szüleik, és újra virágzásukat élik a Kis Vakondos könyvek.

Gyönyörűen illusztráltak a mesekönyvek, a magyar népmesék újra divatba jöttek.

A „kis tudós könyvek” viszont nehezen bővíthetők. Gügyögnek vagy olyan részletességgel taglalják a dolgokat, hogy meghaladja a gyerekek érdeklődését.

Kaptam egy kiadótól mintapéldányt, kérték a véleményemet. A könyv egy nagy alakú, leporelló jellegű dolog volt. A lovagkort akarta bemutatni. Bele néz az ember egy A3-as könyvbe: telerajzolt oldalak, tiszta zűrzavar és színekavalkád. A felnőtt sem igazodik el rajta, nemhogy egy kicsiny gyermek. Szöveg, egy mondat sehol, mondván szárnyalhat a mesélő fantáziája. Elképzelem az apukát amint a 3 éves gyermekének a lovagorról tart előadást... Vagy egyáltalán kinek íródott ez a könyv?

Gyermekversek: bár bőségről nem beszélhetünk, de úgy gondolom Varró Dániel: Túl a maszat hegyen című verseskötete legalább akkora áttörés a magyar gyermekvers irodalomban, mint Harry Potteré a világirodalomban.

Az óvodáskorú gyerekek szeretik a verseket. Az óvodában még jó verset tanulni, mondogatni együtt, kisegíteni egymást és élvezni a sorok szép csengését. Könyvtárlátogatáskor én mondom nekik egy mesét, cserébe kérek egy verset, de szép ajándék ez!

Ifjúsági ismeretterjesztő irodalom: a gyerekek széles érdeklődését kielégítő, színvonalas könyvek jellemzik. A lányok kedvencei a barkácsolást segítő könyvek, a fiúk a technikai dolgok iránt érdeklődnek.

Minden esetben sokat jelent gyermeknek és könyvtárosnak egyaránt, ha az iskolai feladatok megoldásához jönnek el a könyvtárba, mert egyéni foglalkozásra teremt alkalmat. A keresés izgalma, érdekessége könnyen átragad a gyerekekre. A megtalált információ örömet okoz és máskor már maguktól jut eszükbe választ keresni a könyvtárban olyan témáról, ami érdekli őket.

Az óvodás csoportokat könyvtári sétára hívjuk, inkább az érdekességeknél időzünk, azt nézzük meg, ami otthonról vagy az óvodából ismerős. Az iskolásoknak könyvtárismertető és könyvtárhasználati foglalkozásokat tartunk. Az ajánlást az iskolák minden év szeptemberében megkapják. A tanév végén tartjuk a könyvtárhasználati vetélkedőket. Minden évben nagy sikert aratnak. A gyerekek szívesen jönnek, előre készülnek, nagy a versengés izgalma. Mindig változtatunk a versenyen. Tavaly évfolyamonként egyéni versengés folyt több fordulóban. Az idei évben az iskolai könyvtárosok válogattak össze alsós és felsős csoportokat és a díjak az iskolai könyvtáraknak összeállított könyvcsomagok voltak. „A könyvtárban egyvalamit kell tudni: olvasni” mondogattuk Nekik sokszor segítség gyanánt, ez jelmondatává vált.

Gyerekszeretet, könyvszeretet, végtelen türelem, hit és alázat – ezek egy gyermek könyvtáros legfőbb tulajdonságai. A mai korban sajnos a hitet kell kiemelni. Mindenhol azt halljuk, hogy a mai gyerekek már nem olvasnak, és kár minden erőfeszítésért.

Ezt ne hagyjuk! Higgyünk a könyvek erejében és bízzunk a gyerekek fantáziagényében, tudásvágyában.

Végezetül engedjék meg a személyes példát.

Legnagyobb gyermekem 19 éves fiú. Mint ahogy a mondás állítja: a cipésznek lyukas a cipője, az én fiám diszlexiás, diszgráfiás. Imádta a meséket, még inkább a verseket (nem szerette a humoros, abszurd dolgokat: „ezt sürgősen hagyd abba” közölte velem 7 évesen amikor Micimackót kezdtem el olvasni neki). A kínok kínját éltük át a kötelezők olvasásával. Emlékszem az Egri csillagokat egy egész nyáron olvastam fel neki (hiszen nevét éppen Bornemissza Gergőről kapta), de az én Gergőm végigunatkozta a felolvasásokat. A Harry Pottert 5 évvel fiatalabb öcsémnél találta meg. Gergő az iskolába is elvitte, és úgy olvasott órákon pad alatt, ahogy azt egy tisztes olvasó diák csinálja. Szereti Hemingwayt és a tengerre a Da Vinci kód utazott velünk.

Középső fiam 14 éves, 9 évesen, amikor vásárolni mentem a könyvtárnak, Az őrjöngő halál című könyvet kérte tőlem. Beleolvastam, azt hittem rosszul leszek. Fél órát álltam a Fókusz könyváruházban a könyvvvel a kezemben. Ezt vegyem meg?

Megvettem. Kb. 10 lapot láttam megtörve a könyvben. Pár hétig lámpánál aludt, majd a könyv elsüllyedt a könyvespolcban. Imádta a meséket, soha nem szerette meg a verseket. Kedvence a Gyűrűk ura könyvben, DVD-en és kazettán.

Kicsi fiam 5 éves. „Kesztyű, sapka, sál, készen van a hidegtál” mondta 3 évesen hógolyózáshoz készülődve. Kívülről fújta a verseket. A nagy szerelem most Kipp-kopp.

Így élünk mi: diszlexiások, diszgráfiások, könyvtárosok, családként együtt: Kipp-koppal, őrjöngő halállal, Hemingwayjellel, Harry Potterrel és Gyűrűk urával.

KOVÁCS MARIANNA

Kincskereső vagy Nincskereső

Tisztelt Hallgatóim! Tisztelt Olvasóim!

Ebben a pillanatban még nem tudom, hogyan jut el Önökhöz ez a szövegem. Csak egy biztos, én nem tudom elmondani. Beteg vagyok, kezelés alatt állok. Ha javulna az állapotom, akkor sem tudnék végigülni egy kerekasztalt.

Azt terveztem, sok folyóirat számot hozok ide. Ezek közül időnként felmutatok egyet-egyet, Önök pedig becsületszóra elhiszik, hogy az adott számban benne van az, amiről éppen beszélek. Referátumom szövege mellett most csupán egyetlen egy lapszámot küldök el: ez a Kincskereső utolsó száma.

Egyszerre túl sok mindent kellene megmagyaráznom. Ezért azt teszem, amit minden olvasómnak (hallgatómnak) javaslok: vegye kézbe a lapszámot. Akik nem tudnak magyarul, azok is pontosan nyomon követhetik a képek segítségével azt, amit elmondok.

A borító első oldalán egy képzelt szerkesztőséget látunk, amelyre a lap egyik ismert kabalafigurája éppen most teszi ki a táblát: zárva. A címben is megváltozott egy betű: így a Kincskeresőből Nincskereső lett, angolra áttéve a szójáték már nem olyan szellemes, de a lényeg érthető. Aki eddig követett bennünket, az már biztosan türelmetlen, hiszen nem tudja

mi ez a Kincskereső, amiről beszélünk. Őt részben eligazítja a borítón is olvasható felirat: Irodalmi folyóirat tizenéveseknek. Amit a kezében tart az a harmincharmadik évfolyam első-második összevont száma. Ha tovább lapoz, elolvashatja, kik alapították a lapot, kik a jelenlegi tulajdonosai, szerkesztői. A legfontosabb információ egy keretes szöveg: a lapszám anyagának kilenc-tized részét régi lapszámokból fotóztuk ki, a minőségért elnézést kérünk. Ha módunk lesz rá, kiköszöröljük a csorbát, ha nem, akkor lehet sajnálni bennünket, erre utal az oldalak körül a gyászkeret. Később még kiderül: egy évtized terméséből válogatott maga a főszerkesztő. Ezt a szerkesztési módot részben az anyagi hiánya indokolja, részben egy kis exhibicionizmus. Lássák minél többen, milyen volt az a lap, amely nem kapott elég támogatás a folytatáshoz. És ezzel máris kétfele ágazik el gondolatmenetünk. Menjünk tovább azon a szálon, amely a lapban közölt írásokból próbál valami konklúzióig eljutni.

Kezdjük a versekkel! Ezek általában nehezen fordíthatóak. (Ezt, mint gyakorló műfordító személyesen is tanúsíthatom.) Ebbe a számba az évtized kedvenc versei kerültek be. A költők között nem találunk igazi, tananyagba bejutott klasszikust. Csak

kettő nem él közülük. Az egyik Eörsi István. (Bocsánat a nevekért, de az esetleges magyar közönségnek ezek sokat jelentenek.) Róla a külföldinek azt mondhatjuk el, hogy ifjan kommunista volt, 1956-ban forradalmár. Utána évekig ült börtönben, később a magyar Lukács György filozófiai műveit fordította németből magyarra. Aztán amikor már szabad volt neki, boldogan írt minden műfajban. A gyerekek azt a versét szeretik legjobban, amely csak véletlenül került bele egy nekik szóló válogatásba, ez a szárító kötélen lengő bugyiról szól, amely duzzadozik a szélben. Így: „forma van, nincs tartalom”. A másik lírai szenzáció témája egy focimeccs. A mű patináját az adja, hogy a verekedő szurkolókat végül – a harmincas évek szokásai szerint – lovas rendőrök verik szét kardlappal. Szövege egyébként elveszett, különféle apokrif változatokban keringett. A hiteles változat nemrég került elő, ezt a Kincskereső közölte elsőnek.

Számomra is meglepetés, hogy folyóirat számban közölt ma élő költők fele romániai magyar. Ez a nem magyar közönség számára is sok mindent elárul. Kisebbségi helyzetben az író, és különösen a költő számára kiemelten fontos a gyermekolvasó, az iskola, hiszen műveinek jövője függ ettől a befogadó közegtől. Ez a függés kölcsönös, az iskolák gyakran hívják találkozókra saját legjobb költőiket. Ugyanakkor azért is lehetnek műveik a Kincskeresőben, mert folyamatosan jelen vannak a magyarországi irodalmi közéletben is. (Ferencs István csíkszeredai, Kovács András Ferenc marosvásárhelyi, Visky András kolozsvári.)

Megjelenik versanyagunkban a legdivatosabb téma, a csonka családok lírája. Koraérett gyermekek próbálják megemésztetni szüleik problémáinak rájuk eső részét. Gyurkovits Tibor ennek a problémakörnek a közhelyeiből csinál költészetet. („Apám kezében anyámét nem láttam soha.” „Elvált szülők gyereke nem is tudom, gyerek-e?”) Ennek a tematikának a jogosságát leginkább az igazolja, hogy a gyerekek nem csupán olvassák ezeket a monológokat, hanem maguk is írnak hasonlókat, immár két évtizede.

A Kincskereső rendszeresen közli – korlátozott mértékben – a legjobbnak vélt gyermekíráásokat. Vannak elkötelezett hívei annak a koncepciónak, hogy egy gyermeklapba csak ezek valók. Ezzel nem értünk egyet. Ma már sok iskola, közigazgatási terület, város ad ki gyermekantológiákat, némelyik önmagában meghaladja a mi összterjedelmünket. Egy ilyen publikáció épp a könnyen elérhetőség miatt nem tud raggatni az arra érdemes műveknek szerzőknek. Ennél is nagyobb baj, hogy a gyerekek egymás műveit elolvassák (hangsúlyozzuk: egy ismert, rivalizáló csoporton belül!), de nem olvasnak csak úgy az olvasás kedvéért gyermekműveket. Néhány gyermekszerzőnk itt közölt írását azonban, sikerült a felnőtt presztízs magaslatára emelni.

Megint becsületszóra kell, hogy elhiggyék a külföldiek, a Kincskereső elég korán fel tudott figyelni azokra a fiatal tehetségekre, akik hamarosan fényes karriert futottak be. Ma Magyarországon Varró Dániel a legnépszerűbb költő a felnőtt értékekre fogékony gyerekek és az egyre nagyobb számban jelen levő infantilis felnőttek között. Az ő érdeme, hogy az angol nonszensz költészet stílusa egyre jobban meghatározó a magyar gyerekversekben. (Korábban a népdalok és a szürrealista költők adták meg az alaphangot.) Verseinek bravúros rímtechnikáját sajnos

nem prezentálhatjuk, azt viszont elmondhatjuk, hogy a most közölt versének hőse a postás bácsi, aki felköltözött az internetre mióta létezése virtuális, nem fáj a lába. Modern világunk tele van megfejthetetlen titkokkal, amelyeket nem értünk, csak használunk. Mi még görcsösen, gyermekeink már ösztönös természetességgel. Eppen ideje, hogy a mese és a költészet világában lecseréljük az elavult, elektronika előtt varázslatokat.

Prózát keveset találunk ebben a válogatásban. Kevés a hely és még egy szép, tömör novella is megvan tízezer karakter. Az egyik egy különleges hangú, nemrég meghalt magyar író (Császár István) szegény fiú gazdag lány szerelmét mutatta be hat-hét éves korú gyerekek szereposztásában. A fiú – érzelmeit bizonyítva – elviszi a lányt titkos kincsesbányájába, egy elhagyott szeméttelre. A lány saját higiéniai szintjének megfelelően kétségbeesetten menekül. Hasonló alapokon nyugszik az 1956-os forradalmat idéző történet. Az orosz katonák a bérház udvarán feltartott kezű kölyköket terelnek a falhoz. Ők gyújtották fel a padlásról benzines palackokat dobálva, páncélozott járműüket. Az egyik fiú sírva tiltakozik, ő semmit sem csinált. Az orosz parancsnoknak valami feltűnik. A kölykök egy részének aránylag tiszta a keze, a többi nagyon piszkos. Az utóbbiak járhattak a padláson. A mesélő hőst társaival elzavarják, de legjobb barátját elviszik a gulagra. Nem járt a padláson, de ritkán mosott kezet.

A legnépszerűbb prózai történet szerzője a magyar irodalom élő klasszikusa, Lázár Ervin. „Apu, Is-ten szokott focizni?” kérdezi fia az írótól, és aztán elábrándoznak arról, mi lenne, ha az Úr megfelelő felszerelésben beállna öt percre a magyar nemzeti válogatottba. És ha már megnyereti velünk az Európa-bajnokságot, akkor egy kis időre velünk marad és elintézi még egy-két megoldhatatlannak tűnő problémát.

A 20. század egyik újra felfedezett klasszikusától is olvashatunk egy kamasz történetet. Kamasz korában írta egy zenekritika és egy diákújságba szánt humoreszk között. (Egyébként ő, Csáth Géza az egyetlen olyan magyar író, aki belöve pisztollyal lelőtte a feleségét, majd egy különleges adag morfiummal végzett magával is. Ha ez szélesebb körben ismerté válik, a fiatalok közt is kultusza lesz.)

A legizgalmasabb prózai alkotás mégiscsak egy 17 éves lány (Karafiáth Melinda) műve. Egy budapesti Duna szigeten minden évben popfesztivált rendeznek, amelyről a tinédzserek rajongva, a kijózanodott felnőttek borzongva mesélnek. Az íróról (megérdemli az elnevezést) első Sziget élményéről számol be olvasóinknak. A visszakereshetőség kedvéért afféle sziget kislexikont kanyarint, ennek címszavai magukba foglalják a legfontosabb tudnivalókat és a szerző alig kódolt élményeit. Az eredmény talán szociográfia. Hasonló a gyermekbántalmazásról (Child abuse) készített „felnőtt” íráshoz, amelyek vagy ahhoz, amelyben gyerekek vallanak szüleik munkanélküliségével kapcsolatos problémáikról. A megvizsgált 8-9 évesek meglepően kritikusan néznek szüleikre. Az egyikük szerint azért „legyen az apámnak munkája, mert most minden nap részeg”. Akitet közvetlenül nem érint a probléma, azok hajlamok általánosítva ítélni: szerinte a munkanélküli abból lesz, „aki nem szeret dolgozni... aki nem jól dolgozik... akinek nincs gyakorlata... aki ingyenélő...”. Hogy ezt elkerülje egy felnőtt: „ne le-

gyen nagyszájú a főnökével szemben, azt csinálja, amit mondanak neki, néha el kell tûrnie, hogy munkatársait kirúgják, különben ő is így végzi”.

Az olvasók szeretik az interjúkat. Ezeket többnyire a főszerkesztő készíti, és ismerőseit presszionálja, hagyják magukat zaklatni kérdéseivel. A nem magyaroknak talán az Oscar-díjas filmrendező Szabó István válaszai lehetnek a legérdekesebbek. Talán a magyaroknak is, hiszen nemrég kavart óriási vihar, amikor kiderült, hogy Szabót a forradalom után az állambiztonsági szervek arra kényszerítették, hogy a kemény terror korszakában jelentéseket írjon nekik. A megmaradt szövegekből, az derül ki, hogy nem ártott senkinek. De azért sokaknak jól esett, hogy most belerúghatnak. Utólag átolvasva szeretnénk Szabó gondolatait egy tankönyvben viszontlátni. Valamikor ő is, mint minden európai rendező a Cannes-i Arany Pál-máról álmodott, most miért az Oscar-díj a legfontosabb? Szabó szerint az európai filmművészet saját eredményei láttán gőgös lett. A rendezők elkezdtek filmet készíteni egymásnak, meg egy sznob közönségnek, amely értékelte azt, hogy magas szinten unatkozik. A mozi és a tévé közti különbséget is szemléletesen határozza meg. Olyan, mintha arról döntenék: templomba járunk, vagy inkább otthon imádkozunk. A magyar filmmel kapcsolatban keserű. Nem bízunk tradíciókban, állami támogatásban, csak a biológiában. Egyszer minden nemzedék kiöregszik, és aztán jöhetnek a fiatalok.

Persze egy ilyen interjúnak sajátos követelményei is vannak. A Kincskereső megkeresi az államelnöket, Göncz Árpádot. Természetesen a Gyűrűk uráról beszélgetnek, amelyet Göncz fordított magyarra. De, hogy a politika is szóba kerüljön, a kérdező egy kis szerepjátékot ajánl. Közéletünk melyik szereplője a Gyűrűk urának melyik hősével rokonítható. Aragón király szerepe Antall Józsefre, a Magyar Köztársaság első miniszterelnökére osztható. Ő évtizedekig volt Göncz barátja, és pár évig lett politikai ellenfele. Gandalf szerepét a nagy magyar tudós-politikus Bibó István kapta. Ő volt a Nagy Imre kormánynak az a tagja, aki még akkor is a helyén maradt, amikor a szovjet hadsereg elfoglalta a Parlamentet. Gönczcel együtt ültek a börtönben. Magára Gönczre egyébként Frodó szerepét osztja a kérdező. Ő az a magyar politikus, akin a legkevésbé tudott rontani a hatalom.

A világ 34 nyelvére lefordított Janikovszky Éva 75-ik születésnapját is külön számban ünnepli meg a Kincskereső. Az interjú készítője ez úttal csupán azt kéri az ünneplőtől, sorolják fel együtt összes nevét. A kötelező és önként vállalt névváltoztatás, a karakteres becenevek, aztán elég pontosan kirajzolnak egy pályáivet. Sajnos a magyar életpályák hasonlítanak egymásra. Valamennyiben törésvonal a háború, a fasiszmus, a sztálinista diktatúra, a forradalom, a megtorlás. Akik különböző oldalakon álltak, azok is hasonló pályáiveteket írnak le némi fáziskésésekkel. Ezt próbáljuk elmagyarázni gyermekeinknek, unokáinknak egyre reménytelenebbül sajnos és hála istennek. Ha valahol érződik generációs szakadék, akkor az éppen a politikához való viszonyban érhető tetten.

Persze nem mindenütt olyan szerencsések a gyerekek. Már korábban szó esett a határon túl élő magyarságról. Közülük az észak Jugoszláviában, Vajdaságban élő csoport szenvedett legtöbbet az utolsó másfél évtizedben. Egy kamaszoknak szóló összeál-

lításból idéztünk, amelyet szerb író (Nedeljko Radlovic) szövegéből fordítottak ottani író társaink. Így hi-telesebb és biztonságosabb. A szövegek amolyan kamasz grafittik. Megtudhatjuk, „a patkó csak a lovaknak hoz szerencsét”, „a kövér ember rövidebb ideig él, de hosszabb ideig eszik”. „Zavaros időkben nem ajánlatos tisztán látni.” „Jaj a népnek, amelynek csak a vezetői zseniálisak.” Amint látjuk, a kamaszlázadás keveredik a politikai lázadással. Így aztán nem is tudjuk, kinek szól: „hogy nem unják, hogy mindig nekik van igazuk!”

A Kincskeresőnek természetesen meg kell találnia a helyét az iskolai oktatásban is. Ezért van telefordíthatatlan nyelvjátékokkal, nehezen kimondható „nyelvtörökkel”. A másik sajátossága, hogy megpróbálja átlépni a humán kultúra és a reáltudományok mezsgyéit. Egyik legtöbbet idézett cikkünkben az időszámításunk előtt ötödik században élt görög filozófus, Zénon tanítását eleveztük fel. Zénon a mozgással szemben táplált ellenérzéseit négy kétségekben, görögül aporiában fogalmazta meg. A leghíresebb közülük az, amelyben a bölcs azt állítja, a gyors Akhilleusz sosem éri utol a lomha teknősbékát. Mert amíg odaér, ahol most a teknős van, addig a teknős elmászik, Akhilleusz oda is követi, de a teknős tovább mászik és így tovább. Mi egy grafikonban rajzoltuk fel a helyzetet. Kiderült, hogy Zénon csupán azt bizonyítja be, hogy a görög hős nem éri utol előbb a teknőst, mint amikor utoléri. Egy másik írásban Verne holdutasait idéztük fel, akik egy hold felé száguldó ágyúlövedékben állnak a padlón, és nézik a világűrbe kidobott döglött kutyát, amelynek teteje mellettük lebeg. Nekik súlyuk van, a kutyate-mnek nincs. Ki tudja jobban a fizikát: a három tudós (és a mögöttük álló író), vagy a döglött kutya. Némi fizikai tudással kiderül, hogy az utóbbinak van igaza. Verne könyveiben számos olyan részlet található, amelyért az író saját korában is megbuk-tatták volna fizikából a híresen szigorú francia gim-náziumok valamelyikében. De hát más az élet és más az irodalom.

Tisztelt Publikum, Olvasók és hallgatók! Elnézést kérek azért a reménytelen igyekezetért, hogy nyelv-határokon keresztül használható információkat ad-jak egy folyóiratról. Ennek összes paramétere bele van ágyazva egy társadalom, egy nyelv, egy korszak sajátos közegébe. Ugyanakkor nagyon sok tanulsá-got levonhatunk működéséből, sikereiből és még ku-darcaiból is. Mielőtt azonban ebbe belevágnánk, még néhány oldalt ismertetnem kell. Ezek elsősor-ban felhívték a figyelmet. A legérdekesebb az a hat oldal, amely egy kilenc éve meghirdetett, hat éve le-zárt pályázat végelszámolása. Ez a Kincskereső fo-lyóirat történetének legnagyobb volumenű vállalko-zása. Mondhatjuk rá, hogy a lap legnagyobb sikere, s a főszerkesztő legnagyobb kudarca. 2000-ben a ma-gyar állam ezeréves fennállását ünnepelte. Utolsó pogány fejedelme 1000-ben keresztelkedett meg, és lett belőle Magyarország első királya. Ehhez a római pápa által küldött koronát vette igénybe, ami nagy előrelátás volt, ezért nem lettünk ortodoxok. Nagy ünnepre készült az ország, még nagyobb lett belőle. Több mint egy évig ünnepeltünk. Rengeteg pénzt el-költöttünk, ennek egy részét hasznosan. Műemléke-ket restauráltunk, hagyományokat elevenítettünk föl, könyveket adtunk ki... Ezt az utóbbi lehetőséget szerettük volna mi is kihasználni.

Az olvasási statisztikák Magyarországon is ijesztő képet rajzolnak a Gutenberg galaxis jövőjéről. Mi ennek csak egy részproblémáját vizsgáltuk. Nemcsak kevesebb olvasó van, hanem kevesebb olvasmány is. Mint az IBBY magyarországi szekciójának egyik legrégebbi aktivistája évekig részt vettem a hazai könyvtermés zsűrizésében, hogy ki tudjuk osztani az IBBY szekció díjait. Volt egy olyan évtized, amikor nem találtunk díjra érdemes ifjúsági regényt. Volt olyan év is, amikor semmilyen ifjúsági regényt nem találtunk. Korábban ez a műfaj vonzotta az írókat. Ki nem szeret sikerkönyvet írni, amelynek a hagyományok szerint több kiadását is előre megjósolhatja. A legbiztosabb siker a történelmi regény volt. Voltak írók, akik egyenesen erre specializáltak magukat. Ám ez a divat aránylag gyorsan elmúlt. Amikor okait kutattuk sok mindenre rájöttünk. Először is a meglévő történelmi regényállomány több szempontból nem volt korszerű termék. Sok száz oldalas könyvek voltak, hiszen nálunk az írót azért fizették, amiért büntetni kellett volna, a terjedelmességért. Ezekben a könyvekben sok volt a leírás, a cselekmény kényelmesen ballagott előre, hiányzott a szex (pedig a valóságban nem így volt). Megértük azt, hogy néhány alampunkta négy-öt kiadásban porosodott a könyvtárak polcain. Az 1990-ben végbement politikai rendszerváltás új igényeket támasztott ezen a téren. Régi szokásunk ilyenkor kijelenteni: mátol kezdve minden másképp volt. Amit az előző rezsim például a 20. századról négy évtizeden át a gyerekek kezébe adott, arról kiderült, hogy vállalhatatlan. De amit a két világháború között preferált az akkori kurzus, azt sem lehetett visszahozni. Igazán jó gyerekkönyveket száz évvel ezelőtt írtak Magyarországon, amikor Molnár Ferenc Pál utcai fiúk regénye megjelent. Ez persze nem történelmi regény, csak az lett belőle. Bizonyára vendégeink között is hallottak tőle, mert sok országban volt kötelező olvasmány. Történelmi regényeink persze saját múltunk epizódjait elevenítik fel. A török birodalom ellen jó 250 évig háborúztunk, ebből 150 évet a saját területünkön. Kevés számú diadalaink egyikét írta meg Gárdonyi Géza az Egri csillagok című regényében, amely ma is olvasható. A magyar Big Read versenyt is ez a könyv nyerte. Pedig a Gyűrűk ura is bekerült a döntőbe. Éppen az ilyen örökzöld sikerek alapján mertük hinni, hogy egy új történelmi regény sorozat lendítene valamit az újon.

Historia est magistra vitae, történelem az élet tanítómestere. Mi is sokat tanultunk. Megtanultuk, hogy a pályázatokat nem arról döntenek, ki szolgál jó ügyet, hanem arról, hogy az ügyet ki szolgálhatja. Elkészítettünk egy nagyjából nyolcvanezer dolláros projektet, amely a Millenniumi történelmi-regény pályázat néven vonul be majd az irodalomtörténetbe. Ötven íróat meghívtunk, ők ezért megírási díjat is kaptak függetlenül pályamunkájuk értékelésétől. 1997-ben indultunk, körülbelül huszonezer dollárt ki is fizettünk főként előlegekre. 1998-ban azonban kormányváltás következett be, az új kultusztárcának nem tetszett a meghívottak névsora, meg is vonta tőlünk a további támogatást. 2002-ben a visszatérő szocialista liberális koalíció nem tartotta fontosnak az ifjúsági irodalom erősítését. Egy bank ugyan szponzorált volna bennünket, ha a kultuszminisztérium ír neki egy levelet, hogy ez fontos ügy. Ám ennek a levélnek a megírása hat hónapba került. A

banknak közben kimerült a szponzorálásra szánt kereke, az eredeti összeg 40%-át kaptuk meg tőle. Többen ígértek még támogatást, ezért kuporgattuk el nem költött pénzünket. Most azonban kénytelenek voltunk feladni a harcot. Ezt a történetet rögzíti a lapszámba beleszerkesztett végelszámolásunk.

Ennyiből világos, hogy a főszerkesztő rossz lapmenedzser, mert nem tud támogatást szerezni. Sajnos nincs jobb lapmenedzserünk. Pontosabban: nincs lapmenedzserünk. Magunkat menedzseljük: rosszul. A csődbe ment pályázat egyébként elérte célját. Ha nem is írta meg minden meghívott író a könyvét, küldtek helyette mások is meg nem rendelt pályaműveket. A színvonal olyan volt, mint általában a pályázatoknál. A lényeg: születtek kitűnő könyvek, ezek meg is jelentek. Meghívottjaink közül hamarosan három író kapta meg a Kossuth díjat, ami Magyarországon a legmagasabb irodalmi, művészeti elismerés. Az egyiknek másfél évtizede nincsen más könyve, csak az, amit nekünk írt.

Ez azonban senkit sem hatott meg. Pályázatunkat nem tudtuk befejezni. Nem azért adtuk fel, mert nem találtunk megfelelő szponzort, hanem azért, mert maga a Kincskereső is veszélybe került.

A diktatúrában kevés folyóirat kapott működési engedélyt. Ezekkel is folyton baj volt. Betiltottak számokat, cserélték a szerkesztőket. A Kincskereső azonban sikertörténet volt. Vidéken alapították, mint már mondtam harmincharom éve, fénykorában, negyvenötvenezer példányban fogyott el, sok iskolában havonta egyszer Kincskereső órákat tartottak az irodalomtanárok. Ennek az aranykornak vége. Vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy a természettudományos ismeretterjesztéssel foglalkozó magazinok kivételével valamennyi gyermekeknek szóló orgánus megszűnt az óta. Vakok között a félszemű császár, tartja a közmondás, de mi siratjuk a félszeműnket.

A magyar folyóiratok száma erősen meg növekedett a demokráciában. Fenntartásukhoz hozzájárul az egykori funkciójából valamit megőrzött állam, létezik egy Nemzeti Kulturális Alap. Ennek a Szépirodalmi Kuratóriuma osztja szét a szűkös keretből az egyes lapoknak jutó dotációt. Ez eddig úgy működött, hogy valaki pályázott, és kért ötvenezer dollárt. Aztán kapott huszonötöt vagy ötöt. A múlt ciklus legutolsó kultuszminisztere kreatív politikus volt. Egy hasonlóan kreatív elnököt kreált, akivel megreformálták a támogatási rendszert. A folyóiratokat fenntartani a szegénységi küszöb alatt unalmas és hálátlan munka. Nagy projekteket megcsinálni sokkal érdekesebb (így lett nálunk is Big Read). Ehhez azonban a folyóiratok számát csökkenten kell. Ezt úgy is meg lehet csinálni, hogy szigorú vizsgálatokkal kijelöljük a támogatottak körét. A többi lekapcsoljuk a lélegeztető gépről. Ehhez azonban keményen kell dolgozni, mert a szakmai bíráló munkáigényes. E helyett egy nagyon kellemesen hangzó szabályt hoznak: nem lehet egy folyóiratnak kevesebb pénzt adni, mint az általa kért támogatás 80%-a. Ezzel ül oda az asztalhoz a kuratórium. A kuratóriumnak kétféle tagja van, az egyik, aki keveset tud a témáról, mert soha se csinált folyóiratot, a másik, aki nagyon is ért hozzá. Hiszen most is szerkeszt folyóiratot. Pályázott is. Azért ül itt, hogy magának ossza a pénzt. Persze amikor az ő folyóiratáról van szó, akkor szemérmesen kimegy a szavazásnál. Ilyenkor a többiek figyelnek, akik szintén sorra kerülnek. Az érdekelt

tehát megszavazzák a támogatást azoknak a lapoknak, amelyeket ők szerkesztenek, aztán azoknak, amelyekbe ők írnak, ha még marad pénz, abból kaphatnak a többiek. Már amelyiknek jut. A Kincskeresőnek nem jutott. Ebben az évben, amely fennállásunk harmincharmadik éve, tehát veszélyes szám maradtunk először támogatás nélkül.

Most nem a világ normális rendje ellen lázadok. 64 éves vagyok, megélek az írásaimból, már régen átadnám a főszerkesztői posztot, ha valaki arra érdemes, hajlandó lenne hobbiként végezni ezt a munkát. A rendszerváltás előtt volt a lapnak főszerkesztője, mindig egy tekintélyes egyetemi tanár, aki kapcsolatot tartott a közoktatással, volt egy helyettese, egy sokoldalú író, aki csinálta a lapot, és volt egy főmunkatárs, mellesleg kiváló költő, aki állandóan kereste az új tehetségeket. Aztán persze volt művészeti szerkesztő, titkárnő, és leginkább egy kiadónál, amely az anyagi gondoktól megszabadította a lapcsinálókat. Most többnyire egyedül vagyok. Az a baj, hogy inkább csak voltam. Dolgozni még tudok, de ezt az idegőrlő hajszát már nem sokáig bírom. (Most is csöddöt mondtam.) Bár megint reménykedhetek.

Ezt a január februári számot ki tudtuk nyomtatni a banktól a pályadíjakra kapott pénzünk maradékából. Márciusi, áprilisi és májusi számunkat nem sikerült időben összehozni a pénzt, de már megvan. (Apránként szedtük össze, én magam is beleadtam azt, amit a gyermekkultúra szolgálataért kapott díjam mellé adtak.) Szeptemberben várjuk vele a vakációról visszatért iskolásokat. Aztán majd csak lesz valami.

Ami fájdalmas, az, hogy nem az egyik magyar gyermekfolyóirat került veszélybe, hanem az egyetlen. Tisztelt kollégám, Békés Pál, a kitűnő és sokoldalú író számtalan példát tud helyettem is mesélni arról, hogy mennyit romlottak az elmúlt másfél évtizedben a gyermekkultúra esélyei. A diktatúrának megvolt a jövőképe, ebbe beletartoztak a gyerekek is. Ma legfeljebb a családoknak van jövőképük, már amelyiknek van pénze ilyesmire.

Következő számunkban bocsánatot fogunk kérni az olvasótól, hogy ilyen baleset ért bennünket, megkérjük, tartson ki mellettünk, ha leszünk. Ezzel el is fogyott a mondanivalóm. Még a hátsó borítóra hívnám fel a figyelmet. Tíz évvel ezelőtt zajlott le a magyar bankjegyek utolsó design váltása. Ekkor a bankjegyeken szereplő portrékat is újra válogatták. A döntésre hivatott politikusok, úgy döntöttek, hogy egy bankjegyre csak politikusok képét lehet kitenni. Egy ötszáz forintosan ne legyen egy éhenkórász költő, egy ezer forintosan pedig egy a hazájából az USA-ba menekült zenész. Vagyis nem kell sem Ady Endre, sem Bartók Béla. Mi azt a pillanatot ábrázoltuk, amikor a két kivágott arckép már felfelé szárnyal az Olimposzra, ahol Petőfi Sándor várja őket, akit a tízforintossal már korábban kivontak a forgalomból. Alatta felirat összegzi problémáinkat: „A kultúra kivonul a pénzből. A pénz már kivonult a kultúrából.”

Most nagyon szeretném hallani, látni, érezni válaszait.

RIGÓ BÉLA

ReMeK-e-hírlap

A romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevelének bemutatása

Ha emlékeznek a kollegák 2003-ban az Illyefalván megtartott vándorgyűlés végén, az egyesületi dolgok megbeszélésén felmerült egy gyakrabban megjelenő könyvtári szaksajtó megjelenésének igénye. A Művelődés mellékleteként megjelenő Könyvesház ugyanis a szakmai igényeket csak részben elégíti ki, hisz évente egyszer jelenik meg, ezért inkább könyvtártörténeti írások megjelentetésére alkalmas, ami természetesen továbbra is nagyon fontos. Akkor e kérdés függőben maradt, anyagiak miatt elsősorban.

Sokunkat azóta is foglalkoztatott a gondolat, hogy egy gyakrabban megjelenő szaksajtója legyen a romániai magyar könyvtárosoknak.

Mivel a könyvtár az információs társadalom egyik alapvető intézménye, elvárandó követelmény, hogy munkatársai napirenden legyenek olyan információkkal, amely a körülöttünk zajló szakmai, politikai, vagy társadalmi vonatkozású eseményekről adnak hírt. Nagyon fontos a szakmán belüli kommunikáció, bizonyítja ezt az RMKE-lista is, amelyen számos kérdést lehet megvitatni. De e két pólus között a Könyvesház és a RMKE-lista között úgy éreztük, van egy szakadék.

Végül is ez a szakadék egyre kisebbdni látszik azáltal, hogy sikerült létrehozni egy elektronikus hírlevelet. Bizonyára vannak Önök között, akik az első lapszámot elolvasva megtudhatták a lap indulásának körülményeit, de engedjék meg, hogy felolvassam azt a néhány sort, ami az első lapszámban megjelent, hogy azok a kollegák is tudják, miről van szó, akik most szeretnek tudomást a lapról...

„A romániai magyar könyvtárosok hírlevelének első számát böngészheted, melynek megjelenésében nagy szerepe van Mikulás Gábor információs és PR tanácsadónak. Mint minden lapnak, ennek is története van. Augusztus 4-én Kézdivásárhelyen maroknyi könyvtáros találkozott, hogy meghallgassa Mikulás Gábor Bizalomépítés szolgáltatásfejlesztéssel című előadását. Az ott felvetett témák, valamint azok kapcsán született hozzászólások, és – nem utolsósorban – a szünetek alatt folytatott hasznos információcserék, beszélgetések alkalmával hangzott el többször a javaslat, hogy legyen a könyvtárosoknak egy saját szakmai lapjuk. Mivel legfőbb akadályunk a pénzforrások hiányát tartottuk, olyan megoldást választottunk végül, amely kevés anyagi alapot igényel: az elektronikus formát. Olyan lapot szeret-

nénk, amely elsősorban rólunk és nekünk szól. Hírt adjon a különböző könyvtárakban zajló eseményekről, tájékoztasson szakmai rendezvényekről, hasznosítható információt szolgáltatasson könyvtáraknak és könyvtárosnak egyaránt. Tesszük mindezt azért, hogy a könyvtári szolgáltatások színvonalát növeljük, hiszen a figyelem középpontjában továbbra is a felhasználó áll.

Várjuk visszajelzéseiteket, javaslataitokat, és persze a híreket a könyvtárakban zajló eseményekről. Reméljük, hogy a hírlap hamarosan méltónak bizonyul nevéhez, és igazolja majd, hogy valóban ReMeK”.

Itt még annyit hozzátesszék, hogy ezen a beszélgetésen felmerült, hogy a lap nyomtatott formában jelenjen meg, hisz nagyon sok könyvtárban – főleg községekben – nincs internet hozzáférés, de amikor a érveket és ellenérveket felsorakoztattuk anyagiak miatt el kellett vetni az ötletet. Azonban a sepsiszentgyörgyi megyei könyvtár megoldotta, hogy a lap Kovászna megyében eljusson azokba a könyvtárakba, ahol nincs internet hozzáférés, kinyomtatnak minden lapszámot és elküldik a könyvtárakba. Szeretnénk, ha minden megyei könyvtár fel tudná vállalni ebben a formában a lap terjesztését.

A lap két szerkesztővel indult: Báka Magdolna, illetve jómagam próbáltunk elindítani egy folyamatot. A harmadik lapszámtól még egy szerkesztővel Kelemen Katalinnal bővült a csapat. És itt szeretnék a kollegákhoz fordulni, azzal a kérésünkkel, hogy még jó lenne legalább három szerkesztő Erdély különböző régiójából. Azért is fontos a szerkesztőség bővítése, hogy ne csak a székelyföldi könyvtárakról legyenek hírek a lapban, hanem Erdély minden szögletét tudjuk átfogni. A lapszerkesztéssel járó munkát nagy részét szabad időnkben, bérmentesen végezzük. Várjuk a kedves kollegák jelentkezését!

A lap felépítéséről megemlíteném a következőket:

- A hírlap nevére javaslatot kértünk az RMKE-listán keresztül. Így a hozzászólások alapján jutottunk el a ReMeK-e-hírlap elnevezéshez.

- A lap minden hónap első munkanapján jelenik meg, tehát havonta egyszer.

- Mivel hírlapnak szántuk, főleg az első lapszám híryanagában végeztünk változtatásokat, amiért elnézésüket kell kérjem mindazoknak a kollegáknak, akik elküldtek egy híryanagot, és mi abba vagy bejavítottunk, vagy kivágtunk részeket. De mindenképpen forrásként feltüntettük és feltüntetjük a továbbiakban is a hírt küldők nevét. Ha már a forrásnál tartok, meg kell említenem, rangsorolnunk kellett a forrásokat, hisz ugyanazt a hírt megkaptuk több forrásból, többféleképpen is. Ezeket összegyűrtük, egymással kiegészítettük és a forrásokat feltüntetve jelentettük meg.

A lap megrendeléséről annyit, hogy egy levelezőlistát hoztunk létre a lap terjesztésére. Tehát, ha valaki megszeretné kapni a lapot, az fel kell iratkozon e-listára, ezáltal megrendeli a lapot. A feliratkozás kétféleképpen lehetséges: vagy a címre küldenek egy üres levelet, vagy írnak egy levelet a címre. A lista úgy van beállítva, hogy levelezésre ne legyen alkalmas, hisz erre a célra ott az rmke-lista. Ha valami gond van, pl. az ékezetes betűk miatt nem olvasható, vagy valaki úgy látja, hogy valótlan, netalán elírás jelent meg, lehet írni bármelyik szerkesztőnek.

A megjelent lapok archiválásán gondolkodunk,

hisz fontos, hogy a régebbi lapszámokban is lehessen böngészni. Megkérem a kollegákat, hogy amelyik könyvtárnak honlapja van a lap megrendelésének linkjét tegyék közzé a honlapon, ha pedig lehetőség van rá megkérjük biztosítsanak archiválási lehetőséget a lap régebbi számainak.

Néhány szó a szerkesztőségi munkáról is szóljon. Nem tudtuk az elején mibe vágjuk a fejszét, nem könnyű. A gyors kommunikáció miatt létrehoztunk egy szerkesztői levelezőlistát, és tulajdonképpen azon keresztül folyik a munka. Amilyen hibát nem vettünk észre az első és második lapszámban, azt észrevettük a harmadikban. És mivel egyre több észrevételünk, betartani való szabály alakult ki, meg kellett fogalmazzuk és egy szabályzatban rögzítsük az eddig tapasztaltakat. Még arra is figyelniünk kell, hogy akik a híreket beküldik milyen betűtípust, sorokzt használnak stb. Így is hibáztunk, de van, amikor a technika ördöge is játszik velünk. Nézzék el nekünk, hisz elsősorban könyvtárosok és nem újságírók vagyunk. Észrevételüket azonban szívesen vesszük, legyen az akár negatív vagy pozitív.

Megkérjük a kollegákat, hogy küldjenek minél több hírt, hogy tudjunk egymásról, tevékenységeinkről.

Reggel kérdőíveket osztottunk ki, hogy megtudjuk, hányan olvassák a hírlapot, mi a véleményük róla, és a legfontosabb, hogy mit szeretnének olvasni benne. Ha kitöltötték, megkérem adják oda a szerkesztőknek. Az elemzést a következő lapszámban olvashatják.

Megköszönöm figyelmüket, ha kérdésük, észrevételük van, szívesen válaszolok akár én akár szerkesztőtársaim.

Rövid kiegészítés

A Vándorgyűlésen elhangzott előadást azért kell kiegészítenünk, mivel ezt követően néhány változás állt be. A negyedik lapszámtól kezdődően ugyanis a romániai magyar könyvtárosok hírlevele ReMeK-e-hírlevél címmel jelenik meg. A névváltoztatás javaslata a Vándorgyűlés résztvevőitől érkezett, melynek eredményeként – az levelezőlistán közzétett hozzászólásokat is figyelembe véve – a szerkesztőség a névváltoztatás mellett döntött.

Ugyanakkor, a sepsiszentgyörgyi találkozó arra is alkalmat szolgáltatott, hogy érdeklődjünk a könyvtárosoktól a hírlevél tartalmát illetően. E célból kérdőíveket helyeztünk el a Bod Péter Megyei Könyvtár Gábor Áron terméne bejárata mellé, ebből 27 kitöltött kérdőív került vissza hozzánk. A kitöltött kérdőívek alapján megtudtuk, hogy a könyvtárosokat leginkább a következő témák érdeklik:

1. erdélyi könyvtárakat és könyvtárosokat érintő pályázatok (19-en tartják nagyon fontosnak),
2. könyvtárosoknak szervezett képzések (18),
3. erdélyi könyvtárakban zajló, erdélyi könyvtárakat/könyvtárosokat érintő rendezvények (10-12-13 tartja nagyon fontosnak),
4. romániai könyvtárakat érintő törvények (11 esetben tartják nagyon fontosnak),
5. szakmát érintő publikációk (17esetben tartják nagyon fontosnak), könyvtárosokról, könyvtárakról megjelent írások (9 esetben nagyon fontos).

Kaptunk javaslatokat új témákra is. Pl.: könyvtárak az EU-ban, kapcsolatteremtés uniós könyvtárakkal; pályázatfigyelés; minőség-ellenőrzés. Hiányos-

ságként pedig azt könyvelhettük el, hogy az első három lapszámban nagyrészt székelyföldi könyvtárakról, rendezvényekről adtunk hírt. Ezt szeretnénk kiküszöbölni azzal, hogy megismételjük felhívásunkat: várjuk a visszajelzéseket, javaslatokat, és a híreket a könyvtárakban zajló eseményekről. Mi pedig továbbra is igyekszünk, hogy eleget tegyünk a kollégák elvárásainak, és mindent megtegyünk annak érdekében, hogy a hírlevél méltónak bizonyuljon nevéhez, és igazolja, hogy valóban ReMeK.

A SZERKESZTŐK
Bákai Magdolna – Városi Könyvtár Gyergyószentmiklós, könyvtárigazgató,
Kelemen Katalin – Hargita Megyei Könyvtár. Csíkszereda, könyvtáros,
Vántsa Judit – Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár Kézdivásárhely, könyvtárigazgató.

VÁNTSA JUDIT

Elhangzott, a romániai magyar könyvtárosok vándorgyűlésén 2006. nov. 11-én

Színjáték a piarista iskolában

A jezsuita iskolákban színjátszás gyakorlata annyira szokásos volt, hogy a később alakult piarista iskolák tanulói is mintegy a kor szokásává lett aktivitási formába, bekapcsolódtak az ilyen szereplésekbe. A piarista rend alapítója, Kalazanti Szent József több alkalommal foglalkozott a kérdéssel leveleiben. „Ami pedig a színélőadást illeti, amelyben Szent Elek legendáját akarják bemutatni, mondja meg Marcellónak, ha az idő egy kissé megjavul, három-négy napra elmegyek Frascatiba, akkor majd meglátjuk, hogy a szereplők szempontjából mi lesz az előnyösebb” – írta 1619. március 7-én P. Gio. Pietro Cananea-nak Frascatiba (37. levél).¹

1621. augusztus 9-én: „Ms. Quintio felajánlotta, hogy Kisboldogasszony utáni vasárnapon szívesen elmenne fiával együtt Frascatiba, aki kitűnően kezeli a kürtöt és a hegedűt, velük menne két-három fiú is, amennyiben óhajtják, de mindenesetre az a kívánsága, hogy legalább valami harmónium kíséret legyen, hogy nagyobb tökéletességgel mutathassák be művészetüket. Lehetséges, hogy a jelzett időre magam is oda tudok érkezni Isten segítségével, aki áldjon meg bennünket mindenkor.” (P. Pietro Andrea Taccioninál Frascatiba) (75. levél) Egy másik levélben ugyanannak a címzettnek pár héttel később írja: „Ami pedig az ünnepség megrendezését illeti, én azon a véleményen vagyok, hogy azt meg lehetne rendezni az udvaron, nehogy két helyen két különböző műsorral szerepeljenek, hanem az udvaron azt mutassák be, amelyiket a legnagyobb iskolateremben akartak bemutatni a kardinális úr és néhány előkelőbb vendég számára, hogy mindenki, az egész nép élvezhesse az ünnepi műsort. Mindezeket így mondja meg Gio. Francesco fratellónak, hogy ön magát meggyőzve tudjon engedelmeskedve mások elgondolása szerint cselekedni, és ne csak a maga esze szerint, mert ebben az utóbbi esetben semmi érdeme sem lesz, de annál inkább az elsőben. – Ha az udvari ünnepségek megrendezésében olyas valamire volna szükségük, ami nálunk megvan, jelezzék, azonnal küldjük. Az Úr áldjon meg bennünket. Amen. Róma. aug. 21.” (80. levél) „Ami pedig az iskolai bemutató ünnepséget illeti, beszélni fogok erről fr. Francescóval, aki Narniból jött, mivelhogy P. Gio. Domenico Calabriába utazott ma reggel.” (139. levél, P. Gio. Pietro Cananeának Moriconéba, Róma, 1623. jan. 18)

Kilián István, a magyarországi iskoladráma-kutató szakembere szerint Kalazanti „nem mérhette fel

tökéletesen a társadalmi igényeket”, ezért tiltakozott az iskolai színház létesítése ellen, „bizonyára nem fedezte fel, hogy az iskolai színház nevelheti és taníthatja is az ifjakat. [...] inkább felesleges tehernek érzi a színjátékot.”²

És valóban, ahogyan Kilián és más neveléstörténeti munkák is megállapítják, Kalazanti nem szeretett, nem javallotta a nagy ünnepségeket, a túlzottan pompás előadásokat. Ilyen értelemben írt levelei is szerepelnek a fennmaradt levelek közt: „Szent Tekla napján mondhat énekes misét a Szent Tekláról nevezett P. Gio. Battista [Costantini] atya, de a mise ne zenekísérettel legyen, mivelhogy a zenészek olyan természetű emberek, akik egykettőre lazaságra készítetik azokat, akik velük érintkeznek, nem pedig összeszedettségre, ájtatosságra. Kisboldogasszony ünnepére illőnek találtam, hogy megengedjem az ünnepélyességet és küldjek két-három embert a noviciátusba, hogy eleget tegyenek a zenészek kívánságának, de bizony azt kellett tapasztalnom, hogy az illetők hajlamosak lettek a lazább viselkedésre. Mindeztől is tárgyaljunk majd a Sig. Vicarióval. Az Úr áldjon meg bennünket. Amen. Róma, 1621. szept. 8.” (83. levél, P. Pellegrino Tencaninak Norciába.) „Én nem hiszem, hogy el tudok menni az ünnepségükre, majd ott lesznek néhányan az itteniek közül, nem illik, hogy ilyen nagy külsőségekkel rendezzék meg ezt az ünnepséget, hanem több szerénységgel, egyszerűséggel, amint ez ténylegesen megvalósítható.” (162. levél, P. Gio. Pietro Cananeának Frascatiba, 1623. június 1.) „Krisztusban nagyon tisztelendő P. Gio. Pietro piarista atyának, Frascati. Ilyenformán megrendezni egy ünnepséget, egyáltalán nincs összhangban a mi szegénységünkkel, amiért is más alkalommal, ha Isten segítségével újra rendezünk ünnepséget, egészen másképpen kell megrendezni, sokkal egyszerűbben.” (163. levél, 1623. június 3.)

Kifejezett elítélése, tiltása az ilyen szerepléseknek egy 1623. június 14-én írt levélben olvasható, igaz, itt nem annyira magában a piarista iskolában rendezett előadásról van szó, hanem egy világi pap által szervezett, az iskolán kívüli szereplésről: „Ami Marino kanonokkal történt esetet illeti, ha a Sig. Vicario nem fog kiállni mellettünk, akkor majd Krisztus fog bizonyoságot tenni mellettünk, aki nem fogja engedni, hogy a dolgok csak úgy elmúljanak bűnhődés, vagy fenyítés nélkül. Atyaságod mondja meg nemcsak a nevezett kanonoknak, hanem mindenki másnak is:

én rendelttem el, hogy azok a gyermekek, akik a mi iskoláinkba járnak, azok nem szerepelhetnek a nagyközönség számára szervezett színelőadásokon. Sem másféle előadásokon a mi engedélyünk nélkül, amit általában nem szoktam megadni, tapasztalatból tudom, hogy mennyi kárral, veszedelemmel jár az iskolás gyermekek számára az ilyen szereplésekre való vállalkozás, mert nemcsak a tanulásra van kihatással, hanem a magatartásukra, viselkedésükre is. Ezért hát Atyaságod mint szerzetes, járjon el ebben a dologban, viselje el a bántalmakat, mert ha világi előljárók el is néznek ilyesmiket, az Isten nem fogja elnézni a dolgokat, és ne engedje meg, hogy a gyermekeket akik a mi iskoláinkat látogatják, felhasználják az ilyen szereplésekre, még akkor sem, ha talán ebből az ügyből kifolyólag el kellene hagyni azt a várost, fel kellene adnunk ezt a helyzetet, hiszen annyi helyre hívunk bennünket, ahol nem kellene annyi eljelentmondással vívódnunk, minden igyekezettel azon legyen, hogy minél kitűnőbb oktatásban részesüljenek a mi növendékeink mind az ismeretekben, mind az Isten-félelemben, akkor azután beszélhetnek, amit csak akarnak.” (165. levél, P. Gio. Pietro Cananeának Frascatiba) „Ami pedig az iskolai ünnepi szerepléseket illeti, mivelhogy a nép megszokott pro és kontra, mellettünk és ellenünk, nem igen volna kedvükre az a cél, amelynek érdekében rendeznénk azokat az előadásokat és azonfelül, amint szokott történni, az ilyen előadásra való készülődés nem igen szolgálja a tanulók javát sem, rendszeresen tanulmányok rovására történik” – írja ismét 1625. január 22-én P. Gio. Pietro Cananeának Frascatiba. (283. levél)

Az idézett levelek jelzik a korban meglevő szokást: a tanulók iskolai darabokban és ünnepi alkalmakkor rendezett előadásokon szerepeltek, erre igény mutatkozott. Az idézett levelek jelzik azt is, hogy a piarista iskolákban tanulók maguk is részt vettek ilyen előadásokban. Mivel azonban a gyakori szereplés ellen nagyon is gyakorlati kifogások merültek fel, az alapító ezek miatt emelt kifogást: hogy mindez a tanulás rovására megy. Így aztán kifejezett korlátozó, tiltó rendelkezés is megfogalmazódott Kalazanti 1625. június 18-i levelében: „Ami pedig a nyilvános színpadi szerepléseket illeti, mint határozatot írják be, jegyezzék be ott a Historia Domus könyvébe a következőket: semmiféle nyilvános színpadi szereplés, előadás addig ne legyen, míg a mindenkori Generálistól, vagy attól, akinek az megbízást adott, írásbeli engedélyt nem kapnak.” (310. levél, P. Pellegrino Tencaninak Norciába) Ugyanakkor egy 1626. január 8-i levélben mégis a diákok farsangi előadásáról értesülünk – ezt azonban valószínűleg az előzőekben idézett módon, engedéllyel tartották. (383. levél, P. Gio. Garzia-Castigliának Frascatiba) 1626. január 30-án maga Kalazanti is engedélyt adott egy rövid, kifejezetten vallásos tárgyú darab bemutatására: „Ami pedig a Szent Mária Magdolna színmű előadását illeti, minthogy rövid darab és vallásos jellegű, előadhatják, de azzal a meghagyással, hogy nem folyamodnak hozzánk függönyökért, sem más dolgokért, ami csak gondot okozna nekünk.” (389. levél, P. Gio. Garzia-Castigliának Frascatiba)

1641-ben a piarista rend generális káptalanja rendelkezett úgy, hogy nem ajánlatos színdarabokat bemutatni a piarista iskolákban – ezek alóli kivételek az irodalmi, iskolai tanulmányok célját szolgáló előadások.³

Az 1657-es káptalan ugyanezt másképp fogalmazta: a komédiák és reprezentációk ellenében az iskolai célú akciókat és az akadémiákat ajánlja a tanulók tehetségének kibontakoztatására, gyakorlására. Később, 1685-ben a tiltás, szigorítás, korlátozás tovább enyhül: burkoltan már a színi előadások tartása is engedélyeztetik.⁴

Bár a piarista iskolákban is voltak színelőadások, helyettük inkább más nyilvános megmérettetési alkalmakat javasoltak. Az akadémiának nevezett önképzőkör szorgalmazása minden piarista iskolában a tanórai tevékenységet kiegészítő fontos megnyilvánulási keret és forma. Itt a diákok, akiket önálló munkára bízattak tanáraik, megmutathatták tehetségüket, felolvashatták, megvitathatták önálló alkotásaikat: dolgozatokat elsősorban, de később más irodalmi műfajokba tartozó próbálkozásokat is. Végül aztán a piarista iskolák falai közt, iskoláik színpadain olyan színvonalú színjátszás alakult, amely a magyar hivatásos színjátszás elindulása felé vezetett. Az első magyarországi társulatok elsősorban piarista paptanárok irodalmi értékű darabjait adták elő. De ennél az irodalmi csemegénél sokkal nagyobb jelentőségű a színjátékok által a diákokra gyakorolt pedagógiai hatás, hiszen a szövegtanulással és színpadi megnyilvánulással járó darabelőadások nevelő értéke valós. 1696-ban a rendi vizitációs jegyzőkönyvben szerepel, hogy a kiválasztott és színpadra vinni kiválasztott darabot, még mielőtt a szereplőket válogatni kezdenék, előbb a rektornak vagy megbízottjának látnia kell azt. Egy másik hasonló jegyzőkönyvben javasolják, hogy az akciók színreviteléért az iskolák lehetőség szerint jutalmazzák a tanulókat.⁵

Erdély piaristái ekkor az osztrák-magyar közös provinciába tartoztak. 1751–52-ben közös tanügyi értekezletet tartottak Bécsben, amelynek későbbi eredménye az 1753-as tanügyi reformtervezet,⁶ amelynek első, *De gubernatione gymnasiorum* nevű része tartalmaz az iskoladramákra vonatkozó szabályokat is. Ezek közt szerepel az az előírás, hogy havonta tartsanak vizsgát vagy adjanak elő drámát, magyarázzanak auktorkat, adják elő saját munkáikat, amelyek lehetnek mesék, dialógusok, költemények, beszédek. Az iskolai drámát illetően hivatkoznak a magyar és német szokásra, amely kedvez ezek előadásának, bár sok időt vesz el a tanulástól. A tanügyi reformtervezetben az szerepel, hogy az iskolai színjátszás rendi változata olasz mintát kövessen, ahol nem írnak, csak előadnak darabokat, s azt is csak szemelvényesen, elsősorban Plautus és Terentius darabjait, amelyek alkalmasak az iskolai célt szolgálni, jelesül a helyes latinságot, szép stílust lehet tanulni belőlük.⁷ A tervezetet Bajtaynak tulajdonítják, s bár egészében nem alkalmazták, az 1757-ben bevezetett Johann Cörver-féle tanügyi rendszere erre épül, olykor szó szerinti átvételekkel.⁸

A diákok körében elért nevelési hatások sorában a 18. században a nyelvművelő törekvések is motiválták a tanárokat, darabírókat és -színreállítókat. Pállya István *Ravasz és Szerencsés* című 1768-as komédiájának prológa szerint a szerzőt az indította magyar komédia írására, hogy „az illetén iskolabeli magyar játékokkal az ifjúság a magyar nyelvben gyakoroltassék, és hogy az ifjak a merészséget és a becsületes emberek között való tisztességes, nyájas társalkodást édes magyar anyanyelvünkön előadott

komédiákból szinte úgy felkaphatják, mint a deák komédiákból”.⁹ Ez a törekvés a piarista iskolára, nevelésre jellemző, korábban említett hazafias irányzattal összhangban áll.

De túl a kor hazafias öntudatra ébredésén, a nemzet- és nyelvapoló törekvéseken, a piaristák körében működő tanár-szerző jelezte a színdarabok önismertetre nevelő hatását is. Az önismeret nyomán jár az erkölcsi fejlődés, tökéletesedés is, ezt ki akarta aknázni saját színdarabírói munkásságában Benyák Bernát piarista tanár, mint azt 1770-es *Joas* című szomorújátékához írt előjáró beszédében felvázolta: „Ki ne csudálná, vagyis inkább ne nevetné különös városok népeinek szokásait? Ezek, tudniillik csak a merő tréfákat lesik, áhítják a komédiákban, melyek ha szüntelenül elől nem kerülnek, csak csekély ítélettel vagynak az egész játék felől, mivel akár szomorú, akár nagy tekintetű érdemes dolgot ábrázoljon is, csak a kacagásra készültek. Nem tudják azt, hogy a komédiák olyan palástokban szoktak öltözni, amelyeket, vagy azokhoz hasonlókat igen helyesen magokra vehetnek a hallgatók, vagy olvasók is. Azaz a komédiák, akármi szín alatt adassanak is elől, az ember életének képei és olyan tükörök, melyekben a játékos személyekben akár saját természetünket és erkölcsünket szemlélhetjük, szerethetjük is, ha ember-ségesek, gyűlölhethetjük pediglen és jobbra hozhatjuk, ha feslettek. Tehát nagyon botlanak azok, akik csak a község gyakor elmosolyodásában állani vélik a komédiák böcsét.”¹⁰

A magyar Koppi Károly, aki a kolozsvári iskolában is tanárkodott 1780–1783 közt, s akit Kolozsváron az egyetemes világtörténelem tanításában 1784-től Bolla Márton követett,¹¹

1767 és 1772 közt elmondott beszéde tanúsága szerint igen pozitív módon vélekedett az iskolai színházról, hasznos tevékenységnek nevezve azt. Beszéde tanúsága szerint úgy vélekedett, a színház által az ifjak egy életre szóló bölcs tapasztalatot és ismereteket szerezhetnek, ezáltal tanulhatják meg az ifjak a „városiasságot”, a megnyerő tekintetet, a tiszteletet sugárzó arckifejezést, arca, vonásai fegyelmzését, gesztusai ellenőrzését.¹²

A színi gyakorlat mellett a piarista iskolákban a zenei oktatásnak s a kórusvezetésnek is szép hagyománya alakult, s a kifejezetten iskolai szereplések mellett ez a templomi, egyházi ünnepek fényét volt hivatott emelni. Ezzel a törekvéssel a piarista iskolások részvételével tartott ünnepélyek és ünnepi istentiszteletek kiemelkedő kulturális cselekedetté magasztosultak mind a diákok, mind a résztvevők, a közönség emlékezetében. A kettő, a színjáték és zene összekapcsolásának is a piarista iskolák a példái, mert volt ugyan a jezsuiták gyakorlatában zenés előadás, sőt, igen művészi elkészített színpadkép előtt előadott opera,¹³ az 1773-as felosztás ezt az ígéretes tevékenységet is jó időre teljesen megszakította a jezsuitáknál, s az a piaristáknál tudott továbbfejlődni, ahogy látni fogjuk, éppen a kolozsvári piarista iskolai színjátéktermés megmaradt darabjait meghatározó módon jellemezvén, amennyiben Bolla Márton szerzőségével számon tartott három éneki szerzemény mindenike szorosan zenéhez kötött, énekelt előadást feltételező kantáta vagy oratorikus mű. Fontos adalék az is, hogy a piarista iskolában a jezsuitákénál előbb és nagyobb mértékben használták az anyanyelvet az ilyen előadások

nyelveként, ami a szélesebb körű sikert és befogadást jelentette.

Dramagyakorlat a kolozsvári piarista iskolában a 18–19. században

A kolozsvári iskolát a jezsuiták kényszerű távozása után három évvel királyi rendeletre, Mária Terézia 1776. június 7-ei rendelete nyomán vették át a piaristák. A Kolozsvárra érkező piaristák első nemzedéke is kiválóságokból állt: Pállya István volt a rektor, vezetésével először öt rendtag érkezett. Az első piarista szerzetesek Kolozsváron: a nemesek konviktusában: Pállya István társházi főnök és növeldeigazgató, Jenovay János és Ege Sándor növeldei aligazgatók, Peck Ágoston szónoklat-, Bolla Márton költészet-, Roháts János és Subányi Gábor nyelvészettanárok, a Szent József-növeldeben: Belláni Bernát növeldeigazgató, Kalúzi Severin és Vaichard János növeldei aligazgatók, Izikutz Szaniszló és Lengyel Domokos nyelvészettanárok, a régi jezsuita-társodában Lankovits Fülöp társházi másodfőnök és vasárnapi magyar, Peresz Ferenc ünnepi magyar, Luczmayer Vazul, vásár- és ünnepnapon német hit-szónok, Murányi Ignác a természettan, Malinovic Ignác a mennyiségtan, Schreier Norbert a bölcsészettan tanára és Jager József r. kath. elemi iskola igazgató s hitelemző. Pállya István az első piarista kolozsvári iskolaigazgató 1776-tól 1782-ig tevékenykedett az iskolában és a városban. Első évi munkássága elsősorban a szervezésben, az épületek javításában, a diákok költöztetésében és a tanügyi reformok bevezetésében merült ki, amint arról az iskolai évkönyvek feljegyzései tanúskodnak. Ebben az időben még a főurak körében a házi nevelés volt divatban, az iskolai nevelés, az iskolában való tanulás, az intézmény elfogadtatása, rangjának kivívása és elismertetése sokban függött a szerzetes tanárok személyes hitelességétől, tudásától s e tudásnak például kiváló szónoki beszédek elmondásával való bizonyításától. Így Mária Terézia 1780-ban bekövetkezett halála alkalom lehetett Pállya István számára rendje s az általa vezetett intézmény presztízisének nyilvános, ünnepi bizonyítására: a Kolozsváron 1781. január 7-én tartott gyászmisén beszédet mondott: „megható szavakban áldozott a halhatatlan nevű királynő emlékének” – jegyzi fel Erdélyi Károly egy későbbi iskola évkönyvében írt emlékezésében. Pállyának, aki maga is iskoladráma szerző, s akinek darabja is az első hivatalos színtársulat(ok) műsorán szerepelt, kolozsvári korszakából nem ismert darabja (a már említett tevékenységek mellett ez nem is csoda), viszont beszédeinek lenyomatai megvannak a kolozsvári Akadémiai könyvtárban, amely az egykori piarista gimnáziumi könyvtár anyagát „örökölte”.

Pállya helyét a rektorságban Mulay Konstantin foglalta el, őt 1796-ban Bolla Márton követte, „kinek házfőnöksége alatt 1797-ki szeptemberben Pállya István, már tartományi rendfőnök, a társházban szabályszerű látogatást tartott” – jegyzi fel a kolozsvári piarista társház krónikája. Bolla adatolhatóan ott forgott a nemesi körökben, részt vett a nemes ifjak házi nevelésében is, ezzel is a piarista nevelés kiválóságát bizonyítva, ugyanakkor pedig az általa vezetett tanintézetnek is további presztízst biztosítva.

Ebből a korszakból a kolozsvári iskola színjátszási szokásairól nem áll adat rendelkezésre, a piarista rend színi gyakorlatával behatóan foglalkozó Kilián István se talált néhány, éppen Bolla Mártontól szár-

mazó éneki szerzeményen kívül más, ezeket a Piarista iskoladrámák 2002-ben kiadott első kötete tartalmazza, s éneki szerzemények, amelyek nem kifejezetten és közvetlenül kapcsolódnak az iskolai színjátszáshoz, hanem csak szerzőjük által. E darabok, amellet, hogy közéleti alkalomra íródtak, inkább az oktatásban is helyet kapó költészettani elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazására szolgálnak példát (Bolla lévén egy ideig a költészettan tanár, ismert verselgető). Bolla kolozsvári éveiből három éneki szerzemény ismert a kutatók előtt, mindössze ennyit sikerült fellelni e korszakból, ezek úgy maradtak fenn, hogy mivel jeles közéleti alkalomra komponáltatott és elő is adatott darabokról van szó, ki is nyomtatták őket, s ez a nyomtatott füzetke, lap maradt meg és megtalálható a kolozsvári Akadémiai könyvtárban a volt piarista gimnázium egykori könyvtárának darabjai közt. Az inkább oratórium-szerű darabok, amelyeket a szerző éneki szerzeménynek nevez, mindenike Bánffy György fő kormányzóval és családjával áll kapcsolatban, azzal a Bánffy családdal, ahol a fiúk nevelője, a főúri család kedvelt ismerőse volt Bolla Márton. Az első két darab, amelyeknek zeneszerzőjét is ismerjük, bár csak a szöveg maradt ránk, ünnepi alkalomra készült, s elő is adták az erdélyi fő kormányzó közéleti tevékenységének alkalmakor. Az első, Bánffyt köszöntő darab az erdélyi országgyűlést köszönti: ez 1790. december 12-én kezdődött, így előadhatták ekkor, vagy, ha az előadáson, ahogy a korban szokás volt, már a nyomtatott szöveget is kiosztották, akkor csak 1791. április 20. után. A második darab szintén országgyűlési alkalomra íródott: ez lehetett az előbbieken említett, II. József halála után, 1790-es vagy az 1792-es, már I. Ferenc uralkodása idején. Tartalma alapján inkább az előbbihez kapcsolódhatna, de ha a nyomtatott szöveget az előadáson osztogatták, akkor ez az előadás csakis 1792. szeptember 11. után lehetett. A harmadik ilyen Bolla-mű az Éneki szerzemény Bánffy György és Kemény Anna menyegzőjére, amely ifjabb Bánffy György és gyermekmonostori Kemény Anna esküvőjére készült, ennek időpontját 1796 végére, 1797 elejére teszik. E Bánffy-fiú minden valószínűség szerint egyike Bolla korábbi neveltjeinek.

E darabokat a kor ízlése, stílusa szerint írta Bolla Márton: a kantáta- vagy oratórium-jelleg, a zenés műfaj, no meg a magyar felvilágosodásra jellemző szóhasználat és szemlélet mind erre mutat. Ezeket minden bizonnyal elő is adták, valószínűsíthető, hogy a piarista iskola diákjai, de az szinte kizárt, hogy az iskolában, éppen az alkalom miatt: az országgyűlésre összegyűltek inkább valamely tágasabb teremben, középületben, esetleg szabad téren tekintették meg, az utóbbi, lakodalmi darabot pedig valószínűleg a menyegző napján a felek egyikének házában mutatták be.

E korból a kolozsvári előadásokról több adat nem áll rendelkezésünkre, s mivel ekkor kezdődött a hivatalos társulatok megjelenése, fellépése, s ezek Kolozsváron elsőként tarthattak nagysikerű előadásokat, termet és támogatást kapva, ez egyik magyarázata annak, hogy az iskolai színpad a korábnál inkább visszaszorult. A piaristák és a színház kapcsolatát azonban jól érzékelteti a Domus Historiában megőrzött feljegyzés az 1821-es iskolai évről szóló jegyzetek sorában: 11-es sorszámmal a háztörténet készítője fontosnak tartja azt is megörökíteni, hogy ez év március 12-én nyitotta meg kapuit a Nemzeti

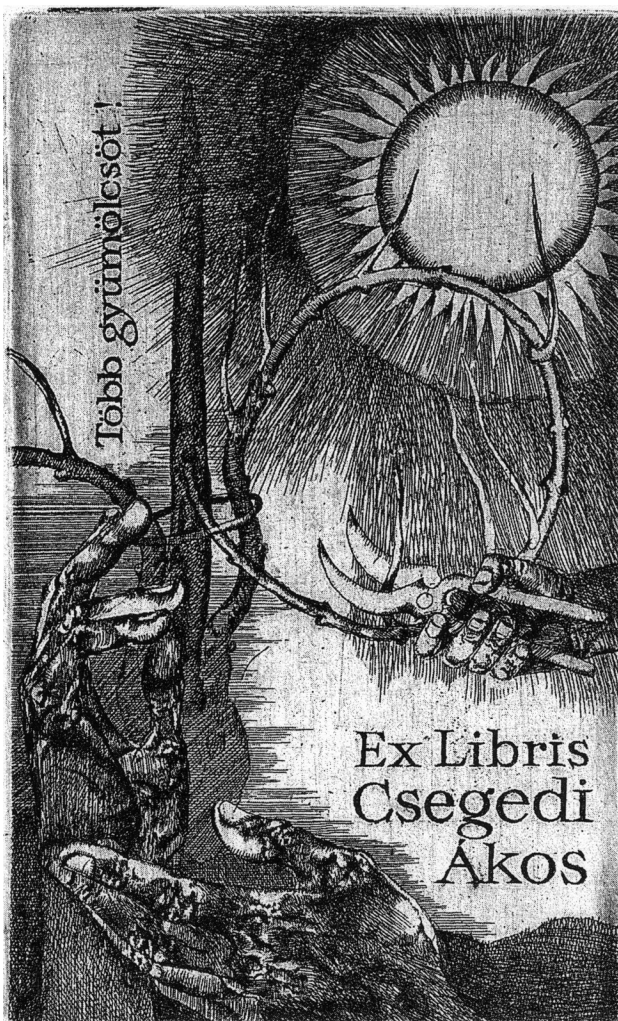
Színház, a magyar és székely nemzet hasznára és örömére, mágnessok jóvoltából, egy Zrínyi Miklósról szóló előadással.

A rendkívül változatos tartalmú, sok információt közlő iskolai évkönyvekben a későbbiekben egy-egy bevezető tanulmány is helyet kap a tanárok tollából: az 1851-52-es évben Vass József A magyar nyelv és nemzetiség címen írt, s itt található A tanintézet története (szerzője nincs megjelölve). Az 1854-55-ös tanévben kiadott évkönyvben „a rom. Kath. Lyceumi könyvtár gyarapodása” fejezetben arról kapunk tájékoztatást, hogy a költők és szépírók között helyet kapott egy színházi tematikájú kiadvány is: „Nemzeti színházi emlékkönyv, 1854-d évre, Kolozsvárt. Nyomatott a rom. Kath. Lyc. Betűivel. K12r”. Az iskolai könyvtár legközelebb az 1856-57-es tanévben gyarapodott színi irodalmi, színészeti tárgyú könyvvel, mégpedig három darabbal.

A kolozsvári piarista társház Historia Domusának feljegyzései közt szerepel az 1861-62-es évnél a Dalárda megalakulása: az ének, kardal a piarista nevelés fontos összetevője volt, maradt az évszázadok során.

Az 1874-75-es tanévben először szerepel az iskolai értesítőben a tanügyi adatoknál több alpont, köztük egyik az önképzőkör tevékenységéről számol be:

Deák Ferenc rézkarca

ekkor a tanár-védnök Ferenczy Alajos, a diák elnök Fülöp Adorján VIII-os, a körnek van szerkesztő bizottsága, jegyzője, tagjai V–VIII-osok, a kör minden szombaton megjelenő írott közlönye a Hajnal, a körnek az évben 40 nyilvános ülése volt, a beküldött munkák közt prózai és verses munkák voltak. A munkásság eszközei címen találjuk témánk szempontjából a legfontosabb információt: „A Szent Józsefről címzett finövelde főgymnasiumi ifjúsága által az Önképző Kör javára folyó év február 8-án rendezett színi előadás tiszta jövedelme volt: 106 o. é. frt. Ebből a pályamunkát díjazására fordított 30 frt., kamatozás végett elhelyeztetett 10 frt. Az Önképző Kör részére 200 dr-ot meghaladó könyvtár classicus költők és jeles írók műveivel, köztük Madách, Vörösmarty, külföldiek Corneille, Moliere, Racine, Shakespeare” – olvassuk itt. Azaz ebben az évben iskolai színielőadást tartottak a kolozsvári piarista iskolában: bár címét, tartalmát, szerzőjét, szereplőit nem ismerjük, íme, biztos adatunk van arról, hogy az önképzőkori tevékenységhez kapcsolódóan volt előadás, s hogy ezt a tanügyi adatok közé illőnek tartották az iskolai értesítő szerkesztői-kiadója, azaz az iskola tanárai és igazgatója.

A Historia Domus, a kolozsvári piarista rendház története az 1877-es évben feljegyzésre méltónak ítélt egy másik, színházzal kapcsolatos eseményt: hogy „Korbuly Bogdán úr, a kolozsvári nemzeti színház intendánsa (míg ezen tisztet viseli) a főgymn. tanári karát két elsőrendű zártszéki ingyen jeggyel tisztelte meg”. A lapszálon már a következő évi dátummal bekerült egy másik megjegyzés emellé: „az évszázados ünnep alkalmából Korbuly B. 1878-ban megszűnt intendáns lenni, az ingyen jegyek is megszűntek” – a színházjegy kínálta lehetőség valószínűleg elég vonzó volt a piarista tanárok számára, hogy a krónikás mindkét eseményt feljegyzésre méltónak találta.

Az iskolai önképzőkör első rendszeres összefoglalóját az 1879–80-es iskolai értesítőben Horvát Sándor írta meg Az önképző körök a jelenlegi iskolai rendszerben címen. A terjedelmes írás az önképzőkori tevékenység neveléstani elméleti hátterét, pedagógiai céljait összegezi. A szerző, Horvát Sándor ettől az évtől az önképzőkör tanár-körvezetője, az iskolában a magyar nyelv és irodalom tanára és emellett a VII–VIII. osztályokban a német nyelvet is tanítja, valamint a mennyiségint az I. osztályosoknak.

Az 1880–81-es értesítőben az önképzőkör ekkori vezetője, Nagy Alajos, magyar, bölcsészettan és latin tanár, a könyvtár őre, az önképzőkör vezetője írt tanulmányt A tekintély elve nevelésünkben, tekintettel családi életünkben címen. Ebben az évben az egyik pályatétel: „Fejtsék ki a színház erkölcsi és esztétikai hatása nemzeti és egyéni szempontból. Jutalma a kör pénztárából 2 db. magy. arany. Nyerte Sárffy Elek 7. o. t.”

Az iskolai értesítőben feljegyzik: hogy az 1884–85-es évben az iskolai daltársulat „előadta május 3-án a Redoute nagytermében, belépti díj mellett tartott hangversenyen első számként Madách Angyalok kara az Ember tragédiájából, Erkel Gyula zenéjére”.

A kolozsvári piarista iskola 19. századi színi gyakorlatára vonatkozóan azt a megállapítást fogalmazhatjuk meg, hogy kifejezett iskolai színielőadásokat nemigen rendeztek, a hangsúly iskolai keretek közt a zenés, énekkari előadásokra és szavalásra került. Az iskolai önképzőkör volt az a hely, ahol, bár tétele-

sen nincs szó színi előadásokról, helyet kaptak a diákok, hogy a szavalásban, versmondásban jeleskedjenek s a szónoki beszédben, amelyek mind a nyilvánosság előtti megszólalásra készítik fel az ifjakat.

BODÓ MÁRTA

¹ Kalazanti leveleit ld.: www.szepe.hu/piarista/kallev/index.html, (Letöltve 2005. február 6.)

² KILIÁN István, A piarista iskola, színház, színjáték és dráma. In DEMETER Júlia–KILIÁN István–KISS Katalin–PINTÉR Márta Zsuzsanna, Piarista iskoladrámák. Bp. 2002, 12–13.

³ Vö. KILIÁN, A piarista iskola, színház, színjáték és dráma, 13.

⁴ Ld. minderről bővebben KILIÁN István, A piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1994. Általános 4–10.

⁵ KILIÁN, A piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma, 9–10.

⁶ Másolata található a Magyar Országos Levéltárban. Ld. MISKOLCZY István, A piaristák 1753-i tanügyi reformtervezete. In Magyar Középiskola 1910, 87–93.

⁷ FAZAKAS István, Tanügyi rendszerek Erdélyben a XVIII. század végéig. Csíkszereda 2006, 87.

⁸ Bajtay később erdélyi püspök lett, tanügyi, nevelési elképzelései bizonyosan hatottak s érvényesültek az általa vezetett egyházmegyében. Ld. FAZAKAS, Tanügyi rendszerek, 90.

⁹ KOLOZSVÁRI János, Magyar piarista iskoladrámák. Pécs 1938, 4.

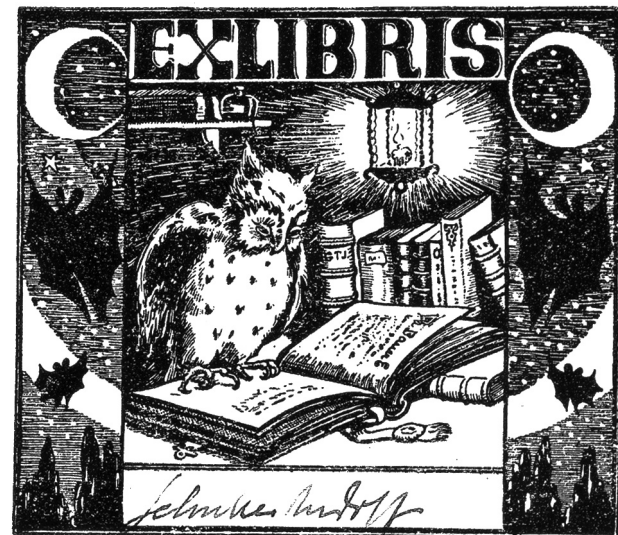
¹⁰ BENYÁK Bernát, Joas. Magyar Irodalmi Ritkaságok, 3. Bp. 1931, 12.

¹¹ Bolla Márton mint kolozsvári tanár és igazgató 1776–1799. In ERDELYI Károly (közvetésszi), A kolozsvári római katolikus főgymnasium értesítője az 1900-01-es iskolai évről. Kolozsvár 1901, 57.

¹² KILIÁN, A piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Általános 28.

¹³ Ld. erről STAUD Géza, A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai 1561–1773. I–III. Bp. 1984, 1986, 1988. Egy iskolai zenés előadást ír le BÁRDOS Kornél, Castor és Pollux: zenés iskoladráma a XVIII. század közepéről. In PINTÉR Márta Zsuzsanna – KILIÁN István (szerk.), Az iskolai színjáték és a népi dramatikus hagyományok. A noszvaji hasonló című konferencián elhangzott előadások, Debrecen 1993, 87–91.

Schuller Rudolf exlibrise

A LÖTSEY SPIELBERG-CSALÁD TÖRTÉNETE ÉS JELENTŐSÉGE AZ ERDÉLYI MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETBEN

Az erdélyi Lötsey Spillenbergek ág Spillenbergek Sámuel (1573–1654) löcsei orvosdoktor tartotta nemességszerző ősenek. Névírásuk Erdélyben többféle volt: Lötsei /Lötsey /Löcsei előnevet felváltva, illetve Spillenbergek/Spielenbergek-névalakot is használtak. A Felvidéken a 16. században, majd a 16–17. század fordulóján Erdélyben is hazára lelő Spielenbergek-család eredeti 15. századi németföldi lakhelye még nem teljesen tisztázott. A Spielenbergek-család eredeti származási helye a vesztfáliai Teutoburgi-erdő (Teutoburger Wald) és Münster városának vidékére tehető.¹

Spillenbergek Márton bányamérő és ércelosztó a család fejeként már 1560-ban házbirtokos volt Löcshen, és ugyanitt 1564. február 4-én polgárjogot kapott.² Eduard Filla Sammlung... című műve szerint a vesztfáliai származású, a szepesi Szomolnok (Schmölnitz) és Gölnichánya közelében lévő ezüst- és rézbányákban dolgozó Spillenbergek Márton bányamérő és ércelosztó volt a család első magyarországi képviselője. Ezt megerősíti Gerschik Viktor is az 1932-ben írott művében.³

Spillenbergek Márton fia, Spillenbergek Dávid evangélikus lelkészként tevékenykedett 1595-ben Szepesolasziban (Vallendorf),⁴ Spillenbergek Dávid evangélikus lelkész fia pedig Spillenbergek Sámuel (1573–1654) híres löcsei orvosként gyógyította a Felvidék apraját s nagyját.

1614-ben Bethlen Gábor fejedelem az udvari orvosává nevezte ki Spillenbergek Sámuel.⁵ Ő szerezte a család magyarországi nemességét 1615-ben.

A címeres nemeslevélén egyenesen álló, csücskös talpú, arany rámájú címerpajzs fekete udvarában jobbra fordult, kítátott szájából piros nyelvével kiöltő, mellső lábait előre nyújtó, hátsó lábain ágaskodó kettősfarkú aranyoroszlán díszlik, aminek nyakára félig tekeredő, az oroszlán feje felett szintén jobbra fordult, piros nyelvével kiöltő, aranykoronát viselő zöld kígyó található. A címerpajzs felső peremének közepén elhelyezett pántos sisak heraldikai koronájából, sisakdíszként a pajzs mezőjében lévő – törzsétől, hasonlító – kettősfarkú – aranyoroszlán, nyakán zöld kígyóval emelkedik. A pajzstakarók arany-feketék.

Bethlen Gábor 1624. március 13-i levelében rá és a többi löcsei orvosra bízta a Löcsén elhunyt brandenburgi örgróf holttestének boncolását, és kérte, hogy a hulla belső szerveiről, a boncolás eredményéről részletes jelentést küldjék meg részére.⁶

Az elhunyt Jagerndorf a németországi szövetséges protestáns hadak egyik vezére volt, és Bethlen segítségére érkezett Érsekújvár alá. Fenti ténykedését említi Samuel Kalchbrier gyógyszerész az 1624. március 18-án kelt és Bethlen Gábor fejedelemhez címzett levelében.⁷

1625. október 10-én a löcsei városi tanácshoz írott levelében Bethlen Gábor erdélyi fejedelem gyógyítani küldte nagykárolyi Károlyi Mihályhoz, a sógorához.⁸ (A fejedelem 1605-ben vette feleségül Károlyi Zsuzsannát, Károlyi Mihály oldalági rokonát.)

1626. december 24-én Szepesszombatról érkezett kíséretével Löcsére Bethlen Gábor. A fejedelem, aki pár nappal később, január 9-én Kassáról írott levelé-

ben Spillenbergek Sámuelre bízta kíséretének két megbetegedett nemesifjú tagja gyógyítását, majd február 1-én Bethlen nevében Bornemisza János levélben kérte a löcsei orvosdoktor, hogy tájékoztassa őt a betegek állapotáról.⁹

A Spillenbergek-család Erdélyben is többfelé elterjedt, ahol könyvkötéssel, könyvkereskedelemmel, közigazgatási tevékenységgel, lapkiadással foglalkoztak. Az erdélyi ág tagjai a Lötsey előnevet használták, közülük Lötsey Spillenbergek Sámuelnek 1777. december 15-én Szepes vármegye bizonyítványt adott ki a nemességéről.¹⁰

Spillenbergek Sámuel (1573–1654) és az iglói Dirner Judit fiának, Spillenbergek Jónás löcsei gyógyszerésznek (aki egyébként 1648. február 16-án vette feleségül Koblynski Katalint) az unokája Spillenbergek János Antal, dédunokája pedig – az erdélyi család szerint – az a Lötsey Spillenbergek Sámuel volt, aki már tordai illetőségűként 1777. december 15-én Szepes közgyűlésétől nemesi bizonyáglevellet kapott, és aki később Kolozsvárott könyvkötő mesterséget folytatótt.¹¹ Spillenbergek Jónás löcsei gyógyszerész fia, Spillenbergek János Antal 1656. július 2-án született Löcsén.¹² Egyébként szerintem ezen fiúnak lehetett egy ugyanezen nevet viselő fia is.

Ezek után lássuk tehát a Löcséről elszármazó Spielenbergek-családág tagjainak rokoni kapcsolatait és szerepüket az erdélyi magyar művelődéstörténetben. 1711-ben iratkozott be a lipcsei egyetemre a magyar Spillenbergek Sámuel.¹³

Lötsey Spielenbergek Sámuel 1763-ban a nagyenyedi református kollégiumban tanult (a neve mellett a "pol." szóciska szerepel a Matricula studiosorumban, ami a politicus szó rövidítése). Ugyanekkor tanultak itt: szálláspataki Mara László, Benkő László, kézdí-vásárhelyi Bartus Péter, málnási Bartók Sándor, Jantsó Sámuel, fehérvári Vass Mózes.¹⁴

Kezdetben Kolozsvárott könyvkötőként dolgozott. Marosvásárhelyen 1797-ben nyitotta meg könyvkötő és könyvkereskedő üzletét. A századfordulóig csak 6 kiadványt vásárolt nála az iskola tanári tékája, könyvtára.¹⁵ Felesége Gallo Ágnes volt. Fiaik voltak: Sámuel, Zsigmond, Lajos és László voltak.

Az elsőszülött fiú, református nemes Lötsey Spielenbergek Sámuel (1792–1846) Kolozsvárott 1792-ben született. 19 éves korában, 1811-ben a kolozsvári királyi líceum joghallgató diákja lett.¹⁶

Kormánybizéki tisztviselőként, jegyzőként tevékenykedett Kolozsvárott. (Schematismus M. Principatus Transsilvaniae, Claudiopoli Typis Lycei Regii) Drámafordító, költő, írói munkásságáról közismert személy volt. 1817-ben Kolozsvárott jelentette meg Eckharthausen udvari tanácsos Arthelló, vagyis az udvari bolond című három felvonásos vígjátékának fordítását, majd 1820-ban August Kotzebue A persely, vagyis a szegény diák egyfelvonásos vígjátékának fordítását. A darabot 1822. március 31-én adták elő Kolozsvárott.¹⁷

1823 körül főkörmányszéki írnokként diplomatikával foglalkozott: könyve a Primae linea brachygraphie címet viselte.¹⁸

A levéltárakban őrzött oklevelekkel való foglal-

kozás elsősorban a jogászok feladata volt, ezért szükségessé vált a leendő tisztviselőket és ügyvédeket képző kollégiumokban a régi írások olvasásának oktatása. A paleográfiai oktatás a kolozsvári Királyi Lyceumban kezdődött el: az 1808-ban összeállított kéziratok diplomatikai jegyzet, mely a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban lelhető fel.¹⁹

1824 tavaszán a főkörmányszék kinevezte Lötsei Sámuel diplomatikai tanárrá. A paleográfia harmadik tanáraként 1824-től 1846. november 13-án bekövetkezett haláláig oktatott, mint az Kováts Miklós erdélyi püspök jelentéséből tudható.²⁰

Lötsei Spielenberg Sámuel paleográfiai tankönyvet is szerkesztett. *Paleographia unacum succinta notione diplomaticae* címmel 1823–1825-ben írt kézirat művét 1830-ban nyomtatásban is ki akarta adni a fenti – paleográfiát feldolgozó – könyvét, és 1831-ben már a cenzori engedélyt is megkapta²¹, de végül is a mű kiadására mégsem került sor.²²

Irodalmi munkásságára keretében August Friedrich Kotzebue A jegyző-könyv (másként Zsebkönyv – németül *Das Taschenbuch*) című három felvonásos drámájának fordítását Petrőzai Trattner János Tamásnál adatta ki Pesten 1823-ban: egészen 1837-ig gyakran játszották az általa fordított színdarabot Kolozsvárott, és egy alkalommal Pesten is a Pesti Magyar Színházban 1837. szeptember 6-án előadták.²³

E fordítását Budán Zsebkönyv címen 1833. október 24-én, 1835. január 25-én és A jegyző-könyv címen 1837. január 31-én is játszották. Sőt, előadták még 1829. augusztus 1-jén Nyéken, 1832. augusztus 15-én Debrecenben is.²⁴ E fordítás megtalálható a Szegedi Tudományegyetem Könyvtárában.²⁵

Történeti okleveleket,²⁶ kalendáriumot és erkölcsi meséket is megjelentetett. Két könyve közül az egyik a *Menj Bétsbe, levelem! Erdélynek fejéhez, Ferentz fejedelem- s ennek jegyeséhez: Jelentsd Felségeknél, mely szép emlékképet tett ez helység épet emlékezeteknek!* címet viselte, és 1831. október 4-én jelent meg a Királyi Lyceum betűivel.²⁷

A másik – 1830. március 28-án megjelentetett – verses könyve a *Király-választás*, mely történt a kőművesek, mesteremberek és professionisták diétai országgyűlésén címet viselte. Mindkét könyvét Kolozsvárott adatta ki.²⁸

Erkölcsi mesék című füzetét 1834-ben Kolozsvárott Barra Gábor nyomtatásában jelentette meg.²⁹ Kézirat fordításai August Friedrich Kotzebue-tól: Az iszákos 3 felvonásos és A furcsa kis módi varróné 1 felvonásos vígjátéka, a Gyűlölség és szerelem bosszúállása 5 felvonásos színjátéka és A londoni posztócsináló. A Gyűlölséget 1834. november 27-én – először és utoljára – adták elő Budán. A Honművész 1834. november 30-án megjelent számának egyetlen mondata utal csak a bemutatóra, míg a december 4-én megjelent száma (774. l.) szerint „nem annyira untató, mint hosszadalmas volt”.³⁰

Az Erkölcsi kalendárium, melyet a kitűnőbb latin írók jeles szövegeiből minden napra illesztve és magyarázást adva kiadott 1844-ben szintén Kolozsvárott a Királyi Lyceum nyomdájában.³¹

Lötsei Spielenberg Sámuel 1846. november 13-án halt meg Kolozsvárott.³²

Lötsei Spielenberg Zsigmond 1802-ben Kolozsvárott született. Dunaföldvárra költözött, Tolnában lakott. Szepes vármegyében egy 1828. február 25-i (1781. számú) periratban lévő adatok tanúbizonysá-

ga szerint Lötsei Spielenberg Zsigmond az atyjaként tartotta számon azt a Spillenberget Sámuel, aki tordai illetőségűként 1777. december 15-én Szepes közgyűlésétől nemesi bizonyáglevelet kapott, és aki később Kolozsvárott könyvkötő mesterséget folytatott. Ítélet nincs az iratok között.³³

Lötsei Spielenberg Lajos nagyenyedi könyvkötőt bízta meg a helyi református kollégium 1853-ban az-
zal, hogy a diákokat számon tartó nyilvántartásokat, kéziratokat egybekösse.³⁴

Szintén Kolozsvárott jelentette meg 1868-ban egy általa szerkesztett füzetet, ami a Kölcsön könyvtárában meglévő magyar és német könyveknek névjegyzéke és a könyvtárt igénybe vevők számára némi szabályok címet viselte (Petrik Könyvészete).

A neves román orientalista, Timotei Cipariu (1805–1887) főmegbízottjaként személyesen képviselte a nagyenyedi könyvkötő-könyvkereskedő e híres tudós érdekeit az enyedi könyvpiacon. Ennek előzménye az volt, hogy Lötsei Spielenberg Lajos nagyenyedi könyvkötő 1836 végén vagy 1837 elején vélhetően aukció keretében vásárolta meg az örökösöktől Bodola János (1754–1836) erdélyi református püspök gyűjteményének 1000 kötetét, ami sok értékes és régi munkát tartalmazott. Lötsei Spielenberg Lajos ezt az egész – dúsan aranyozott barna bőr- illetve díszítetlenül hagyott hártakötéseivel is tekintélyes könyvekből álló hatalmas – könyvtárat eladta Cipariunak 300 forintért. Ez volt Cipariu első jelentősebb könyvvásárlása.³⁵

Valószínűleg nem a fenti könyvkötő-könyvkereskedő, hanem fia, ifjabb Lötsei Spielenberg Lajos lehetett az a könyvkiadó, aki 1861–75 között írta és szerkesztette a Nagy-Enyedi Naptárt, ami Kolozsvárott került nyomtatásra.³⁶

A Magyar Könyvészet (1712–1920/1712–1860. II. Naptár) adata szerint ide illik adalékként a következő kiadás: Közhasznú nagy-enyedi Naptár az 1861. évre szerkesztette Incze János, a kiadó tulajdonos Lötsei Spielenberg János volt. (A vásárok lehetőleg kiigazítva.) Első évi folyam. (8-r.) Marosvásárhelyen, 1860. Nyom. Az evangélikus református főtanoda bet. Lehet, hogy névelírás miatt valójában ifjabb Lötsei Spielenberg Lajos lehetett a kiadó.

Ifjabb Lötsei Spielenberg Lajos szerkesztésében és kiadásában jelent meg 1879–82 között Nagyenyeden a Közhasznú nagyenyedi naptár (XXX évfolyam) az 1880–83 és az 1890. években; illetve Marosvásárhelyen az 1880–82. évek között a Székely Naptár (XXXVIII–XL. évfolyam). Ő lehetett az is, aki szerkesztette és kiadta 1879–81 között Marosvásárhelyen a Szegedi kis képes naptárt az 1880–82. évek (XXXVIII–XL. évfolyam), illetve 1879–82. között Nagyenyeden a Közhasznú erdélyi képes naptárt az 1880–83. évek.³⁷

Lötsei Spielenberg László (mh. 1849) Marosvásárhelyen élt. Könyvárus és könyvkötő, református egyháztanácsos volt.³⁸ Ő volt a marosvásárhelyi Székely Naptár megalapítója és kiadótulajdonosa.³⁹

A székely fővárosban, Marosvásárhelyen vállalkozó szellemű és magyar szívű emberként felismerte az itteni megélhetési viszonyokra alkalmas lehetőségeket. Törekvő és művelt ember volt, aki a könyvkötőmesterségen kívül könyvterjesztéssel is foglalkozott.⁴⁰

Fontos kortörténeti adalék, hogy Marosvásárhely iskolái közül a Református Kollégium (ma Bolyai

Farkas) a legrégebbi, 1557-ben alapították. 1714–1889 között egyetemi rangú iskolaként működött. Az egyetemes és a magyar tudomány legjelesebb erdélyi képviselői – a matematikus apa és fiú, Bolyai Farkas és Bolyai János – működtek ebben az időben Marosvásárhelyen. Bolyai Farkas a Református Kollégium matematika tanára volt 1804-től haláláig.

Lötsei Spienberg László Marosvásárhelyen gyökeret vert, könyvkiadványaival, szemmel láthatólag fellendítette a nyomdaipart, és 1835-től sokat foglalkoztatta a marosvásárhelyi református kollégium nyomdáját.⁴¹

A marosvásárhelyi református kollégium nyomdájának vezetője és bérlője volt az 1830-as években. De nem csak könyveket állított elő a tisztes haszonhoz jutás céljából, hanem bizományba is kapott könyveket Kolozsvárról, Pestről, Bécsből, Nagyszombatból, Brassóból, Pozsonyból, melyek forgalmazásával is foglalkozott. (Népújság XIII. évfolyam 2001. december 8. – Sebestyén Mihály: Ajánlólevél a Múzsákhoz című cikke. A teljes cikk szóban hangzott el Marosvásárhelyt – az Erdélyi Magyar Könyvklub – Bibliofil (Könyvszerető) könyvesboltja megnyitása alkalmából. A cikk szerint Lötsei Spienberg Sámuel volt a fenti személy, ám ez tévedés.) Különösen az akkor érvényben lévő székely törvényeket, jogszokásokat, okleveleket, országgyűlési, udvari és főkegybírói rendeleteket gyűjtötte össze, fordította vagy fordíttatta magyarra, hogy hozzáférhetővé tegye „az erdélyi diáktalan emberek számára” is. Jó üzletet jelentett ezek kiadása, mert az akkori Marosvásárhelyen, az erdélyi Királyi Tábla székhelyén sok ítélmester, táblabíró, ügyvéd és pár száz joggyakorló kancellista igényeit elégítette ki a törvénygyűjtemények nyomtatott kiadásával.⁴²

A magyar nemzeti nyelv védelmét is szem előtt tartotta, hiszen ezt jegyezte le egy könyve előjegyzetében: „én azokat köz esméretre jutás végett saját költségemen kinyomtatattam, s ha nem vagyok is oly szerentsés – hogy azon Nemzetiből való eredettemmel dítsekedhessem – azokkal tisztelkedni óhajtottam a Tekintetes Nemes Nemzetnek”.⁴³

Külön érdeme a naptárkészítés végleges bevezetése, melyet a híres lötsei kalendárium mintájára adott ki és azt az egész Székelyföldön népszerűsítette.⁴⁴ Ő írta 1836-ban, majd 1839-ben az ABC-t, 1840–41-ben pedig az Unitárius nagy kátét, és ez utóbbi évben a Szent história című művét is. 1837-ben Marosvásárhelyen adta ki legnagyobb sikerű könyvét, ami A nemes székely nemzetnek jussait világító némely darab levelek... címet viselte.⁴⁵

Imreh István A törvényhozó székely falu (Bukarest, 1983) című könyvében is hivatkozik Lötsei Spienberg László fenti könyvére.

A Székelyföldnek kétségtelenül Marosvásárhely volt legjelentékenyebb városa, oklevelekben Székelyvásárhelynek nevezték. 1451-ben itt tartották az első ismeretes székely nemzeti gyűlést, melyben a székely örökösödés rendjét megállapították.⁴⁶

Lötsei Spienberg László e fenti művében a székely jog kérdéseit taglalta.⁴⁷

Egy adalék Lötsei Spienberg László tevékenységéhez: Jakab Joan., de H. Almás. Stylionarium nonnulla styliorum curialum exempla per... collecta Marus Vásárhelyini, 1838. Sumptibus Ladisl. nob. Spienberg de Lötse compactoris, per Sim(eon) Kali de F.(első) V.(visti) et N. Ernye typ. coll: ev: reformatorum.⁴⁸

Ismét egy adalék Lötsei Spienberg László tevékenységéhez: Magyar nemzeti törvényes -, vagy polgári életben előforduló külömbféle tisztí írások szerkesztésére vezető könyv – Marosvásárhelyt találattik Lötsei Spienberg László tulajdonosnál (Ny. - M-vásárhelyen F. V. és N. Ernye Kali Simeon 1838-ban).⁴⁹

Két további nyomtatvány is megjelent 1838-ban: A felséges udvar, és kir. főkegybíró által ki adott -, vagy is útmutató felsőbb rendeletek. 3. meg bővített kiadás. (8-r. 2 lev. és 222 l.) M.-Vásárhelyen, 1838. Találattik Lötsei Spienberg Lászlónál. Második darabja (8-r. 2 lev., 194 l. és 4 lev.) Maros Vásárhelyen, 1839.⁵⁰

1839-ben a bárány hasmenéséről írt egy könyvet. Marosvásárhelyen szerkesztette a Székely Naptárt 1843–49 között.⁵¹

Az általa létrehozott Székely Naptár közkezdelt-ségét és üzleti sikerét jól mutatja, hogy több mint száz éven át, egészen 1948-ig megjelentet, és csak a román hatósági kényszer tiltotta be a további kiadását. 1846-ban írta a Vőfélyi kötelességek és az Agenda című művét. Kiadásában jelent meg: 1769. esztendő beli úrbéri felsőbb rendelés, mely az 1769-ki 27. articulus által helyben hagyott. Marosvásárhely, 1835. 1–16. l. Nemes Erdély Ország külső törvényes székein perfolyta leveleinek formáji. Marosvásárhely, 1835. 1–88. 1791-ik évbéli diaetalis provisionalis articulusok. Marosvásárhely, 1835. 1–30. l. Az 1791-ik évi ideig gondoskodva megerősített 94., 95., 96., 97., 133., 134., 135., 136-ik törvény cikkelyek, deákból magyarra fordítva, némely jegyzésekkel. Marosvásárhely, 1835. 1–35. l. Törvénykezés rendén előforduló stílusok magyarázatja. Marosvásárhely, 1835. 1–34. l. Szabályok, vagyis útmutató felsőbb rendeletek. Marosvásárhely, 1836. 1–57. l. A Nemes Székely Nemzetnek jussait világosító némely darab levelek, többek által Magyar nyelvre fordítva, némelyek pedig eredetileg magyar nyelven. Marosvásárhely, 837. 1–102. l. A Nemes Aranyos Széki Bogáti szabad pusztának vagyis Praediumának Kövenden az 1827-dik napján All-Jegyző Csitt Sz. Iváni Üdösb Koronka László által a' Nemes Aranyas széki Levél-Tárból kiadott szokásos törvénye. Marosvásárhely, 1837. 1–14. l. Magyar Nemzeti Törvényes Gyűjtemény, vagy a polgári életben előforduló külömbféle tisztí írások szerkesztésére vezető Kézi Könyv. Mvhely, 1838. 1–131. l. Szabályok, vagy felsőbb rendeletek 3-ik meg bővített kiadás. Marosvásárhely, 1838. 1–122. l. Ország gyűlés a Felséges Udvar és Királyi főkegybíró által ki-adott szabályok vagy is útmutató felsőbb rendeletek második darabja. Marosvásárhely, 1839. 1–162. l. A jó módú polgárok közé számított, mindjobban tekintélyesedért, sőt a református egyház presbiterének is megválasztották.⁵²

Egy általa közölt oklevél szerint Báthory Zsigmond 1591. július 15-én az udvarhelyszéki gyalogok birtokügyeiről adott kiváltságlevelében meghagyta az udvarhelyi kapitánynak és a szék tiszteinek, hogy az udvarhelyszéki gyalog székelyeket bárhol lévő örökségeikben háborgatni és megkárosítani ne merészeljék; akiknek pedig örökségeik nincsenek, lakó falvaikban „nyíl szerént szántóföldeket és kaszálókát adni és szakasztani tartozzanak”.⁵³

Részt vett minden társadalmi mozgalomban, tagja volt a város képviselőtestületének, és különösen a református egyház érdekében tevékenykedett.⁵⁴ 1849. március 30-án halt meg Marosvásárhelyen. Ha-

lálára szomorú jelentést írtak.⁵⁵

Naptárvállalatát fia, Lőcsei Spielenberg Sándor, majd e fiától született unokája, Lőcsei Spielenberg Imre örökölte és folytatta e tevékenységet.⁵⁶

Spilenberg László felesége Soós Mária volt. A házaspárról készült két olajfestmény (mindkettő repezgett, vakráma nélkül) ma a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnok gyűjteményében található. A festmények J. Metz festő alkotásai. Spilenberg László könyvkötőt ábrázolja az egyik olajfestmény (méret: 39,5X31 cm leltári szám: 61.4; lemez száma: 9821; helye 77/B): a sötétbarna háterű mellképen kissé balra forduló, balra tekintő barátságos, öntudatos és nyílt arcú férfi látható. Barna a szeme, haja, bajusza és az oldalszakála. Sötét színű zsinóros magyar ruhát visel, kabátja kivágásába dugva tartja bal keze hüvelykujját. Baloldalt mellette könyvekkel teli könyvespolc látható. Spilenberg Lászlóné Soós Mária 54 éves korában ábrázolja a róla készült olajfestmény (méret: 39,5X32 cm; leltári szám: 61.5; lemez száma: 9822; helye: 84/A). A sötétbarna háterű mellképen kissé jobbra forduló, jobbra tekintő asszony látható. A kék szemű és fekete hajú, fehér csipkefőkötőt viselő hölgy sötétbarna ruhája mellrészén fehér csipkebetét látható. Gyűrűs jobb kezében virágot tart maga előtt. 1961-ben táján került e két vászonra festett olajfestmény a Nemzeti Múzeum birtokába: egyenként 400 forintért került megvételre Kormos Ilonától (863-04-20/1961. Kcs.; 863-04-29/-1961. Kcs. A vászon hátoldalán kézírással Soós Mária (könyvkötő Lőcsey Sp. Lászlóné) 54. éves). Szerintünk 1840 táján készülhettek e festmények. Gyermekeik voltak: Polixénia, László, Sándor.

Lőcsei Spielenberg Polixénia 1825-ben született. Férje, felsővisti Káli Simon (1803–1870) a református kollégiumban nyomdászként tevékenykedett. A marosvásárhelyi református kollégiumban tanult. Megkedvelve a nyomdászatot, felment Pestre, ahol pár évig képezte magát, majd 1830–35-ig testvére mellett nyomdászsegédként működött.⁵⁷

Egy érdekes adalék a férj, felsővisti Káli Simon nyomdai működéséhez. Bolyai Farkas (1775–1856) és árkosi Benkő Zsuzsanna fia, Bolyai János (Kolozsvár, 1802. december 15 – 1860. január 27., Marosvásárhely) Temesvárról 1823. november 3-án írta apjának azt a tudománytörténeti jelentőségű levelét: „semiből egy új, más világot teremtettem” – summázta kutatásai eredményét. Levelében jelezte, hogy a nem euklidészi geometria gondolatának birtokában van, csak egységes rendszerbe kell összefoglalnia. Két évvel később átadta apjának abszolút geometriájának német nyelvű vázlatát. Ennek lényegét Bolyai Farkas akkor még nem értette meg. Nem akarta elhinni, hogy a kétezer éves problémát éppen fia oldotta meg. János 1826-ban egy másik vázlatot egykori bécsi tanárának küldött el, de ez sem maradt fenn. Bolyai Farkas 1824. december 31-én újranovelt (második felesége Nagy Teréz): Életének e csendesebb, termékeny időszakát élhette meg, és ekkor írta meg komoly elmélyülést igénylő matematikai műveinek jelentős részét. E korszakából való matematikai kutatásainak koronája, az ezeroldalas főmű, a Tentamen: két kötetben jelent meg az 1832–1833-as években Marosvásárhelyen. Az apa matematikai tevékenysége főleg a geometria és az aritmetika alapjainak tisztázása felé irányult. Időközben Bolyai János is elkészült dolgozatával, ami a Scientia Spatii (A tér

tudománya) címet viselte. A fiú a kéziratát kinyomtatás végett átadta apjának. Ez a nagy jelentőségű mű a Tentamen első kötetének végén jelent meg. Káli Simon nyomdamester nagy betűkkel szedte ki: címe – az eredeti Scientia Spatii helyett – Appendix, azaz Függelék lett. Az Appendix valóban új világot teremtett a geometriában: egy, az euklidészi geometriánál általánosabb, nem euklidészi geometria, pontosabban az ún. hiperbolikus geometria alapjait rakta le. Mivel ezzel a kérdéssel egymástól függetlenül, de azonos időben N. Lobacsevszkij is foglalkozott, ezt a geometriai rendszert Bolyai–Lobacsevszkij geometriának is szokták nevezni.⁵⁸

1832-ben Bolyai János századossá léptették elő és Csehországba vezényelték. Közben megjelent az Appendix, amit apja elküldött Gaussnak bírálatra. A válasz lehangoló volt, Gauss szerint az Appendixben leírtak megegyeznek az ő vizsgálatainak eredményével, de azokat nem tette közzé. Udvariasan hozzátette, hogy örül annak, hogy egy régi barátja fia előzte meg őt. E levélen túl Gauss nem tett semmit, hogy a világot megismertesse az új geometria felfedezőjével. Csak naplójában jegyezte meg, hogy az ifjú Bolyai Jánost elsőrangú lángész.

Nemeslevelek hamisításáért felsővisti Káli Simon testvérét perbe fogták, majd elmozdították. E körülmények miatt 1835. augusztus 8-án Bélteki Nagy Zsigmond algondnok, Antal János tanár és Jenei József pénztárnok jelenlétében Káli Simon átvette a nyomdát, a régi szerződés meghagyásával.⁵⁹

Felsővisti Káli Simon Imreh Farkas nevű segédjével dolgozott 1848-ig, majd egyedül 1866-ig. Ekkor fátyol – hálóg – borította el szemét: 1866. október 1-én átadta a nyomdát Szabó Lajos nyomdászsegédnek. A 35 évig lankadatlan szorgalommal munkálkodó felsővisti Káli Simont az elöljáróság havi 14 forint nyugdíjjal nyugalmába helyezte, mely összeget a nyomdatulajdonos református kollégium és Szabó Lajos nyomdász egyenlően osztva fizették a szerződés értelmében. 1870. október 24-én halt meg felsővisti Káli Simon. Özvegye, Lőcsei Spielenberg Polixénia részére a nyugdíj felét, havi 7 forintot utalt a kollégium. Lőcsei Spielenberg Polixénia 1891-ben halt meg (a református temetőbeli sírját szerint).⁶⁰

Lőcsei Spielenberg László 1830-ban született. A marosvásárhelyi református kollégiumban tanult, majd még diákként érte a halál 1846. július 3-án.

Lőcsei Spielenberg Sándor (1821–1878) Marosvásárhelyen született. 1830 szeptemberétől tanult a város református kollégiumában („1830 szeptember Alexander Sp. Lőcsei habitat Agropoli, cellista, aetos 8, discipuli Georgii Dobolyi”).⁶¹ Felesége Dabóczy Ágnes volt. (E családból Dabóczy István 1682-ben kapott címeres nemeslevelet, majd egy másik Dabóczy István 1836-ban senior volt a marosvásárhelyi kollégiumban). 1850–78 között adta ki a Székely Naptárt (VIII–XXXVI. évfolyam), 1858-ban pedig a Debreceni ABC-t. 1862-től a Székely Naptár munkatársaként tevékenykedett Kovács Ferenc (Kôhalom, 1837–Marosvásárhely, 1899) plébános is. Kovács Ferenc Haynald Lajos püspök udvari papja, majd Gyulafehérvárt a főgimnázium, 1862-től a teológia tanára, 1872-től a Batthyánum könyvtár őre, 1874-től marosvásárhelyi plébános és főesperes, 1880-tól bártfai címzetes apát, 1881-től pedig az Erdélyi Római Katolikus Státus igazgató tanácsának tagja volt. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület marosvidéki vá-

lasztmányának és a Székelyföldi Iparmúzeumnak elnöke volt. Lelkipásztori munkája mellett fő gondja a katolikus iskolaügy volt. A katolikus gimnáziumot főgimnáziummá fejlesztette. Gyűjtésből és a Fogarasy-alapítvány megszerzéséből modern leányiskolát épített, s a ferences nővérekre bízta. Kiharcolta, hogy Marosvásárhelyen ipari szakiskola, iparkamara és ipari múzeum létesüljön. Megszervezte a tanárok és tanítók művelődési egyesületét. Az egykori római castrumok helyén Maroskeresztúron és Sárpatakon ásátásokat végzett. 1895-ben a kormány azzal a föltétellel, hogy a törvényhatósági gyűléseken az új egyházpolitikai törvényeket támogatja, föl kínálta neki a rozsnyói püspökséget, de ő nem fogadta el. Még gyulafehérvári pap korában Imets Jákó és Veszely Károly társaságában felkereste a moldvai csángó magyarokat. Fő művei: Veszely, Imets és Kováts utazása Moldva-Oláhországban, 1868. Marosvásárhely, 1870. Álneve: Fehérvári (Idők Tanúja); jegyei: -o-, K.F. (uo.). 88. Tétel 169: Lőcsei Spielenberg Sándor: Székely Naptár az 1875-dik 365 nappól álló közönséges évre Harmincharmadik évi folyam. Szerkeszti és kiadja: Maros-Vásárhelyt, 1874. Ny. Imreh Sándor. 28 számozatlan levél. Későbbi, félvászson kötésben. Adomák, székely népballada, vásárok... stb.

Lőcsei Spielenberg Sándor 1878. december 23-án Marosvásárhelyt halt meg.⁶²

Fia, Lőcsei Spielenberg Imre immár a 3. generációként folytatta a családi hagyományt. Lőcsei Spielenberg Imre 1880–91 között szerkesztette a Székely Naptárt (XXXVII–XLIX. évfolyam) – ez aztán 1892–97 között szünetelt – és az Új Székely Naptárt.⁶³

Ez az utolsó adat: Közhasznú nagyenyedi Lőcsey Spillenber Lajos-féle naptár az 1912–16 évekre is megjelent még 51–55. évfolyamként Nagyenyeden 1911–15 között, a Nagyenyedi könyvnyomda munkája eredményeként.⁶⁴ Lőcsei Spielenberg Imre volt az, aki után a marosvásárhelyi Spielenberg-féle könyvnyomtató és könyvkötő műhely új tulajdonosé lett.

A régi évszázadok legfontosabb, legnépszerűbb ismeretterjesztő könyvei a kalendáriumok voltak. Különösen kedvelte őket a falusi ember, de kelendőségük jelentős volt a hajdani városainkban is. A naptártörténetesek szerint a leghíresebbek, messzi országrészekbe is eljutók a kassai, a debreceni, a nagyszombati, a bártfai és a lőcsei kalendáriumok. A magyar művelődéstörténetben vitt jelentőségét mutatja, hogy egész Erdélyországban ismert, kedvelt, keresett volt a székely nép részére kiadott Lőcsey Spielenberg-féle Székely Naptár.

DIÓSZEGI GYÖRGY ANTAL

¹ Klein, Johann Samuel: Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn I–II. Leipzig und Ofen 1789. 245. l.; Lehoczky, Andreas: Stemmographia nobilium familiarum regni Hungariae I–II. Pozsony 1791–1798. II. kötet 367. l.

² Magyar Országos Levéltár Filmkutató C1283/8. doboz
³ Gerschik Viktor: Kronika. (Rukopis). Lőcse, 1932. 962b l., Dr. Odetta Petrociová: Lekársko-lekárnický rod Spillenbergerovcov v Levoci. In Ceskoslovenská Farmacie 35, 1986, No. 10, 463. l.

⁴ Weszprémi István: Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza Első száz fordította Kővári Aladár Budapest, 1960 (reprint) 339. l.

⁵ Weszprémi i.m. 341. l.

⁶ Történelmi Tár 1886. 444. l.; Dr. Magyary-Kossa Gyula:

Magyar orvosi emlékek III kötet Bp., 1995 (reprint) 334. l.

⁷ Szilágyi Sándor: Bethlen Gábor fejedelem levelezése. Budapest, 1886. 290–291. l.

⁸ Történelmi Tár 1886. 634. l.; Szilágyi i.m. 315. l.

⁹ Szilágyi i.m. 360., 362. l.

¹⁰ Közlemények Szepes vármegye történetéből 1913. évfolyam, II. kötet 41. l.

¹¹ uo.

¹² Petrociová i.m. 464. l.

¹³ Tar Attila: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1694–1789. Bp., 2004. 245. l.

¹⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: Nagyenyedi diákok 1662–1848. Bukarest, 1979. 169. l.

¹⁵ Magyar Könyvszemle 1994. 368. l. – CB III 150. 1. melléklet – Catalogus Bibliothecae III. Collegii Reformatorum Albano-Marosvásárhelyensis Jelzete BMS 469 Teleki-Bolyai Könyvtár Műhely

¹⁶ Varga Júlia: A kolozsvári királyi líceum hallgatósága 1784–1848. Bp., 2000. 116. l., 1319. sorszám

¹⁷ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Kotzebue Ágoston. A persely, vagy-is a szegény deák. Egy víg játék 1 felvonásban. Ford. Lőcsei Spielenberg Sámuel (8-r. 28 és 1. l.) Kolosváron, 1820. Ny. a réform. kol. bet. M.

¹⁸ Turul 1905. évf. 116. l.

¹⁹ Ms 3407

²⁰ Dr. Iványi Béla: A történelmi segédtudományok oktatása Erdélyben 1848 előtt. In Turul 1905.

²¹ a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban őrzött sajtókézirat: Ms 377, 803

²² Jakó Zsigmond – Radu Manolescu: A latin írás története Budapest, 1987.

²³ A Nemzeti Színház 150 éves szerkesztette Kerényi Ferenc Budapest, 1987. 215. l.

²⁴ Petrik Bibliogr. és egykorú színlapokról; Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Hajdú Algernon László: A Nemzeti Színház műsorlexikona 1837-től 1941-ig Mutatókkal Bp. 1943. I–III. kötet

²⁵ Régi Könyvek Tára – RA 3866

²⁶ Cikkek A hon és külföld 1841–42. számaiban: II. Selim-mel való frigy, A Rozsnyai Török Dávid jegyzetei közül 1605., és még 30 oklevél 1544–1710. között – Szinyei Repertórium Történelem II. kötet 926–1017. h.

²⁷ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Lőcsei Spielenberg Sámuel. Menj Bétsbe, levelem! Erdélynek fejéhez, Ferentz fejedelem, – s ennek jegyesséhez: Jelentsd Felsőeknek, mely szép emlék képet tett ez helység épét, emlékezeteknek! (k. 8-r. 4 lev.) Kolosváron, a kir. lyceum bet. E. Költemény

²⁸ Kortárs 1983. 8. szám 1276–1284. l. – Lukács Sándor: Kincses II. Mesterségek vetélkedése; Pogány Péter: A magyar ponyva tüköre Budapest, 1978. 26. l.; Trócsányi Zoltán: Magyar régiségek és furcsaságok II. kötet Bp., 1928. 95. l.; Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Lőcsei Spielenberg Sámuel. Király-választás; mely történt a kézművesek, mesteremberek és professionisták diétái ország-gyűlésén. Azon gyűlés jegyzőkönyvéből (protocollumából) kinézte, és a kézbe keríthetett acták hiteleségéhez képpes, némelly mellékes gondolatoknak közbeszövésekkel együtt, a közmulatság- és időtöltés kedvéért le- is írta és saját költségén ki-is adta... I-ső rész. (8-r. 4 lev., 188 l. és 2 lev.) Kolosváron, 1830. A kir. lyceum bet. – 40 l. E. M.) A mű a különböző foglalkozásokat ábrázoló fametszeteket is tartalmazott. (A magyar könyvgyűjtő új kézikönyve (1969–88.) 2. kötet összeállította Szinainé László Zsuzsa Bp. 1990. 913. l.) Könyvkötészeti szempontból is értékes e műve. (Hunyady József: A magyar könyvkötés művészete a mohácsi vészig. Bp. 1973. 93. l.)

²⁹ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Lőcsei Spielenberg Sámuel. Erkölcsei mesék. 1. füz. (k. 8-r. 2 lev., 30 l. és 1 lev.) Kolozsváron, 1834. Az ev. ref. kolegyom bet. nyomt. Barra Gábor E.M. Több nem jelent meg.

³⁰ fordítása kéziratban: OSZK SzT, NSZ. G. 27.; A magyar színikritika kezdetei (1790–1837) Bp. 2000. szerk. Kerényi Ferenc I. kötet 497. l. (1071. kritika), III. kötet 1471. l.

³¹ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860. II. Lőcsei

Spielenberg Sámuel. Erkölcsi kalendarium, melyet a kitünőbb latin írók jeles szózataiból minden napokra illesztve s magyarosítva kiadott... I. év. (k. 8-r. 2 lev. és 48 l.) Kolozsvárt, 1844. A kir. lyceum nyomdájában. M. Több nem jelent meg.

³² Honművész 1834. 96–97. szám; Dr. Iványi Béla: A történelmi segédtudományok oktatása Erdélyben 1848 előtt. In Turul 1905.

³³ Közlemények Szepes vármegye történetéből 1913. évfolyam, II. kötet 41. l.

³⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: Nagyenyedi diákok 1662–1848. Bukarest, 1979. 47. l.

³⁵ Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 217., 261. l.; Cipariu, Timotei: Arhive și bibliotecă 1870. 669. l.

³⁶ Nagy-enyedi naptár, közhasznú és közcélú. Szerk. Lőcsey Spielenberg Lajos. I–XV. évfoly. (8r.) Kolozsvár, 1861–75. Ny. Stein J. Folyamanként –28, Magyar Könyvészet 1712–1920/1860–1875. Naptárak

³⁷ Magyar Könyvészet 1712–1920/1876–1885. Naptárak – Közhasznú nagyenyedi Lőcsey Spielenberg Lajos-féle naptár az 1912–1916. évre, 51–55. évfolyam Nagyenyed, 1911–1915. Nagyenyedi kny. 2 füz.

³⁸ Fodor István: Krónikás Füzetek, IV. sorozat 6. sz.

³⁹ Fodor uo.

⁴⁰ Fodor uo.

⁴¹ Fodor uo.

⁴² Fodor uo.

⁴³ Fodor uo.

⁴⁴ Fodor uo.

⁴⁵ Imreh István: Erdélyi hétköznapiak 1750–1850. Bukarest, 1979. 289. l.

⁴⁶ Székely Oklevéltár I. 263.; Székely M.: A székely nemzet constitúciói 14. – Lőcsey Spielenberg László: A nemes székely nemzet jussai Marosvásárhely 1837. 5.

⁴⁷ Pál-Antal Sándor: Székely önkormányzat-történet Marosvásárhely, 2002. 19., 24. l.

⁴⁸ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860/II. kötet – 8 r.

⁴⁹ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860/IV. kötet – Gyűjtemény 8 r.

⁵⁰ Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860/IV. Szabá-

lyok); és Vargyasi Szolga János A székely törvényből ötven kérdése és ezen kérdésre: hol és micsoda esetekben lehet tett uttyán (via facti) törvényesen bánni? Ötven felelet-jei ügyvéd V. Sz. J.-nak. (8-r. 103–134. l.) M.-Vásárhelyen, 1838. Lőcsey Spielenberg László. –10 l. E. (Magyar Könyvészet 1712–1920/1712–1860/III.).

⁵¹ Koncz József: A marosvásárhelyi evangélikus református kollégium könyvnyomdájának története. Marosvásárhely, 1887. 44–58. l.

⁵² Fodor István: Krónikás Füzetek, IV. sorozat 6. szám

⁵³ Lőcsey Spielenberg László: A nemes székely nemzetnek jussai 47. l.

⁵⁴ Fodor uo.

⁵⁵ Fodor uo.

⁵⁶ Fodor uo.

⁵⁷ Fodor uo.

⁵⁸ Péter Attila ny. tanár: Emlékezzünk Bolyai Farkasra születésének 225. évfordulóján In Udvarhelyi Híradó XI. évfolyam 13. szám 2000. február 15.

⁵⁹ Fodor uo.

⁶⁰ Fodor uo.

⁶¹ Koncz József: A marosvásárhelyi evangélikus református kollégium könyvnyomdájának története Marosvásárhely, 1887.; A marosvásárhelyi evangélikus református kollégium könyvnyomdája termékeinek jegyzéke Marosvásárhely, 1882; Fontes Rerum Scholasticarum VI. A marosvásárhelyi kollégium diáksága 1653–1848. Szerk. Keserű Bálint, Szeged, 1994

⁶² Koncz József: A marosvásárhelyi evangélikus református kollégium könyvnyomdájának története és gyászjelentés

⁶³ Magyar Könyvészet 1712–1920/1886–1900. Naptárak: Székely naptár az 1887–1891. évekre. Szerkeszti Lőcsey Spielenberg Imre. XLV–XLIX. évfolyam. (8-r.) Marosvásárhely, 1886–1890. Holczér Gyula. Egy-egy évfolyam –40; Uj székely naptár az 1889. és 1890-ik évekre. Szerkeszti: Lőcsey Spielenberg Imre. I. és II. évfolyam. (k. 8-r.) Marosvásárhely, 1888–90. Holczér Gyula. Egy folyam –40

⁶⁴ Magyar Könyvészet: 1712–1920/1911–1920/I/ Közhasznú nagyenyedi Lőcsey Spielenberg Lajos-féle naptár az 1912., 1916. évre. 51., 55. évf. Nagyenyed, 1911, 1915. Nagyenyedi kny. 2 füz.

Kossuth Lajos turini könyvtára

Történelmi arcképcsarnokunk legismertebb személyisége Kossuth Lajos. Számos tanulmány, monográfia, fényképek, festmények, metszetek és szobrok sokasága alakította ki a bennünk rögzült Kossuth-képet. Előttünk van a pozsonyi diéta radikális vezérszónoka, a pesti hírlapos Kossuth. Láthatjuk városaink közterein bronzba öntött mását, ahogy lelkesít, buzdít és toboroz, de viszonylag ritkán találkozunk az idős, fehér szakálas turini remete, a hazája sorsáért örökké aggódó számkivetett alakjával. Pedig ez a kép hozná emberközelbe őt annak az utókornak, aki már nagyapái megélt történeteiből sem ismerheti közvetlenül az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot. Száraz történelemleckéink nyomán nem lehetünk igazán átélői annak a kiegyezés utáni kornak sem, amelyet az arany jelzővel szoktak illetni.

A dualista államforma Magyarország polgáraitban is kettősséget teremt: míg egyfelől lojálisak ahhoz az uralkodóhoz, akit a Szent Koronával magyar királlyá koronáztak, másfelől szívük legmélyén, hazaszeretetük zálogaként ott van Kossuth, a meg nem alkuvó – ezért nagy jelentőséggel bír minden megnyilatkozása.

Kossuth ellenben nem szereti a – sokszor felszínes – hangoskodást, a negyvennyolcas eszmék önös politikai érdekből történő felhasználását. Elzárkózik minden ilyen irányú közszerepléstől, kitart eszméi mellett, nem kér menlevelet attól a császártól, aki vérbefojtotta a forradalmat. Tartása szimbólummá válik, és ő ennek tudatában meg akar felelni nemzete elvárásának. Ugyanakkor idős korára anyagi gondokkal küzd, kölcsönöket kénytelen felvenni, eladósodik.

1892-ben Kossuth pénzügyi gondjainak rendezése a Függelenségi és 48-as párt tagjaiból egy szűk körű bizottság alakul, Eötvös Károly országgyűlési képviselő elnökletével. A bizottság arra az elhatározásra jut, hogy adományok gyűjtéséből, a köz javára megvásárolják a volt kormányzó könyvtárát, ezáltal törlesztve az adóságot. Ez a felismerés valóban nagy jelentőségű: a gyűjteményt kordokumentumként őrizni meg a nemzet, az utókör számára. A kezdeti lelkesedés és a gyűjtési akció hamar holtpontra jut a pártérdekektől és személyes viszályoktól sem mentes légkörben.

A következő évben Herman Ottó, természet-

tudós, országgyűlési képviselő, feleségével meglátogatja Kossuthot. Herman Ottóné Borosnyai Kamillára megrázó hatást gyakorol a szinte vak öreg látványa, és hazatérve a Pesti Napló hasábjain intéz felhívást a nemzethez, közadakozásra szólítva fel az országot. Kossuth erről értesülve sérelmezi, hogy koldusnak tűnjék nemzete előtt. Levelet ír Herman Ottónak, aki a bizottság elnökével azonnal munkához lát. Szűk körben, a nyilvánosság kizárásával – elsősorban a képviselőház és a főrendiház tagjainak adományából – rövid idő alatt összegyűjti a könyvtár megvételéhez (az adósság törlesztéséhez) szükséges 16 000 forintot. Az adakozók névsora tükrözi a Kossuth iránt érzett tiszteletet. Az országgyűlés képviselői pártállásuktól függetlenül vesznek részt az adakozásban, de felfedezhetjük az arisztokrácia néhány tagjának nevét is. Tapasztalható Herman Ottó ügybuzgalma is, mert Budapest után szűkebb hazájából, Miskolcra gyűjti a legtöbb adományt.

A könyvtár átadásáról két okirat tanúskodik. Az *Eladási okiratban* Kossuth, mint eladó szerepel, könyvtárát az adományozóknak, mint alapítóknak adja el, egyúttal a bizottság tagjait felkéri, mint az alapítók megbízásából eljáró testületet, hogy *Alapító levélben* rögzítsék a könyvtár átadásának tényét. Az alapító levélben a bizottság tagjai: *Eötvös Károly* bizottsági elnök, *Herman Ottó*, *gróf Károlyi Gábor*, *Hentaller Lajos*, *Horváth Ádám* és *Strumann György* országgyűlési képviselők, *dr. Eötvös Bálint* bizottsági jegyző aláírásukkal megerősítik, hogy „*amaz eladási okiratban megírt könyvtárt a nekünk átadandó könyvjegyzék szerint a magyar Nemzeti Múzeumnak letétként és örök alapítvány gyanánt teljes tulajdoni joggal felajánljuk, átadjuk és megalapítjuk azzal a kikötéssel, hogy e könyvtár se darabonként, se tudományszakonként szét ne osztassék, hanem együtt és egymás mellett egy vagy több szekrényben e fölírat alatt: »Kossuth Lajos könyvtára« a magyar Nemzeti Múzeum nyílt helyiségében elhelyezve, egy helyütt őriztessék és kezeltessék.*” Az alapító levél rendelkezik arról is, hogy a könyvtár Kossuth öröke alatt marad „*mindaddig míg ő él*”. (OSZK Irattár)

Kossuth alig pár napot gyámkodhatott a nemzetnek adományozott könyvtára felett, de azzal a tudattal halt meg, hogy dolgait elrendezte, adósságát megfizette, elvei mellett kitartott.

„*A végleges átvétel megajtására Fejérpataky László igazgató-őr május 16-án utazott el; a könyvek leltározása s átvétele május 27-ig tartott; a könyvtár május 28-án 28 ládában vasútra tétetett, és azóta útban van Budapest felé*” – áll a Magyar Könyvszemle 1894/2. számának közleményeiben.

Néhány hónappal később, 1894. november 3-án, az örökösök, Kossuth Ferenc és ifj. Kossuth Lajos Tivadar, a Nemzeti Múzeumnak ajándékozták édesapjuk emléktárgyait. A *Nyilatkozatban* és a hozzá csatolt listán turini lakásának berendezési tárgyai szerepelnek, díszpolgári és egyéb oklevelek, fegyverek, növények és ami a könyvtár szempontjából fontos, a „Shakespeare-ház”. Erről a későbbiekben még szót ejtünk.

1894. december 1-jén a Nemzeti Múzeum Kossuth Ferentől megvásárolja Kossuth Lajos kéziratait, levelezéseit, természettudományi gyűjteményét és egyéb értékes emléktárgyait. Az utóbbi esemény a könyvgyűjtemény szempontjából azért fontos, mert az iratok közé könyvek is keveredtek. Ezeket utólag vezették be a könyvtár átvételkor készült könyvjegyzékbe, és a gyűjtemény végére helyezték. A

könyvekbe tévesen üttették be az *M. N. Muzeum Kossuth Lajos iratai* bélyegzőt.

A könyvtárról három jegyzék készült. Az első *Könyv Lajstromot* Kossuth saját kezűleg állította össze 1864-ben. (Kossuth 1.) A két kötött noteszben 1530 mű címét jegyezte fel, némelyikhez még megjegyzéseket is írt. A második jegyzék két részből áll. Az egyik fele leltári nyilvántartás, amit egy alkalmazott (személyi titkár) állított össze a lakásban található könyvekről, helyiségenként újrainduló folyószámozással, feltételezhetően azt követően, hogy a könyvtár eladásának szándéka felmerült. A másik rész egy szakrendi nyilvántartás, amely a leltári nyilvántartás alapján készült, a címlapra Kossuth saját kezűleg írta fel: „*Kossuth Lajos Turini Könyvtárának Lajstroma tárgyaként össze állítva*”. (Kossuth 2.) A szakrendi nyilvántartásnál és néhány esetben a szakmunkák borítóján is Kossuth kézírásával találkoztunk, feltételezhető, hogy ezzel a titkárnak adott útmutatást a szakrendi besorolásokhoz. A megjegyzések rovatban gyakran szerepel, mely művek lapjain fordul elő Kossuth bejegyzése. A harmadik, szintén kézzel írott jegyzék Kossuth halála után, a könyvtár átadásakor készült. (Kossuth 3.) A 2702 tételt tartalmazó lista tükrözi a leltározás menetét, ahogy a helyszínen szobáról szobára haladva, különösebb előrendezés nélkül vették nyilvántartásba a könyveket. A leírások tartalmazzák a szerzőt, a rövid címet illetve a megjelenés helyét és évét, valamint a kötettszámot.

Erdemes figyelmesen végigkövetni az első könyvjegyzékbe foglaltakat. Kossuth a könyvek zömét ebben az időszakban ládában tárolta, nagyobb részt a raktárban. A jegyzék a sorszámozott ládák szerinti fejezetekre tagolódik, ezen belül a gyűjtemény tudományszakokba rendeződik természetesen külön jelölve, ha egy tudományág a következő ládában folytatódik. Több könyvcím mellett szerepel a „*[ládából] kivételt háznál van*” bejegyzés. Vegyük sorra a ládák tartalmát. Kossuth amerikai körútja során jelentős számú könyvet kapott ajándékba, ezeket az 1-es számú láda tartalmaként „*Americana*” címszó alatt sorolja fel. A 2-es számú „*nagy*” ládában a „*széplitteratura és költészet*”-et, a „*lexicographia és nyelvészet*”-et, a „*vallásos*” tárgyú könyveket és külön csoportban „*Masonic*” jelöléssel a szabadkőműves irodalmat helyezte el. A 3-ik ládában található a „*historicumok bibliograph., ethnograph., monographiák*”, és a „*latin classicusok*”. A történelmi tárgyú munkák között található Kossuth emigrációban gyűjtött könyvtárának első darabja *Eliot Warburton: Memoirs of Prince Rupert and the Cavaliers* című, 1849-ben Londonban kiadott háromkötetes munkája volt. Az első kötet előzéklapjára a következőket jegyezte fel: „*Sir Stratford Canning angol követőtl Constantinápolban kaptam Január 11 k. 1850 Számkivetésemben Kutahjában*”. Ez az angol követ egyike volt azoknak a Törökországban tartózkodó külföldi diplomatáknak, akik támogatták Kossuthot, és szót emeltek kiadatása ellen.

A „*mathem. természetism. real tudományok orvosiak*” nagy csoportja több tudományágra tagolódik, u.m.: „*mathematika, természettan, astronomia, chemia, mérnöki (civil Engineering és építészeti), természet történelme, orvosi*” A láda alján található a „*mappák*”.

„*Státustudomány, népjog, nemzetgazdaság, politika*”-val kezdődik a 4-es láda. Ezen belül: *nemzetközi jog, nemzetgazdaságiak, politica, diplomatica, legisla-*

tive". Kossuth emigrációjának első időszakában élénk figyelemmel kísérte az európai politikai áramlatokat, diplomáciai kapcsolatokat próbált kiépíteni a Habsburgokkal szembenálló hatalmakkal. Ehhez kapcsolódnak a „*Hungarica et austriaca*” cím alá sorolt művek: a magyar szabadságharcról külföldön írott munkák. Külön figyelmet érdemel az emigráció nagy vezéregyéniségének, Türr Istvánnak 1856-ban, Londonban, angol nyelven kiadott munkája, melyben saját tapasztalatai alapján vázolja az osztrák törvényhozás visszasságait (*Narrative of the arrest, trial and condemnation of Colonel Türr: showing how Austria respects international law*).

„Magyar könyvek” gyűjtőfogalom alatt a „szépliteratúra”-t Vörösmarty, Petőfi összegyűjtött versei, Kisfaludy Sándor és Károly „minden munkái”, Eötvös József, Kemény Zsigmond, Jókai Mór néhány regénye képviselik. Az előbbiekhöz képest jóval több a Jósika Miklós-mű. A „*történelmiek*” közül említésre méltó Szalay Lászlónak, valamint Horváth Mihálynak a magyarság történetével foglalkozó, emigrációban született írása.

Kossuth néhány mű mellé kommentárt fűz: például megjegyzi, hogy igen szép a tipográfiája vagy a kötése. Különösen érvényes a 4-es láda közepébe elhelyezett Knight-féle nyolckötetes Shakespeare-kiadásra, „miket a londoni munkások több ezer aláírással - tízezeren! - vettek meg, s adtak nekem Shakespeare lakóházának fából készített mintájával, mely becses emlék”. Kossuth saját bevallása szerint börtönévei (1837-1840) alatt Shakespeare műveit eredeti nyelven olvasva tanult meg angolul. 1851. október 23. és november 20. között több nagysikerű beszédet tartott Anglia különböző városaiban. Szónoki tehetségével és nyelvtudásával lenyűgözte az angol közönséget, akik tájékozódván Kossuth nyelvismeretének forrásáról, gyűjtést szerveztek, és a pennykből összegyűjtött pénzből tiszteletük és nagyrabecsülésük jeleként ezt a műtárgyat ajándékozták neki.

A lakóházat mintázó könyvtároló doboz a könyvekkel együtt valóban reprezentatív darabja Kossuth könyvtárának. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár olvasói és látogatói a VII-ik szinten, a katalógus térben láthatják egy állandó kiállítás keretében a köteteket és a lakóház makettjét.

Mint ismeretes, Kossuth az emigrációban stratégiának képezte magát, úgy gondolta, egy újonnan indított szabadságharcban a kormányzónak elengedhetetlenül szükséges a hadtudományok ismerete. „*Katonaiak*” és „*hadtörténelmiek*” felsorolásával folytatódik a 4-es láda. Az 5-ös számú (*kocsibak*) láda tartalmazta a röpiratokat a 6-os láda (*háznál van*) megjelöléssel az un. „*adress*”-eket. „*Ezen ládában vannak az Angliába érkeztemkor kapott üdvözlő iratok a Felolvasásokra meghívások 's azokért szavazott köszönetek némelyikei, néhány Amerikai Adressek 's számkivetésemre vonatkozó némely könyvek nyomtatványok és iratok.*”

A kormányzónak természetesen száműzetése előtt is volt könyvtára, melynek sorsáról nem sokat tudunk. Kossuth mindegyik könyvébe gondosan bejegyezte a nevét, az idő múlásával egyre töredezetebb vonalvezetéssel. Később már kézjegyével megegyező bélyegzőt használt. A possessor-i bejegyzés alapján az antikváriumokból megvásárolt, hagyatékából vagy ajándékozás útján a Széchényi Könyvtárba beérkező könyveket a Kossuth gyűjteménybe helyezték.

A Kossuth-könyvtár ma is „élő”, gyarapodó

gyűjtemény. A harmadik könyvjegyzék, amelyet a könyvtár átvételekor állítottak össze, 2702 tételt tartalmazott. Jelenleg a gyűjtemény legutolsó tétele – Jefferson művei négy kötetben – a 2824-es szám alatt található. „*Érdekes útja volt egy Jefferson-összkiadásnak, melyet Jefferson utódai ajánlással, díszes bőrkötésben ajándékoztak Kossuthnak. Ez azonban már nem jutott el Kossuthhoz életében, s a könyvek örök sorsa szerint, valahol piacra került. Végül Amerikában vásárolta meg századunk húszas éveiben az a magyar származású antikvárius, Gabriel Wells, aki azután a Széchényi könyvtárnak ajándékozta.*” (Somkúti)

Kossuth magyarországi könyvtárának egyik töredéke Lafontaine *Moralische Erzählungen* címmel 1799-ben, Bécsben és Prágában kiadott munkájának 4-ik kötete (2724. tétel). A előzéklapon található bejegyzésből kiderül, hogy Kossuth előző könyvtárát is nagy becsben tartotta és rendezte, a beírás szerint ez volt könyvtárának 301. darabja. A könyvben az első oldalak szélein megjegyzéseket is találunk. A kötet 1971-ben került a Széchényi Könyvtár birtokába.

Mészáros Lázár emlékiratait (Pest 1867) 1951-ben gyarapította be a könyvtár. A második kötet első oldalán egy kis kártya található viaszba nyomott címeres bélyegzővel hitelesítve, a következő szöveggel: „*Bizonyítom, hogy ez a könyv Magyarország v. kormányzójának Kossuth Lajos szeretett bátyjának tulajdona volt. Budapest 1894. júl. 14. Ruttkay Kossuth Lujza.*”

A Kossuth-gyűjtemény gyarapodásának vitatható részét képezi Huziányi István ajándéka, amely a korabeli amerikai sajtóban megjelent és onnan kifizetve Kossuthról szóló cikkeket, írásokat tartalmazza. A gyűjtést azért sorolták Kossuth könyvei mellé, mert a Széchényi Könyvtárban jelenleg nincs önálló cikk-kivágat gyűjtemény.

Kossuth könyvtárában a könyvek mellett más jellegű kiadványok is találhatók. Ezeket a könyvtár átvételekor nem különítették el, szerves részét képezik a gyűjteménynek. Jelentős mennyiségű az időszaki kiadványok száma. Kossuth Herman Ottónak írt leveléből kitűnik milyen, féltő gonddal kezelte a különböző szakfolyóiratokat, és szűkös pénzügyi helyzete ellenére többekre elő is fizetett. „*...lépést akarván tartani a világtörténelem mozzanataival s a tudományok bámulatos fejlődésével, könyvtáramat újabb és újabb művekkel szaporítom, a legnevezetesebb folyóiratokat pedig mint jelesül Tissandier jeles Natureje, melyet már 1876 óta – a Revue des deux mondes, melyből a Nuova Antologia 33 kötetének folytatásául már 29 kötetet (mind ez csinosan bekötve van könyvtáramban) folyvást járatom s halálomig járatni fogom...*”. (Somlyó Tóth, 177-178.) A gyűjteményben található még néhány nyomtatott és kézíratos zenemű is, némelyiket szerzője Kossuthnak ajánlotta, valamint számos térkép.

A Kossuth könyvtáráról ez idáig megjelent tanulmányok a gyűjteményről készült jegyzékek alapján próbálták meg bemutatni, a volt kormányzónak milyen alpmunkák álltak a rendelkezésére általános műveltségének elmélyítésére, és az egyes tudományágakban való jártasságának megalapozására. A következő oldalakon olyan könyveket vallatunk – kiemelve Kossuth könyvtárából néhány érdekesebb művet – amelyek segítségével kortársaival való kapcsolatának néhány részletét villantjuk fel. A könyvek és a bennük fellelhető ajánlások, levelek alapján képet alkothatunk arról, hogyan kötődött Kossuth ezer szállal hazájához.

Kossuth 1865-ben költözött Turinba (Torino). Az

átélt családi tragédiák (lányának és feleségének halála) és Magyarország szabadságeszményének elvesztése életének legnagyobb sorscsapásai voltak. 1867-től az egyetlen vigaszt turini magányában a természettudományokban való elmélyülés jelentette. Továbbra is élénken figyelte a hazai politikai életet, a dualista kormányzati politikáról alkotott nézeteit több tucat leveléből ismerjük. A kiegyezés után megalkult kis létszámú ellenzék tagjai próbálták meggyőzni, térjen haza, szükség van egy lánglelkű szónokra az országgyűlésben. Kossuth a meghívásokat rendre visszautasította, döntését így indokolta: „*legálább egy élő tiltakozás gyanánt akarok s fogok végleglegesen állni, minden alku, minden törekvés ellen, mely hazánk állami függetlenségének s nemzeti önállóságának akármilyen áron, akárminő feltételek alatt, megcsönkítésére van irányozva.*” (Hentaller, 318.)

Ez nem vette el az itthoniak kedvét attól, hogy akár magányos utazóként, akár százas küldöttség tagjaként felkeressék otthonában. Az idős kormányzó turini otthona zárandokhellyé vált, s ha Kossuth nem volt hajlandó hazatérni, a „Haza” jött el hozzá, amennyiben Magyarország különböző társadalmi rétegeinek képviselői tiszteletüket tették nála. A többszáz hódolattévő között volt tudós, politikus, mérnök, költő, de biciklitúrázó és fodrász is megkereste őt levélben vagy személyesen – erről tanúskodnak a könyvtárba élete utolsó évtizedeibe bekerült darabjai is. Ezek a legérdekesebb, legszínesebb kiadványok, amelyek közel hozzák hozzánk a kort, és benne az egyén viszonyát Kossuthhoz, azt az ambivalenciát, amelyet a bevezetőben már említettünk.

Kossuth „*nem volt bibliofil gyűjtő, olvasta és használta könyveit, mindig az érdeklődésének, ízlésének megfelelően.*” (Somkuti) A botanikával, geológiával és régészettel foglalkozó munkákat ő maga rendelte meg hazulról ismerősein keresztül. Élete utolsó éveiben Herman Ottó – ismerve az agg kormányzó érdeklődési körét – gyűjtötte össze és küldte el, vagy vitte személyesen Turinba a könyveket. Ezek között volt néhány, az 1848-as szabadságharcra foglalkozó munka is, főleg visszaemlékezések.

Számos esetben maguk a szerzők küldték el kiadványaikat egy hódolatteljes levél kíséretében, ismeretlenül is le akarván róni tiszteletüket. Az ajándékként érkező művek azonban már jóval túlmutatnak Kossuth érdeklődési körén, tartalmuk és színvonalukat tekintve meglehetősen rapszodikus képet alkotnak. Találunk ezek között az artézi kutakról írott mérnöki tanulmányt vagy zavaros társadalompolitikai okfejtést magánkiadásban... Kossuth szívesen fogadott és átnézett minden könyvet, a lapszélekre írt megjegyzések erről tanúskodnak, és természetesen a felvágatlan példányok is vallanak a volt kormányzó jó ízléséről.

A különböző témakörök mentén átnézett könyvek legjelentősebb csoportjába a természettudományokkal foglalkozó munkák tartoznak. Herman Ottó nevét már említettük. A természettudós, polihisztor több művét is elküldte, illetve személyesen adta át 1887-es látogatásakor, és az azt követő években. A magyar halászat könyvét (Bp. 1887) például így ajánlja: „*Kossuth Lajosnak szeretetem és hűségem jeléül*” Közvetlen jó kapcsolataikra világít rá a többi munkájának személyes hangvételű dedikációja is: „*szeretett uramnak*”; „*hűségese*”; „*tisztelettel és ragaszkodással*”.

Ugyancsak személyes hangvételű Kubinyi Ferenc levele, melyet Doctor Zipser Keresztély András életrajza

(Pest, 1866) című munkájával együtt küld „*Kossuth Lajos régi barátomnak valódi barátságom s tiszteletem jeléül.*” Kubinyi Ferenc paleontológus, levelében válaszolja Kossuthnak, hogy az 1873-as bécsi világkiállításra mely magyar munkákat kívánják bemutatni. Az egyik téma „*a híres Mátyás féle Codexek maradványainak Ipoly, Henszlmann és általam tett felfedezése*”. Kubinyi Ipolyi Arnoldal és Henszlmann Imrével együtt utazott 1862-ben Konstantinápolyba az ott őrzött Corvinák tanulmányozására. (A Corvinákat később Törökország barátsága jeléül visszaadta Magyarországnak.)

Az Ázsia-kutatók közül két híres földrajztudós is elküldte dedikált könyvét Kossuthnak: Vámbéry Ármin Közép-Ázsiai utazás... (Pest, 1865) című munkáját; Lóczy Lajos A kínai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírását (Bp., 1886.) Kanitz Ágost Gróf Széchenyi Béla közép-ázsiai expedíciójának növényzeti eredményeiről (Bp., 1885.) címmel megjelent, az ázsiai utazások botanikai gyűjtését összegző akadémiai székfoglaló értekezését küldte el.

Külön figyelmet érdemel Kossuthnak Torma Zsófiával folytatott levelezése. Az erdélyi régész, egy terjedelmes levélhez mellékelve három tanulmányát küldte el: Hunyadmegyei neolitik kőkorszakbeli telepek. (K-vár, 1879); A nádori barlangcsoportozat: függelék a Hunyadmegyei neolitik kőkorszakbeli telepek ismertetéséhez. (K-vár, 1880); Hunyad vármegye őskori történetéhez. (Bp. 1882) Levelében a régész elpanaszolja Kossuthnak mostoha ifjúkorát, és válaszol aktuális küzdelmeit a honi férfiak uralta tudós társasággal, akik jelentős régészeti felfedezését, amelyre külföldön is felfigyeltek, itthon – pusztán a közvélemény női mivolta miatt – lebecsülik. Torma Zsófia – miután olvasta Kossuth Nyáry Jenő munkájához írt tanulmányát (Tanulmányok Báró Nyáry Jenő Az aggteleki barlang mint őskori temető, Archeológiai Értesítő 1883/II/III.) – felkéri Kossuthot, véleményezze dolgozatait, és írjon bevezetőt megjelenés előtt álló munkájához. Kossuth válaszát Torma Zsófia levelezéséből (Bukarest, 1972) ismerhetjük meg: „*Nagyságod engem érdemtelenül túlbecsül, ha a dologban az én véleményemre csak legkisebb becsét is hajlandó helyezni. Én szak tudós nem vagyok, nem oly életet éltem s körülményeim sem olyanok voltak, hogy az ősrégészeti tudományban magamat többnek mint csakis amolyan szórványos – ne mondjam felületes – ismeretekkel bíró kontár műkedvelőnek tarthatnám; mint ilyen én Nagyságodban, ki annyi ügyességgel, buzgalommal, kitartással oly terjedt s oly alapos ismereteket párosít Mesteremet tisztelem, kivel szemben engem a tanítvány s nem az ítéző szerepe illet meg.*” A levélnek egy változata megtalálható a tanulmányok mellett is, ezzel a megjegyzéssel: „*letisztázáshoz tett számos változtatás miatt – ezt újra le kell írni*”.

Ugyanígy „piszkozatban” ismerhetjük meg Kossuthnak Nyáry Jenő régészhez írt levelét, amelyben Az aggteleki barlang mint őskori temető (Bp. 1881.) című tanulmányra reflektál. Nyáry Jenő bátyja, Nyáry Albert történész, a kormányzó hadsegéde volt, ezért természetes, hogy A heraldika vezérfonala (Bp., 1886.) című munkája megtalálható Kossuth könyvtárában. A dedikációból megtudjuk, hogy Kossuth a szerző halála után kapta kézhez a kötetet („*Mély tisztelet jeléül Kossuth Lajos Kormányzó Úrnak az elhunyt szerző helyett B. Nyáry Jenő*”). Ez a mű át is vezet minket a másik nagy témakörhöz, a társadalomtudományokhoz.

Ebbe a széles spektrumú csoportba sorolható számos történelmi munka, ezen belül az 1848-as forra-

dalommal foglalkozó művek; az államigazgatás, különös tekintettel a megyék önállóságának felszámolására és a nemzetiségi politika a századvégi Magyarországon.

Thaly Kálmán politikus, történész, aki II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatalában elvülhetetlen érdemeket szerzett *II. Rákóczi Ferenc fejedelem ifjúsága* (Bp. 1881) című díszes kiadású munkáját egy négysoros kíséretében küldi meg Kossuthnak:

„Mily ádáz a balsors hatalma
Fáj tudni és érezni kín;
Dicső pályáitok jutalma:
Régen Rodostó, ma – Turin!”

Horváth Árpád történész személyes találkozását eleveníti fel levelében, amikor *Bevezetés a magyar oklevéltanba* (Bp., 1880) című munkáját megküldi Kossuthnak. „Közel huszonkét éve immár annak, hogy szerencsém volt Kormányzó Úrnál S. Francesco d'Albaroban 1861-iki october 4-ikén ifjabb gróf Nádasdy Ferenczel együtt tisztelkedni. A kegyes fogadtatás, melyben Kormányzó Úr részesíteni méltóztatott, e napot életem legszebb napjainak egyikévé varázsolta. E rám nézve feledhetetlen napnak emléke bátorít fel arra, hogy ma, amidőn Kormányzó Úr nevenapját ünnepli, hódolatomat néhány dolgozatomnak megküldése által Kormányzó Úrnak tiszteletteljesen bemutassam. Kimondhatatlanul boldoggá fogna engem tenni az, ha a legnagyobb magyar – azon férfiú, akin a rajongással határos tisztelettel csüggek ifjúságom óta – e szerény füzeteket nem tartaná egészen méltatlanoknak arra, hogy becses könyvtárában helyet foglaljanak; e kitüntetésért esedezik Kormányzó Úrnak legnagyobb tisztelője s a sírig híve Horváth Árpád egyetemi ny. r. tanár”

A közigazgatás átszervezése, a megyék önállóságának korlátozása ügyében Kossuth is hallatta szavát. Természetesen az állami felügyelet szorosabbá tételét ellenezte. A kiróbbanó és több évig tartó vitában minden tisztelet mellett meglehetősen kemény kritikával illették. Grünwald Béla politikus, történész, Zólyom megye alispánja, Kossuth és a megye: *válasz Kossuth Lajosnak* (Bp. 1885) című munkájában mérsékelt hangon fogalmaz, ellenben Grabarits Ernő ügyvéd *Ki a centralista?... (Pécs, 1872)* című írása mellett küldött levelében a következőképp inti Kossuthot: „Ha valakinek a világon úgy néked kell, jeles férfiú, ezerszer meggondolni mit mondasz, mit kérdesz, mert a mit Te mondasz, az a magyar nép előtt, és mind azok előtt kik ennek ragaszkodását keresik – Szent írás, legyen ez igazság vagy tévedés egyaránt.”

Számos kérdésben Grünwald Bélától eltérő álláspontot képvisel Mocsáry Lajos politikus. Ezt *A régi magyar nemes: észrevételek Grünwald Béla „A régi Magyarország” című munkájára* (Bp. 1889) című írásában – melynek dedikált példányát megküldi Kossuthnak – részletesen ki is fejti. Mocsáry Kossuthoz hasonlóan a kiegyezés és a dualista fúzió ellenzője, ellenzi a közigazgatás állami felügyelet alá vonását is. Alapító tagja a Függetlenségi pártnak és Grünwald Bélával ellentétben a nemzetiségekkel szembeni méltányos politika szorgalmazója.

Grünwald a nemzetiségi politikáról szólva, *A Felvidék* (Bp. 1878) című tanulmányához mellékelte levelben igyekszik álláspontjáról meggyőzni Kossuthot. „Ön, mélyen tisztelt Uram, ki megőrizte keblében az ideált s majdnem 30 évi távollét dacára is együtt érez a nemzettel s érdeklődik sorsa s törekvései iránt, talán érdeklődik fogja olvasni e könyvet, melyből nemcsak arról győződhetik meg, hogy belpolitikánk mily kisszerű s törpe, hanem arról is, hogy mily ideálok megvalósítására törek-

szik a nemzet öntudatosabb s nemesebb része. Nem én érzem azt csupán, ami e könyvben meg van írva, hanem százazrek. A benne foglalt nézetek s hangulat egy nagyényt képeznek, mely átalakítólag fog hatni a nemzet belpolitikájára a legközelebbi jövőben.”

A századvég – felszínen békés – Magyarországa belül, vagy pontosabban fogalmazva, a szélein már forrong. A nemzeti kisebbségek közösségeiben erősödik a vágy nemzeti eszméik érvényesítésére. Értelmiségük egy része a kisebbségi problémák megoldását egyelőre még Magyarország egységén belül látja megvalósíthatónak. Moldován Gergely, a kolozsvári egyetem román nyelv- és irodalomtanára a bukaresti román ifjak memorandumára írt válaszát küldi meg Kossuthnak (*Válaszirat a bukaresti román ifjak memorandumára, Kolozsvár, 1891*). Ebben keményen kritizálja a bukaresti értelmiséget a dákoromán mítosz európai terjesztéséért, és visszautasítja az erdélyi románok elnyomásáról szóló vádak.

Moldován Gergelyt Erdély Romániához csatolását követően nemzettársai hazaárulónak bélyegezték.

A horvát viszonylagos különállásra jellemző légkörben Bojničević Iván, a horvát országos múzeum másodikra *Az oklevélhamisítás a középkorban különösen Magyarországon és társországaiban (Zágráb, 1880)* című munkáját így ajánlja: „Méltóságodat azért fogja különösen érdekelni, mert ez véleményem szerint az első magyar tudományos munka, mely Horvátország fővárosában megjelent és kétségkívül az első magyar munka, melyet horvát író írt.”

A harmadik, legkisebb csoport az irodalmi művek gyűjteménye. Az 1848-49 eseményeit felelevenítő emlékiratok közül ki kell emelnünk Teleki Sándor munkáit: *Emlékeim* (Bp. 1879) és *Egyről-másról: újabb emlékeim* (Bp. 1882), melyeket „Az én Kormányzómnak mindig hűséges polgártársa”-ként küldött el Kossuthnak. A költői „vad gróf” írásaiban többek között feleleveníti Petőfivel való találkozását és barátságuk történetét. *A Garibaldi alatt 1859-ben* (Bp. 1883) címet viselő visszaemlékezését katonás rövidséggel dedikálja: „Kossuthnak hűséggel Teleki ezredes”.

A századvégi verselők a forradalom költőöröksáinak árnyékában visszafogott, halk szavú lírikusok voltak. Már a csendes ősz barangol a Margit-szigeten, de még nem törnek be Dévénynél az „új időknek új dalai”. Ebben az irodalmi légkörben Kiss József turini látogatásakor a következő szavakkal ajánlja költeményeit: „Kossuth Lajosnak, a nemzeti kegyelet örök oszlopának félnék hódolattal” (Kiss József költeményei: 1868–1881. Bp., 1882). Ábrányi Emil *Szabadsághaza* (Bp., 1888.) című verseskötetének előzéklapjára a következőket írja: „Kossuth Lajosnak, a nagyinak, a jó-nak, aki hatalmas szellemével Magyarországot kormányozni fogja mindörökké, vallásos kegyelettel a Szerző.”

A könyvekben fellelhető számos levél (sokszor a könyvek lapjaira írva) és ajánlás is tükrözi annak az országos méretű Kossuth-kultusznak, amely a kormányzó életét végigkísérte, és amelynek stációit a jelen kor történései már kiemezték. Kétségtelen, hogy a személyi kultuszok többsége visszatetsző, őszintétlen, erőltetett, sőt a társadalomra kényszerített. Amikor ezek a levelek íródnak, Kossuth már nem kormányzó, tényleges hatalommal nem rendelkezik, éltetéséhez, dicsőítéséhez nem fűződik érdek, karriervágy. A Kossuth könyveiben fellelhető leveleket tanulmányozva egy olyan kultikus kép bontakozik ki előttünk, amely már-már a szentek imádatával rokon. A 19. század idealista, az eszmé-

kért lelkesedni tudó, szimbólumokban hívő társadalma Kossuthban a példaképet látja. Generációk nőnek fel úgy, hogy magyarság- és nemzettudatuk kialakításában Kossuth az irányadó, Dubay Miklós orvos ezt így fogalmazza meg *Metalloterapia és metalliskopia* (Bp., 1881.) c. műve különlenyomatának borítóján: „*Őben hordott gyermek voltam a szabadságharcz idején. Korommal együtt nőt azon csodálattal párosult áhitat, mely a katolikust Rómába, a mohamedánt Mekkába és a magyar Őnhöz vezeti.*”

A levelek nyelvezete talán a mai olvasó számára kissé régimódi, pátosszal telített, de ettől elvonatkoztatva, tapasztalhatjuk a volt kormányzó iránt érzett tiszteletet és szeretetet. Vagy például azt a gondoskodást, ami Nedoroszték János kolozsvári fodrászt, aki egy helyi lapban olvasván Kossuth ízületi bántalmairól arra készítette, hogy levelet írjon a volt kormányzónak, mellékelve fényképét és egy német nyelvű orvosi munkát a reumatikus betegségek kezeléséről.

Magyarországon a Kossuth iránt érzett tisztelet akkor éri el tetőfokát, amikor a volt kormányzó az emigránsokat sújtó 1879. évi V. törvény 31. §-a alapján 1890-ben elveszti magyar állampolgárságát. Az ország városainak előljárói egymással versengve választják őt díszpolgárrá. Orbán Balázs, a *Torda város és környéke* (Bp. 1889) című művének előszólapján ad teret felháborodásának. Erdemes a teljes levelet idézni: „*A magyar haza népe, városainak hazafias szellemű lakói egy mást felülmúló buzgalommal sietnek művészileg kiállított polgári díszoklevelekkel kifejezést adni annak, hogy kárhoztatják osztrák-szolga kormányuknak száműző intézkedését. A leggyöngédebb modorban igyekeznek a haza városainak odalehelt látképeivel, a hazát mintegy átvarázsolni ahhoz, a kit hazátlanná akarna tenni az elfajultak szolga hada. Magyarország összes lakossága siet kijelenteni, hogy magáénak vallja azt, a ki Magyarországot leginkább tarthatja magáénak, hogy ma is rajongó hódolattal öleli keblére azt a férfiút, a ki a második honalkotást a Szabadság, testvériség és egyenlőség alapján végrehajtá, hogy isteníti azt, a ki hazáját megváltá, s azért ma is szenved a száműzetés gyötrelmeit. Amde egy elfajult kormány összevásárolt parlamenti többségével nem teheti hontalanná azt, a ki 16 milliónak adott szabad hazát, a ki 15 millió rabszolgát tett szabad polgárrá. őt egy néhány kétlaki osztrák-magyar száműzheté; de a 16 milliónyi nép szívében ad neki hazát, ott emel oltárt számára, melyen a bálványzással határos szeretet szent lángja lobog. Nem hontalan az a ki népének szívében nyert polgárjogot, kit nemzete rajongással ölel keblére, kinek neve imává változik hálás nemzete ajkán, kihez szent fohászként szállnak a nemzet legforróbb vágyai, a kívül össze vannak forrva leghőbb reményei.*

A nemzet által bálványzott nagy férfiak: Kossuth Lajos kormányzónak hódolata és mély tisztelete jeléül nyújtja munkásságának e szerény gyümölcsét Orbán Balázs”

Az alapítás óta eltelt száztiz esztendő alatt a Kossuth-könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár többi gyűjteményével együtt átélte a történelem viharait, és azon szerencsés gyűjteményrészek közé sorolható, amelyek nem sérültek meg a második világháború, illetve az 1956-os forradalom alatt. A gyűjtemény egységét – más kegyeleti gyűjteményekhez hasonlóan, feltehetően a két világháború közötti időszakban – megbontották, több művet kiemeltek és a törzsgyűjteménybe helyezték át, figyelmen kívül hagyva az *Alapító levél*ben foglaltakat. Az áthe-

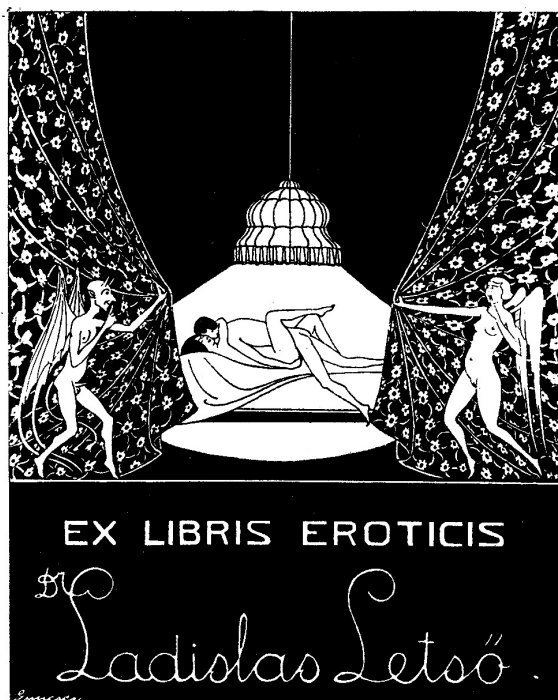
lyezés valószínűleg a törzsállományi hiányok pótlása érdekében történt, de az átirányítás tényét a helyrajzi nyilvántartásul is szolgáló Kossuth-könyvjegyzékben nem rögzítették, ezért az 1965-ös állományrevízió során ezek a tételek már hiányként jelentkeztek.

2002-ben, Kossuth születésének 200. évfordulóján, e sorok írója kísérletet tett a gyűjtemény eredeti állapotának helyreállítására, ennek eredményeként 47 mű a nagyállományból visszakerült a gyűjteménybe. Két könyv a megjelenési éve alapján a Régi Nyomtatványok Tárában maradt. 17 műnek nem sikerült a nyomára akadni, feltehetően az 1952 utáni „állományfeljavítási hullám” áldozatául estek. (1952 után, az államosítás során a Széchényi Könyvtárba bekerült számos főúri és szerzetesi könyvtár jobb alagú köteteivel cserélték ki az állományban lévőket.) Az alapító levélben foglaltak még annyiban módosultak, hogy a Széchényi Könyvtárban jelenleg nem szekrényekben, nyilvános helyen tárolják Kossuth könyvtárát, hanem a törzsgyűjtemény raktáraiban, de a törzsállománytól elkülönítetten, a többi neves közéleti személyiség kegyeletből egyben megőrzött gyűjteménye mellett.

ELBE ISTVÁN

Irodalom

Hentaller Lajos: Kossuth és kora. Bp. Athenaeum, 1894.
Hermann Róbert: A Kossuth-kultusz. In '48 kultusza. Szerk. G. Merva Mária. Gödöllő. Városi Múzeum, 1999.
Katona Jenő: Kossuth Lajos könyvtára. In Könyvtáros. 4. évf. 1954. 11. sz.; 5. évf. 1955. 1. sz.
Kossuth könyvjegyzékei: OSZK Kézirattár jelzet: Oct. Hung. 1064, OSZK Törzsgyűjtemény j.: Kossuth 2.584, OSZK Kézirattár j.: Fol. Hung. 1939
Reznák Erzsébet: Kossuth Lajos kilencvenkét éve. Cegléd, Kossuth Múzeum, 2002.
Somkuti Gabriella: Kossuth Lajos könyvtára. In Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1994. aug.
Somlyó Tóth Tibor: Diplomácia és emigráció „Kossuthiana”. Bp. Magvető, 1985.

Herepei János kéziratban, adatgyűjtés állapotában maradt munkái

A hányatott sorsú művelődéstörténész, Herepei Jánost (1891–1970) egykönyves szerzőként tartotta számon a tudományos élet és az erdélyi történelem iránt érdeklődő olvasóközönség, mint a házsongárdi temető régi sírköveinek leíróját, virtuális átmentőjét.

Hosszabb-rövidebb megszakításokkal volt csak lehetősége szakmájában, tudományos munkaterületen dolgozni. Politikai eredetű okok miatt 1928 és 1938 között a történelmi magyar egyházak alapította Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. biztosított neki kenyérkereseti lehetőséget, ahol könyvelőként, osztályvezető főkönyvelőként, majd cégjegyzőként dolgozott. 1938-ban kapott lehetőséget a szűkebb szakmai jellegű feladatok ellátására, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatójává választották. Szépen alakuló pályafutását, személyes és az általa vezetett intézmény nagy ívű felvételi lehetőségét akasztotta meg a második világháború végkifejletének időszaka. 1944-ben a budapesti székhelyű Közgűjtemények Országos Főfelügyelősége elrendelte a kiemelkedő fontosságú közgűjtemények legértékesebb anyagainak meghatározott, biztonságos helyre történő menekítését. Hosszas, kalandos utaztatás után az elszállított múzeumi anyagok tragikus véget értek, egy bombatámadás során 1945. március 29-én a zalaegerszegi pályaudvaron porrá égtek. A történet feldolgozását lásd Sas Péter: A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum elmenekített anyagának pusztulása 1945-ben. *Kolozsvár, 2006 (Erdélyi Tudományos Füzetek 258)*

A bűnbakként kikiáltott Herepei János a kérészéletű bonyhádi Székely Múzeum megszüntetése után hivatalos formában nem kapott lehetőséget szakmai jellegű munkavégzésre. 1950-ben nyugdíjazását kérte, majd 1953-ban tucatnyi költözködés után, egy Tolna megyei faluban, Kajdacson telepedett le. Könyvtártól, mindenféle szakmai közegtől távol igyekezett dolgozni, folytatni korábban megkezdett tudományos tevékenységét, kutatómunkáját. Életében, munkájában csak 1961-ben állt be a javulási folyamat, amikor Szegedre költözhetett. 1961 és 1962 között a Móra Ferenc Múzeum megbízásából az éremtár régi magyar anyagát rendezte.

Élete újabb, immár jó irányú fordulópontját jelentette, amikor Keserű Bálint és a szegedi József Attila Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézete jóvoltából lehetőséget kapott egy gyűjteményes kötet megjelentetésére. Az *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* című sorozat első, indítóköteteként megjelent munka a *Polgári irodalmi és kulturális törekvések a század első felében* összefoglaló cím alatt tette közzé I. Rákóczi György halála (1648), illetve Apáczai Csere János nemzedékének fellépése (1650 körül) előtti időszakkal kapcsolatos tanulmányait. (Bp. – Szeged, 1965) Ezt követte a sorozat II. *Apáczai és kortársai* (Bp. – Szeged, 1965.) majd III. köteteként *Művelődési törekvések a század második felében* (Bp. – Szeged, 1971) című kötet, melynek utolsó darabja megjelentését a szerző már nem érthette meg. Az utóbbi két kötet Apáczai Csere János és kortársai működésével, valamint a fellendült protestáns kul-

túra jelenségeivel foglalkozott. (A továbbiakban Adattár I–III.)

Hosszas szünet, jó másfél tizednyi esztendő után, 1988-ban Balassa Iván, Herner János és Keserű Bálint sajtó alá rendezésében, Balassa Iván utószavával megjelent *A házsongárdi temető régi sírkövei. Adatok Kolozsvár művelődéstörténetéhez* alcímű imponáló méretű és terjedelmű kötet, mely nemcsak a 16. századi alapítású köztemetőt, hanem a kötet szerzőjét is a köztudatba emelte. Hihetőleg a mai napig is ez a legismertebb munkája Herepei Jánosnak, ezért használtam az egykönyves szerző jelzős szerkezetet. Több évtizedes kutatómunkájának eredménye sokáig nem válhatott közkinccsé, a Román és Magyar Népköztársaság közötti politikai és diplomáciai kapcsolat kényes témájának számított. A szorosra fűzött szálak lazulása tette lehetővé megjelenését. Jellemzően, akkor mégis ki kellett maradnia a szerző előszavának zárógondolata: „Szeretném, ha könyvem áttanulmányozása után Te is azt éreznéd, hogy ennél a darab helynél szebb, emlékekben gazdagabb magyar föld nincsen is e világon! De ha netalán mégis csalódnál, hidd el, nem az emlékekben van a hiba, hanem csak az én gyarló tollamban.”

A házsongárdi temető régi sírjeleit megörökítő könyv utószavában Balassa Iván, az Adattár III. részének bevezetésében Keserű Bálint utalt a még ismert, nagyobb lélegzetű, szakmailag fontos és kiadásra javasolt kéziratokra, melyek hozzátétele – szerinte – „már nem lehet a régi magyar irodalom és a XVII. századi szellemi mozgalmak kutatójának feladata”.

Herepei János kéziratainak tervszerű, rendszeres kiadása 2001-ben, *A kalotaszegi templomok, cintermek és temetők régi sírkövei* című kötettel indult el. A Művelődés vállalta fel és emelte értékmentő feladatai közé, hogy a még fellelhető, Erdély művelődéstörténete szempontjából kiemelkedő jelentősége hagyatéket közkinccsé tegye. Így adta ki rendre *A kolozsvári Farkas utcai templom történetéből. Az 1638–1647. évi építkezés, berendezés és felszerelés adattára* (2002); *Kolozsvár történeti helyrajza* (2004); *A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből* (2004) és *A kolozsvári színház és színészet történetéből* (2005) című köteteket. A kéziratok sajtó alá rendezését és megszerkesztését Sas Péter művelődéstörténész végezte. Miután a Művelődés nem tudományos jellegű kiadó, eredetileg nem tervezett a kötetekhez névmutatót. A Herepei János munkái után megnyilvánuló szakmai érdeklődés igényli a mutatók elkészítését. Kéziratainak közreadását lezáró utolsó kötetben – pótlólag – közzé tesszük a korábbi kötetek névmutatóit, valamint a lelőhelyeket, így is köszönetet mondva a ebben közreműködő személyeknek és intézményeknek.

A kéziratok közreadása fontossági sorrendben történt, szakmai jelentőségüknek megfelelően. (A tervezett sorrend gyakorlati megvalósítását befolyásolta, melyik kötettervet támogatták a pályázatok eldöntésére hivatott személyek.) Számvetést kellett készíteni, egyáltalán milyen kéziratok léteznek, jöhetnek

számításba. Ehhez nyújtott nagy segítséget – kiindulópontot – a szerző által készített összeállítás: *Herepei Jánosnak, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójának irodalmi munkásságát az alábbi 13 főcsoportra osztva soroljuk fel. (1941. július 15-ig)* (Bp. Herepei János hagyatéka.) A hivatalos célra készült összesítés időpontjában igen sok kézirat várta megjelentetését. Az alábbiakban kiderül, hogy ezekből melyek és hol jelentek meg. Ez az első kísérlet arra, hogy Herepei János kéziratának összesítését, azok publikálását áttekintsük. A számvetés nem a teljesség igényével készült, csupán az általa összeírt, 1941-es állapotot veszi alapul. A címek után – lehetőség szerint – szögletes zárójelben megjelenik kiadásának helye és ideje. Az azonosítást nehezíti, hogy időközben megváltozhatott a végül is megjelentetett tanulmány címe. A közre nem adott kéziratok jelentős része az 1944-es sepsiszentgyörgyi menekülés időszakában megsemmisült, vagy – jobbik esetben – lappang. A Herepei család teljes lakásberendezése ottmaradt, a könyvtárral és a kéziratokkal együtt. Néhányat tudott csak magával vinni, a későbbiekben a dunántúli falvakban kényszerű költözködései közepette azokkal tudott továbbdolgozni, amelyeket a sepsiszentgyörgyi múzeumban maradt egyéb holmijával együtt utána küldtek. Az ottmaradtak ugyanúgy lappanghatnak, mint több ezres könyvtárának át nem került példányai.

Kéziratai 1941-es összeírásakor jelezte megvalósításra váró dolgozatátterveit is, melyek nagyon jól jellemzik egy múzeumigazgatótól elvárható régiós odafigyelését és a földrajzi helyszín – Székelyföld – értékeit pontosan ismerő és jelentőségének megfelelően méltányoló széles szakmai érdeklődését.

Kéziratainak közreadása lehetőség szerint folytatódik: következő, hatodik kötetét – nyomdai költség-támogatás reményében – a jövő esztendőben, 2008-ban tervezi a Művelődés.

SAS PÉTER

Herepei Jánosnak, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójának irodalmi munkásságát az alábbi 13 főcsoportra osztva soroljuk fel. (1941. július 15-ig)

E csoportok azokat a dolgozatokat tartalmazzák, amelyek a világháború előtti, alatti és utáni időben főképpen a katonáskodás, majd a kenyérkereseti nehéz foglalkozás pihenő óráiban írtak meg. Felsorolásuk azonban teljességre nem tarthat számot, minthogy csak a könnyen összegyűjthető és időközben meg nem semmisült munkák címét tartalmazza.

1. Történelem

Nyomtatásban meg nem jelent dolgozatok

A kolozsvári Farkas utcai női zárda és jezsuita kollégium [Kolozsvár történeti helyrajza. Kolozsvár, 2004. Szerk. Sas Péter. 332–340.]

A Farkas utcai templom halottai (A templomban eltemetettek vonatkozó adattárral együtt) [A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 35–108.]

Az óvári magyar templom a XVII. században
Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok
Kolozsvár-városi számadáskönyvek történelmi adatai
Kolozsvár élete a múlt század első évtizedeiben (Przemisli dr. Lengyel Dániel önéletrajza) [Páztortúz 1943. 126–128.]
Nevezetesebb erdélyi sírköfeliratok

Az erdélyi fejedelmek napjai

2. Régészet és éremtan

Kéziratban levő művek

A kolozsvári házsongárdi temető sírkövei [A házsongárdi temető régi sírkövei. Sajtó alá rend. Balassa Iván, Herner János, Keserű Bálint. Bp. 1988.] I. rész XVI–XVII. század, II. rész 1701–1750-ig

Temetőkertek, cintermek, templomok sírkövei 1800-ig bezárólag [A kalotaszegi templomok, cintermek és temetők régi sírkövei. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2001. 47–76.]

I. rész: Kalotaszeg (Bánffyhyunad, Bikal, Egeres, Gyerővásárhely, Inaktelke, Daróc, Mákó, Türe, Vista, Szucság, Kajántó)

A gyalui temető XVII–XVIII. századbeli sírkövei [A kalotaszegi templomok, cintermek és temetők régi sírkövei. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2001. 16–46.]

A kenézliői lelet X. századbeli olasz érmei [Erdélyi Múzeum 1941. 30–35.]

A bodoki református templom egykori cintermének sírleletei

Mária Terézia korabeli forgalmi pénzek Erdélyben [Adattár I. 577–584.]

Erdélyi mértékegységek

A csornai lelet X. századbeli érmei [Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem és Régiséggyűjteményéből 1941. 146–152.]

A pilini honfoglalás kori sírlelet érmei

A neszmélyi honfoglalás kori sírlelet érmei

Gödöllőn talált X. századbeli angol érem

Nagyzsámon lelt IX századbeli nyugat-európai érmek

A Pest megyei Szentimre pusztán talált X. századbeli denarius

A Győr megyei Nyúl község határában előkerült észak-olaszországi érem

A szekszárdi sírleletek középkori érmei

A keceli honfoglalás kori sírok érmei

A Győr környéki sírlelet ezüst denariusa

A győri sírlelet nyugat-európai érmei

A győri népvándorlás kori temető X. századbeli érmei

A nagyvázsonyi sírok észak-olaszországi érmei

A bonyusztai és verebi honfoglalás kori sírok X. századbeli érmeinek felülvizsgálása

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

I. Mátyás denariusi

A bardóci paleolitikum

Honfoglalási sírok érmei, mint korhatározók

3. Néprajz

Kéziratban levő dolgozatok

A magyarvistai harangláb rovásos számjegyei

Gyalui Asztalos János

A népi, úgynevezett „gyertyás” díszítő minta

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

A kolozsvári református kollégium és a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményében őrzött kéziratok rovásírásos emlékek

Levéltári adatok erdélyi agyagművességünk történetéhez [Etnográfia 1961. 462–456, 604–609; 1962. 131–136.]

I. Bokályok

II. Fatemplomok és haranglábak

Levéltári adatok a festett asztalosmunkák történetéhez

Levéltári adatok a háromszéki viseletek történetéhez

4. Művészet és iparművészet

Kéziratban levő dolgozatok

A kolozsvári Középkapu

A kolozsvári Farkas utcai templom egykori harangjai

Adatok „Kolozsvár kövei”-hez. II. A kolozsmonostori kálvinista templom a XVII–XVIII. században [Kolozsvár történeti helyrajza. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 455–474.]

Az egeresi Bocskai-síremlék és széchi Seres János kőfaragómester [Bocskai Gábor egeresi síremléke és mestere. Kolozsvár, 1947.]

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

A kolozsvári ref. kollégium litográfiájában nyomtatott arcképek [A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 189–224.]

A Farkas utcai templom szószéke és elpusztult úrasztala

Műemlék jellegű egyházi épületek Erdélyben

5. Irodalomtörténet

Nyomtatásban meg nem jelent értekezések

Csere, Cserei, Cserei [ItK 1958. 419–430.]
 Gyöngyösi Kiséri András (1622)
 Kuruc Vay Ádám első feleségének halotti búcsúztatója (1696) [Adattár 177–181.]
 Báthory Gábor búcsúztatója (1613)
 Tréfás diák vers Szemci Jánosról (1614–15) [Sárospataki Református Lapok 1941. 147–148, 154–155.]
 Fiatal leány sírverse (XVIII. sz. eleje)
 Venter Sámuel búcsúztatója (1694) [Adatok régi magyar versekről. Irodalomtörténeti Közlemények 1962. 4. sz. 491–492.]
 Gyerőffi Györgyről írt ének töredéke (1657 után) [Adatok régi magyar versekről. Irodalomtörténeti Közlemények 1962. 4. sz. 482–484.]
 Benei György és Huszár Mihály ispotálmestereket dicsőítő vers (1694) [Adatok régi magyar versekről. ItK 1962. 4. sz. 488–490.]
 Találós mesék (XVII. sz. végéről) [Adatok régi magyar versekről. ItK 1962. 4. sz. 485–488.]
 Karácsonyi köszöntő (XVIII. sz. eleje)
 Hatodfél éves fiúcska sírverse (1642)
 Idősebb Szathmári Baka Péterné és fiacskája sírverse (1633) [Egyháztörténet 1944. 120–123.]
 Böllőni Siko János kolozsvári iskolamester (1628–1654) [Erdélyi Múzeum 1941. 132–136.]
 Szathmári Pap János (1658–1707) [Adattár I. 189–201.]
 Régi könyvekbe írt bejegyzések [Adatok régi magyar versekről. Irodalomtörténeti Közlemények 1962. 4. sz. 485, 493.]
 Laskai Csókás Péter (1588)
 Verses gyűjtemény a XVIII–XIX. században élt Herepeiek költői munkáiból
 Helyesbítések és pótlékok Tótfalusi Kis Miklós életrajzához [Erdélyi Múzeum 1941. 363–387. és Könyvészeti tanulmányok. Kolozsvár, 1942. Erdélyi Tudományos Füzetek 143. sz. 35–55.]
 Bod Péter jegyzőkönyvecskéje [ItK 1961. 64–68.]
 Gyulai Pál levele Pataki Ferenchez (Kolozsvárról, 1846. december 3.)
 Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok Magyar nyelvű verses emlékek Kolozsvár múltjából [Adattár I. 523–534.]
 Tallózások régi könyvek kéziratos feljegyzései között [A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 181–188.]
 Balassa Bálint által Rimai Jánosnak küldött könyv a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárában

6. Nyelvészeti
 Nyomtatásban meg nem jelent dolgozatok
 Adatok a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz
 Báthory Gábor búcsúztatójának közlésbeli hibái (Nyelvészeti alapon helyesbítve)
 Herdo [Erdélyi Múzeum 1941. 136–137.]
 Hancsér? [Erdélyi Múzeum 1941. 137–138.]

7. Neveléstörténeti
 Kéziratban levő dolgozatok
 Külföldi főiskolák XVII. századbeli erdélyi alumnus diákjai [Adattár I. 529–538.]
 Scholabeli állapotok Apáczai eljövetele előtt [Erdélyi Múzeum 1943. 345–370. és klny. Erdélyi Tudományos Füzetek 166. sz.]
 A dési iskola XVII–XVIII. századbeli igazgatói és tanítói [Erdélyi Múzeum 1941. 215–234. és klny. Erdélyi Tudományos Füzetek 130. sz.]
 A kolozsvári ref. kollégium XVII–XVIII. századbeli köztanítói és deáktisztviselői [A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 144–152.]
 Marcus Antonius Venetus, a nagyváradi kálvinista iskola professzora
 Bethlen Gábor Academicum Collegiumának professzorai
 Adatok a sárospataki iskola XVII századbeli történetéhez Lorántffy Zsuzsannának a kolozsvári ref. kollégium javára tett alapítványa
 Diákélet a múlt század elején

Feldolgozás állapotában levő dolgozatok
 Türi Jób kolozsvári kollégyista feljegyzései 1765–69-ből
 Adatok néhány iskolánk történetéhez (Kolozs, Retteg, Szék)
 Csanaki Máté orvos, a kolozsvári kálvinista schola igazgatója [Adattár I. 277–281.]

8. Egyháztörténet
 Kéziratban levő dolgozatok
 XVI–XVII. századbeli papok és mesterek a szatmári egyházmegyéből [Egyháztörténet 1943. 17–33.]
 A kolozsvári Farkas utcai templom felépítésének története (1638-tól 1647-ig) [A kolozsvári Farkas utcai templom történetéből (Az 1638–1647. évi építkezés, berendezés és felszerelés adattára) Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2002]
 Gönczi György halálának és Bánfihunyadi Benedek püspökké választásának időpontja
 A mákói templomkerítés felirata [Egyháztörténet 1943. 377–380.]
 Series pastorum ac rectorum reformatorum in Transilvania
 Viski János kolozsvári református lelkipásztor (1735)
 A kolozsvári református egyházközség XVII és XVIII. századbeli lelkipásztorainak és más egyházi szolgálóinak évenkénti összeállításban elkészített lajstroma
 Tatai A. K. János magyarvístai akadémikus pap (1754)
 A kolozsvári harmadik ref. papi állás megszervezése
 A kolozsvári orthodoxa ecclesia kántorai (Usque ad annum 1800)
 A Farkas utcai templom felszentelésének ideje [Adattár I. 563–578.]
 Kolozsvári református lelkipásztorok (Az óvári, Farkas utcai, hóstáti, szamosfalvi és spotálybeli papok)
 Szárazsi Ferenc özvegyének sírja
 Szentsimoni József gyalui, majd bánfihunyadi pap sírköve
 A kolozsvári ref. egyházközség XVII–XVIII. századbeli egyházfiai [A kolozsvári Farkas utcai református templom és kollégium történetéből. Szerk. Sas Péter. Kolozsvár, 2004. 109–113.]
 Transylvanus Tymbaules Continuatus Seu Grata Ac Benedicta Transylvanorum Quorundam Verbi Divini Ministrorum, Professorum, Ludí Magistrorum Ac Aliorum Ecclesiasticorum Evang. – Reformatorum Ex Epitaphiis Renovata Memoria. Quam Ex Cineribus Excitavit Johannes nagy de Magyarherépe Abnepos Serus Et Indignus Petri Bod De Felső-Tsernáton V. D. Ministri M. Igeniensis. Claudiopoli. Anno D. MCMXXV
 Bánfihunyad református papjai és mesterei [Adattár I. 350–356.]
 Gyalu református papjai és mesterei
 Papok, mesterek, diákok Háromszék 1635. évi lustra összeírásában
 Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok
 Filius Posthumus, Renovatus (Benkő József kéziratos munkájának átdolgozása)
 Megújított „Smyrnai Szent Polycarpus”

9. Címertan és családtörténet

Nyomtatásban meg nem jelent dolgozatok
 Családtörténeti adatok Kolozsvár város sáfárpolgárainak számadáskönyvéből
 Leszármazási táblázatok (Családfák, ősfák, több kötet)
 Erdélyi főnemes családokra vonatkozó családtörténeti adatok a XVII–XIX. századból (Bánffy, Bethlen, Gyerőffi, Inczédi, Kabos, Kemény, Mikola, Teleki, Vitéz)
 A kolozsvári református kollégium professzorainak és tipográfusainak család-leszármazási és rokonsági táblázatai a vonatkozó irodalommal együtt
 Néhány kolozsvári kispolgár család leszármazása és vérésgatyajafiai (Kilin, Kolozsvári, Szathmári)
 Mindkét sárospataki Pataki család adattára és leszármazási táblázatai
 Néhány kolozsvári jobb polgárcsalád leszármazása és vérésgatyajafiai (széchi Seres, nagybacsoni Incze, deáki Filep, radnóthfai Nagy, késmárki Mauchsch)

Adatok a kolozsvári ref. egyházközség anyakönyveiből
A kolozsvári ref. egyházközség XVII–XVIII. századbeli hang-
angoztatási jegyzőkönyvei (Ferenczi Sándorral együtt)
Adatok a magyarherepei Herepei-Nagy család történeté-
hez

Egynéhány családtörténeti feljegyzés

A XVIII–XIX. századbeli Kolozsvár polgári sírkövei
Herepei Jánosné Méhes Zsuzsanna (1780–1809) élete

A kihalt Csepregi-Turkovich család

Fejérvári Benedek deák (1664) kolozsvári főbíró és családja
Ifj. Pataki István kolozsvári főbíró

A nagyszebeni régi temetők nemesi címerei

Kolozsvár városa 1838. évi homagiális eskükönyvének
viaszpecsétjei

Harasztosi Serestély és nagybaconi Baló családok nemesle-
vele

A Komárom megyei Borbély család nemeslevele 1696-ból
Daróczi András kolozsvári ref. kántor nemeslevele 1655-
ből

A komjátszegi Szentkirályi család tordai ága

Adatok régi színészeink életrajzához [A kolozsvári szín-
ház és színészet történetéből. Közéleti Sas Péter. Kolozs-
vár, 2005. 94–124.]

A kolozsvári református egyházközség anyakönyveinek
főnemes családokra vonatkozó adatai 1787–1809. évekből

Gyulai Pál családja Kolozsvárt

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

Erdélyi nemesek 1771. évi összeírása

Halotti beszédek családtörténeti adatai

10. Könyvészet és könyvnyomtatás

Kéziratban levő munkák

Névmutató Szalárdi János Siralmas magyar krónikájához

Névmutató Cserei Mihály Históriajához

Névmutató Inczédi Pál naplójához

Névmutató Egy késmárki nemes naplójához

Névmutató Szakál Ferenc naplójához

Névmutató Vízaknai Briccius György naplójához

Névmutató Segesvári Bálint krónikájához

Névmutató Bánffy György naplójához

Névmutató Kálnoki István naplójához

Névmutató Toldalagi Mihály emlékiratához

Névmutatók a kolozsvári ref. egyházközség régi jegyző- és
számadáskönyveihez

Herepeiek irodalmi munkássága a XVIII–XIX. században

Leges Typographorum Collegii Albensis

Regula. Nyomdászemlék a XVIII század utolsó harmadá-
ból [Könyvészeti tanulmányok. Kolozsvár, 1942. Erdélyi
Tudományos Füzetek 143. sz. 43–45.]

Külföldi iskolák magyar hallgatói névsorának irodalma

Újabb adatok a Régi Magyar Könyvtárhoz. Aprónyomtat-
ványok [Erdélyi Múzeum 1943. 8–16. és Könyvészeti ta-
nulmányok. Kolozsvár, 1942. Erdélyi Tudományos Füze-
tek 143. sz. 56–63.]

Az 1696. évi nagyszombati kiadású Corpus Juris Hungari-
ci változásai [Erdélyi Múzeum 1943. 8–16. és Könyvészeti
tanulmányok. Kolozsvár, 1942. Erdélyi Tudományos Fü-
zetek 130. sz. 56–63.]

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

Köz- és magánkönyvtárak Hungaricum anyaga

A kolozsvári ref. kollégium nagykönyvtárának XVII–
XVIII. századbeli katalógusaiban előforduló régi magyar
könyvek

A kolozsvári ref. kollégium nyomdájának története

A kolozsvári ref. kollégium nyomdájában készült kárták
(eulógiumok) [Adattár I. 215–224.]

11. Honismeret, természetjárás, természettudomány

Kéziratban levő dolgozatok

Turkuly Mihály levele és változatai

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum feladatai
[Pásztortűz 1941. 370–376.]

A kolozsvári „Fakalán”

Az 1940. november 10-i földrendés

Feldolgozás és adatgyűjtés állapotában levő dolgozatok

Tájleírások és természeti jelenségek régebbi kéziratokban
Lengyel Dániel önéletrajzában honismertető részletei

12. Jelentések stb.

Feldolgozás állapotában levő jelentések

Az Erdélyi Kárpát Egyesület Néprajzi Múzeumának kila-
koltatása Mátyás király születési házából

13. Egyéb dolgozatok

Nyomtatásban meg nem jelent dolgozatok

Üdvözlő szavak Móricz Zsigmondhoz (Felolvasatott Mó-
ricz Zsigmond 1941. június 5-i előadóján)

Megvalósításra váró dolgozatok

A fejedelemségi Erdély tatárpusztításai

Az Oltmenti középkori települései

Az Oltmenti őskori festett agyagművészete

Őskori telepeken előforduló feltört folyami kavicsok

Székelyföldi emlékek irodalma

A háromszéki róm. kat., ref. és unit. egyházközségek mű-
emlék jellegű egyházi épületei, valamint oltári és úrasztali
régiszerelési tárgyai

A székely kopjafák

A székelyföldi faragók rovásjegyei

Levéltári adatok a székely udvarházak életének történeté-
hez

Levéltári adatok a közszékelyek lakóházáról és mindenna-
pi életéről

A háromszéki népviselet tárgyi leírása (Vidékenként cso-
portosítva)

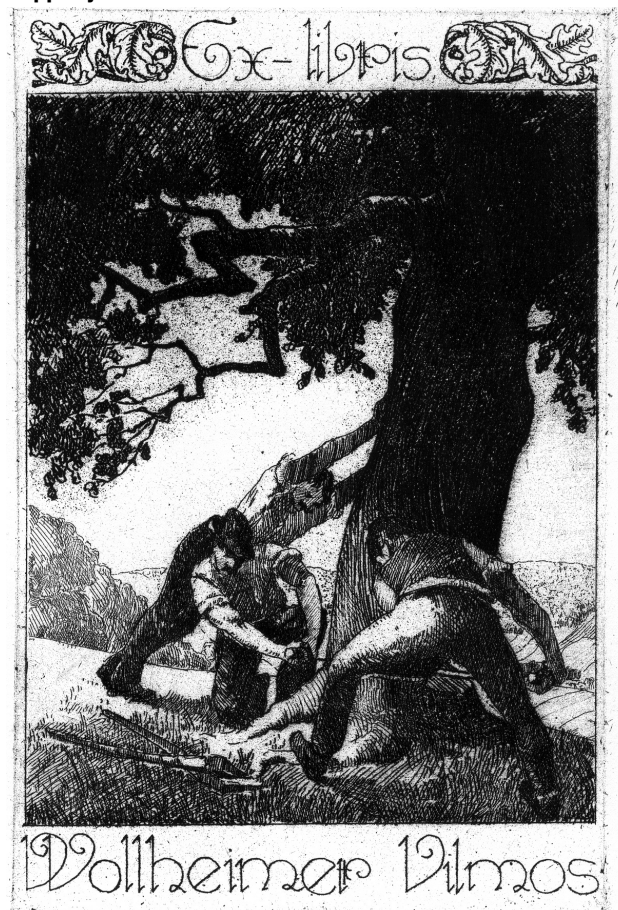
Egy székely kisközség egész lakosságának származástör-
ténete (Családfa-táblázatokkal együtt)

Székely nagyjaink lexikona (Sűrített tartalommal)

Adattár a székelyföldi iskoláztatás történetéhez

A Székelyföld teljes könyvészete

Papp Lajos rézkarca

Egymásért vagyunk, avagy Őrangyalkák a Támasz klubban

Találkozás a szeretet jegyében

Egymásért vagyunk – csak néha elfeledkezünk erről. Pedig mennyire szeretjük, ha mások éreztetik velünk azt, hogy értünk vannak.

Más. Ennek a szónak is mennyi árnyalata van. Mert más az, aki más nyelvet beszél, és más az, aki más adottságokkal születik. Mondjuk: fogyatékkal. Testivel és/vagy szellemivel. Sokszor a közelállónak is nehéz elfogadni őket, hát még elfogadtatni. Pedig, ha azt akarjuk éreztetni, hogy egyMásért vagyunk, akkor talán itt kellene kezdeni: elfogadni embertársainkat olyanoknak, amilyenek. És tenni értük valamit. Ilyenkor, a szeretet ünnepén, és egész évben, egész életen át. Hogy érezzük – és ők is érezhessék – hogy egymásért vagyunk.

Az Őrangyal programot Hargita Megye Tanácsa kezdeményezte, célja, hogy kapcsolatteremtési lehetőségeket teremtsen ép és sajátos nevelési igényű rendelkező gyerekek, fiatalok között. Amikor Csedő Zsófiától, a Hargita Megyei Ifjúsági Igazgatóság vezetőjétől tudomást szereztem a programról, tudtam és éreztem, hogy sok közös pontja van és lesz a Balatonfüredről indult Itt a kezem, nem disznóláb! programmal, amelybe a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár 2006 januárjában kapcsolódott be – ezért is vállaltuk a társszervező szerepet. „Az Őrangyal program arról szól, hogy emberek ajándékozzák meg egymást idejükkel, adottságaikkal – áll a program részletes leírásában – és erről szól a 'disznólábas' is. „Megnyílik egy ajtó, amely elég széles mozgássérültnek, sérült személynek és egészséges személynek, ahol egymásért lehetünk korlátok nélkül.” A program indító rendezvényeire Csíkszeredában (december 19-én) és Gyergyószentmiklóson (december 18-án) került sor.

Gyergyószentmiklóson a Támasz klubos gyerekek a Fogarassy Mihály IV. osztályos tanulóival találkoztak. Nem először, hiszen a tavaly januárban elindított Itt a kezem, nem disznóláb! program keretében a könyvtárban szerveztünk közös foglalkozásozótat számukra, ahol hat ép és hat fogyatékos gyerekek ismerkedett, dolgozott együtt, és melyet júniusban rendkívüli táborozás zárt a balatonfüredi 'disznólábasokkal'. A decemberi találkozó annyiban különbözött az előzőektől, hogy az egész osztály részt vehetett, és eljöhettek az Esély Alapítványhoz járó fogyatékkal élő gyerekek is. A találkozón a mese körül forgott minden, a szeretet jegyében pedig ajándékokat készíthettek egymásnak a friss barátok.

A találkozás felejthetetlen élményt jelentett számomra, de a gyerekek számára is. Még akkor is, ha az elfogadás nehéz, hiszen – amint egyik résztvevő azt meg is jegyezte: „Valahogy nem kívánczok vis-sza, pedig akarok nekik segíteni, de kicsit csúnyák”. Az elfogadás mégis valahol elkezdődött. S talán ez az igazi Karácsonyi ajándék.

Befejezéseképpen álljon itt néhány vélemény a résztvevők részéről: „Nekünk kellett segíteni a fogyatékkal élőknek, mert ők nem nagyon tudtak egyedül boldogulni, de néhányan közülük egész ügyesek

voltak.” „Elég jól tudtunk értekezni velük, na meg raj-zolni.” „Azért, mert ők mások, sok más egyebet meg tudnak csinálni. Van egy Imre nevezetű gyerek, na-gyon szépen tud tervezni.” „A legjobban az a titokza-tosság tetszett, amikor az üdvözlőlapokat kiosztották. Én Molnár Robikától kaptam az üdvözlőlapot. Először elhamarkodottan azt gondoltam, hogy milyen kár, hogy egy fogyatékostól kaptam ezt az üdvözlőlapot. Amikor jobban meggondoltam, megbántam hogy így döntöttem. Kár, hogy az én képeslapom nem egy fo-gyatékkal élő kezébe került.” „Szerintem ez a foglal-kozás hasznos volt, mert barátokra is szert lehetett keríteni.” „Jó volt, mert megismertük őket.” „Össze-sít-ve az egészet, nagyon jól szórakoztunk.” „Ha legkö-zelebb lesz, én biztos, hogy megyek.”

Véleményeiket elmondták: Bajkó Réka, Kopacz Anikó, Tamás Katalin, Hompoth-Gergely Huba, Za-kariás Zalán.

Az Őrangyal programról megjelent cikkek jegy-zéke: Gyergyói Kis Újság, 2006. december 21–27. (Őrangyalkák); Új Kelet, 2006. december 14–20. (Őrangyal – Egymásért vagyunk); Új Kelet, 2006. de-cember 28–2007. január 3. (Rajtolt az Őrangyal prog-ram); ReMeK-e-hírlevél (Romániai magyar könyvtá-rok elektronikus hírlevele), 1/2007.

BÁKAI MAGDOLNA

A bihari turizmus története

A bihari turistákat elsősorban a Bihari havasok vonzották. De a hegység legelső megismerői és kutatói a tudomány emberei voltak. Az első értekezést **Nedeczky** írta 1774-ben német nyelven, amelyet Tárnaki Mihály tanár fordított magyar nyelvre, 1814-ben. Később, a 19. században, egymás után jelentek meg értekezések különböző barlangokról, az akkori idők kutatóinak tollából, ami azt is jelzi, hogy megkezdődött ennek a területnek gyalogszerrel való bejárása. Így már úgy is tekinthetünk rájuk, mint a Bihari havasok első turistáira, még akkor is, ha tudományos célt követtek. Nedeczky után többnyire osztrákok és szebeni szászok járták a hegyeket, kiknek értekezéseik német nyelven jelentek meg: **Bielz**, **Hauer** 1852-ben, **Miller** 1856-ban, **Szatmári** 1861-ben, **Themák** 1872-ben, **Orthmaier** 1873-ban.

Az akkori idők legjelentősebb kutatója **Adolf Schmiedl**, a budai királyi József politechnikum földrajz, turisztika, történelem professzora volt. 1858 és 1861 között a Bihar expedition keretében járta be a havasokat és írta meg *Das Bihargebierge* című könyvét, amely 1863-ban jelent meg. József főhercegnek ajánlotta, aki anyagilag támogatta munkáját. Térkép hiányában helyi lakosok, pásztorok vezették, így leírásai néha pontatlanok.

Koch Antal az oncsászhai csontbarlangot írta le, ahol 1886-ban **Primics György** végezte az első ásásokat és a barlangi medve ép csontvázát találta meg. Az Igric-barlangban **Petényi Salamon**, **Kovács János**, **Kovács Gyula** és gróf **Korniss** bukkantak ősszállat-csontokra 1850-ben. **K. Nagy Sándor**, aki később az Erdélyi Kárpát Egyesület választmányi tagja lett, 1883 és 1888 között három kötetben írja meg az első magyar nyelvű bihari útikalauzt, *Biharország* címen.

1888-ban megalakult a **Bihari Kárpát Egyesület (BKE)**. Az alakuló gyűlés pontos dátumát nem ismerjük, csupán az 1889. július 27-i közgyűlésről van adatunk. Az egyesület *Belényes és vidéke* címen turistakalauz megjelentetését határozta el, melyet **Hegyesi Márton** és **Sípos Orbán** szerkesztett.

1890-ben a Magyar Orvosok és Természet Vizsgálók Váradon tartották vándorgyűlésüket, melynek megrendezését a Bihari Kárpát Egyesületre bízták, mely alkalommal egy újabb turistakalauzt jelentettek meg, *Élesd és vidéke* címen, ugyancsak Hegyesi Márton szerkesztésében. A benne lévő térképet Posner Lajos térképintézete készítette, az illusztrációhoz felhasznált 26 kép eredetijét Paur Géza festő és a nagyváradi Fekete fényképész készítette.

1891. május 11-én Kolozsváron megalakult az **Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE)**.

A **Turisták Lapja** 1892. május-júniusi számából tudjuk, hogy a Bihari Kárpát Egyesület május 1-jén tartotta évi közgyűlését báró **Déry József** elnökletével. **Sípos Orbán** alelnök évi jelentésében sokoldalú tevékenységről számolt be.

A **Turisták Lapja** 1892. júliusi száma arról számol be, hogy a Bihari Kárpát Egyesület vezetősége hajlik arra, hogy beolvadjon a **Magyar Turista Egyesület**-be, mely nagyobb támogatást biztosítana a bihari turizmus fejlesztésére. A Magyar Turista Egyesülettel

együtt 1892. augusztus 13-ra közös kirándulást tervezett, melynek végén közös közgyűlésen kimondták volna az egyesülést. De az országos kolerajárvány miatt ez elmaradt. Ezután megerősödött az az új irányzat, hogy a BKE szövetkezzen az EKE-vel, melyet indokoltta tett a közelség, a közös munkaterület.

De az egyesülésben uralkodó nézeteltérések eredményeként ez a csatlakozás is elmaradt. Ezután az egyesület be is szünteti tevékenységét. Erről ír 1896-ban a **Nagyvárad**, mely cikket az *Erdély* 8. száma is átvette, s melyben a következők állnak: „Évekkel ezelőtt Biharországban alakult egy turista egyesület Bihari Kárpátok Egyesülete néven, mely az alakulása utáni pár évben rendezett nagyszerű kirándulásokat, de azóta – éveken keresztül – létezésének legkisebb jelét sem adja.”

A BKE nyomtalanul eltűnt. De a tudományos feltáró munka folytatódik tovább. A Magyar Földtani Intézetben **Bíró Lajos** egyszerre négy barlang felfedezéséről ír a Szegyesel völgyében és ezeket a turisták már látogatják. Ezután indul meg **Czárán Gyula** hatalmas feltáró munkája, kit munkásságáért az EKE tiszteletbeli tagjává választott. Tevékenységéről külön könyvet lehetne írni. Nemcsak a bihari tájakkal foglalkozott, hanem kiterjesztette munkásságát a Királyerdőtől a Tordai-hasadékig, a Sebes-Köröstől a Fehér-Körösig. Számos barlang, közöttük a révi Zichy-barlang feltárásánál is közreműködött. A Bihari havasok eddig ismeretlen területeit is bekapcsolta a turista forgalomba, mindenütt kiépítve, járhatóvá téve a turista utakat. Ma is részben ezeken járunk. **Papp Lajos** a *Bihar-hegység meghódítása* című munkájában írja: „Sajnos épp ez volt Czárán tragédiája, hogy útjain bevonult a civilizáció, mely vandál módra pusztította el a nemzeti rezervációra méltó területet”.

A bihari turizmus tragédiája az, hogy nem volt egy egyesület, amely birtokba vegye és megvédje ezeket a megvalósításokat. E hiányt próbálta pótolni az **1905. március 5-én** megalakult **Révi EKE Osztály**, melynek elnöke ifj. gróf **Zichy Ödön**, ügyvezető elnöke **Veress István** református lelkész, barlanggondnok **Handl Károly** lett. Az EKE kérésére Zichy Ödön egy turistavendéglőt építtetett az egyesület számára, a barlang mellett, melyet 1905. augusztus 27-én avattak fel. A révi barlangot az ő tiszteletére nevezték el Zichy-barlangnak. A révi osztály még 1906-ban megépíttette a hidat a Sebes-Körösön, melynek túloldalán a következő évben vasúti megálló létesítettek, ahol 200 személyt befogadó várócsarnok épült. Az 1909 évi közgyűlés jelentése szerint Zichy Ödön felépíttette a turista vendéglő mellé az emeletes, 14 szobás Lujza lakot. Sajnos az EKE révi osztályának tevékenysége csak a révi szorosra és barlangra terjedt ki, a bihari turizmus továbbra is halott maradt.

1918. január 27-én, **Hoffmann Gyula** királyi erdőfelügyelő javaslatára, megalakult a **Magyar Turista Egyesület Bihari Osztálya**. A Turisták Lapja 1918. évi május havi számában közölt erről cikket. A MTE február 8-án tartott választmányi ülésén határozat született a Bihari hegységben elvégzendő munkálatokról: a Vlegyászház menedékház építéséről, melyre

a költségeket a budapesti **Alba sí-club** biztosítja. Biharfüred hozzáférhetővé lett a Jádvolgy – Jádremete – Polyán közti iparvasút megépítésével, majd tovább turista ösvény kiépítésével Biharfüredig. Február 11-én tartották a bihari osztály első választmányi ülését, amely felhatalmazta az elnökséget a Bihar-kapu és a Fekete-Körös eredeténél szükséges munkálatok elvégzésére, valamint költségeinek kitalására. E nekilendülést derékba törte az 1918-as öszirózsás forradalom, majd a román megszállás.

A háború után, a megrekedt turista sport, Aradon kezdett újraéledni, az 1920-as években. **Mátyás Vilmos**, fiatal természetjáró társaival, előbb Arad környékén mintaszerű jelzéseket és útjelző táblákat helyezett el. De igazi szerelme Bihar volt. Megalakította Aradon az Erdélyi Kárpát Egyesület Czárán Osztályát.

Papp Lajos, nagyvárad, sportcikkeket árusító üzletember 1929 októberében lehetőséget talált arra, hogy a **Nagyvárad Sport Egylet** (NSE) keretében létező, de nem működő turista osztályt életre keltse. Papp Lajos az NSE turista osztálya égisze alatt kiadta az első turista folyóiratot **Biharország** címen, melynek első száma 1929 novemberében jelent meg. A bevezető cikket Forró Lajos írta, megmutatva mindenkinél, hogy a szabad természet mindenkinek nyitva van, és hogy Biharország szépségei jobban megérdemlik a megbecsülést, minden békére és szeretetre vágyó lélek ott keressen testi és lelki felfrissülést. Németh Gyula kanonok Czárán életrajzáról, Papp Lajos Béla váráról írt cikket, Moks Kálmán kalauzt készített a mezíadi cseppkőbarlangról. Borovszky Samu szerkesztésében cikksorozat indult Biharvármegye történelem címmel.

1930. június 8-án emléktáblát helyeztek el a mezíadi barlang bejáratí falán:

A BIHARI HEGYEK NAGY SZERELMESÉNEK / CZÁRÁN GYULÁNAK / EMLÉKÉT ÖRÖKITETÉK MEG ITT / 1930. JÚNIUS 8-ÁN / A NAGYVÁRAD SPORT EGYLET TURISTÁI

A *Biharország*, mint a turisták és természetbarátok lapja, továbbra is a turista osztály kiadványaként jelent meg, de a kevés előfizető és az igényes kivitel veszteséggé tette a lapot, ezért 1930-ban a 3. és 4. szám összevonása után megszűnik.

Balogh Ernő egyetemi tanár vezetésével **Fey János**, **Kalla Gyula**, **Moks Imre**, **Péchy József** tagok tíz napig tartó munkával felmérték és feltérképezték a mézgedi Czárán-cseppkőbarlangot. A május 24-25-én tartott mézgedi bál alkalmával megünnepelték az NSE 25 éves fennállását.

1932 februárjában az **NSE**, **NAC** és az **Ardos Friegyes** kezdeményezte **Touring Club** turista szakosztályok vezetői elhatározták, hogy önálló turista egyesülettől alakulnak, **Bihar Turista Club** (BTC) néven. Elnöke **Lőrincz Sándor**, titkára **Papp Lajos** lett. Az egyesület rövid idő alatt 400 taggal rendelkezett. Hozzáfoglalt régi álmuk megvalósításához, a biharfüredi turistaház felépítéséhez. A görög katolikus püspökség évi 20 lej örökbérletért rendelkezésükre bocsátotta a szükséges területet, kő- és faanyagot. 1932. július 10-én rakták le az alapköveket. Szeptemberre újra kiadták a **Biharországot**, mint a BTC lapját, melyet a klub tagjai ingyen kaptak meg. 1933. július 2-án 500 turista jelenlétében **Ferenőiu Valer** görög katolikus püspök felszentelte a turistaházat, melynek három helységében 28 férőhely volt.

A cenzúra a **Biharországot** veszedelmesnek nyilvánította, az elnevezést pedig irredenta ízűnek. Így a lapot átkeresztelték **Turista Életre**. Megtiltották a magyar helységnevek használatát. Azt állították, hogy a lapot külföldről irányítják és pénzelik. 1933 után minden kirándulást a térparancsnoksággal kellett engedélyeztetni. Később az engedélyeket a minisztériumtól kellett kérni.

A BTC egy turista vándorgyűlést kezdeményezett Biharfüreden, melyre meghívta Erdély összes működő turista egyesületét vagy csoportját. Célja egy néma megegyezés kialakítása volt, hogy a sújtó intézkedésekkel szemben egységesen tudjanak lépni. Az elképzelés a következő volt: közös irányítás egyetlen jól szerkesztett turista folyóiraton keresztül, amelyet mindannyiuk hivatalos lapjának tekintenének; kedvezmények a tulajdonukban levő turistaházakban a néma szövetség tagjai részére; turista útjelzések és egyéb munkák elvégzése hivatalosan az EKE neve alatt, aki a jóváhagyást megkaphatja.

Az EKE túlságosan meg volt már félemlítve ahhoz, hogy egy ilyen kezdeményezésben részt vegyen. Az EKÉ-t kilakoltatják a Mátyás király szülőházában működő székházából, múzeumát elkobozzák. A néma szövetségre irányuló kísérletből annyi maradt, hogy a **Turista Élet** lett az egyesületek lapja, így ez közölte a tíz egyesület híreit, túraprogramjait.

1935. augusztus 4-én a BTC turista találkozót szervezett a Dregán völgyében, amelyen 700 turista vett részt Erdély minden részéből. Részt vett Kolozsvárról a **Mured**, a **Touring Club**, az **Aurora**, a **KKSSE**, a **Kolping**, a **Gyopár** és a **Tenis Club**, Váradról a szervező **BTC**, a **Sasok**, a **Vasas**, a **Kolping** turistái. Ebben az időben a BTC-nek több mint ötszáz tagja volt. Szalontán önálló osztályuk működött, Aradon és Telegden pedig csoportjuk.

A BTC rendkívül aktív tevékenységet fejtett ki. Emléktáblát helyeztek el a mézgedi Czárán barlang bejáratánál, kiadták a **Biharfüred és környéke** című, több mint száz oldalas turista kalauzt, **Mátyás Vilmos** leírásaival és térképeivel. Könyvük megjelent román és magyar nyelven. A román nyelvű kiadás jogát megvásárolta a görög katolikus püspökség.

Az egyesület kebelében megindult ellenségeskedési folyamat felbomlásához vezetett. Papp Lajos 1936. november 4-én azonnali hatállyal kiutasították az országból. A lapot megszüntették. A *Turista Élet* utolsó száma 1936 júniusában jelent meg és 1937. június 16-án betiltották a Bihar Turista Clubot. **Mátyás Vilmos** a következőket írta a *Turista Életben*: „Mialatt napról-napra gyengülünk, és ezer külső teher nehezedik ránk, mi magunk, erdélyi turisták marcangoljuk egymást, kis és nagy klikkek alakulnak, régi munkásokat félre állítanak, még többen maguk is félreállnak, sok áldozat árán felépített turista intézményeket pártirigységből megülni készülnek.

A **Sasok Turista Egyesület**, amely átvészelt ezeket a nehéz idöket, 1930 tavaszán a Nagyvárad Sport Egylet turista szakosztályának keretében kezdte működését. Az a tény, hogy mind többen csatlakoztak hozzájuk, egyre többen vettek részt kirándulásaikon, szükségszerűnek látszott az önálló egyesülettől való válásuk. Így 1935. november 10-én közgyűlést hívtak össze, amely kimondta a **Sasok Turista Egyesületének** megalakulását, megtartva a régi nevet. Megválasztották az új elnökséget: elnök **Erdé-**

Iyi Ferenc ny. posta főtiszt; társelnökök **Szabó Lajos** református lelkész, **Buta Ioan** tanár, **Béres Károly** nyomdatulajdonos és **Øaudan Florian** ügyvéd. Főtitkár **Both Zoltán** tisztviselő. A felbomlásban lévő Bihari Turista Club turistáinak tömeges jelentkezése a Sasoknál új helyzetet teremtett. Több kirándulóautót indítottak, megkezdtek a többnapos kirándulások szervezését. Előadásokat, teaesteket, turista bálakat szerveztek. Magukra vállalták a BTC-nél felbomlásban lévő turista kultúra ébrentartását, összetartását. A bécsi döntés utáni területi változások elszakították az egyesület tagjait a Bihari hegységtől. Lassan véget vetnek a turista tevékenységüknek.

Meg kell említeni, hogy Váradon működött még a **Kolping Turista szakosztály**, a **C. S. Ferar (Vasas) Turista Szakosztálya**.

Az ezután működő turista egyesületek szorosabban kapcsolódtak a román turista szervezetekhez, ezért kell mondani néhány szót a román turizmusról is.

1925. június 10-iki közgyűlésén hozták létre a **Turing Clubul Românii** (TCR) létrehozását. A TRC 1926. április 2-án hivatalosan is megalakult. Célul tűzte ki osztályok létesítését az egész ország területén: 1927. július 1-jén megalakult a TCR **Secția Munții Apuseni**, amely első tevékenységként birtokba vett és működésbe helyezett két menedékházat: a Măguri 1346 m, és a Valea Devii menedékházat 1010 m magasságban.

Borza Alexandru kolozsvári egyetemi tanár botanikus kertet létesített Biharfüreden. Feldolgozta a Szkerisorai jégbarlang falának növényvilágát. **Pop Emil** tanár a Csodavár növényvilágát írta le. Mindkét neves tudós munkájáról tanulmány jelent meg az egyetemi közlönyben.

Az 1933 májusában kiadott testnevelési és turistatörvény rendelkezése alapján 1934. március 22-én az ország több turista egyesületének képviselője gyűlést tartott a Közoktatási Minisztérium kebelében működő Nemzeti Nevelési Tanács helyiségében, a Román Turista Szövetség – **Federația Societății de Turism din România** – megalakítása érdekében. Hangsúlyozták, hogy a szövetség hivatva lesz tömöríteni a turista egyesületeket és egységes irányt szabni azok munkájának. Neagu Boerescu felolvasott egy alapszabály tervezetet, amelyet tanulmányozás végett megküldenek az ország minden turista egyesületének. Beszédében rámutatott arra, hogy e szövetségbe kizárólag csak az altruista alapon működő egyesületek léphetnek be, míg az üzleti alapon működő utazási irodáknak külön kell szervezkedniük egy turista hivatal keretén belül.

1936. március 21-én megalakult az **Oficiul Național de Turism**, az Országos Turista Hivatal, mint önálló szervezet. Célkitűzése az ország turista fejlődésének előmozdítása, az idegenforgalom megszervezése. A továbbiakban az OTH meghatározója volt a turizmus alakulásának.

A turizmus alakulásáról az 1940–1945 közötti időszakban kevés adatot találtunk. Főleg a Magyar Turista Egyesület Turisták Lapja című folyóiratából ismerhetjük meg részben az akkori szerveződések. A turisták a **Bihar Egylet** keretében működtek, amely a Magyar Turista Egyesület Nagyváradai Osztálya volt. 1941-ben a Magyar Turista Egyesület emléktáblát helyezett el a sólyomkövári rom falán. A

Váradon feléledő cserkész mozgalomról tudunk még valamit.

A turizmus 1944 és 1989 között

Ennek az időszaknak meghatározott személyisége **Somogyi Sándor** volt. Kitűnő szervezőképességével össze tudta fogni a legaktívabb turistákat. Mivel az akkoriban újraszervezett Országos Turista Hivatal vezetője lett, ezen keresztül a kirándulások szervezése mellett, hangsúlyt tudott fektetni a szervezett környezetvédelmi nevelésre, a turista utak rendbetételére, kiépítésére, túravezetők képzésére.

A munka két irányba indult:

1. rendszeres szervezése kirándulásoknak, ahol minden résztvevő viseli a saját részvételi költségeit,
2. kirándulások szervezése az ifjúság számára, amely az OTH pénzbeli hozzájárulásával, elérhető legyen a természetszerető ifjúság számára,
3. felmérni a legszükségesebb tennivalókat a császári ösvények és útjelzések helyreállítására,
4. önkénteseket szervezni, – az ifjúság mozgósításával – akik nyári szabadságukat hajlandók erre a munkára feláldozni.

1949-ben mikor az OTH megszűnt és feladatait átvette a Szakszervezetek Országos Tanácsának Turista Osztálya, a nagyváradiakat már felkészülve találták a legújabb intézkedések. 1949-ben a Nagyvárad Turista Hivatal rendelkezett menedékházzal Biharfüreden és a révi cseppkőbarlang mellett. Rövidesen átvették a Gruia-Dumi menedékházat, majd hosszú huzavona után átvették a biharfüredi emeletes postai házat, amelyet nem használtak és lakatlan volt.

Mivel a turistaházak csak szerényebb igényű turisztikai célokat szolgáltak, szükségessé vált azok férőhelyeinek bővítése. Így a turistaházak különszobát közös hálótermékké alakították,

1952-ig felújítottak 366 km útjelzést, ösvényeket építettek a Galbinába, a Csodavárban és a Szamos-bazárban, hidakat, létrákat és fogódzókat építettek, valamint kilátó erkélyeket, hármat a Galbinába, hármat a Csodavárba és egyet a Szamos-bazárba. Járhatóvá tették teljes hosszában a révi cseppkőbarlangot. Elmondhatjuk, hogy a Császár Gyula által feltárt természeti szépségek eredeti formájukban álltak a turisták rendelkezésére.

A kirándulások elképzelhetetlen méreteket öltöttek. 5–600 személyes különvonatokat szerveztek a hétvégeken Révre, Biharfüredre, a Jád völgyébe és környékére, Kolozsvárra stb. és ezekben a különvonatos kirándulásokban elsők voltak az országban.

A Nagyvárad Turista Hivatalnak mindössze négy alkalmazottja volt ebben az időben és ez szükségessé tette a jól felkészült önkéntesek állandó közreműködését. Hiszen csak egy-egy különvonatos kirándulás vezetésére legtöbb esetben tíznél is több túravezetőre volt szükség. Az önkéntesek támogatására nem csak a túravezetésben volt szükség, hanem a nyári szezonban az útjelzések állandó karbantartásában.

A turisták büszkesége volt az évenként egy-két alkalommal megrendezett kiállítások. A Turista Hivatal helyiségében bemutatták a turisták által gyűjtött gazdag közzettani, állattani és növénytani anyagot. Minden önkéntes tag kötelességének tartotta, hogy ezt a gyűjtést gazdagítsa. Ma is látható a Megyei Múzeumban a barlangi medve csontváza és más általuk begyűjtött leletek. Önkéntesek foglal-

koztak barlangkutatással, felméréseket végeztek és elkészítették a révi, a tízfalusi, a fericsei cseppkőbarlang térképét. A Turista Hivatalnak saját fotólaboratóriuma volt, amely rendelkezésére állt fotósainak.

Óriási hangsúlyt fektettek a természetvédelemre. Csupán néhány példát sorolok fel: 1951-ben az Erdészeti Minisztérium Biharfüred védő zónáját 100 hektárban állapította meg, kérésükre a védőövezetet kiterjesztették 1100 hektárra. 1952-ben kérték a Bihar megyei karsztvidék védelmében, hogy minden szakadékvölgy területében 500 méter távolságnyra meg kell tiltani minden nemű erdészeti tevékenységet, úgymint erdőirtás, kitermelési utak létesítése, vagy építése. Erre a kérésre is pozitív választ kaptak. A jóváhagyás megnevezi a révi szakadékvölgyet, a Meleg-Szamos forrásvidéket, a Csodavárat és a Galbina forrást és az egész Galbina völgyet.

Ugyan csak 1952-ben Somogyi Sándor letett a Megyei Múzeum vezetőségének egy javaslatot, Nemzeti Park létesítésére a Bihar-hegység karsztközpontjában. Ez a javaslat pontos meghatározással leírta a határpontokat. A javasolt terület 13 000 hektár volt. Ezt a javaslatot a Megyei Múzeum kiegészítette a történelmi értékek védettségének felsorolásával, valamint a hegység növény- és állatvilágának védetté nyilvánítandó listájával.

1958. augusztusában Somogyi Sándort menesztették a turista hivataltól. Ettől kezdve, egészen a hetvenes évekig pangás állt be.

1970 után **Kotlacsik Irén** megalapította a nyomdaklub turista körét, Bajusz I. igazgató segítségével. Elhatározták, hogy egy évre szóló előadás-sorozatot szerveznek a klubtagok részére, kéthetenként. A Népi Egyetem keretében a legjobb előadókat hívták meg, mint: **Marcian Bleahu, Xántusz János, Emilian Cristea, Josif Viehmann, Cristian Lascu**, de a helybeliek is értékes diavetítéseket mutattak be: Nagy Ferenc, Caraiş Liviu, Somogyi Sándor, Popper Imre, Masznyik Géza, Marossy Anna, Cherecheş Livia. A klubtagokon kívül mind többen jöttek ezekre az előadásokra, melyek fő célja az ország szépségeinek ismertetése, oktatása és természetvédelemre való nevelés volt.

1973–74-ben tartott előadásokon kiderült, hogy a jövőben is igényt tartanak egy további turista jellegű oktatásra, és így született meg a három évre szóló Túravezetői kurzus, ugyancsak a Népi Egyetem keretében, amely Marossy Anna muzeológus irányításával működött.

Sajnálatos módon a 80-as évek végén kettévált a nyomdaklub turista köre, az egyik Somogyi Sándor vezetése alatt a hegyi mentők, a Salvamont keretében szervezett túrákat, a másik csoport maradt tovább Kotlacsik Irén vezetése alatt, a klub keretében, kb. 1989-ig, **Tempo Klub** néven. Ezután a Salvamont-csoport felbomlott, sokan visszajöttek, de mind nehezebben jött össze egy-egy csoport, mert sokan elmentek végleg (főleg a fiatalság), vagy anyagi célokkal szervezett kirándulásokra álltak át.

Mellettük ugyancsak szép eredményeket értek el a **COOTEX** turistái Steier László és Klein Zoltán vezetésével, az **Olajgyár**, Faragó vezetésével, a **Kémia**, Pásztai Ottó és Orbán Miklós vezetésével, a **Plasztika**, Vass Jenő és Hompót Zoltán vezetésével. De folytathatjuk a sort a kisipari szövetkezetek, az ICO – Electrica, valamint a tanügy szakosztályaival is. Ide sorolhatjuk még a 4-es számú (ma Eminescu) és

a 3-as számú (ma Ady) gimnáziumok diákjait, tanárait (Stark Szilágyi Erzsébet, László Mária, Tárnoki György, Sípos Gábor, Jurcsák Tibor, Emödi János, Marossy Anna, Váczi Ilona, Petzold Günther).

Hasonlóképpen fejlődés mutatkozott a turistaházak létesítésében is: Biharfüred, Mézged, Les, Aranyosfő, Szkerisóra, Garda, Dregán-völgy, Vigyázó s Pádis is. Alaposan beépült a Boga-völgye, Aranyos völgye. Diáktáborokat szerveztek Solyomköváron, Fekete-erdőn, az Aleu völgyében, a Béla-várnál, Réz-bányán.

A látszólag paradicsomi fejlődésnek azonban az 1960-as évek vége felé gyökeresen vége szakadt, mert életbe lépett egy sereg szigorító intézkedés. Elvették az üzemektől az üdülőiket, megtiltották a teherautók igénybevételét személyszállítás céljából, főleg az OTH hatáskörébe utalták a bel- és külföldi kirándulások szervezését. Ezzel a tömegturizmus erősen visszaesett, hiszen jelentősen növekedtek a részvételi költségek, szállás, élelem költségei.

Időközben a turista mozgalom háromfelé ágazott el, illetve alakultak meg a feltételek azok működésére.

Megalakultak az **alpinista szakosztályok**, amelyek komoly előképzés után engedték fokozatos nehézségű falakra a versenyzőket. Főleg a Révi szorosban gyakoroltak rendszeresen, majd eljutottak a Bucsecsbe, a Fogarasba, a Királykőhöz, s a Békás szorosba is.

Tájfutás. Főleg az Ady Gimnázium diákjai, valamint a Kémia ifjú mérnökei vettek részt lelkesen az induláskor. Ebből nőtt ki az évtizedek folyamán az a komoly tevékenység, amely biztosította a folyamatoságot.

A barlangászok köre. A nagy elődök munkáját folytatva végigjárták és feltérképezték az összes fellelhető barlangot Biharban. Ugyanakkor igen nagyszámú új barlangot tártak fel, a kolozsvári speológussokkal közösen: Szelek barlangja, Pojarul Polişei stb. Barlangász szakosztályt működtet a CSAO, a CRISIS, a CRISTAL, a SPEO–Z, köztük a tenkei barlangászok. Ezzel párhuzamosan még az 1970-es években megalakult a **hegyi mentők** csapata, akiknek sajnos elég gyakran kellett segítséget nyújtaniuk a bajba jutott, túl vakmerő, vagy fegyelmezetlen turistáknak.

A turizmus 1989 után

1990 novemberében **Tövissi József** értesített, hogy Kolozsváron megalakult a Kárpát Turista Egyesület, melynek célja a száz éve alakult EKE hagyományainak folytatása. 1991. május 11–12. között Gyergyószárhegyen tartották meg, a nagy múltú Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) centenáriumát és egyben újjáalakulási ünnepségét. Hazatérve a centenáriumi újraalakulásról, 1991. május 24-én 65 alapító taggal megalakítottuk az EKE Bihar Megyei Osztályát. Az alapító tagok legnagyobb része régi turistából állott, akik közül sokan a még egyedüli turista egyesület, a **Tempo Klub** tagjai voltak. Megválasztották az elnökséget: elnök: **Dukrét Géza**, alelnök: **Méder Árpád**, ifjúsági alelnök: **Makai Zoltán**. A választások után, a jelenlevők egyhangúlag megszavazták, hogy a Bihar Megyei EKE a kolozsvári törvényesen bejegyzett Erdélyi Kárpát Egyesület fiókjaként működjen.

A létszám gyorsan nőtt. Egy éven belül elérte a kétszáz, 1993-ban meghaladta a háromszáz, 1994-ben elértük a négyszáz főt. 1995-től csökken a lét-

szám: október 10-én **292** fizető, több mint ötven nem fizető és nyolc tiszteletbeli tagunk volt. 1996. december 10-én **262** tag maradt. Ezután újra emelkedik a létszám 1998. január 31-én **312** tagunk volt, amelyből 127 diák, 17 egyetemista, 92 dolgozó, 73 nyugdíjas, 3 munkanélküli. Május 22-én már **341** tag a létszám, de sokan nem fizetik a tagsági díjat. 1999. január 30-án **280** tagunk volt, de még többen nem fizetik a tagsági díjat. 2001. januárjában **166** tag, 2002. januárjában **150** tag, 2003. januárjában **169**, 2004. januárjában **158** tag, 2005. januárjában **169** tag volt: 24 diák, 47 dolgozó és 98 nyugdíjas. A létszám stabilizálódott.

1991-ben 13 kirándulást szerveztünk, melyen 398 személy vett részt. **1992**-ben 16 kirándulást szerveztünk, melyen 763 személy vett részt. 1992. április 25-én tartották Kolozsváron az Erdélyi Kárpát Egyesület **országos tanácskozását**. Következett az Alapszabályzat megtárgyalása, majd az **EKE országos választmányának** megválasztása: tiszteletbeli elnök: **Tövissi József**, ny. egyetemi tanár; ügyvezető elnök: **Marosiné Incze Mária**, Kolozsvár; alelnökök: **Dukrét Géza**, tanár, Nagyvárad (a partiumi területen), **Kristó András**, tanár, Csíkszereda (Erdély északi részén); **Dukrét Lajos**, építőmérnök, Sepsiszentgyörgy (Erdély déli része); titkár: **Farkas Magda**, Kolozsvár; 1992. augusztus 4–8. között megszerveztük a Bihari Osztály **első honismereti táborát** Várasfenesen.

1993-ban 15 kirándulást szerveztünk, beleszámítva a két tábor is, amelyen 839 személy vett részt.

1993. május 19-én a református és katolikus püspökök egyse alatt megalakítottuk az EKE mellett az **Emlékhely Bizottságot**, melynek feladata emlékhelyek felkutatása, létesítése, azok gondozása, műemlékvédelem, honismereti nevelés.

1993. július 31-én újraalakult az **EKE Révi Osztálya**, 16 alapító taggal, elnöknek **Juhász Viktor** földrajztanárt, alelnöknek **Boross Attila** református tiszteletest választották meg.

1993. augusztus 5–8. között a Bihari Osztály szervezte meg az EKE **Országos Vándortáborát Réven**. A rendezvényen 172-en vettek részt Erdély minden részéből. A negyedik napon emléktáblát avattunk a Zichy-barlang feltárásának 90. évfordulója alkalmából: **IN COMEMORAREA ANIVERSĂRII / A 90 DE ANI DE LA DESCOPERIREA / PEȘTERII ȘI AMINTIRII LUI: / KARL HANDL / CZÁRÁN GYULA / VERES ISTVÁN / EMLÉKÉRE A BARLANG FELTÁRÁ- / SÁNAK 90-İK ÉVFORDULÓJA ALKAL- / MÁVAL ÁLLÍTOTTA – SOCIETATEA / CARPATINĂ ARDELEANĂ – ERDÉLYI / KÁRPÁT EGYESÜLT – 8 AUG 1993.**

1993. augusztus 23–29. között megszerveztük II. Honismereti táborunkat Solyomkővár mellett. A tábor fő célja e jelentős műemlékünk körüli takarítás, állagmegőrzés volt. A 43 táborozó diák tevékenyen bekapcsolódott e munkálatokba.

1993. szeptember 5-én, közösen Tempfli József megyéspüspökkel emléktáblát avattunk Szentjóbbon, ahol négy évszázadon át őrizték Szent István királyunk jobbát. 1993. október 29-én Tökés László és Tempfli József püspökök jelenlétében összeült az Emlékhely Bizottság. Megkapta végleges nevét: Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság. Tevékenysége felöleli az egész Partiumot és Bánságot, Máramarostól Krassó-Szörényig. A Bizottság célkitűzései: történelmi örökségünkhöz tartozó összes műemlékeink, népi építészeti emlékeink és emlékhelye-

ink felkutatása, feltárása és ismertetése, azok ápolása, az aktív műemlékvédelem elősegítése; helytörténeti feltáró munka; partiumi művelődéstörténelem összeállítása; a fiatalság honismereti nevelése.

Kijelöltük a partiumi megyék elnökeit, kiosztottuk a kérdőíveket, elindítottuk a feltáró munkát.

1994-ben 23 kirándulást szerveztünk, melyen 998 személy vett részt, ebből 426 diák. Június 26-án emléktáblát avattunk a révi református temetőben **Márton Gabriella**, Ady Endre első váradai szerelme tiszteletére. Július 9-én emléktáblát avattunk **Bíró József** művészettörténész és festőművész tiszteletére a Lorántffy Zsuzsanna református gimnázium, a hajdani zsidó leánygimnázium falán. Augusztus 8–14. között szerveztük meg III. Honismereti táborunkat Solyomkővár mellett. A tábor célkitűzése a várban levő kápolnáról állagának megőrzése volt. A táborozáson 40 váradai, 22 élesdi, 4 kolozsvári és 1 szatmári, összesen 67 személy vett részt. Augusztus 22–28. között egy Székely körutat szerveztünk, melyet összekapcsoltunk az országos vándortáborral. Az ötödik nap, 26-án Sepsibükszádon nyitották meg a III. országos vándortábor. Titkos szavazással megválasztották az EKE új Országos Vezető Tanácsát. Országos elnök: **Dukrét Géza** – Nagyvárad; alelnökök: **Máthé Gyula** – Kolozsvár, **Kovács Attila** – Brassó; országos titkár: **Behabecz Magda** – Kolozsvár. 1994. december 4-én emléktáblát avattunk Érsemjénben **Fráter Lóránd**, a nótáskapitány emlékére.

1995-ben 56 kirándulást szerveztünk, melyen 1170 személy vett részt. Május 7–14. között részt vettünk a Varadinum Ünnepek megszervezésében. Május 7-én az általunk kihirdetük a Szent László pályázatunk eredményét, Szent László halálának 900 éves évfordulójára a vártemplomban emléktáblát készítettünk és avattunk. Július 10–16. között szerveztük meg IV. Honismereti táborunkat, Érábrányban, melynek fő célkitűzése a román kori templomrom takarítása olt. Ezen részt vett 49 fiatal és 8 felnőtt. November 18–19. – I. Partiumi Honismereti Konferencia – Nagyvárad. A konferencia témája nagyon változatos, sokszínű volt: helytörténet, műemlékvédelem, néprajz, tájleírás. Öröndetes, hogy a konferenciát nagy érdeklődés kísérte, amelyen 65-en vettek részt, Arad, Bihar, Kolozs, Máramaros, Szatmár, Szilágy és Temes megyék képviselőiben. Elhangzott 21 előadás.

1996-ban: 39 kirándulást szerveztünk, amelyen 676 személy vett részt, amelyből 251 ifjú, gyalog megtettünk 579 km-t, biciklivel 156 km-t. Július 22–29. között szerveztük meg közösen az IKE-vel, az V. Honismereti tábor Várasfenesen, 110 résztvevővel. Október 11–13. között tartottuk a II. Partiumi Honismereti Konferenciát, közösen a Kriza János Néprajzi Társasággal, Bihardiőszegen és Székelyhídon. A konferencia fő témája: Honismereti és néprajzi kutatások a Partiumban.

1997-ben: 42 kirándulást szerveztünk, 678 személlyel, amelyből 255 ifjú, több mint 700 km-t tettünk meg gyalog. Április 28-án, a Varadinum-ünnepek keretében könyvbemutatót szerveztünk: Dukrét Géza, Péter I. Zoltán: Nagyvárad – városismertető. Majd május 3-án a Szóban élő történelem című pályázatunk díjkiosztó ülészaka volt, amelyre 28 dolgozat érkezett. Július 28. és augusztus 3. között a mi osztályunk szervezte meg a VI. Országos Vándortábor a Vertop-hágón. A szervezésben besegített

a kolozsvári osztály is. Augusztus 11–17. – VI. Honismereti tábor Árpádon. A táborozáson részt vett huszonöt 12–23 éves fiatal és tizenegy felnőtt. Délelőttönként 9 és 13 óra között a Beöthy-kastély dendrológiai parkját takarítottuk meg. Augusztus 21–25 között szerveztük meg a Geo 97-et, a Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozóját, Csíkszeredában. Több kiránduláson vettünk részt. Aradon emléktáblát avattunk Lóczy Lajos földrajztudós tiszteletére, amelyet Nagyváradon csináltattunk: Lóczy Lajos / (1849–1920) / geológus, geográfus, utazó emlékére, / aki Aradon töltötte ifjú éveit. / Magyarhoni Földtani Társulat / Magyar Földrajzi Társaság / Erdélyi Kárpát Egyesület / Lóczy Lajos Munkacsoport

1997. szeptember 26–28. között Biharon szerveztük meg a III. Partiumi Honismereti Konferenciát. 29 előadás hangzott el, amelyeknek fő témája temetőink voltak. Elindítottuk új könyvsorozatunkat, Partiumi Füzetek címen.

1998-ban: 71 kirándulást szerveztünk, amelyből 17 munkatúra, ezeken részt vett 964 személy, melyből 361 ifjú. Megtettünk gyalog 933 km-t. Áprilistól októberig 17 munkatúrán 24 személy, 756 munkóránban kitakarította és újrakezelt a révi és váronköllyosi turista-ösvényeket. Augusztus 11–17. között szerveztük meg a VII. Honismereti Táborát Valkó várának kitakarítására, melyen részt vett hatvan fiatal. Október 9–11. között szerveztük meg a **IV. Partiumi Honismereti Konferenciát** a Szilágy megyei Sarmaságon. Elhangzott 26 előadás, amelynek zöme a 48-as forradalommal foglalkozott.

1999-ben: 51 kirándulást szerveztünk, melyből 13 síző és téli túra, 12 munkatúra, 2 biciklitúra. Részt vett 894 személy, amelyből 226 ifjú, gyalog megtettünk 555, biciklivel 180 km-t. Augusztus 9–16. között szerveztük meg a VIII. Honismereti Táborát, Ottományban. Negyven fiatalal kitakarítottuk a dendrológiai parkot. Szeptember 3–5. – V. Partiumi Honismereti Konferencia – Felsőbánya. Fő téma volt: várak, kastélyok, udvarházak, összesen több mint hetven résztvevővel. Elhangzott 22 előadás. Október 5-én Horber Pál gyógyszerész, EKE-tag vezetésével megalakult a László Kálmán Gombász Egyesület nagyváradi fiókja.

2000-ben 50 kirándulást szerveztünk, amelyből egy sítúra és 14 munkatúra. Részt vett 683 személy, a gyalog megtett távolság 789, autóbusszal 5745 és vonattal 3208 km. Július 20–27. között Ersemjénben szerveztük meg a IX. Honismereti Táborát. A tábor feladata a központban levő dendrológiai park kitakarítása, rendbetétele. Részt vett 25 diák és 10 felnőtt. Szeptember 1–3 között Belényesen szerveztük meg a VI. Partiumi Honismereti Konferenciát. Elhangzott több mint 25 előadás, amelyből megismerkedtünk a Fekete-Körös-völgyi magyarság településeivel, azok történelmével. Október 8-án Székelyhídon részt vettünk a turulmadaras millenniumi emlékmű újraavatásán, amelyen Dukrét Géza díszoklevelet osztott ki azoknak, akik hozzájárultak az emlékmű megőrzéséhez és újraavatásához.

2001-ben 35 kirándulást szerveztünk, ebből: 23 gyalogos, 3 autóbusszos, 9 munkatúra. Részt vett 450 személy, megtettünk gyalog 650 km-t, autóbusszal 2564 km-t, vonattal 2160 km-t.

Július 22-én emléktáblát avattunk Csokalyon Fényes Elek tiszteletére, a református templom külső falán, a bejárat mellett: FÉNYES ELEK / STATISZ-

TIKUS, FÖLDRAJZTUDÓS / 1807 CSOKALY – 1876 ÚJPEST / HALÁLÁNAK 125. ÉVFORDULÓJÁN ÁLLÍTOTTA / A PARTIUMI MŰEMLÉKVÉDŐ ÉS EMLÉKHELY- / BIZOTTSÁG, AZ ÉRMELLÉKI EGYHÁZMEGYE / SZÉKELYHÍD KÖZSÉG TANÁCSA / CSOKALY KÖZÖSSÉGE. Augusztus 9–16. között szerveztük meg a X. Honismereti táborunkat, Réven. A sátoztáborban ötvenen vettek részt, 36 fiatal és 14 felnőtt. Megtakarítottuk és rendbetettünk több emlékmű környékét, javítottuk a Révi-szoros turistaútjait, karbantartó munkálatokat végeztünk. Szeptember 7-9 között Kaplonyban szerveztük meg a VII. Partiumi Honismereti Konferenciát. November 4-én Érmihályfalván, közösen a helyi polgármesteri hivatallal, millenniumi kopjafát avattunk.

2002-ben 30 kirándulást szerveztünk, ebből 22 gyalogos, 5 autóbusszos, 3 munkatúra. Részt vett 554 személy, megtettünk gyalog 426 km-t, autóbusszal 2874 km-t, vonattal 1044 km-t

Szeptember 6–8 között Aradon szerveztük meg a VIII. Partiumi Honismereti Konferenciát, egy egynapos kirándulással egybekötve. Szeptember 21-én szerveztük meg Székelyhídon a nagysikerű turulmadaras emlékműves települések találkozóját, melyen bemutatott gyűjteményes kötetünket Turulmadaras emlékműveink címen, mely másfél éves felmérés program eredménye. Október 6-án Gálospetriben emléktáblát, emlékszobát avattunk Sass Kálmán tiszteletére, valamint érmelléki tájházat. A sikeres rendezvényre külön autóbusszal mentünk.

2003-ban összesen 55 kirándulást szerveztünk, melyből 36 gyalogos, 10 honismereti, 3 munkatúra, 6 biciklitúra volt. A kirándulásokon részt vett 877 személy, megtettünk gyalog 793, autóbusszal 7141, vonattal 871 km-t. Május 10-én tartottuk a Jubileumi Rákóczi Évek megnyitó ünnepségét Nagyváradon, amelyet mi szerveztünk meg. Augusztus 9–10. között jubileumi ünnepséget szerveztünk Réven, a Zichy-barlang felfedezésének százéves évfordulója alkalmából. Augusztus 15–22. között szerveztük meg az EKE XI. Honismereti Táborát, Gálospetriben. A sátoztáborban 57-en vettek részt, 45 diák és 12 felnőtt. Kitakarították a hajdan a Fráter-kúriához (ma orvosi rendelő) tartozó dendrológiai parkot, a milicenténáriumi emlékmű környékét a templomkertben, a régi temető egyes sírjait és nevezetes kápolnáit. Szeptember 5–7. között Hegyközkovácsiban szerveztük meg a IX. Partiumi Honismereti Konferenciát.

2004-ben: 40 kirándulást szerveztünk, ebből gyalogos 28, honismereti 7, munkatúra 2, biciklitúra 3 volt. A részt vett 950 személy, megtettünk gyalog 873, autóbusszal 8209, vonattal 1342, biciklivel 507 km-t. Március 27–29. között kirándulást szerveztünk a szlovákiai Borsiba, II. Rákóczi Ferenc szülőhelyére egy busszal. Az emlékünnepeken Dukrét Géza beszédet tartott A Rákóczi-szabadságharc a Partiumban címen. Április 3-án ismertettük Borbély Gábor, Dukrét Géza, Péter I. Zoltán, Szilágyi Erzsébet: Bihar megye útikönyve című kötetét. Augusztus 12–18. között szerveztük meg a XII. Honismereti Táborát Élesden, előkészítve a terepet egy világháborús emlékmű felállításához. Szeptember 10–12. között szerveztük meg a X. Partiumi Honismereti Konferenciát Sárközújlakon. Elhangzott 26 előadás. Szeptember 19-én részt vettünk Bocskai Istvánné Hagymássy Katalin szobrának leleplezésén, Mezötelegden. Délután tudományos ülésszakot szerveztünk a református

templomban Bocskai István életéről, a nagy fejedelem tevékenységéről. Október 16-án mi szerveztük meg a Rákóczi–Bocskai–Balassi jubileumi emlékünnepeket, melyen jeles magyarországi előadók is tartottak előadásokat.

2005-ben 44 kirándulást szerveztünk, ebből 28 gyalogos, 1 felderítőtúra, 2 barlangi túra, 6 honismereti, 5 történelmi, 1 gombatúra, 1 munkatúra. A résztvevők száma és a megtett távolságok: 1067 személy, gyalog 909, autóbusszal 11086, vonattal 1429 km. Február 17-én Érmelléki pincék címen fotókiállítást nyitottunk meg Budapesten a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal kiállítótermében Sófalvi István fotóművész képeiből. Április 10-én emlékházat avattunk Kazinczy Ferenc és Fráter Lóránd tiszteletére Érsemjénben, majd együttműködési szerződést írtunk alá a Hajdúság–Partium Értékmentő Egyesülettel. Június 12-én emléktáblát avattunk Érköbölkúton ifj. Gyalóky Lajos tiszteletére. Augusztus 12–18. között szerveztük meg a XIII. Honismereti Tábor Szentjaboron. A táborban közel negyvenen vettek részt. Az apátsági épületek mögötti elvadult növényzetet, valóságos dzsungelt kellett eltakarítani, ahol egy sétányt akarnak kiépíteni, amely elhalad az éppen most folyó régészeti ásatások mellett. Ez által

hozzájárultunk e műemlékünk állagának megőrzéséhez, mivel az épületet és az alól kilátszó várfalat már erősen veszélyeztette a vad növényzet. A készülő sétány pedig segíti a faluturizmust. Augusztus 27-én Réven ünnepi megemlékezést tartottunk a Zichy-barlang felavatásának századik évfordulója alkalmából. Szeptember 9–11 között Zombolyán szerveztük meg a XII. Partiumi Honismereti Konferenciát, amelyen nyolcvan vettek részt. Két nap alatt 26 előadás hangzott el. November 13-án emléktáblát avattunk Zsibón, II. Rákóczi Ferenc tiszteletére, a zsibói csata emlékére.

2006. januárjában 173 taggal rendelkezünk, melyből 24 diák, 40 dolgozó, 109 nyugdíjas.

Április 23-án emléktáblát avattunk Érmihályfalván, Zelk Zoltán költő tiszteletére. Május 27-én megünnepeltük az EKE Bihari osztályának 15 éves évfordulóját. Június 10-én emlékünnepeket szerveztünk Bartók Béla tiszteletére szülővárosában, Nagyszentmiklóson.

DUKRÉT GÉZA

SZÁZ ÉVE JELENT MEG A NYUGAT

A Nyugat indulása

Amikor a száz évvel ezelőtt megjelent Nyugatról esik szó a kortárs irodalmi diskurzusban, egyszerre gondolunk a folyóiratra, mint irodalmi intézményre és arra a szellemi mozgalomra, amely az 1908 és 1941 között megjelent irodalmi fórum körül kialakult, és amely a mai napig érezteti hatását a magyar irodalmi tudatban. Mindkettő alakító komponense annak az irodalmi kultusznak, amely a 20. század első évtizedét követően folyamatosan jelen van a magyar művelődéstörténetben a megújulás és a szellemi progresszió szimbólumaként nyilvántartott folyóirattal kapcsolatban.

A Nyugat első száma 1907. dec. 28-án jelent meg (és nem 1908. jan. 1-jén, ahogyan azt többen is állítják). A bemutatkozás akkor észrevétlen maradt a sajtó és a közönség számára egyaránt (még a Budapesti Napló sem említi, amelynek Ady Endre volt a főszerkesztője). Elégé meglepő fordulat ez, ha figyelembe vesszük, hogy a századelőn az irodalmi erjedés már évekkel korábban elkezdődött, és az első évtized végére kialakultak a főbb szellemi arcvonalak.

A Nyugat alapító szerkesztői közül Osvát Ernő, Fenyő Miksa, és rajtuk kívül mások is, felhívást tettek közzé már 1901-ben a leendő előfizetőkhez, ugyanis új folyóiratot jelentettek be, „melynek szerzői számára idegen mindenféle érdek, kivéve a szép, illetve a társadalmi igazságosság iránti érdeklődés”. Kevés jelentkező hiányában lemondtak lapindítási

tervükről. Ekkor már volt néhány fóruma az új szellemi törekvéseknek: például az 1890-ben induló Hét és az 1900-ban alapított Huszadik Század. Mellettük hamarosan további folyóiratok is megjelentek: Magyar Génusz (1902), A Műhely (1902), Figyelő (1905), Szerda (1906). Munkatársaik közül kerülnek ki majd a Nyugat szerzői.

1907. dec. 12-én Ignó, Osvát Ernő és Fenyő Miksa a budapesti városházához folyamodott, hogy időben engedélyeztessék a Nyugat megjelenését, eredetileg karácsonyra tervezték, pontosabban dec. 20-ára. Ekkorra a folyóiratnak már neve is volt, és kéthavonta megjelenő, művészettel, társadalmi és gazdasági ügyekkel foglalkozó lapként jegyeztették be. Végül különböző okok miatt december 28-án került piacra, és benne a szépirodalom volt túlsúlyban.

Főszerkesztősége idején Móróc Zsigmond elismerően nyilatkozott az alapító elődök munkájáról: Ignó, Osvát Ernő és Fenyő Miksa találkozása szerencsés esemény volt. Szerencsés, mert ízlésük harmonizált, műveltségük hasonló volt, társadalmi hátterük, környezetük, iskolázottságuk, képzettségük nagy részben homogén volt. Az alapító főszerkesztők tevékenysége nyomán a Nyugat megtalálta azt a hangot, mely megfelelt a lakosság anyagilag viszonylag jól álló rétege esztétikai szükségleteinek. Ez volt az a korabeli folyóirat, amely vonzotta és kimerítette a pénzügyi támogatás forrásait az írástudó polgárság körében. Legfőbb támogatója a Weiss

Manfréd csepeli gyárának társtulajdonosa, Chorin Ferenc, másik mecénása Hatvani Lajos báró, cukorgyárak és egyéb jövedelmező vállalkozások tulajdonosa, prózaíró, maga is munkatársa a folyóiratnak. A pénzügyi sikerek 1910-ben könyvsorozat (Nyugat Könyvtár) és saját kiadó (Nyugat Könyvkiadó Vállalat, később Nyugat Irodalmi és Nyomdai RT.) alapítását tették lehetővé.

A Nyugat-jelenség leginkább szellemi mozgalomként ismert a magyar művelődéstörténetben. Megjelenésének legnagyobb század eleji tétje egy új szellemi Magyarország kialakítása, a polgári kultúra megteremtése és felzárkóztatása Európa nyugati feléhez. Száz év távlatából visszatekintve az irodalomtörténet három olyan területet nevesít, amelyen a folyóirat érvényesítette szándékait: 1. Progresszív gondolkodás és szemlélet kialakítása a művészetben, a társadalomban, a politikában. 2. Megismerteti olvasóit a demokráciával és a polgári szabadságjogokkal kapcsolatos fogalmakkal, elméletekkel. 3. Felvállalja Ady radikalizmusát, és kiáll mellette a támadások idején is. A Nyugat nem szűnt meg a haladás ügyét szolgálni semmilyen körülmények között, ennek a kitarásnak a szellemi hozadékát Ady is méltányolja: „Magyarország még mindig feudális, buta és kolduzszegény provincia, a művészetben és az irodalomban gyönyörűen polgárok lettünk.”

A Nyugat és munkatársainak irodalomtörténeti szerepét igazolják végül azok a magyar irodalomtudományban meghonosodott jelzős fogalmak is, amelyek egyaránt hordoznak világnézeti, esztétikai és poétikai tartalmakat: nyugatos író, nyugatos stílus, nyugatos forma, Nyugat-nemzedék stb. Hasonlóakra gondolhatott annak idején Schöppflin Aladár, a folyóirat ismert kritikusa is: „A Nyugat-írók nem tekintették munkájukat versek, novellák és könyvek pusztá sorozatának, hanem inkább egy mozgalomnak, mely a magyar irodalmat páratlan ösvényekre vezeti.”

A Nyugat szatmári munkatársai

Mielőtt érdemben tárgyalnánk az alcímben megnevezett témakört, fontos tisztázni a centrum és a periféria viszonyát a korabeli magyar szellemi életben, ugyanis ez a viszony meghatározó jellegű a folyóirat történetében és a szatmári származású munkatársak életében, ill. szépirói pályafutásában.

A Nyugat megjelenésének idejére teljesedik ki Magyarországon a városiasodásnak az 1867-i kiegyezést követő progresszív folyamata. Budapest világvárosi affinitásaival néhány évtized alatt gazdasági, politikai és kulturális központtá válik. Bár a vidéki centrumok (Nagyvárad, Temesvár, Szeged stb.) szerepe sem elhanyagolható, mégis Budapest lesz a szimbóluma a modernségnek és a fejlődésnek (Közép-Európában hasonló szerepe tölt be Prága és Bécs is). Modernizációjának gyors üteme és felzárkóztatása az európai fejlődéshez hamarosan szembesíti a vidéki Magyarországgal, amely tovább viaskodik az elmaradottsággal és a provincializmussal. A szellemi életben is kétféle kánon kerül szembe egymással: az egyik a nemzeti konzervatív, a másik pedig a modernség kánonja. A nemzeti oldal úgy próbál védekezni az egyszerre kozmopolitának és liberálisnak tartott nyugati modernség ellen, hogy bezárkózik a hagyományba, foggal-körömmel ragaszkodik a sajátosan magyar kultúrához. A Nyugat a modernség

kánonjának, ezzel együtt a liberális gondolkodásnak lesz az intézménye, már indulásakor az új, nyugati értékek programját vázolja föl Ignótus a Kelet népe c. esszéjében.

A folyóirat egyszerre tág és nyitott szellemi horizontja vonzza a fővárosi és a vidéki munkatársakat, a modern magyar irodalom potenciális megeremlítőit. Így kerül a szatmári régióból a fővárosba és lesz a Nyugat munkatársa Ady Endre, Ambrus Zoltán, Jászai Oszkár, Kabos Ede, Kaffka Margit, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Németh László, Szép Ernő, Tersánszky Józsi Jenő és Zelk Zoltán. Ezzel a névsorral tágan értelmezzük a szatmári régiót, és a történelmi Szatmár vármegyében gondolkodva ide soroljuk a jelenlegi országhatár nyugati és keleti térségeit, valamint Nagybányát és környékét. A Nyugat szatmári munkatársai műveiken keresztül beírják szülőföldjüket a magyar irodalomba, először nyújtanak átfogó és árnyalt képet erről a régióról a szélesebb olvasó közönségnek. Ady Endre, Szép Ernő, Zelk Zoltán költészete, Kaffka Margit, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Tersánszky Józsi Jenő prózája Szilveszter János és Károli Gáspár után több mint három évszázaddal újra a szépirodalom kifejező eszközévé tette az észak-keleti nyelvváltozatot, megmutatta a szatmári nyelv szépségeit és a nyelvet beszélő emberek gondolkodását. Életművük a tágabb szülőföld vonzásában teljesedik ki, tökéletesen egyesítve a hagyományt és a modernséget, nem véletlenek tehát a tradicionális elemek Ady költészetében vagy Krúdy prózájában, de Ambrus Zoltán, Kaffka Margit és Móricz Zsigmond regényeinek impresszionizmusa vagy naturalizmusa is a szatmári emberek hol melankolikus, hol tragikus, hol pedig flegmatikus vagy impulzív természetében gyökerezik. Az a fajta szülőföld ez, amely egyszer lehúz a mélybe, másszor pedig fölemel a vágyak régiójába, ahogy azt Ady is átélte a Föl, földobott kö című versében. A társadalmi viszonyokkal, az egzisztenciájukkal, a saját sorsukkal is szembeforduló akaratos szatmári emberekre nemcsak az egyes irodalmi alkotásokban ismerhetünk rá, hanem magukban a felsorolt szerzőknek a jellemében is azonosítani tudunk hasonló vonásokat. Erről és ennek következményeiről így ír a nagykarolyi születésű Kaffka Margit: „Az előttem járt okoknak és nehéz, véres csatájú bonyodalmaknak nemcsak a Színek és évek regény témáját köszönöm, melyért szülővármegyém – megizente – kegyetlenül csúffá tesz, ha megbántott földjére merem a lábam tenni, hanem bensőmnek folytonos és küszködő ketettségét főképpen, ez igen kétféle örökség tusáját, nagyon analizáló, tudatos voltommal minden léptemben nyomról-nyomra kísérek. Kissé azt is mondhatnám: ez a csata karakterem, megváltozásaim, történeim története.”

A Nyugat szerkesztőinek közömbösségeként (vagy tájékozatlanságaként?) tartja számon az erdélyi magyar irodalomtörténet a folyóirat viszonyulását Dsida Jenőhöz, aki a Nyugat második nemzedékének volt kortársa, és maga is nyugatos manírban verselt. Az erdélyi régióból leginkább a Helikon köréhez tartozó szerzők (Kuncz Aladár, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Tompa László) nevével találkozunk a folyóiratban. Babits Mihály megítélése szerint a transzszilvanizmus nem tekinthető esztétikai fogalomnak, irodalmi értéket teremtő minőségnek, emiatt az erdélyiséget egyszerűen irodalomszociológ-

giai kérdésnek tartja, és regionalizmusként kezeli. Dsida Jenő valójában nem volt elkötelezettje sem az irodalmi regionalizmusnak, sem pedig a transzszilvanizmusnak, tudatosan távol tartotta magát tőlük, költői világát egyetemes esztétikai és erkölcsi értékekből építi fel. Késői elégtételnek is tekinthetjük azt a nekrológot, amellyel Szerb Antal a Nyugatban búcsúztatja a korán meghalt szatmári költőt: „Költeményeiben mint hűséges és kitűnő tanítvány sorakozott a Babits–Kosztolányi vonal mögé. A szép és gazdag rím, a játékos hullámvásár anapestus, a választékos ügyes kifejezés, a könnyeden legyőzött önként vál-

alt nehézség költője volt. Tökéletes mestere a verselésnek, olyan kitűnő technikus, mint amilyen kevés akad ideát. De éppoly kevésbé volt hideg virtuóz, mint mesterei.” Rövid, ám tömör értékelésében Szerb Antal a későbbi Dsida-filológia lényegi jegyeire ismerhetünk rá. Ezzel együtt is Dsida életművének teljes recepciója manapság (halála után hetven évvel) van kiteljesedőben, annak idején éppen a Nyugat tehetette volna érte a legtöbbet.

VÉGH BALÁZS BÉLA

A 85 éves Lôrincz László köszöntése

A trianoni békeszerződéssel kisebbségi sorsba került magyarság – így Erdély magyarsága is – nehezen ismerte fel új helyzetét, az ebből fakadó feladatait és a rendelkezésre álló lehetőségeket. A passzivitás taktikájával szakítani kellett, mert sorsuk az aláírással és a ratifikálással eldőlt. Ha eddig érthető módon nem akarták elkötelezni magukat a kialakulóban lévő Nagy-Románia mellett, a kérdés véglegesnek látszó politikai és diplomáciai lezárását követően más utat kellett választaniuk.

A jelszó, az építésre, a munkára, a cselekvésre való sarkalás megjelölte az elérendő célt is: az erdélyi magyarság helyben, szülőföldjén való maradását, önfeladás nélküli, a társadalom minden területén megnyilvánuló beilleszkedését. Ahogyan később Kós és a népi radikálisok megfogalmazták: „harcolni akarunk az alkotmányban biztosított jogainkért, harcolni akarunk nyelvünk, vallásunk és kultúránkért, harcolni akarunk földünkért...” Ebben az elhatározásban mindenkinek megvolt a helye, a szerepe, a feladata. Az íróknak, a költőknek és az újságíróknak is.

Az erdélyi magyarság művelődésében ezért irodalomközpontúság alakult ki, ez vált egyfajta kulturális modellé. Később, az erdélyi magyarság helyzetének állandósulásával mind jobban felerősödött az igény a művelődés szerkezetének kiegyensúlyozására, a tudományos jelenlét megerősítésére. (Ez a jelenség figyelhető meg a 30-as évek elején jelentkező Erdélyi Fiatalok, a falukutatók mozgalmában, a szociográfia megjelenésében).

Az 1920-as évek elején az irodalom egyeduralkodását meggyőzően jelezték az egyre gyarapodó számban megjelenő újságok, folyóiratok, a szépirodalmi mellékletek, az eredményesen működő irodalmi társaságok és a megélénkült könyvkiadás gombamód szaporodó kiadványai. A kisebbségi lét első öt esztendejében 330 lap és folyóirat jutott el az olvasóközönséghez, melyből 243 új, a megváltozott politikai viszonyok utáni alapítás volt. Az erdélyi újságírás 20. századi csúcsteljesítménye a 18 napilap és az 53 hetilap megjelentetése. Ezek a sajtótermékek nemcsak a jellegzetes erdélyi szellemiséget tükröző szépirodalom közvetítői voltak, ők továbbították a különböző beállítottságú pártok politikai nézeteit is. A népi radikális Vasárnap és Újság, a konzervatív

Magyar Nép, a polgári radikális Keleti Újság, valamint a cionista Új Kelet, az erdélyi és bánáti zsidóság napilapja.

Az idôszak irodalomszervező tevékenységének látványos eredményei voltak a sorban alakuló kiadványok is. Irodalmi téren már-már a Bethlen Gábor-i aranykort idézte a szellemi pezsgés. Az akkori könyvtermelést bravúros sikerágazatnak lehet minősíteni: hat esztendő alatt 1066 magyar könyvet tett az olvasók asztalára. A megjelent művek példányszáma még az egymilliót is meghaladta. A kiadványokban a szépirodalom aránya jelentősnek mondható, több mint az egyharmada. A korabeli írók és költők munkabírása is átlagon felülnek nevezhető, hiszen a kinyomtatott munkáknak csak 10%-a volt fordítás. A könyvek fele Erdély szellemi fővárosában, kolozsvári nyomdában készült. A sok-sok tékát megtöltő szellemi termék jó kenyérkeresetnek is bizonyult. A kelendő portékát 225 magyar könyvkereskedő ajánlotta.

Természetesen összességében nem volt ilyen rózsás a kép. Az impozáns statisztikai adatok mögött komoly gondok húzódtak meg. A folyamatos tökehiány nem tette lehetővé hosszú távú üzleti tervek megszületését, tartós kiadói vállalkozások létrejöttét. Egy kivétel akadt csak, a kolozsvári Minerva Rt, amelyet az erdélyi magyar egyházak támogattak pénzzel és munkával. A magyar nyelvű tankönyvek kiadási jogának megszerzésével a többi könyvkiadó fölé nőtt.

Azoknak az íróknak és költőknek, akiknek nem volt valamilyen biztos munkahelyük, állásuk, azoknak egy-egy kötet megjelentetése nemcsak óriási erőfeszítésbe került, de csak ideig-óráig oldotta meg anyagi nehézségeit. Ezt a helyzetet találóan fejezte ki Nyíró József szállóigévé vált mondása: „Könyvet vegyenek, embert árulok”.

Ezen az állapoton próbált meg segíteni a Keleti Újság szerkesztősége körül csoportosult hat sors- és író-társ – Kós Károly, Paál Árpád, Nyíró József, Kádár Imre, Ligeti Ernő, Zágonyi István – 1924-ben Kolozsváron alapította kiadványát, az Erdélyi Szépművészeti Céh. Évente 12 könyv kiadását ígérték, melyeket két változatban nyomtattak. Egy díszkötéses (félbőr vagy pergament), névre szóló ex librisrel ellátott

amatőr példány és egy papírkötéses változat. A színvonalasan dolgozó erdélyi íróknak és költőknek egészen 1944-ig megjelenést, ismertséget és így további pénzszerzési lehetőséget biztosított.

A legígéretesebb és legeredményesebb írói tömörülésnek a helikoni munkaközösség bizonyult. A vendégszerető Kemény János báró 1926. június 17-én marosvécsi kastélyába invitált 28 író és költőt. A meghívottak azóta az irodalomtörténetbe is bevonultak: Áprily Lajos, Bánffy Miklós, Bartalis János, Berde Mária, Gulácsy Irén, Hunyady Sándor, Kádár Imre, Kemény János, Kós Károly, Kuncz Aladár, Ligeti Ernő, Makkai Sándor, Molter Károly, Nyíró József, Olosz Lajos, Reményik Sándor, Sipos Domokos, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza, Tamási Áron, Tompa László. A szabad és kötetlen írói közösséget nem kötötte össze közös ideológia. Hiszen Bánffy Miklós és Reményik Sándor konzervativizmusa, Kós Károly és Szentimrei Jenő népi radikalizmusa, Kuncz Aladár és Molter Károly liberalizmusa, Kádár Imre és Ligeti Ernő polgári radikalizmusa, a reformkonzervativizmust sugárzó Makkai Sándor és Tavaszy Sándor nézetei nem voltak egymással összeegyeztethetők. Mégis egy platformon álltak a közösség, a közösségük, az erdélyi magyarság jelen sorsa és jövője iránt érzett felelősségben. Ez a közös felelősségtudat kövasolta össze frakciók nélküli „irodalmi plein-air parlament”-t.

A helikoni írói közösség kompromisszumkészségét jelzi, hogy meg tudtak állapodni Bánffy Miklós gróf vezető szerepében. Ő lett a munkaközösség 1928 májusában elindult folyóiratának, az Erdélyi Helikonnak a főszerkesztője is. Első szerkesztője a költő Áprily Lajos lett, aki beköszöntőjében költőhöz méltó líraisággal, a regionalista, helyi hagyományok, a transzszilvanista látásmód és a nagy ívű, európai látásmód összeegyeztethető szintézisét így fogalmazta meg: „erdélyisége világfiggyelű tető, nem szemhatárszűkítő provincializmus...” Legalább ilyen jelentőségű volt Kuncz Aladárnak az első számban megjelent Tíz év című esszéje, melyet a kisebbségi humánus első megfogalmazásaként tarthatunk számon. Ez a törekvés vagy erkölcsi követelmény határozta meg az Erdélyi Helikon folyóiratnak az Erdélyben élő népek – elsősorban a magyar, román és szász – kultúrája egymáshoz közelítése iránti elkötelezettségét.

A folyóiratnak mindig nagyszerű szerkesztői voltak: Áprily Lajost Kuncz Aladár, a Fekete kolostor írója váltotta, majd halála után a leghosszabb ideig a polihisztorokra emlékeztető szerteágazó tevékenységet folytató Kós Károly, majd rövid ideig, a zsidótörvények életbeléptetéséig Lakatos Imre újságíró. A lap megszűnéséig, 1944 szeptemberéig Kovács László irodalomtörténész jegyezte a lapot, egyidejűleg az Erdélyi Szépművés Céh igazgatójaként is, igazgató-szerkesztőként. A két világháború közötti egyik leg- rangosabb folyóirat vezető szerepet játszott az erdélyi magyar irodalmi élet megszervezésében. Szépirodalmi publikációkon kívül történelmi, irodalomtörténeti és politikai jellegű tanulmányokat is közölt, ezzel is bővítve, kiegészítve a helyi tanulmányi-irodalmat. A publicisztikai írások között rendre szerepeltettek műkritikai és a képzőművészeti életet bemutató írást is.

Irodalompolitikájában következetesen képviselte a transzszilvanizmus eszmeiségét, melyeket az idő-ről időre fellángolt irodalmi vitákban is következte-

sen képviselt. Így történt a nagy szellemi hullámve- rést kiváltó „skizma-perben”, melyet Ravasz László dunamelléki református püspök Irodalmi skizma cí- mű írása váltott ki. Az erdélyi és a magyarországi irodalom viszonyáról kibombant vita kapcsán meg- született helikoni állásfoglalás – Krenner Miklós, Spectator tollából – a helyi irodalom szerepéről szól- va leszögezte: „megőrzi a nyelvegység fő alkatát, tiszteli a magyar irodalmi klasszicizmus minden kincsét és meg fogja becsülni az új értékeit is a becsü- letes és igazságos paritás alapján”. Ezen belül termé- szetesen helye és szerepe van a „transzszilván önál- lóság”-nak is. Az új idők szelét hozta a Berde Mária kezdeményezte Vallani és vállalni vita. Történelmi regények helyett a mai kort és a valóságot kell tük- röztetni az irodalmi alkotásokban. Időközben fel- erősödött a Helikkonnal szembeni irányvonal, mely nemcsak az írói tömörüléssel és folyóiratával, hanem annak eszmerendszerével, a transzszilvanizmussal is vitában állt. Ebben nagy szerepe volt a marxista baloldálnak és szócsövének, a polémiaira hajlamos Gaál Gábor szerkesztette Korunknak. Az akkori fia- talabb írónemzedék – Böződi György, Méliusz Jó- zsef, Szenczei László, Szemlér Ferenc – már nyíltan és a legutóbb említett Szemlér, a Jelszó vagy mithosz című cikkével vitát gerjesztve helyezkedett szembe az irodalmi hősor megfogalmazta nézőponttal és programmal.

Ebben az időszakban és ilyen kétpólusú irodalmi viszonyok között került kapcsolatba Lőrincz László, a novellákat, verseket író kolozsvári közgazdászhall- gató Kovács Lászlóval, az Erdélyi Helikon szer- kesztőjével. Megismerkedésük után verseket, bírála- tokat és recenziókat kért az irodalmi vénával megál- dott okleveles közgazdásztól. Miután időközben két rovatvezető-szerkesztő is távozott a szerkesztőség- ből – a költő Kiss Jenő és az író Asztalos István – a helyükre és munkakörük ellátására kapott felkérést az ifjú Lőrincz László, akihez a versek és a novellák tartoztak. A főtér – akkori nevén Mátyás király tér – déli során, a hatalmas Sebestyén-palota mellett sze- rénykedő hetes számú épületben 1941 és 1944 között rajta kívül még három szerkesztő dolgozott. Szépiro- dalmi társszerkesztőként rövid ideig Papp József, a szemle rovatnál Ficzy Dénes, a művészeti rovat élén pedig Vitányi János. A gazdasági és a kiadói hi- vatal vezetője Kovács László halk szavú felesége, be- cenevén Sulika serénykedett. Ügyintéző és gépiró az egyszerűen Margitkaként emlegetett hölgy, hivatal- segéd, csomagoló és postázó az örökmozgó Gyuri bácsi volt. A ritkán belátogató főszerkesztő, gróf Bánffy Miklós megjelenése után szobájába vonult, a lakóhelyéről, a kalotaszegi Sztánáról hetente feluta- zó felelős szerkesztő, Kós Károly az irodai pamlag éjszakai vendégszeretetét élvezte.

Lőrincz László baráti kapcsolatba került az általá- ban közvetlen kapcsolatot kialakító nevezetes épí- tész-íróval. A költészet és a próza műzsjával egy- formán kacérkodó fiatal szerzőt – „te, László”, vagy „édes fiam” megszólítással gyakran kérdezgette iro- dalmi elképzeléseiről. Figyelmeztette, hogy nehogy úgy járjon, mint ő, aki az építészeknek író és az írók- nak építész.

A folyóirat bevált gyakorlata és szokása szerint Lőrincz László is segítette, felkarolta a fiatal tehetsé- geket. Nála jelentkezett először Horváth István, Lé- tay Lajos és Jánosházy György költő, valamint Izsák

József, ma már neves irodalomtörténész. Horváth Istvánt, a későbbiekben Magyarózdi toronyalja címen megjelent kötetével nagyobb hírnevet szerzett költőt szakmailag nagyon támogatta, első kinyomtatott verseinek, hanem az Erdélyi Szépmíves Céh kiadásában megjelent, Az én vándorlásom című verseskötetének is ő volt a szerkesztője.

A második világháború végkifejlete idején Lőrincz László a Király utcai Toldalagi–Korda-palotába, gróf Bánffy Miklós üresen álló lakásába költözött. Miután a tágas épületben a Néprajzi Intézet és a Finnugor Intézet, ott lakott Mikecs László csángókutató és Faragó József néprajzos is. 1944. október 11-ét, Kolozsvár megszállását követően mindhárman orosz fogságba estek. Az Erdélyi Helikon utolsó lapszámának, a szeptemberinek a megjelenése idején már útban volt Szibéria felé.

Lőrincz László hosszú életének felejtethetetlen időszak lett – rövidsége ellenére is – a kolozsvári szerkesztőségben eltöltött közel négy esztendő. Kibonta-

kozó irodalmi munkásságára és egész életszemléletére hatással lehetett, hogy munkatársi viszonyba került Kós Károllyal és Kovács Lászlóval. Az időszak történelmi-politikai okai miatti kényszerű eltérítései után végzett irodalmi munkálkodása, immár egész életműve ismeretében megállapítható, hogy költészetében és prózájában méltó folytatása lett az erdélyi irodalmi hagyományoknak, tanítómestereinek. Megfogadta, és valóra váltotta első novelláskötete kézirati anyaga olvasójának, Tamási Áronnak székely származását meg nem hazudtoló módon megfogalmazott biztató szavait: „Nagyon tetszettek, nagyon jók! Ezeket meg kellene írni...”

SAS PÉTER

Elhangzott 2006. április 8-án, a Mindszenti Keller Lajos Városi Könyvtárban, Lőrincz László: Indulhatok, érkezhettek című kötetének bemutatóján.

Élet a könyvtárban

Erdélyi Magyar Könyvtárosok IV. Vándorgyűlése Csíkszeredában

Negyedik alkalommal szervezte meg vándorgyűlését a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a kétnapos szakmai találkozó a Hargita Megyei Könyvtár adott otthont, 2007. október 12-13-án. Az értekezleten résztvevő hetven erdélyi magyar könyvtárost a házigazda intézmény igazgatója, az RMKE alelnöke, Kopacz Katalin köszöntötte. „A felgyorsult információáramlás korában, a digitális könyvtárak korszakában az erdélyi magyar könyvtárak számára is létkérdés, hogy miként tudják teljesíteni alapvető feladataikat, biztosítani az információhoz, korszerű ismeretekhez való hozzáférést, ugyanakkor megőrizni kulturális örökségünket. Ezért konferenciánk fontos témája, hogy szakmánknak milyen új kihívásokkal kell szembesülnie a 21. század állandóan változó globalizálódó világában” – hangzott el az alelnök köszöntőjében. A vendégeket Korodi Attila környezetvédelmi miniszter köszöntötte, aki elismerően szólt a könyvtáros szakmáról. Kiss Jenő, az egyesület elnöke, kifejezte reményét, hogy a találkozó a tapasztalat- és véleménycserén túl talán többlet energiát ad mindennapi munkánkhoz is.

A szakmai találkozó első napján, délelőtt külön szekcióülésként zajlott a Hargita megyei községi könyvtárosok éves tanácskozása, a következő fő témák köré szerveződve: kulturális élet Hargita megyében, a könyvtárak és a könyvtáros szerepvállalása a helyi közösség életében.

Elsőként Ferencz Angéla társadalomkutató, a

Hargita Megyei Kulturális Központ munkatársa mutatta be tanulmányát a Hargita megyei falusi kultúrházak helyzetéről, ismertette a megye közművelődési adatbázisának munkafolyamatát is. A kultúrházak szerepét vizsgálva a falusi közösségekben, a kultúrház – könyvtár – számítógépes terem – teleház kapcsolatát is vizsgálta a tanulmány, rámutatva, hogy közösségeinkben a könyvtár – számítógép viszonya még mindig nem egyértelmű, pedig a modern könyvtári szolgáltatás elképzelhetetlen számítógép nélkül. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a számítógépnek ott a helye a könyvtárban, ugyanakkor szükséges a községi könyvtárosok megfelelő képzése IT felhasználás terén is.

A könyvtáros iránt támasztott elvárásokra tért ki Kiss Jenő, a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár igazgatója. Az állomány ismerete, a tájékozottság és műveltség szerepe a községi könyvtáros munkájában című előadásában. Fontos, hogy a könyvtáros olvasson minél többet, mert csak azt tudja igazán ajánlani, amit ő maga is olvasott. De az általános műveltséget gyarapító tévéműsorokra is felhívhatja az olvasó figyelmét, mint ahogy a világhálón való tájékozódásban is segíthet a könyvtáros.

A könyvtárak helyzetét konkrét adatokkal alátámasztva, valamint a jövőbeli tennivalókat vázolták Kovács Erzsébet és Máthé Izabella, a Hargita Megyei Könyvtár szakirányítói. A Hargita megyei községi könyvtárak helyzetképe és stratégiai terve 2012-ig című dolgozatukban. A bemutatott felmérés alapján

kibontakozó helyzetkép: Hargita megyében sajnos még nem léteznek akadálymentes könyvtárak, a korszerű bútorzat elérhetetlen luxusnak számít, a számítógépes adatbevitel nagyon lassan halad. Az előadást követő beszélgetés egyik következtetéseként fogalmazódott meg, hogy a korszerűsítés nem csupán külsőségekben javít a könyvtárképen, bár ez sem elhanyagolható. A tanácskozás egyik hozadéka a községi könyvtárosok számára, hogy a jelenlegi helyzetben a könyvtárak létezésének és fejlesztésének járható útja a helyi önkormányzatokkal való szorosabb együttműködésben fogalmazható meg. A helyi könyvtárosnak el kell érnie a könyvtárra vonatkozó konkrét tervek, és ezeknek megfelelően kidolgozott, költségvetési javaslatok meghallgatását, és jó esetben elfogadását. Indokolni kell a tervek szükségességét és a helyi törekvésekhez való illeszkedését. Egy mondatban: a könyvtár találja meg helyét a közösségben!

A megyei, városi és egyetemi, iskolai könyvtárosok szekcióülésén Tóth Szabolcs Barnabás, a Kovászna Megyei Tanács Európa Információs Központjának vezető tanácsosa az európai uniós pályázatokról tartott tájékoztatót, pályázatokon való részvételi lehetőségeket, információs forrásokat ismerhetett meg a hallgatóság. Vántsá Judit, a kézdivásárhelyi könyvtár igazgatója a romániai magyar könyvtári sajtó történetét ismertette – az első hazai magyar könyvtári szaklap, az 1950-től megjelenő Könyvtárosok tájékoztatójával kezdve, ízelítőt adva az 1950-es 60-as évek könyvtári szakirodalmából. Hermann Gusztáv Mihály, a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont igazgatója bemutatta az Örökségünk című folyóiratot, ismertette a folyóirat profilját, állandó rovatait, amelyek a történelem, néprajz, helytörténet tárgykörébe tartozó, főként székelyföldi, regionális vonatkozású cikkeket tartalmaznak. Németh Péter, a Corvinus Egyetem Központi Könyvtárának informatikusa bibliográfiai kiadványszerkesztő szoftvert mutatott be.

A délutáni közös program keretében a digitalizálás rejtelmeibe nyerhettek betekintést a résztvevők. Moldován István, az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár osztályának vezetője, előadásában a digitalizálás célját és hasznát világította meg. Kitért a digitális dokumentumok szolgáltatásának, megőrzésének, illetve az egyes szolgáltatások összekapcsolhatóságának, átjárhatóságának kérdéseire is, a nemzetközi, európai törekvéseket, valamint magyarországi digitalizálási projekteket is bemutatva. Róth András Lajos, a Székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtárának vezetője a digitalizáló könyvtáros örömeit és buktatókat rejtő mindennapi tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal.

A szakmai program után, a találkozó vendégei irodalmi esten vehettek részt. Ferenczi Enikő, a kolozsvári származású, Ausztráliában élő írónő A kert című regényét Oláh Gál Elvira újságíró mutatta be, e szavakkal jellemezve a szerzőt: Ferenczi Enikő, húsz év után regényével tért vissza a szülőföldre: „bátyujában letisztult gondolatok, kikristályosodott anyanyelv, tántoríthatatlan hovatartozási tudat”. Farkas Szabolcs és Nagy Mihály gitárművészek előadása fozkotta az est meghitt hangulatát.

Szombaton délelőtt, a konferencia zárónapján Kolumbán Gábor egyetemi oktató (Sapientia—EMTE) a kultúrának a globális korban játszott szere-

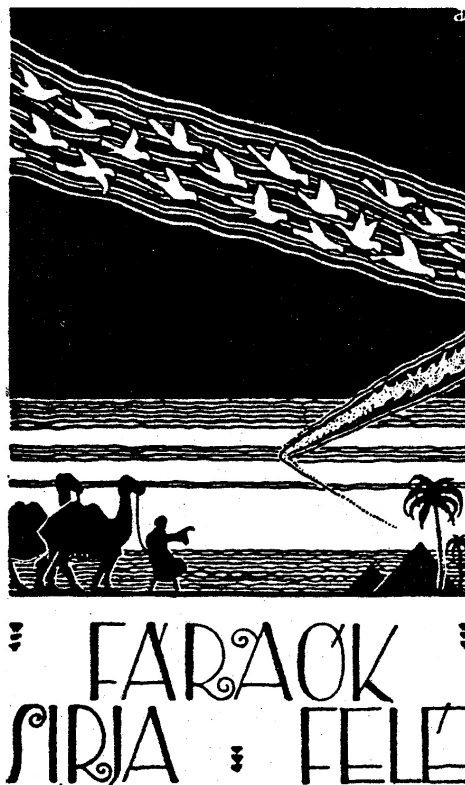
pét vázolta fel gondolatokat ébresztő előadásában, tartalmas hozzászólásokra inspirálva hallgatóságát.

Aktuális kérdések a könyvtárügyben címmel Bartos Éva, az OSZK Könyvtári Intézetének igazgatója, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének alelnöke, előadásában ismertette a magyarországi könyvtárügy aktuális prioritásait, 2008–2013 közötti időszakra vonatkozó stratégiai tervét, amelynek legfontosabb célkitűzései összhangban állnak az európai alapelvekkel, a külföldi trendekkel, éppen ezért megvalósításához pályázatok formájában már most kell az európai uniós források felhasználását biztosítani – emelte ki előadásában. Tolmácsolta Monok Istvánnak, az OSZK főigazgatójának üzenetét a konferencia résztvevői számára: Magyarország nemzeti könyvtára keresi a lehetőségeket a határon túli intézményekkel való kapcsolattartásra, ennek jegyében koncepciót fog kidolgozni erre a területre. Ugyanakkor Bartos Éva kitért arra is, hogy ebbe a koncepcióba a Könyvtári Intézet tervei is bekapcsolódnak: a könyvtári szakemberképzés, a szakmai szervezetek együttműködése, valamint közös kultúránk megőrzése, szétsugárzása képezik a Könyvtári Intézet programjának kulcsterületeit.

A kétnapos értekezleten résztvevő könyvtárosok a mindennapi munkájukban hasznosítható információkon túl betekintést kaphattak állandóan új kihívásokkal szembesülő szakmánk európai trendjeibe, valamint a szakmán túlmutató összefüggésekre is rávilágító gondolatokkal gazdagodhattak.

BEDŐ MELINDA
KELEMEN KATALIN

Debreczeni László rajza Dsida Jenő Leselkedő magány című verseskötetéhez.

Gyökereinket keresve, avagy Bod Péter Megyei Könyvtár Sepsiszentgyörgyön

„A szél kihívásaira a fa gyökereivel válaszol”
Illyés Gyula

November hajnali, csípős szél, péntek reggel 7 óra, amikor Brassóban az Ister expresszről, a jó 12 órás út végén, kissé törődötten lekászálódunk Gereben Feri barátommal. Már a vonat lépcsőjénél vár két segítőkész fiatalember, Antal és László, hogy a szürkületi bizonytalan fények ellenére, a hófoltokat kerülgetve, a ránk váró könyvtári kocsit megtalálva, a lehető leggyorsabban szentgyörgyi szállásunkra érve, éppen egy kézmosásra, egy falat reggelire időt szakítva, a névadó konferencia kezdetére (9 óra), megérkezhessünk. Mert 2006. november 10-11-én, az egykori klasszicista megyeháza, frissen felújított épületében működő Kovászna Megyei Könyvtár 2 napos, feszes programú konferenciát szervezett, melynek keretében Bod Péter nevét vette fel a szóban forgó intézmény.

„Változó olvasói szokások a digitalizált világban – újabb kihívások kereszttüzében a könyvtár és az iskola” – szólt a jölesően aktuálisra hangolt konferencia címe, melynek központi eleme pedig mindenki számára nyilvánvalóan a névadás, a történelmi gyökerek kijelölése, a történelmi azonosság- és folytonosságtudat erősítése volt. „Vissza kell hódítanunk történelmünket!” – idézem fel magamban Csoóri Sándor szavait, melyeket 1988 januárjában hallottam tőle a Jurta színházban, ahová a Dimitrov téren, a Tolbuhin körúton át, vagy a Hámán Kató úton keresztül is eljuthattam. Utcáink neveit azóta, már részben át és visszaváltoztattuk, de történelmünk visszahódítását még a legkevésbé sem végeztük el, bizonyára elegendő itt és most csupán egyetlen évszámot leírnom, minden kommentár nélkül: 1956! No és ez még akár lehetne kizárólag Magyarország ügye, nem pedig a szomszédos országok magyarságának gondja. Onnan is csak egyetlen példa: Marosvásárhelyen a dolgok mai állása szerint Kossuth Lajos még mindig nem lehet egy utca régi / új neve.

Miért is fontos a hagyományok, a múlt, az elődök teljesítményeinek ismerete, a folytonosság tudatának tárgyyszerű és egyúttal érzelmegazdag átélése?

Előbb, utóbb mindnyájan szembesülünk – ki tudja milyen korán első alkalommal – létünk végességének tudatával, a kikerülhetetlen elmúlással. Ez a szaknyelven egzisztenciális félelemként, (szorongásként) emlegetett élmény, a közismert devianciákról nem szólva, két alapvető reakciómódot vált ki belőlünk. Ut a transzcendencia, az öröklét, a túlvilági élet irányába és/vagy az időben visszafelé lépkedve az elődök, az ősök keresése. Kiknek, minek vagyunk örökösei, utódai, folytatói, talentumaik akart, akaratlan kiteljesítői vagy oktanalanul elherdálói?

Mit is tudok Bod Péterről az indulás előtt? 42-43 évvel korábban a magyar irodalom-történet vizsgán – ezt a tételt húzva – feltehetően összehoztam volna néhány bekezdést a Magyar Athenas szerzőjéről, meg Árva Bethlen Kata tudós udvari papjáról. De az igazán megrendítő mély élmény 1997 (98?) nyarán ivódott belém, amikor Magyarigben – ahol 1749-től haláláig (1769) lelkipásztor volt Bod Péter – részt vehettem egy 2 napos konferencián. Lenyűgöző, megdöbbentő volt az előadások sorában hallani az

életpálya és az életmű gazdagságáról: 3 éves leideni tanulmányai végeztével 7 láda könyvvel tért haza, bizonyos források szerint 56 könyv szerzője, melyeknek jelentős része máig csupán kéziratos formában létezik, illetve az ott hallottak értelmében néhány mű holléte ismeretlen. Központi témája a teológia (A szent írás értelmére vezérlő magyar leksikon), az egyetemes és magyar egyháztörténet (A magyar nemzet... eklézsiái története), de foglalkozott a magyar nyelvtannal, gyűjtött sírfeliratokat, a fent említett (Magyar Athenas) első magyar nyelvű írói lexikon szerzője, Erdély történelmének részeként latinul megírta az erdélyi románok és székelyek történetét, ugyancsak kéziratos maradt a magyar és erdélyi történetírók életrajzi gyűjteménye. Tehát a személyiség, az életmű egésze (mai nyelvhasználatunk szerint fontos kézikönyvek szerzője, az anyanyelv tudatos ápolója, széleskörűen művelt, bibliográfus, tudatos könyvtárszervező) egyértelműen méltóvá tette őt egy 21. századi aktusra; nevét vegye fel a szülőfalujától (Alsócsernáton), 40 kilométerre működő megyei könyvtár!

A csaknem 10 évvel korábbi magyarigeni konferenciát a jövőben majd egy nálam sokkal illetékebbnek kell részletesen méltatnia, mert az egy folyamat határozott elindítója lett, de itt és most legalább a szervező, kiváló előadó, akkor még huszonéves Gudur Botond, helybéli református lelkész áldozatos munkájáról kell tisztelettel és köszönettel megemlékezni.

Tehát 2006. november 10. péntek reggel zsűfólasig telt díszterem, s példászerűen pereg az igényes, előretökintő, aktuális és jövőbeli gondokat felvillanító konferencia, melyet Kiss Jenő könyvtárigazgató, a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, a névválasztás ötletének megfogalmazója, kivitelezője és Péntek János egyetemi tanár, az Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetségének elnöke nyitnak meg.

Elsőként meglepően impozáns, magabiztos előadást hallhattunk Bedő Melindától (Csíkszereda), aki egy Hargita megyében végzett szakszerű olvasás és könyvtár-szociológiai vizsgálat eredményeit ismertette a hallgatósággal a lehető legkorszerűbb „high tech” (power point) technikával, gyönyörű, színes, jól értelmezhető diagramokkal. Előadását, az általa megfogalmazott eredményeket, összefüggéseket feltétlenül érdemes lenne valamelyik hazai szaklapunknak teljes terjedelemben leközölni. Szavai megerősíteni látszanak korábbi ismereteinket, miszerint a kisebbségi lét csökkenő mértékben ugyan, de Erdélyben máig kedvez az olvasási kultúra minőségének.

Imre Angéla (Bp.) 20 perc múltán máris a könyvtár egyik legjobb szövetségese, az iskola, illetve a szülők felelősség felé fordította figyelmünket: A beszedmegértés és az olvasás összefüggései című egyzakt előadásával. Majd Gereben Ferenc sok éve tartó kutatássorozatának bizonyos elemeit mutathatta be a leginkább érintetteknek. Sok publikációból közismert, hogy régi barátunk, kollégánk mulhatatlan érdemeket szerzett a Kárpát-medencei magyarság olvasási kultúrájának szisztematikus összehasonlító kutatás sorozatával. Ezen alkalommal, bizonyára a

névadás gesztusához is igazodva, főként a regionális történelmi tudat jellegzetes eltéréseire hívta fel az öt feszülten követő hallgatóság figyelmét.

Údító közjátékként hatott, hogy a jó másfél órája tartó hallgatás, ülés után a résztvevők felállhattak, sétálva exlibriseket és régi könyvtári pecsétet is-mérhettek meg Arató Antal és Demeter Lajos avatott vezetésével.

A szünet nélküli feszes, izgalmas program szerint ismét egy Budapestről érkezett egyetemi oktatót, Antalné Szabó Agnest hallgattuk (A szövegértés fejlesztése kihívások kereszttüzében), aki a pedagógiai gyakorlat gyengéire, hibáira hívta fel figyelmünket: az iskolai órák többségén szinte kizárólag a pedagógus beszél és kérdez, míg a gyerekek, hallgatnak és válaszolnak. Holott sokkalta nagyobb erejű, az úgynevezett érzelmi pecsétellátott, tehát maradandó élményt jelentő órákat lehet tartani ugyanazon témákban ugyanazon tanulóknak, ha ő is megfogalmazhatják saját kételyeiket, ellentmondó tapasztalataikat, a lényegét számukra pontosabban közelítő kérdéseiket. (Lásd a többkönyvű oktatás tárgyszóhoz kapcsolódó módszereket!)

Radikálisan új szempontot jelentett Berszán István kolozsvári egyetemi oktató előadása (A digitális és a gyakorlati – az írás és az olvasás rítusai). Maga és kollégái tapasztalatait sűrítve, a diákok olvasás iránti érdeklődésének, valamint a szövegértés színvonalának drasztikus romlását közismert tényként kezelte, s kifejezetten egy újszerű korrekciós eljárást az általa gesztusterápiának nevezett tréninget mutatott be szemléletes példák leírásával. Módszerének központi gondolata leginkább a szavakat megelőző közvetlen természeti élmények átélése, tudatosítása, az elmélyült figyelem gyakorlása, de mindez szavak nélkül! Kedves ifjú kollégánkat hallgatva önkéntelen emlékképek merültek fel bennem a 30 évvel korábbi bakonyoszlapi olvasótáborokban szervezett akcióinkról.

E sorok írója a TÁRKI és az OSZK 2005 őszén felvett közös vizsgálatának legfontosabb eredményeiről számolt be Kiváltság vagy esélyteremtés (Olvasás, könyvtár, internet) címszó alatt. (Az ott elhangzottak a hazai sajtóban már megjelentek, illetve rövidesen megjelennek.)

A megérdemelt ebédszünetet követő, újabb 3 és fél órás „kemény munkaidőben” ismét peregetek a jól válogatott, érdekes témák. A magyarországi és erdélyi, az iskolai, a könyvtári, irodalomtörténeti és digitalizációs témák: Pletl Rita (Marosvásárhely) az írásbeli kommunikációs készségről, Arató Antal (Székesfehérvár) a magyar nyelvű folyóiratok világhálós elérhetőségéről, Kovács Ágnes (Székelyudvarhely) pedig az iskolai kötelező olvasmányok taníthatatlanságáról kialakuló rémkép felesleges és káros voltáról, módszereink megújítási esélyeiről szolt nagy meggyőző erővel.

Ezt követte a valódi névadó ünnepség, melynek lélekemelő kezdetét az uzoni Szivárvány asszonykórus mindnyájunkat áthangoló, megrendítő, az időtlenségbe lebbentő énekhangja jelentette. Majd következtek a kifejezetten Bod Péter szellemét és munkásságát bemutató, méltató előadások. Sipos Gábor (Kolozsvár) a névadó, nagy előd életének egy kissé göröngyös darabkáját mutatta be: a méltán tekintélyes férfiút milyen nehezen sikerült a református egyház tisztségviselőjévé megválasztani.

Birck Edit (Bp.) a Magyar Athenas erényeit méltatta, míg Spielmann Mihály (Marosvásárhely) a tudatos könyvtárszervezőt idézte Bod Péter és Bethlen Kata című esszéjében.

A szombati munkanap már két külön, a pedagógiai és a könyvtári szekcióban folytatódott. Magam az utóbbiban voltam jelen s ezért csupán erről írhatok röviden.

Itt Róth András Lajos (Székelyudvarhely) A hagyományos könyvtár digitális formában című bemutatójában általában a számítógép és a világháló előnyeit taglalta, de pozitív példaként bizony lehangsúlyosabban a Magyar Elektronikus Könyvtár hasznosságát méltatta. Szabó Zsolt (Kolozsvár) irodalomtörténeti értékű tanulmányában Benedek Elek életművének jelentőségét foglalta össze. Szavaihoz szinte illusztrációként kapcsolódott Báka Magdolna (Gyergyószentmiklós), aki általában a gyermekkönyvtári rendezvények, jelesül a népmesék máig felülmúlhatatlan személyiségformáló hatásáról szolt. Végül Vántsa Judit (Kézdivásárhely) a romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevelének (ReMeK) céljairól, indulási, szervezési gondjairól beszélt, illetve a tevékeny közreműködésre buzdította kollégáit. 30 perc jutott még az egyesületi élet aktuális ügyeinek felvetésére, vitájára, de a szakmai program záró aktusát Skultéty Csaba a legnehezebb évtizedeket felidéző könyvbemutatója jelentette: A vasfüggönyökön át (A SZER mikrofonjánál. Előtte és utána).

Hálás köszönet a megyei könyvtár minden munkatársának, elsőként természetesen Kiss Jenő igazgató úrnak, hogy tanúi, részesei lehettünk ennek a nagyon összetett élménynek, melyben részben jól láthatóvá lettek a fát máig tápláló, éltető, hallatlanul erős, viharokban is kitartó gyökerek, s egyúttal a novemberi változó egek ellenére is érzékelhetővé váltak ugyanezen fa már rügysző, vagy kihajtott ágai, a jövő körvonalai: jelesül a digitalizáció előretörése, szorosabb kapcsolatok az iskolarendszerrel, intenzív párbeszéd a magyarországi és a romániai magyar, továbbá általában az európai uniós szakemberek, között.

NAGY ATTILA

ReMeK hírkavalkád * ReMeK hírkavalkád * ReMeK hírkavalkád * ReMeK hírkavalkád

2006

Játszó-csoport a Kovászna Megyei Könyvtárban

Új foglalkozást kezdeményeztek áprilisban a Kovászna Megyei Könyvtár gyermekrészlegén. Kovács Hajnalka és Kedves Tímea játszó-csoportot indított-

tak kísérleti jelleggel, de fejlesztő céllal, valamint azzal a szándékkal, hogy népszerűsítsék a könyvtárat a gyerekek körében. Egy állandó csoport kialakítását tűzték ki célul, mely a formálódás időszakát után drámapedagógiai és biblioterápiás foglalkozá-

sokra is alkalmassá válik. A kisiskolásokból álló 8 tagú csoporttal hetente egy alkalommal, szerdánként tartottak foglalkozásokat, amelyeken memória, fantázia, koncentráció, kommunikációs készségfejlesztő játékokat, valamint önismereti gyakorlatokat alkalmaztak. A foglalkozás a vakációban szünetel, de a foglalkozásvezetők úgy gondolják, hogy sok hasznos tapasztalatot szereztek, és a tevékenységet folytatni kell.

Forrás: Kovács Hajnalka, Kedves Tímea

Gyergyószentmiklóson: Esélyt teremtettek

A balatonfüredi Városi Könyvtár, a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár és a Pro Libris Könyvbarátok Egyesülete az „Itt a kezem, nem disznólab!” elnevezésű program keretében június 18-22 között közös táborot szervezett gyerekek számára. A tábor célja a fogyatékos és egészséges gyermekek közötti esélyegyenlőség megteremtése volt.

Forrás: www.ujkelet.ro

Könyvtárat neveztek el Kemény Zsigmondról

Augusztus 19-én a Kovászna megyei kézdiszentléleki községi könyvtár felvette a Kemény Zsigmond nevet. A névválasztás indoka: részben Szentléleken játszódik az író *Özveggy és leánya* című regényének cselekménye. Az ünnepségen Rabocskai László tanár a könyvtárnak adományozta az író Pusztakamaráshoz kapcsolódó, általa összegyűjtött gazdag dokumentációs anyagának a fénymásolatát. Budapest XI. kerületének küldöttei közel háromszáz könyvvel ajándékozták meg a könyvtárat.

Forrás: Háromszék 2006. aug. 24.

Új vezetőség – új székhely – új kihívások a Bihar Megyei Könyvtárban

Új menedzsment irányítja néhány hete a Bihar megyei könyvtárat. Az intézmény új székhelyet is kapott a Rulikowszki út elején, amelyet a jövő év végén vehet birtokába. A helyzetről és az intézményt érintő kihívásokról Tavaszai Hajnal aligazgatóval az augusztus 29-én megjelent Új Magyar Szó Bihar megyei mellékletében olvashatnak interjút az érdeklődők.

Forrás: Új Magyar Szó Bihar megyei melléklete, 2006. aug. 29.

Kézműves foglalkozások a Székelyudvarhelyi Városi Könyvtárban

A székelyudvarhelyi Kuckó Egyesület égisze alatt újra foglalkozásokra várják a kisiskolásokat a városi könyvtárban. Hétfőnként gipszfestésre kerül sor, de a hét valamennyi napján gyöngyfűzést tanulhatnak, illetve játékos román és angol nyelvleckéken vehetnek részt.

Forrás: Hargita Népe, 2006. szeptember. 25.

Magyar forradalom – egy tizenkét éves fiú 1956-os naplója

Október 23-25-között több Hargita megyei intézmény vendége volt Csics Gyula, a Tatabányai Városi Könyvtár igazgatója. 23-án hétfőn délután 4 órától a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtárban, 24-én, este 7 órától a csíkszeredai Corvina Könyvesházban, 25-én este 6 órától pedig a Székelyudvarhelyi Városi Könyvtárban került bemutatásra az újonnan kiadott könyve (naplója) – és az ebből készült film. (Csics Gyula: Magyar forradalom. 1956. Napló. Budapest: 1956-os Intézet, 2006. 224. ill.)

Forrás: Szabó Károly. Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár

Demény Péter és Halmosi Sándor Nagyváradon

A szerzőpáros második alkalommal járt Nagyváradon, az író-olvasótalálkozóhoz ezúttal a megyei könyvtár olvasóterme adott otthont. A rendezvény szervezője a Várad folyóirat szerkesztősége, házigazda Szűcs László főszerkesztő volt, a közönség jó része pedig a váradai újságírókból verbuválódott. Ez volt az első magyar nyelvű rendezvény a megyei könyvtárban. „Több ilyen és ehhez hasonló rendezvény kellene ahhoz, hogy a könyvtár betölthesse küldetését” – nyilatkozta Tavaszai Hajnal, a Bihar Megyei Könyvtár aligazgatója.

Forrás: Tavaszai Hajnal, Bihar Megyei Könyvtár

Mesevetélkedő Gyimesközéplokon

A gyimesközéploki községi könyvtár is részt vesz a második alkalommal sorra kerülő, nagyváradai kezdeményezésű Országos Mesevetélkedő helyi szakaszának szervezésében. A vetélkedőn november 17-én gyimesbükk, gyimesközéploki és gyimesfésőlaki általános iskolák I–IV. osztályos tanulói vesznek részt, a Gyimesközéploki Kultúrotthonban. Forrás: Máthé Izabella, Hargita Megyei Könyvtár

Új padló és új könyvek a Szentegyházi Városi Könyvtárnak

Önkormányzati költségvetésből kapott szalagparkettát a Szentegyházi Városi Könyvtár, a régi meggombásodott padló helyébe. A megújult könyvtár adományban is részesült, az Illyés Alapítványtól pályázati úton nyert könyvadományt október 14-én Székelyudvarhelyen ünnepélyes keretek közt vehette át a könyvtáros.

Forrás: Hargita Népe. 2006. október 10.

Kihívások keresztútjában könyvtár és iskola

„Változó olvasói szokások a digitalizált világban – újabb kihívások keresztútjában a könyvtár és az iskola” címmel szervezett tanácskozást novemberben az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége és a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete Sepsiszentgyörgyön. „Szükség van a munkánkra, mert a mai társadalom hajlamos elfelejteni, milyen kincsek rejlenek a könyvekben” – mondta el Kiss Jenő, a Kovászna Megyei Könyvtár igazgatója a konferencián, amelyen 150 magyar szakos tanár és könyvtáros vett részt. A rendezvényen neves hazai és anyaországi szakemberek tartottak előadást a számítógép, a könyv és az olvasás kapcsolatáról, arról, hogy a könyvtárnak és az iskolának milyen újabb kihívásoknak kell eleget tennie. Nagy Attila, a Magyar Olvasás Társaság elnöke megdöbbenéssel nevezte az olvasási szokások változásait. Gereben Ferenc, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója és olvasásszociológus készített egy felmérést a Kárpát-medencéről, melyből kiderült, hogy milyen napjainkban a klasszikusok olvasottsága. Arató Antal, a székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatója, előadást tartott az internetes folyóiratokról és olvasásról. A székelyudvarhelyi Róth András digitalizálásról szóló előadása megvilágította, hogyan lehet viszonylag szerény technikai felszereltséggel megkezdeni a könyvtári állomány digitálissá tételét. A két napos tanácskozás egyik ünnepélyes pillanata a megyei könyvtár névadó ünnepsége volt, amelyen az intézmény Bod Péter református lelkész, irodalomtörténész nevét vette fel. Szombaton derűs hangulatú könyvbemutatón is részt vehettek az érdeklődők, Skultéty Csaba új könyvét *A Szabad Rádió Mikrofonjánál – előtte és utána* – Szabó Zsolt mutatta be.

Bár a két szakma inkább a helyzetet elemezte, a dolgozatokban és a szakmai megbeszélésen voltak ajánlások egy Erdélyben követendő könyvtári stratégia kidolgozására is.

Forrás: Kis Jenő, Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy; RMKE elnök, Krónika, 2006. nov. 13., Új Magyar Szó, 2006. nov. 24.,

Sütő András életművének szentelték a Maros Megyei Könyvtári Napok egyik rendezvényét

Sikeresen tartja Csíki Emese – a rendezvény egyik kezdeményezője –, a Marosvásárhelyen november 21–24. között lezajlott Megyei Könyvtári Napok eseménysorozatát. A szervezők célja az egy hetes rendezvénysorozattal az volt, hogy az intézményre irányítsák a közvélemény figyelmét. A könyvtárak közötti találkozáson specifikus problémákkal szembesült vendég és vendéglátó egyaránt. Több felszólaló hangoztatta, hogy a 21. század kihívásainak meg kell felelni. Sokan elmondták, hogy a könyvnek van jövője az Internet uralta világban is, és nem igaz, hogy a nyomtatott műveknek elveszne a becsülete. A számítógépek megkönnyítik a könyvtárosok munkáját, a rendszerezés és nyilvántartás rendkívüli módon leegyszerűsödik. Érdekes és meghatározó volt a november 21. délutánján az a rendezvény, amelyen a szeptemberben elhunyt Virgil Ieruncára emlékeztek. A harmadik napon a délutánt a nemrégiben elhunyt Sütő András írói pályájának és alkotói életművének szentelték. Az író életéről vetített bemutató után egy hanganyag hangzott el a rádióból, amelyben az író saját műveiből olvasott fel részeket, majd a gyerekek olvastak fel az író műveiből. A rendezvénysorozat részletes programja megtalálható a Maros Megyei Könyvtár honlapján ()

Források: Csíki Emese, Maros Megyei Könyvtár, www.mediatica.ro/

Felavatták a Sapientia-EMTE új csíkszeredai könyvtárát

A modern használati elvárásoknak, a szakmai és esztétikai szempontoknak is megfelelő új székhelyet alakítottak ki a Sapientia-EMTE csíkszeredai könyvtára számára az egyetem épületében. A könyvtár 35 ezer kötettel, több mint száz férőhelyes olvasóteremmel, amely kétszerese a korábbinak, tíz új számítógéppel, november 2-ától fogadja a hallgatókat és az egyetem oktatóit. A hivatalos megnyitóra november 8-án került sor. Az ünnepi eseményen az egyetem vezetői, oktatói és hallgatói mellett Hargita megye közéleti személyiségei és a történelmi egyházak képviselői is részt vettek. Az új könyvtár egyszerre képviselő és természetesen megvilágítású, építésénél figyelembe vették az európai uniós elvárásokat, így a mozgássérültek is könnyen igénybe vehetik szolgáltatásait. Balog László könyvtárigazgató reményei szerint a hallgatók legalább 15-20 százaléka fogja használni az új könyvtárat, míg a régóta 8-10 százalék látogatta. A szolgáltatások fejlesztése érdekében szándékuk könyvtárközi kölcsönzés kialakítása a partneregyetemek könyvtáraival. 2007 januárjától a nagyközönség számára is szeretnék megnyitni a könyvtárat.

Forrás: Csíki Hírlap, 2006. nov. 3.

RMKE közgyűlés, ajánlások, egyesületi feladatok 2007-re

2006. december 15-én Csíkszeredában tartotta közgyűlését a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Kiss Jenő, a Bod Péter Megyei Könyvtár

igazgatója, az egyesület elnöke köszöntötte a résztvevő könyvtárosokat, majd Kopacz Katalin alelnök, a Hargita Megyei Könyvtár igazgatója bemutatta az egyesület céljait, tevékenységi körét, vezető szerveit, valamint a 2006-os év megvalósításait. Kiss Jenő hangsúlyozta, hogy az egyesület kezdettől fogva valamennyi romániai magyar könyvtáros érdekeit próbálja képviselni, függetlenül attól, hogy az illető könyvtáros egyesületi tag vagy nem. A vezetőség ajánlásai alapján a közgyűlésen jelenlevők elfogadták, hogy az egyesületi tagsághoz szükséges szándéknyilatkozatot a régi tagok is felújítsák, a tagság létszámának ismeretéhez. 2007-re 6 lej tagsági díjat szavaztak meg, és az eddig háromtagú vezetőtanácsot héttagúra bővítették az egyes régiók képviselőinek biztosítására a vezetőségben. Kiss Jenő javasolta, hogy az iskolai könyvtárosok számára – sajátos problémáik okán – külön tagozatot kellene létrehozni. Kiss László, a sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Gimnázium könyvtárosa vállalta a javaslat ismertetését az iskolai könyvtárosok körében. Kopacz Katalin a Monoki István-díj odaítélésével kapcsolatosan elmondta, fontos lenne egy kritériumrendszer kidolgozása arra vonatkozóan, hogy kit lehet javasolni a díjra. 2007-ben aktuálisá válik az egyesület tisztújító közgyűlésének összehívása is, a jövő évi vándorgyűlést pedig Nagyváradon lehetne megszervezni. 2007-ben szakmai képzésekre is sor kerül a pályázati lehetőségek függvényében. Báka Magdolna, a Gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár igazgatója javasolta egy új könyvtárosi díj létrehozását, amelyet a könyvtárosok napjának megünneplésekor adhatnának át évente.

Csergő Benedek Antal, a Művelődési és Vallásügyi Minisztérium könyvbizottságának tagja az RMKE részéről, beszámolt a bizottság tevékenységéről. Ezután Bedő Melinda, a Könyvtárak Országos Bizottságában az RMKE képviselője, a szakfelügyeletért felelős albizottság tagja, bemutatta az októberben megalakult bizottságot, és beszámolt munkálatairól. A romániai magyar könyvtárosok szakmai képzése az egyik terület, amelyen az RMKE képviselői által eredményeket érhetünk el. A bizottság jelenleg a <http://but.unitbv.ro/CNB/index.htm> webcímen érhető el.

Forrás: Kopacz Katalin. Hargita Megyei Könyvtár, RMKE alelnök

Rajtolt az Órangyal program

Egymásért vagyunk a mottója a Hargita Megye Tanácsa által kezdeményezett programnak, amely kapcsolatteremtési lehetőségeket kíván létrehozni ép és sajátos nevelési igényű, rendelkező gyerekek, fiatalok között. „Az Órangyal program arról szól, hogy emberek ajándékozzák meg egymást idejükkel, adottságaikkal” – olvashatták az érdeklődők a program részletes leírásában – „Megnyílik egy ajtó, amely elég széles mozgássérültnek, sérült személynek és egészséges személynek, ahol egymásért lehetünk korlátok nélkül.” A program indító rendezvényeire Csíkszeredában (december 19-én) és Gyergyószentmiklóson (december 18-án) került sor. Gyergyószentmiklóson a Tamasz klubos gyerekek a Fogarassy Mihály IV. osztályos tanulóival nem először találkoztak: a tavaly januárban elindított „Itt a kezem, nem disznó!” program keretében a könyvtárban szerveztek közös foglalkozássorozatot számukra, ahol 6 ép és 6 fogyatékos gyerek ismerkedett,

dolgozott együtt. Ezt júniusban rendkívüli táborozás zárta a balatonfüredi „disznólábasokkal”. A mostani találkozó annyiban különbözött az előzőektől, hogy az egész osztály részt vehetett, és eljöhetnek az Esély Alapítványhoz járó fogyatékkal élő gyerekek is. A találkozón most is a mese körül forgott minden, a szeretet jegyében pedig ajándékokat készíthettek egymásnak a friss barátok. Az Órangyal programnak nagyon sok közös pontja van a Balatonfüredről indult „disznólábas” programmal, ezért is vállalta a gyergyószentmiklósi könyvtár a társszervező szerepet.

Forrás: Gyergyói Kisújság, 2006. december 21–27. (Órangyalok), Új Kelet, 2006. december 14–20. (Órangyal – „Egymásért vagyunk”), Új Kelet, 2006. december 28–2007. január 3. (Rajtolt az Órangyal program)

2007

Könyvtárak helyzete Szatmár és Beszterce–Naszód megyében

Szatmár megyében működik egy Megyei Könyvtár a megyeszékhelyen, egy municípiumi könyvtár Nagykárolyban, öt városi és 53 községi könyvtár. A könyvtárak háza táján akadnak problémák. Például, az alkalmazottak januárban nem kaptak idejében bért, mivel későn kezdték el az új kincstári évet.

Voicu D. Rusu, a Megyei Könyvtár igazgatója és Angela Câmpian osztályvezető elmondták, hogy a nemrég alakult községekben – Kőkényesd, Csomaköz, Kányaháza, Egri – nincs könyvtáros, talán azért, mert ezek a községek még újak. Vannak azonban olyan települések is, amelyek már régen községek, még sincs könyvtárosuk (Pl. Érendréd, Bogdánd, Komorzány, Avasújfalú, Királydaróc, Pusztadaróc, Kisgerce, Avasújváros, Sződemeter). Öt községben – Apa, Hadad, Piskolt, Tasnádszántó, Szokond – csak félnormás könyvtáros van, néhol a norma másik felét kultúrházfelelősként dolgozzák le.

Ha van könyvtár és könyvtáros, akkor is csak azokon a helyeken mennek a dolgok úgy, mint a karikacsapás, ahol a polgármester felkarolta a könyvtár sorsát (mert a könyvtáros a rokona, a barátja vagy a saját felesége). Apában azonban a polgármester még a könyvtár fűtését sem akarta megoldani, és Királydarócon a polgármester azt mondja, hogy nincs semmi értelme könyvtárost kinevezni, mert úgysem kell a könyv senkinek sem, hiszen csak egy olvasó van az egész községben. Voicu D. Rusu igazgató azzal fenyegette meg a polgármestereket, hogy bepereli őket, hiszen sokuk még azt sem tudja, hogy létezik egy Könyvtártörvény, mely szerint kötelező a közkönyvtár fenntartása.

Beszterce–Naszód megyében más a helyzet: a könyvbeszerzés jól ment 2006-ban, 110 267,56 lej értékben költöttek új könyvek beszerzésére, mivel a megyei tanács bőkezűen bánt a könyvbeszerzésre szánt összegekkel. Ebből 8357 kötetet vettek, ezen kívül adományokból is kaptak könyveket, intézményektől, alapítványoktól és magánszemélyektől is. Sok magyar nyelvű könyv is érkezett, ezek katalógizálása folyamatban van. Körülbelül 20 százaléka a vásárolt és adományként kapott könyveknek magyar nyelvű. Ami a könyvtárak forgalmát illeti, 2006-ban 94 414 könyvtárlátogatót jegyeztek be és a feliratkozott személyek között 8557 aktív és 3557 passzív olvasó van.

Forrás: Szatmári Magyar Hírlap, 2007. 01. 16., kedd, I. évfolyam, 410. szám

A szászrégeni könyvtár épülete szakszervezeti tulajdonban marad

A marosvásárhelyi táblabíróság a dolgozói érdekképviselőket tömörítő megyei szövetségnek adott igazat az evangélikus egyházzal folytatott perben. Az ingatlant 1871-ben építették, kezdetben Michael Wagner tulajdonát képezte, majd halála után örökösei eladták az épületet a Bürger und Gewerberein egyesületnek, amely a helyi polgárságot és a céheket tömörítette. A szervezet 1939-ben adta tovább az ingatlant az evangélikus felekezetnek, azonban a tranzakció részletei nem teljesen világosak. Az ingatlant 1948-ban államosították, ekkor került a szakszervezetekhez. Azóta is a dolgozók érdekeit képviselő szövetség maradt a tulajdonos, ezt most a marosvásárhelyi igazságszolgáltatási szerv megerősítette. A szakszervezeti szövetség Maros megyei elnöke elmondta: nem céljuk felszámolni a könyvtárat, mindössze átszervezést terveznek, hogy bérbe adhassák. A könyvtár továbbra is térítésmentesen használhatja majd a rendelkezésére álló helyiségeket.

Forrás: www.mediatica.ro/hirek/kozelet/20556

Világhálón a nagyszalontai könyvtár katalógusa

Nagyszalonta könyvtárának katalógusa ezen túl a világhálón is elérhető, a téka oldala a város hivatalos honlapjáról, a oldalról nyitható meg, és magyar, illetve román nyelven tanulmányozható. Összesen 90 ezer kötet címe között lehet böngészni, és az olvasók otthonukból ellenőrizhetik, hogy valamely keresett könyvért érdemes-e a Teodor Nes Városi Könyvtárba menni. A könyvvállomány virtuális közzétételének ötletét már évekkel ezelőtt felvetették a város lakói, anyagi nehézségek miatt azonban csak később sikerült beszerezni a könyvtári programot. Az adatbázisban a szerzők neve szerinti ábécérendben szerepelnek a kiadványok, a könyvtárban fellelhető román és magyar nyelvű folyóiratok jegyzéke is felkerült a honlapra. Aki a Teodor Nes könyvtár állományáról még több információt igényel, írhat a címre. Az Arany János Emlékmúzeum szomszédságában található könyvtárban nagy a forgalom: az év elejétől 900 személy kölcsönözött könyvet, az olvasók népes táborában minden korosztály megtalálható. A beiratkozott tagoknak a könyvtár ingyenes internetezési lehetőséget is biztosít. A szalontai könyvtár szerencsés helyzetben van, a helyi önkormányzat szíven viseli a könyvtár ügyét. Az évtizedekig elhanyagolt épület tetőszerkezetét az utóbbi hetekben megjavították, a továbbiakban a belső terek teljes felújítására készülnek.

Forrás: www.erdely.com/ajanlo.php?id=22023

Országos szintű Mesevetélkedő megyei fordulója Nagyenyeden

2007. január 31-én tartották meg a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium könyvtárában a nagyváradi Piticot Alapítvány és a Zabhegyező Gyermekanimátorok szervezésében zajló országos szintű Mesevetélkedő utolsó, Fehér megyei fordulóját, amelyen a magyar II–IV. osztályos diákok négytagú csapatai versenyezhettek. Nagy volt az izgalom, hisz a versenyben maradt hat csapat közül csak az első kettő vehet majd részt a márciusban Nagyváradon sorra kerülő nagydöntőn. Hálátlan feladat jut ilyenkor a

zsűritagoknak, de mint minden versenyen, itt is a legjobb a győztes. A nagyenyedi III. osztályosok Orgona csapata, és a bethlenszentmiklósi IV. osztályosok Csipike csapata fogja az országos megméretetésen Fehér megyét képviselni.

Forrás: Ercsey Etelka, Nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium Könyvtára.

Rendezvény új könyvtári tagok toborzásáért!

Február 7-én sikeres puzzle délutánt szerveztek a kézdivásárhelyi Báró Wesselényi Miklós könyvtárban, melyen óvodások és iskolások vettek részt. A puzzle sikeres kirakása után a résztvevők a következő jutalmakba részesültek:

- akik még nem könyvtári tagok egy évre szóló ingyenes beiratkozást és ajándékkönyvet kaptak;

- a könyvtári tagok 2 óra ingyenes Internet-használatot és ajándékkönyvet kaptak. A résztvevők többsége nem beiratkozott olvasó volt, tehát e játékkal váltak könyvtári tagokká. A rendezvény sikerén fölbuzdulva a könyvtárosok úgy döntöttek, még több ehhez hasonló rendezvényt fognak meghirdetni korosztálytól függetlenül.

Forrás: Vántsa Judit, Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár. Kézdivásárhely

Beke György összes műve Uzonban

Közel tízezer kötet könyvvvel rendelkezik a nyelvész Erdélyi Lajos nevét viselő uzoni községi könyvtár Kovászna megyében. Az utóbbi években félezer kötetet adományozott a könyvtárnak Uzon két magyarországi testvértelepülése, Csorvás és Alsótold. 2006-ban négyszáz beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, látogatottsági mutatója ennek öt-hatszorosa. Januárban állandó jellegű kiállítást rendeztek az elhunyt író és riporter, Uzon díszpolgára, Beke György műveiből, aki még életében saját könyveivel egészítette ki az uzoni könyvtárlományt.

Forrás: Háromszék független napilap 2007. jan. 27.

A hűség írója Nagyváradon

Závada Pál magyarországi író volt a Várad folyóirat és a Gheorghe Sincai Megyei Könyvtár vendége február első hétvégéjén. A nagyváradi városi művelődési házban megtartott, mintegy kétórás beszélgetés házigazdája Szűcs László, a Várad folyóirat főszerkesztője, valamint Körössi P. József váradi származású, Magyarországon élő író, szerkesztő volt. Traian Stef, a Megyei Könyvtár igazgatója köszöntötte a szép számban összegyűlt közönséget, majd Szűcs László és Körössi P. József beszélgetett a Závada Pállal, akit a hűség írójának neveznek sok helyen.

A könyvtár és a Várad folyóirat szeretne hagyományt teremteni az ilyen irodalmi estekből. A havonta egyszer jelentkező beszélgetéssorozat valószínűleg a Törzsasztal nevet kapja majd.

Forrás: www.maszol.ro/kultura/1118

Hargita megyei községi könyvtárosok szakmai értekezlete

A községi könyvtár és a számítógép címmel szervezett szakmai értekezletet a Hargita Megyei Könyvtár március 26-án Kápolnásfaluban, a megye tizenegy községi könyvtárosának részvételével. Az egész napos rendezvény délelőtti 10 órakor Becze István előadásával kezdődött, aki a Hargita Háló programot ismertette, ezt követően a megyei könyvtár szakemberei ismertették a számítógépes könyvtári adatfeldolgozás és nyilvántartás előnyeit, bemutatták a BIBLIS könyvtári szoftvert, amelyet jelenleg 24 községi könyvtár használ a megyében. Majd a

résztvevő könyvtárosok gyakorlatban sajátíthatták el a program használatát, illetve mélyíthették el eddigi tudásanyagukat, lehetőségük nyílt a felmerülő problémák megbeszélésére is.

Forrás: Kovács Erzsébet, Máthé Izabella, Hargita Megyei Könyvtár.

Nyílt napok a Bod Péter Megyei Könyvtárban

Nyílt napokat szervezett a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár. Február 26-án egy hetes könyvkereső játékkal indult a rendezvénysorozat, a Varázskuckóban pedig mesét hallgathattak, gyönyögöt fűzhettek az apró látogatók. Február 27-én két kis tárlatot mutattak be a könyvtárban. Az Olvasóterem ex libris tárlatán a „teremtett értéket”, a kölcsönzőben a „széttiport értéket” tárták a könyvtárlátogatók elé: az olvasók által megrongált könyvekből nyílt tárlat. A Bod Péter Megyei Könyvtár gazdag exlibris-gyűjteménnyel rendelkezik, részint a nyolcvanas évek közepén megvásárolt darabok, részint a beragasztott ex librises könyvek beszerzése révén. A kis tárlatot – a gyűjtemény bemutatásának szándékán túl – az is indokolja, hogy Háromszéken nem csak hagyománya van az ex libris-készítésnek, de jövője is, március 1-jén az exlibris-készítés technikáját lehetett elsajátítani Hervai Katalin képzőművésztől.

A nyílt napok rendezvényei között Az Európai Unió és a fiatalok címmel tartottak előadást, a könyvtár belső rendjébe is bepillanthattak az érdeklődők, Péter Alpár műhelybeszélgetést tartott Hogyan lesz a kéziratból könyv? címmel. Március 2-án 17 órától olvasómaraton kezdődött, amelyen emigráns írók és költők műveiből kezdetben helyi színművészek, majd a résztvevők olvastak fel. A nyílt napok ideje alatt ingyenesen lehetett beiratkozni, és késedelmi díjat sem kellett fizetni, az „eltűnt” könyveket pedig az előtérben elhelyezett dobozba lehetett „becsempészni”.

Forrás: www.kronika.ro/nd.php?name=Sh&kat=5&what=9512, www.3szek.ro/nd.php?name=Oldal&id=40014

Arany Jánosra emlékeztek a

Gheorghe Sincai Megyei Könyvtárban

Arany János születésének 190. évfordulójára emlékeztek március első hétvégéjén Nagyváradon és a költő szülővárosában, Nagyszalontán. A partiumi fővárosban első ízben szerveztek Arany-megemlékezést, amelynek ötlete Tódor Albert alprefektustól származik. Külön érdekességnek számított, hogy az ünnepségen román nyelvű előadások, szavalatok is elhangzottak. Az alprefektus a Gheorghe Sincai Megyei Könyvtárban tartott eseményen elmondta, Arany János Bihar leghíresebb szülőltjének számít, ezért tartotta fontosnak, hogy a megye román ajkú lakói is megismerjék életútját, munkásságát, amelyet Dánielisz Endre hajdúvárosi Arany-kutató ismertett a jelenlévőkkel. A római katolikus püspöki palotában a Szent László és az Ady Endre Gimnázium diákjai és tanárai gyűltek össze a fiatalok verses műsorára. A költő pályájáról ezen a helyszínen is Dánielisz Endre értekezett, aki hosszú időn át vezette a nagyszalontai Arany János-élműzeumot, majd tanárként is a költő munkásságát kutatta. Előadásában a tankönyvek által nem ismertett életrajzi adatokról beszélt: arról például, hogy miként került az Arany család a Szilágyságból Nagyszalontára.

Forrás: www.kronika.ro/nd.php?name=Sh&what=9665, www.erdely.com/multidezo.php?id=22948

Kié a Szatmár Megyei Könyvtár épülete?

Évek óta tart a kotelhúzás a Szatmár Megyei Tanács és az egykori szövetkezeti főhatóság, a Federalcoop között. Tárgya az a Szatmárnémeti régi főterén álló emeletes épület, amelyben már hosszabb ideje a megyei önkormányzat tulajdonát képező Megyei Könyvtár működik. Az egykor köztulajdonban lévő sarokházat valamilyen fondorlattal a Federalcoop saját nevére íratta, de azt a papírt, amelynek alapján ezt megtették, a mai napig nem tudták megmutatni a megyei helyhatóság jogi képviselőjének, s a parlament levéltárában sem akadtak nyomára.

Jóllehet korábban megegyeztek, hogy a törvényes bérleti díj fejében a könyvtár nyugodtan maradhat az épületben, s ennek alapján a megyei tanács a terület használati jogát is átadja a Federalcoopnak, ez utóbbi az elmúlt években többször is megpróbálta kirakni a könyvtárat, és Szatmárnémetiben egyre nyíltabban beszéltek arról, hogy egy bankot fogadna helyébe. Nemrég a Federalcoop, bírósági közreműködéssel lezárta a nagy olvasótermet. Válaszként a megyei tanács április 5-i ülésén visszavonta a tulajdonát képező (az épület udvarát is magában foglaló) terület használati jogát, megnehezítve ezzel a Federalcoop további lépéseit. Ugyanakkor arról is határoztak, hogy jogi úton tisztázzák: miként kerülhetett az épület még a rendszerváltás előtt helyi köztulajdonból egy fővárosi szervezet kezébe.

Forrás: maszol.ro/index.php?menu_id=255&cikk=3725

16 tonna könyv határon túlra az EMI-től

16 tonna könyvet nyert pályázaton az Egyesült Magyar Ifjúság a Nemzeti Tankönyvkiadótól, határon túli magyar közösségek számára. A főként tankönyveket tartalmazó szállítmányból 4,5 tonna jutott Erdélybe, amelyből 550 kg-ot a gyergyószentmiklósi EMI osztott szét a környékbeli iskolák és könyvtárak számára. A hatalmas könyvadomány egy-egy Wass Albert életművet is tartalmazott, amelyet az Ausztriai Erdélyi Magyar Szövetség segítségével vásároltak az EMI tagszervezetek számára. A gyergyói EMI azonban ezeket a könyveket is a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtárnak adományozta, hogy minél többen hozzáférhessenek.

Forrás: Magyar Levente, Gyergyószentmiklósi EMI

Fiatal miniszter adta át

Az év fiatal könyvtárosa díjat a Gyilkos-tónál

A székelyudvarhelyi Szabó Károly nyerte el az év fiatal könyvtárosa címet azon a konferencián, amelyet április 20–21. között a romániai könyvtárosok napjának tiszteletére szerveztek a Gyilkos-tónál. Az udvarhelyi városi könyvtárban létrehozott látvány- és hangzóanyag-tárral, valamint a filmklub vezetésével kiérdemelt díjat Korodi Attila, környezetvédelmi miniszter adta át. A konferenciát idén második alkalommal szervezte meg a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár és a Hargita Megyei Kulturális Központ, a rendezvényen közel harminc könyvtáros vett részt Székelyudvarhelyről, Sepsiszentgyörgyről, Csíkszeredából, Gyergyószentmiklósról és a környékbeli falvakból.

Forrás: Báakai Magdolna, Városi Könyvtár, Gyergyószentmiklós, <http://www.kronika.ro/nd.php?name=Sh&kat=5&what=11013>

Pablo Urbanyi Váradon

A Várad folyóirat és a Gheorghe Șincai Megyei

Könyvtár Törzsasztal című beszélgető estjének vendége volt Pablo Urbanyi április 20-án. A nagyváradi művelődési házban Kőrössi P. József, a Noran kiadó vezetője faggatta az író.

Pablo Urbanyi, a felvidéki Ipolyságon 1939-ben született spanyol nyelvű író Argentínában nőtt fel, harminc éve él Kanadában. Az 1972 óta publikáló Urbanyinak magyar nyelven eddig a Naplemente szimptóma és a Silver című regénye jelent meg. Önéletrajzi könyvét Isten állatkertje címmel a Noran Kiadó gondozásában a Budapesti Könyvfesztiválon mutatták be.

Forrás: <http://www.bibliobihor.ro/?fid=10&sid=2&news=34&m=3&r=1>, Új Magyar Szó, 2007. 04. 19.

Neves csíkiak – honismereti vetélkedő a

Könyvtári Napokon

A Hargita Megyei Könyvtárban április 16–23. között második alkalommal szervezték meg a Könyvtári Napok rendezvénysorozatát. A rendezvények sorába illeszkedő, Neves csíkiak című, honismereti vetélkedő célja az volt, hogy neves helyi kötődésű személyiségek életére, munkásságára irányítsa a figyelmet.

A vetélkedőt a könyvtár művészeti részlegének lelkes könyvtárosai, Vitos Mária és Vitos Zsófia szervezték. A feladatlap kérdései olyan neves csíki személyiségek életrajzához, tevékenységéhez kapcsolódtak, akiknek kerek évfordulóját 2007-ben ünnepeljük. Az élénk érdeklődés, amellyel a vetélkedőt az olvasóközönség minden korosztályában fogadták, visszajelzés volt a könyvtárosok számára, hogy kezdeményezésük létező igényekre válaszolt. 247 kitöltött feladatlap érkezett be a vetélkedőre a megye különböző településeiről, nem csak Csíkból, hanem a Hargitán túlról is. A maximális pontszámot elért 131 versenyző közt sorsolták ki a díjakat, a Csíkszereda Város Önkormányzata által biztosított értékes helyi kiadványokat. A díjazási ünnepségen valamennyi jelenlevő ajándékot kapott, azt a könyvjelzősorozatot, amelyet ugyancsak a városi önkormányzat támogatásával adott ki a könyvtár, a könyvjelzők harminchat neves helyi személyiség portréját és életrajzi adatait mutatják be.

Forrás: Vitos Mária, Kelemen Katalin, Hargita Megyei Könyvtár

Kiállítás a Könyvtárosok Napja alkalmából

1995-ben az UNESCO A Könyv Napjává nyilvánította április 23-át.

E napon halt meg William Shakespeare és Miguel de Cervantes. Ez a nap Könyvtárosok Napja és a Szerzői Jogok Napja is. A nap célja, hogy felfedezzük az olvasás szépségét, és ösztönözzük egymást a könyvek forgatására. A Hargita Megyei Könyvtár olvasótermében a 2007-es Könyvtári Napok zárór rendezvényeként ez alkalommal a könyvtárosok kedvenc olvasmányából és alkotásaiból nyílt kiállítás Olvasó és alkotó könyvtárosok címmel. Az összeállításon olyan művek, kiadványok láthatók, amelyeket a könyvtárosok szívesen ajánlanának elővasára olvasóiknak is, az érdeklődők tehát bátran fordulhatnak a könyvtárhoz olvasmányajánlatért. A könyvek mellett látható kézműves munkák – gyöngyök, szalvétatechnikával készült kancsók, tálak, könyvjelzők – a könyvtárosok alkotókedvét, tehetségét dicsérik, eddig ismeretlen arcukat tárva az olvasóközönség elé.

Forrás: János Éva, Hargita Megyei könyvtár.

A Civilek Háromszékért Szövetség (CIVEK) első nyílt napja

Sepsiszentgyörgyön a Bod Péter Megyei Könyvtár Gábor Áron termében tartották 2007. április 19-én délután 17 órától a Civilek Háromszékért Szövetség – CIVEK első nyílt napját. Itt egy kiállítás és multimédiás bemutatón keresztül 15 civil szervezet mutatkozott be, többek között, mind jól működő és elismert egyesületek, szervezetek Ennek a nyílt napnak több célja is volt, egyrészt az érdeklődők megismerhették a bemutatkozó szervezetek munkáját és tevékenységét, ezáltal dönthettek a személyi jövedelmi adójuk 2% felajánlásáról. A másik kiemelkedő cél az, hogy a bemutatkozó civil szervezetek kölcsönösen is megismerhették egymás munkáját, tevékenységi körét, pályázati lehetőségeit, egymástól ezáltal is tanulva, nagyobb eséllyel biztosítva a kölcsönös együttműködésre. Erre az alkalomra adták ki a CIVEK első színvonalas és hiánypótló kiadványát, egy bemutató füzetet, melyből megismerhetjük a szövetség célkitűzéseit és a 15 alapító tagszervezetet, és beindították a Civil Híradót a Háromszék napilap hasábjain.

Forrás: Furus Levente, Sepsiszentgyörgy

IFLA-HUN levelezőlista

Többéves szervezőmunka eredményeként az IFLA-val közösen 2007 júliusában indította útjára a Magyar Könyvtárosok Egyesülete a Magyarországon, a szomszédos országokban, Európa többi országában, Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában és Ázsiában élő magyar és magyarul értő könyvtárosok, információs szakemberek, művelődésszervezők, hungarológusok, a magyar kultúra terjesztői számára létesített internetes levelezőfórumot.

A levelezőlista alapötlete a Magyar Könyvtárosok VI. Világtalálkozóján abból az igényből született, hogy teremtsen az MKE olyan fórumot, ahol mód nyílik a határokon átnyúló szakmai eszmecserére. A lista az IFLA szerverén fog üzemelni, magyar és (igény szerint) angol nyelven.

A szakmai lista tartalma egyrészt irányított lesz, másrészt az eseti közlési, tájékoztatói igényekből fakad. Az MKE és délvidéki, erdélyi, kárpátaljai és felvidéki testvérszervezetei (KAPOCS Csoport, RMKE, KMKE, SZMKE) híreket, felhívásokat, megfigyeléseket, szakmai érdekességeket tesznek közzé, s ugyanezt megtehetik az önálló szervezettel nem rendelkező osztrák, szlovén és horvát kollégák is. Elsősorban a testvérszervezetek bemutatkozását / bemutatását, majd a területükön működő magyar könyvtárak és/vagy magyar vonatkozású gyűjtemények bemutatását várják a lista megálmodói, valamint az ott dolgozó kollégák személyes (ha lehet fényképes) bemutatkozását is lehetővé teszik. A tartalom következetes, de befogadhatóan elosztott megjelenését a lista moderátora irányítja majd, az irányítottság egyetlen kritériuma a szakmaiság. A lista tagjaiban, szakmai környezetükben felmerülő kérdések, közölni valók ideális helye lehet az IFLA-HUN levelezőlista. Elérhetőség: <http://infoserv.inist.fr/wwwsympa.fcgi/info/ifla-hun>.

Forrás: Bakos Klára, Haraszi Pálné, Sophie Felföldi beköszöntő levele, IFLA-HUN levelezőlista

Óthoránál a Kászonalitízi Községi Könyvtár

Kászonalitízi központjában, a régi község háza épületében avatták fel június végén, a falunapok keretében, azt a könyvtárat és képtárat, amely tíz évig kényszerlakhelyre volt ítélve.

A fűtetlen, villany nélküli épületbe száműzött könyvtár használhatatlanná vált, meghalt az olvasók számára. A helyi önkormányzatnak köszönhetően az egykori község háza régi, leromlott épületét példásan felújították, itt talált végre méltó otthonra a tizenháromezer kötetes gyűjtemény. András Zoltán polgármester szerint ennek a vállalkozásnak a nyeresége 10-15 év múlva fog megmutatkozni, „ez valóban a helyi közösség nyeresége, amit nem lehet pénzben mérni”. A könyvek szakszerű elrendezése a polcokon, a Hargita Megyei Könyvtár munkatársai által vállalt rendszerező munka eredménye is. Az átköltöztetést hosszas munka követi még, a rendszerezést követően számítógépes adatbázis is készül az állományról, hogy korszerű körülmények között vehessék birtokukba az olvasók a könyvtárat. Az ünnepélyesen felavatott könyvtár az egykori iskolai-gazdát, kiváló tanító és népművelő, Miklós Márton nevét vette fel.

Forrás: <http://www.hhrf.org/hargitanepe/>, Csíki Hírlap, 2007. június 25.

Kilyénfalvi könyvtáralapítás

Gyergyókilyénfalván 2007. július 1-én könyvtárat avattak. A könyvtáralapítás a kilyénfalvi gyökerekkel is rendelkező Varga Gabriellának köszönhető, az Új Katedra és az Óvodai Élet szerkesztőjének, aki – miután Szilágyi Lőrincről, a helyi plébánostól értesült arról, hogy nincs a községnek könyvtára – februárban kezdeményezett gyűjtést az alapítandó könyvtár részére. 2000 kötet gyűlt össze kezdeményezése nyomán. A könyvek az egyház által visszakapott, 1888-ban épült iskolaépületben kaptak helyet, amelyet a községi önkormányzat segítségével tettek rendbe és bútoroztak be. „Nem olyan könyvek kerültek ide, amelyekből csak meg szerettek volna szabadulni. Értékes valamennyi. Az osztályozásuk még hátra van, de tudok könyvtárosok ígéretéről, ezért bízom abban, hogy a kilyénfalviak a hosszú téli estéken e könyvtárból kivett könyvekkel fogják mulatni az időt” – mondta Varga Gabriella a Hargita Népe újságírójának, Bajna Györgynek az avatóünnepség után. Terveiről is beszélt, folytatni szeretné a megkezdett munkát, alapítványi háttérrel programot indít Egy év – egy könyvtár címmel.

Forrás: Hargita Népe. 2007. július 6.

Sürgés-forgás az új baróti könyvtárban

A Baróti Napok alkalmával új székhelyre költözött városi könyvtár kezd magára találni, a könyvkölcsönzés mellett az internet-hozzáférés is biztosított, illetve tanfolyamok is indulnak. Moroianu Réka könyvtárvezető számolt be az intézmény életéről a Háromszéknek.

A baróti erdő-közbirtokosság által visszaigényelt, majd bérelt ingatlanból zökkenőmentesen költöztek ki, így első pillanattól kezdve elérhető volt a könyvtár tulajdonában levő 45 000 kötet. Az állomány a Bod Péter Megyei Könyvtár segítségével összeállított pályázat nyomán tovább bővült: tizenhat kiadó kétszáz kötetet adományozott, s nemsokára Barót testvértelepülésétől, Dabastól is megérkezik a könyvajándék.

Az érettségi megelőző napokban a hegy alatti abrakolásnak köszönhetően leginkább a kötelező olvasmányokat kölcsönözték, a középkorúak és nyugdíjasok a könnyed irodalmat részesítették előnyben. Az elmúlt hat hét alatt nagy volt a sürgés-forgás a könyvtárban: nem kevesebben, mint 473-an iratkoztak.

tak be, a fiatalság pedig az internetért kereste fel sűrűn a közművelődési intézményt. Meglehetősen sokan jelezték igényüket a Béke Hadtest önkéntesei, Mel Strieb és Anne Gwyne angol nyelvтанfolyamaira, illetve a tizedik osztályos Rebeka Emőke gyöngyfűzés óráira. A könyvtár a szabadságok időszakában naponta 9–16 óráig látogatható, de szeptember elejétől már 19 óráig lesz nyitva.

Forrás: <http://www.3szek.ro/modules.php?name=3szek&id=1513>

Könyvtár négy keréken Kolozs megyében

Országos szinten egyedülálló szolgáltatással bővíti tevékenységét a kolozsvári Octavian Goga Megyei Könyvtár ez év őszétől. A Kolozs Megyei Tanács egy könyvtárbusz beszerzését tervezi, francia segítséggel. A közel 50 ezer eurós befektetést igénylő könyvtárbusz működtetésére különleges személyzetet képeznek ki, ennek költségeit a franciaországi külügyminisztérium 13 ezer euróval támogatja. A guruló könyvtár Kolozs megye elszigetelt településeire visz majd ki könyveket, kiegészítve a helyi könyvtár állományát egyes helységekben.

Forrás: <http://erdely.ma/kultura.php?id=26937>

Bábelőadás a nagykárolyi városi könyvtárban

A nagykárolyi városi könyvtár 101 szüniidei mese programjának keretében került sor a szatmárnémeti Brighella bábszínház előadására. A szatmári társulat a Rigócsőr király darabbal érkezett, és akárcsak néhány hete a nagyvárad Arcadia bábcsoport, ők is nagy sikert arattak a gyerekek és a szülők körében.

Forrás: Szatmári Magyar Hírlap 2007. 08. 27.

Könyvbemutató Gyergyószárhegyen új könyvtáráépületben

A Szárhegyi Napok ünnepségsorozat keretében könyvbemutatót tartottak a könyvtárban augusztus 18-án, 15 órakor. Kisné Portik Irén Gyergyó és a fenyő című könyvét Bartis Edit házigazda ismertette. A rendezvény résztvevői között magyarországi testvértelepülésekről érkezett vendégek is voltak, akik abbéli csodálkozásuknak adtak hangot, hogy milyen nagy fenyőtiszteletnek állít emléket a könyv. A könyvbemutató volt az első rendezvény, amelyet a május hónapban elfoglalt új, modern könyvtáráépületben tartottak.

letben rendeztek Gyergyószárhegyen.

Forrás: Bartis Edit, Községi Könyvtár Gyergyószárhegy

Tüntettek a kultúra napszámosságai

Szeptember 21-én Bukarestben és a megyeközpontokban a kultúra különböző szakterületein dolgozók tüntetést szerveztek munkakörülményeik és bérezésük javítása érdekében. Sepsiszentgyörgyön a Bod Péter Megyei Könyvtár, a Tamási Áron Színház, az Andrei Mureșanu Színház, a Kovászna Megyei Művelődési Központ, a városi kultúrház, a Háromszék Táncegyüttes és a Székely Nemzeti Múzeum mintegy félszáz munkatársa vonult a prefektúra elé. Követeléseik: a kultúrának juttatott költségvetés növelése a nemzeti össztermék egy százalékára, fizetések emelése, ételjegyek, bőlcsődejegyek megadása, a kollektív munkaszerződésben rögzített pótlékok kifizetése, bérezési besorolásai átalakítása a kulturális intézmények körülményeinek megfelelően.

Forrás: Vántsa Judit BWMMVK, Háromszék 2007. szept. 22.

Könyvtárbarométer

A gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár Könyvtárbarométer címmel kétfordulós rendezvényt szervezett. Az első fordulóban (2006. április 10–23.) kérdőíves felmérést készített, azzal a céllal, hogy feltérképezze a könyvtárlátogatók olvasói szokásait, a könyvtárral szembeni igényeit. Ez a felmérés a Könyvtárosok Napja rendezvénysorozat része volt.

Nem egy szociológiai tanulmány tételes ismertetését tekintettük feladatunknak, csupán felhívni a figyelmet az olvasás népszerűsítésére, a párbeszéd szükségességére könyvtáros és olvasó között, valamint tudomást szerezni arról, hogy milyen elvárásoknak, igényeknek kell eleget tennünk a könyvtári funkció hatékonyságának érdekében. Éppen ezért hasonló felmérések periodicitását tervezzük, így folyamatos képet rajzolhatunk az olvasói szokások és igények időbeli alakulásáról is.

Az 50 fős mintát a 15 éven felüli könyvtári tagok közül válogattuk ki, akik rendszeresen, illetve időnként olvasnak. A minta kiválasztása reprezentatív jellegű, figyelembe vettük a kor, nem, iskolai végzettség és foglalkozás szerinti statisztikai adatokat. Az alanyoknak 14 kérdésre kellett önbesoroló választ adniuk, a +1 kérdésre az elvárásokat, igényeket, ajánlatokat kellett megfogalmazni. A feltett kérdések nagyrészt ún. kontrollkérdések, melyek segítségével ellenőriztük és szükség esetén korrigáltuk a válaszadás eredményét, hogy minél hitelesebb körképet nyújtsunk.

A könyvolvasás nőies tevékenységnek mutatkozik (70 százaléka nő) és fiatalos (55,3 százaléka a 15–25 év közötti korcsoportban van.) Érződik városunkban az egyetem jelenléte.

A megkérdezettek 72 százaléka 100 fölötti könyvvel rendelkezik. De akadt olyan olvasónk is, akinek otthonában több mint 1000 kötet van. Tehát a házi könyvtárak nagysága erőteljes. Kevesebb könyvvállománnyal a tanulók rendelkeznek.

Arra a kérdésre, hogy milyen gyakran vásárol könyvet? – a válaszadók 49 százaléka fél évente, 38,2 százaléka csak évente vásárol könyvet. Viszont az olvasmánybeszerzés módja a válaszadók 60 százalékánál vásárlás alapján történt. Ez azt jelenti, hogy az „eredeti könyvfelhalmozás” már régebbi megtörtént, a könyvvállomány egy része (főleg technikai) elavult. A könyvvásárlás manapság a képzetek sajátosságának mondható.

A házi könyvtárak több mint felét szépirodalom alkotja, de nem hiányoznak a szakkönyvek, szótárak sem.

Ami a sajtótermékek beszerzését illeti, 36% rendszeresen rendeli a sajtót, 44,6 időnként, 12,7 ritkán, 6,3% egyáltalán nem rendel semmiféle sajtóterméket. Ez nem azt jelenti, hogy nem olvasnak újságot, folyóiratot. A jelenség a sajtótermékek magas árával magyarázható. Könyvtárunkban is jelentős a napi-, hetilapot olvasók tábora.

Könyvtári rendezvényeinkről 32 százaléka a könyvtárból, 25–25 százaléka a tévéből, újságból, a többi más forrásból értesül. Akik könyvet olvasnak általában más kultúra fogyasztói is. Ezt igazolja a következő kérdésre adott válaszok aránya is. Mivel tölti szabadidejét? Az olvasás mellett a tévézés, internetezés, kirándulás a meghatározó. A könyvtárlátogatók 30 százaléka kizárólag a szabadidő hasznos és kellemes eltöltésére használja a könyvtárat (főleg nyugdíjasok, munkanélküliek, háztartásbeliek). A válaszadók 36 százaléka tanulás – szabadidő, 6 százaléka munka, 21,2 százaléka tanulás céljából keresi fel a könyvtárat. Ez utóbbi kategóriát azok a tanulók képviselik, akik tanulmányaik befejeztével lemorzsolódnak.

A könyvolvasók csupán 34 százaléka vásárol ajándékba könyvet, nagy része használati dolgokat ajándékozik.

Az aktuális olvasmányok szerzőinek nemzetiség szerinti megoszlását vizsgálva érződik a hagyományos értékekhez és a nemzeti irodalomhoz való kötődés. A legolvasottabb szerző Wass Albert. De nő a világhívat hullámain hozzánk érkező új keletű olvasmányok népszerűsége is. (Paulo Coelho brazil író művei, Dan Brown – A Da Vinci-kód).

Az olvasók véleménye és igénye sokrétű, de kirajzolható egy általános olvasói kép a könyvtárról. Hi-

nyolják főleg a szakkönyvek frissítését, új könyvek beszerzését, de azt is tudják, hogy oka az anyagiak hiánya. Több kölcsönözhető könyvet szeretnének.

Könyvtárunkban van internet-hozzáférhetőség, és elektronikus katalógus használata is lehetséges.

A legtöbben a könyvtárról, könyvtárosokról pozitív véleményeket fogalmaznak meg: „második otthonom”, „csendes, kellemes olvasó-tanuló hely”. Értékelik az időszakosan szervezett rendezvényeket. A könyvtárosokat „barátságos”, „szolgálatkész” magatartással jellemzik.

A második fordulóra november 7-én került sor, amely a III. Könyvtári Szakmai Napok keretében szervezett Könyvtárhasználati és általános műveltségi vetélkedőkeretében. Ebben a fordulóban pedig az olvasók könyvtárban való tájékozódásának és kulturális ismereteinek felmérése volt a cél.

A résztvevőknek, akik rendszeres könyvtárlátogató tanulók és egyetemisták, egy 18 kérdésből álló tesztet kellett megoldaniuk, nagyrészt lexikon-, szótár-, katalógus-használat segítségével. A versenyzők a megadott válaszok közül az antikvárium, a bibliográfia, a könyv latin nevének megfelelőjét kellett megkeressék. De olyan kérdésekre is válaszolniuk kellett mint: Melyik regény nyerte a 2005-ös Nagy Könyv versenyt? vagy Kertész Imre melyik művéért kapott irodalmi Nobel díjat?

Nem maradt el az irodalmi ki kicsoda sem. Folyóiratok, újságok pontos ismeretéről is számot kellett adniuk (pl. Hol a székhelye a Látó című szépirodalmi folyóiratnak?). A vetélkedőt helyismerettel kapcsolatos kérdések zárták. Minden helyes válasz fél pontot ért, a versenyzők 8-10 közötti osztályzatokat kaptak. Könnyen eligazodtak a könyvtárban, tetszett nekik az újszerű vetélkedő, és reményüket fejezték ki, hogy lesz folytatás.

Ez a felmérő jellegű rendezványsorozat a teljesség igénye nélkül készült, ám nagy pluszt jelent számunkra azzal, hogy aktuális képet kaptunk felnőtt látogatóink olvasói szokásairól, igényeiről, kulturális ismereteiről és ennek függvényében növelni tudjuk a könyvtári munka hatékonyságát. De számos metodológiai mínuszt is hordoz. Például kifogásolt hiányosság, hogy nem vontuk be a nem könyvtári tagokat, és felmérések hiányában időbeli változásokról, folyamatokról sem tudunk beszámolni.

Köszönet illeti mindazokat a résztvevőket, könyvtárosokat, akik a szervezésben (kérdőívek összeállítása, kitöltése, vetélkedő lebonyolítása) közreműködtek.

SZAKÁCS RITA

A könyvtáros és olvasó a változó világban

Határon túli magyar könyvtárosok IX. továbbképzése

A Nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár 2007. október 7–11. között megszervezte a határon túli magyar könyvtárosok IX. továbbképzését, melyre felvidéki, kárpátaljai és erdélyi könyvtárosokat hívtak meg.

A képzést Vraukóné Lukács Ilona nyitotta meg egy rövid köszöntővel, amit könyvtárlátogatás és ismerkedés követett. Megtekinthettük a Móricz Zsigmond Könyvtár különböző részlegeit: feldolgozó, olvasó, kölcsönző, periodika, gyerekkönyvtár. A ki-

sebb gyermekek számára berendezett játszóházat, és megismerkedhettünk különböző osztályokon dolgozó könyvtáros kollegákkal. Ezek után megkezdődtek az előadások, amelyeket Gereben Ferenc és Nagy Attila előadásai nyitottak meg, akik az olvasás, a társadalmi távolságok és kisebbségi nyelvek problematikájáról beszéltek. A délutáni előadások pedig egy író–olvasó találkozó Böszörményi Gyulával kezdte. Ezt követően Antall István, szerkesztő, riporter és Vraukóné Lukács Ilona megnyitották a Könyvtáro-

saink másik arca című kiállítást a IV. Országos Könyvtári Napok keretében. E sorozatnak, mely 2001-ben indult az a célja, hogy bemutasson olyan kollégákat, akik a mindennapi munkájukon, hivatásukon túl valami más területen is tevékenykednek. Ezúttal ketten mutatkoztunk be: Hajdúné Mészáros Judit, mint selyemfestő és jómagam, mint gyöngyfűző. A kiállítást kötetbemutató követte: Vofkori György Csíkszereda és Csíksomlyó képes története – várostörténet képekben című könyvét. A bemutatón részt vett a kötet írója, Vofkori György, Vofkori Mária történészek és Barabás Ferenc a kiadó igazgatója. Az író bemutatta a könyv egyes részeihez fűződő kis történeteket. A napot egy esti séta a városban zárta amikor is láthattuk Nyíregyháza központját esti megvilágításban.

A második napon a képzésen résztvevő hallgatók bemutatták a településüket, ahol laknak és a könyvtárakat, ahol dolgoznak. Közösén megtárgyaltuk gondjainkat, próbáltunk megoldásokat találni. Délután a Nyíregyházi Főiskola Központi könyvtárát látogattuk meg, megismerhettük az állományanyagának a raktározási módját, megtekintettük az olvasótermeit, különböző feldolgozó részlegeket. A könyvtárlátogatást követően ugyanitt az egyik olvasóteremben Öt órai tea a könyvtárban cím alatt előadásra került sor a látássérültek életmódjáról, könyvtárhaználatáról és az ezzel járó problémákról és szükségleteikről. Az előadást Nagy Tünde tartotta a vakok és gyengén látók Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei egyesületének igazgatónője, aki maga is gyengén látó. Bemutatta az általuk használt tárgyakat, a számukra fontos, tanulást elősegítő számítógépes programot, amely hangosan felolvás, és ezzel elősegíti a szerkesztést és a tanulást. Bemutattak olyan internetes oldalakat, amelyeket látássérültek is tudnak használni. Vakok és gyengén látók számára készített mobiltelefon használatot segítő programot. Mindezeket az eszközöket az előadás végétével ki is próbálhatták mindazok, akik kíváncsiak voltak, hogy tulajdonképpen hogyan is működnek, és szeretnék volna megtudni, hogy milyen érzés az, amikor az ember nem lát.

A harmadik napon Komáromy Sándor egyetemi tanár tartott előadást a kisebbségi magyar gyermekversek az ezredfordulón témával, ahol bemutatót olyan magyar írókat, akik gyermekverseket írtak és

írnak különböző korosztályoknak, és ezek szerepét a kisebbségi sorban élő magyar gyermekek számára. Őt követte Szávai Ilona, a Pont Kiadó egyik alapítója, a tévéfüggő kisgyerekek, olvasást kerülő fiatalok című előadása. Bemutatta a FordulóPont című negyedévente megjelenő kiadványukat, amelyben olyan témákat dolgoznak fel, amelyek a gyerekek életében fontosak, jelen vannak valamilyen szinten, aktuálisak mint például az olvasás fejlesztése, gyerekek barátkozása a könyvekkel és az írott szövegekkel, különböző problémákat tárgyal, amellyel a szülő küszködik a gyerekek nevelése során. A folyóiratban megjelent témák tárgyalására, kifejtésére olyan személyeket kérnek fel, akik ilyen problémákkal foglalkoznak, és tapasztalatokról, esetleges megoldásokról írnak. Ezeket a kiadványokat a mai pedagógiai főiskolákon munkaeszközként használják. Az előadása során bemutatót néhány olyan fontos problémát, mint a tévéfüggőség, különböző játékfüggőségi problémákat, amelyek elvonják a gyerekek figyelmét az olvasásról és az ez által előálló testi, lelki problémákról. A délutáni programban újból a képzésen résztvevő könyvtárosok mutatták be a könyvtárakat, az olvasási szokásokat és az ezzel járó pozitív és negatív élményeket. A kis bemutatók végétével, betekinthettünk különböző olyan programokra, amelyeket a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban az Országos Könyvtári Napok keretén belül szerveztek: Nagy Olvashow – Találkozunk a könyvtárban cím alatt. Ezeket a programokat főleg gyerekeknek szervezték azzal a céllal, hogy a könyvtárat használják, mindennapivá tegyék az olvasást már egészen kicsi kortól kezdve. Ilyen érdekes előadások, programok közé tartoztak a: Lójj a neten internetes könyvtári vetélkedő gyerekeknek, vagy Könyvet cumiért akció, ami abból állt, hogy az a még cumizó kisgyerek, aki lemond és otthagyja a cumiját a könyvtárban felállított kis fára akasztva, cserébe olvasójegyet, baba olvasónaplót és egy könyvet vihet haza. Egy másik érdekes műsor volt a Baba-mama találkozó; Olvasd velem-olvass nekem, ahol mondókás könyveket mutattak be, vagy Úlj le mellém, most én olvasok neked, ahol az unokák olvastak fel a nagyszüleiknek kedvenc könyvükből egy részt.

Utolsó nap a képzésen Moldován István az Országos Széchényi Könyvtár elektronikus könyvtára-

nak osztályvezetője tartott előadást Az elektronikus könyvtárak az olvasószolgálatban, avagy mit nyújt az Országos Széchényi Könyvtár a hálózaton címmel. Bemutatta az Országos Széchényi Könyvtár elektronikus könyvtárát (www.mek.oszk.hu), annak céljait, különböző témájú oldalait, ahol elektronikus formában lehet olvasni könyveket vagy meghallgatni a hangos könyvek kategóriából különböző műveket. Bemutatta, hogy az elektronikus könyvtár használatával még a 21. századi kevés szabadidővel rendelkező emberek is olvashatnak könyvet, még akkor is, ha nincs idejük elmenni a könyvtárba és kikölcsönözni egyet, vagy akár hallgathatnak hangos köny-

vet vezetés közben. Az előadás során betekintést nyertünk a különböző elektronikus könyvtárak adataiba, amelyek már működnek, és azokba is, amelyek még fejlesztés alatt állnak. Az utolsó előadást Ignác Lászlóné gyermekkönyvtáros tartotta a gyermekek közti kapcsolatépítésről különböző rendezvények, versenyek, táborok szervezése révén, amelyeket a Cimbora Klub szervez.

A továbbképzést egy közös ebéd és az ezt követő búcsúzás zárta.

FERENCZ ÜNIGE ÉVA

Számítógépes tanfolyam nyugdíjasoknak

A Bod Péter Megyei Könyvtárban 2005 őszén számítógépes tanfolyam indult nyugdíjasok számára. A tanfolyam nagy érdeklődésnek örvendett, az első tanfolyamra összesen 153 nyugdíjas jelentkezett, 6 könyvtáros tanítgatta őket. A pozitív visszajelzés és a további érdeklődés következtében 2006-ban is indult kurzus, 136 résztvevővel és 8 oktatóval. Várhatóan idén is újraindul a tanfolyam.

A kurzus kizárólag nyugdíjasoknak szól, ingyenes, és egyetlen feltétele a könyvtárba való beiratkozás.

A tanfolyam a könyvtár tájékoztató részlegén zajlik, ahol 5 számítógép áll a tanulni vágyók rendelkezésére. Ennek függvényében 5 tagú csoportok alakulnak, csoportonként 2 oktatóval. Az oktatók könyvtárosok, akik egyre szívesebben osztják meg tudásukat és használati tapasztalataikat az érdeklődő idősekkel.

A tanfolyam 5 másfél órás alkalomból áll, két hétre beosztva. Ezalatt az idős résztvevők megismerkedhetnek a számítógéppel, alapfokú ismereteket szerezhetnek, kipróbálhatják a szövegszerkesztést, majd az internetről tanulnak általános tudnivalókat, gyakorolhatják az internetes keresést, ezután megta-

nulhatják az elektronikus levelezést is. A kurzus során csak ízelítőt kaphatnak mindebből, de így is nagyon hasznos és sokat jelent az időseknek. Minden óra anyagából nyomtatott vázlatot kapnak, hogy otthon is gyakorolhassanak. Ezenkívül a tanfolyam után is visszajárhatnak a könyvtár tájékoztató részlegére a tanultakat gyakorolni és használni.

Az idős tanulók többsége – elmondásuk szerint – azért jelentkezett a kurzusra, hogy az elektronikus levelezést megtanulja, és ezáltal kapcsolatot tarthasson távol, többnyire külföldön élő gyermekeivel, unokáival.

Öröm látni, ahogy a számukra teljesen ismeretlen, sőt idegen világ fokozatosan megnyílik az idősök előtt, betekintést nyernek a számítógép, az internet világába. Jó érzés oktatóként segíteni őket ebben. Természetesen nem könnyű, az idősök nehezen barátkoznak a számítógéppel, főleg az egérrel, de idővel és türelemmel megtanulják, megszokják használatát. Sikerélmény az idős tanulók és az oktatók számára egyaránt.

KEDVES TÍMEA

Könyvvadászat

Kolozsvárt a Főter nyugati során, a Szent Mihály templom bejáratával szemben állt az Antikvárium. Akkoriban ez volt a város egyetlen antikváriuma. Patinás környezetben, a város egyik legrégebbi – aránylag épen megmaradt – gótikus épületének északi szegletében foglalt helyet. Volt valami ebben a régikönyv-kereskedésben, ami már kamasz koromban rendkívül vonzott: könyvekre lehetett itt vadászni! A vadászidény számomra a vakációban kezdődött, és nem kellett hozzá egyéb, csak egy kis pénz és egy nagy adag ügyességgel párosuló vadászserencse.

Az Antikvárium becserkészése viszonylag egyszerű feladatnak ígérkezett. Mindössze egy teremmből állt, a falak mentén könyvek, középen egy asztalon folyóiratok, de számomra a leshely a pénztárgéptől

balra lévő két polc előtt volt, ahol a magyar nyelvű könyvek várták, hogy jobb sorsra érdemesüljenek. Megvolt az a – szinte katonás pontossággal betartott – rendje az Antikváriumnak, hogy a friss árut minden délelőtt 11 óra körül hozták elő a raktárból és tették polcra. Erre az alkalomra már egy izgatott – egymást lapos pillantásokkal méregető – vadásztársaság verődött össze. Érdekes volt megfigyelni a fokozódó hevületet. A magyar könyvekre éhes tagok részéről a készülődés már egy negyedórával előbb elkezdődött. A negyedóra első fele az „engem itt különösképpen semmi nem érdekel” szölamú nézelődéssel telt, de ahogy közeledett az idő, a vadászok egyre jobban sűrűsödtek a polcok elé. Akik csak ilyenkor tévedtek be az üzletbe, már csak a második sort foglalhatták el az élvadászok háta mögött. És a

megadott időben a ceremónia elkezdődött. Az antikvárius a raktárhelyiségből ölén hozta ki az első kupac könyvet. Alighogy elhelyezte terhét a polcon, a társaság rávetette magát a prédára. Dehogy volt itt idő arra, hogy egy-egy könyvet leemelve, elmélázva belelapozgassunk. A mozdulatok villámgyorsak és szakszerűek voltak: egy futó pillantás a könyvgerincre – színére, esetleg a sorozat jellegzetességére – és azonnal lekapni a polcról. Mindenki igyekezett minél rövidebb idő alatt annyi könyvet összegyűjteni, amennyi a hóna alatt elfért, mert a felhozatal hamar elfogyott. Az élvadászok a zsákmányolt könyvekkel hátrébb vonultak, helyet adva az idáig csak vállakon, hónaljak alatt kétségbeesetten nyúlók második sornak, hadd csipegessenek az otthagyt morzsákból. Azok éhes hiéna módra kivesézték, amit még lehetett, aztán újra szorosan az oroszlanok mögé álltak, és a vállakon átlésve epés irigységgel bámulták a jó könyveket, drukkolva és szemükkel bővölve a szerencséseket, hátha azok kiejtik kezükből a zsákmányt. A következő félóra ezzel a némajátékkal telt. Most már sorra lehetett venni a kezünkben felhalmozott öt-tíz könyvet, megnéztük szerzőjét, címét, tartalmát, majd félelmek és szorongások közepette fejben gyors számadást vetettünk, összemérve a zsebünkben lapuló pénzt a könyvek összértékével. Ezt követően lemondó sóhajok kíséretében egy-két könyv visszakerült a polcra a második sor nem kis örömeire.

Az itt beszerzett könyvek lettek lassan gyarapodó kis könyvtáram legbecesebb trófeái. Gyakran pihenésképpen leültem a könyvespolccal szemben egy fotelbe és könyveimet szemléltem. Ilyenkor egyről-másról eszembe jutott egy vadásztörténet: mikor, milyen körülmények között szereztem. Öt év alatt sikerült ötszáz kötetet összegyűjtenem. Ez nem volt egy jelentős gyűjtemény, de mindegyik darabhoz személyesen kötődtem, és olvasásuk mellett külön élményt jelentett a különböző szempont szerinti rendezésük. Anélkül, hogy a polcra tekintetem volna, tudtam, melyik könyv hol található.

Az idők megváltoztak, és a gondviselés alakítóalakuló sodrában meg kellett válnom gyűjteményemtől. Mai szemmel nézve, azok a könyvek nem

voltak sem különösen értékes, sem pótolhatatlan darabok, mégis most is fájó szívvel nézem át a lajstromot, amit emlékül megőriztem. A könyvek egy tömbben visszakerültek oda, ahonnan jelentős részük származott: az Antikváriumba. Volt gazdájuknak csak bejegyzéseit őrizték meg, és a raktári jelzeteket, amelyeket műkedvelő könyvtárasként beírtam a megfelelő oldalakra.

Itt, a nagyvárosban nem lehet vadászni: itt túl sok a vad és túl drága a bőre! Vadász múltamat leplezve, félszegen járok a Múzeum körúton, ahol sorfalat állnak az antikváriumok. Bizonytalanságom fokozódik, ha egyikbe-másikba betérek, zsigereimben érzem a veszélyt, szűkölve menekülök tovább. Itt nem lehet vadászni, itt a legtöbb könyv magyar nyelvű, itt van idő tematikusan böngészni, itt szerző szerint lehet keresni, ide konkrét igényekkel lehet belépni, itt több ezerre rúg némely könyv ára.

Új otthonom könyvtára jóval nagyobb, de nem én lőttem a könyveket – ők találtak rám, néha régi ismerősökként, legtöbbször az újdonság varázsával csábítva, de hogy mikor, hol és milyen körülmények között találkoztam velük először – sajnos nem emlékszem mindre. Azóta hivatásos könyvtárasként rendszerezem a könyveimet. Szükség is van a rendre, másképp sok könyvről nem tudnám megmondani melyik polcon található, és hogy megvan-e nekem. A fotel a tévével szemben helyezkedik el, ha pihenek...

Tavaly vegyes érzelmekkel és némi nosztalgiával végigsétáltam a Főtéren. Az Antikvárium megszűnt. Helyette a kialakult piaccgazdasági törvényeknek megfelelően, magánkereskedelmi egység nyílt. Egy-mást váltó boltok, kinyitnak és csődbe mennek, akár a Nagy- és Kiskörúton.

Mátyás szülőházával szemben, ahol az utca elszűkül (valamikor itt húzódott az Óvár déli fala) egy kis antikvárium áll, sokat sejtető kirakata hívogat. Belépek, és az idegen ember tétováságával szemlélem végig a polcokat: már itt is rengeteg és drága a vad. Egy Áprily-vers hangulata borzol érzelmeket bennem: „Ahasvér, gyerünk tovább!”

ELBE ISTVÁN

Gulyás Károly tusrajz-illusztrációi az 1930-as évekből

Gyergyószentmiklóson, Borszéken és Maroshé- vízen megjelent könyvek 1993–2006

Előhang

Hangzatos szövegnek tűnik, hogy jövőnk a tudás központú társadalom (információs társadalom) világának ígérkezik, amelynek szellemi intézménye a tudás- és ismeretgazdálkodó könyvtár, és amelyben a könyvtáros az, aki segít eligazodni az információzónában. Mégis igaz, sőt ennél többre is képesek vagyunk, mi könyvtárosok, segíthetünk abban, hogy könyvtárunk egy-egy vidék szellemi kincsestárává váljon. Hogyan? Úgy, hogy nem csak szolgáltatjuk, hanem gyűjtjük is az információt, és fogyaszthatóvá téve, becsomagolva továbbadjuk. Ez lehet akár egy dokumentumorientált bibliográfia is, amely a helységünkben, vidékünkön megjelent könyvek, dokumentumok, szövegek létéről ad hírt, de amely felbecsülhetetlen értéket képvisel majd kultúránk nyomkövetésére. Ez a gondolat vezérelt akkor, amikor hozzákezdtem a jelen jegyzék összeállításához.

Az általam összeállított jegyzék a Gyergyószentmiklóson és környékén megjelent könyvekről nyújt információt. A jegyzék tartalmazza az F&F International, a Csata Kiadó, a Mark House Kiadó, valamint a Borszékért Alapítvány által kiadott magyar nyelven, magyarul is, vagy magyar szerzőtől írt könyveket, valamint néhány szerzői kiadásban megjelent könyvet. Nem tartalmazza azonban azon szerzőknek a könyveit, amelyek gyergyói szerzőktől más kiadónál jelentek meg, bár ezeknek az adatoknak a gyűjtését is elkezdtem – tervezem egy külön jegyzék összeállítását. Ugyanakkor az újságok, folyóiratok jegyzékével szeretném kiegészíteni a munkát. A könyvtárunkban található helytörténeti katalógus szolgáltatta információhalmaz feldolgozását már elkezdtük: a Helytörténeti Füzetekben részletekben közöljük a gyergyói személyiségek bibliográfiáját.

A felsorolt címek kb. 70%-a megtalálható a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtár állományában, nagy részük pedig az OSZK-ban is (ezek egy részének eljuttatásáról én magam gondoskodtam). A jegyzékben csillaggal jelzett dokumentumok megtalálhatók a könyvtárunkban, másokról a borszéki könyvtárból Kolbert Tündétől, a kiadótól vagy magától a szerzőtől kértem adatokat. Az összeállításkor a teljességre törekedtem az adatok gyűjtésekor, hogy mégis vannak hiányosságok, az annak tulajdonítható, hogy a dokumentumokat nem találtam meg, csak a róla szóló információt. Fontosnak tartottam azonban feltüntetni a jegyzékben, hiszen így is információt szolgáltat a dokumentum létéről.

1993

*Bajna György: Hófolatok. Versek. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 1993. 72 p.

*Kercsó Attila: Mákfej. Versek. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 1993. 60 p.

1994

*Garda Dezső: Székely hadszervezet és faluközség. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 1994. 186 p.

*Kercsó Attila: Hagyaték [Dr. Fejér Dávid regényesített életrajza]. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 1994. 102 p. ill. ISBN 973-96404-0-0

1995

Csata Ambrus: Tévutak. Regény. Gyergyószentmiklós, 1995. [szerzői kiadás]. 200 p.

*Veress Lukács: Probleme de fizică – Fizikai feladatok. Electricitate – Elektromosság. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 1995. 272 p.

1997

*Csata Ambrus: Dicționar poliglot minimal aplicat. [Hatnyelvű szótár: román–angol–francia–orosz–német–magyar]. Szerk. Csata Árpád. Lektorálta Henter M. Nóra. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 1997. 484 p. ISBN 973-0-00370-X

*Fodor Ferenc, Tófalvi Zoltán: A gondviselő szem. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 1997. 202 p. ISBN 973-98459-0-8

Források Borsék 1997. Források a Borszékért Alapítvány közérdekű lapja, fel. szerk. Farkas Aladár. Borszék: Borszékért Alapítvány

1998

*Csata Ambrus: Dicționar poliglot minimal aplicat. [Hatnyelvű szótár: román–angol–francia–orosz–német–magyar]. Szerk. Csata Árpád. Lektorálta Henter M. Nóra. 2. kiadás. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 1998. 416 p. ISBN 973-0-00520-6

Czirják Edit: S akkor váratlanul megjelent az Is-ten. Versek. Gyergyószentmiklós, [szerzői kiadás], 1998.

Salamon Ernő Gimnázium: Évkönyv '98. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 1998. ISBN 973-98459-1-6

*Szabó Botár Erzsébet: Lövétei szedettesek. Szerk. Kardalus János. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 1998. 102 p. ill. col. ISBN 973-98459-2-4

1999

*Csata Ambrus: Dicționar poliglot minimal. [Román–angol–francia–orosz–német–magyar–spanyol–olasz] 3. kiadás. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 1999. 535 p.

Hirdető könyvek [közread. a] Borszékért Alapítvány, Borszék: Borszékért Alapítvány, 1999-.

Szini Lajos: Nyüszkölés a feredőn s a nagy víz martyán. Írta Laji bá. Szopos Sándor rajzaival Ha-

sonmás kiad. Borszék: Borszékért Alapítvány, 1999. 157 p.

*Tükörcserepek a gyergyói jégkorong 50 esztendejéből. Közreműködött Basilides Csaba és Málnási Csaba. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 1999. 70 p. ill.

Vofkori László: A nemzetközi turizmus földrajza. Főiskolai jegyzet. Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 1999. ISBN 973-98459-3-2

2000

*Borszék barangolás a múltban [Szerk. Kolbert Tünde et al.] Borszék: Borszékért Alapítvány, 2000. 123 p. ISSN 1453-4312

*Gyergyó. Turisztikai információs kalauz. Gyergyószentmiklós: Tourinform Iroda, [s.a.]

*Helytörténeti füzetek 1. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, 2000. 108 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.] ISBN 973-99623-7-8

*Málnási Csaba, Molnár Sándor: A sísport fejlődése a gyergyói medencében. Gyergyószentmiklós, 2000. 56 p. ill.

Lacu-Roșu. Cheile Bicazului. Gyilkos-tó. Békás-szoros. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2000. ISBN 973-99623-3-5

Salamon Ernő Gimnázium: Évkönyv 2000. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2000. ISBN 973-99623-2-7

2001

*Csata Ambrus: Ötnyelvű kisszótár. Magyar–angol–német–francia–román. Technikai szerk. Csata Árpád. 4. kiadás. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2001. 338 p. ISBN 973-99360-3-2

*Erősné Vass Hajnalka: Reflexológia. Masajul tálpilör. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2001. 92 p. ill.

*Erősné Vass Hajnalka: Talpra állított egészség. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2001. 92 p. ill.

*Gyergyóalfalu képzőművészei. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2001. 68 p. ill. col. ISBN 973-85096-2-9

*Gyergyói Kisújság Évkönyv 2002. Gyergyószentmiklós: Gyergyói Kisújság, 2001.

*A gyergyói örményekről. Kiskalauz. Összeáll. Bajna György, Márton László, Zárug Aladár. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2001. 24 p. ill. col.

György Antal: Versek. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2001. ISBN 973-98459-6-7

*Helytörténeti füzetek 2. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, Kft., 2001. 108 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.] ISBN 973-99623-7-8

*Kercsó Attila: Segíthetek? Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., [2001]. 288 p. ill. kötve. ISBN 973-85096-0-2

Lipcsei Márta: Virtuális világ. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2001. ISBN 973-99623-6-x

*Veress Lukács: Nem árt, ha tudjuk. Gyergyószentmiklós: [s. e.], 2001. 226 p.

Zathureczky Mária-Margaret: A lant zengő húrja in Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2001. ISBN 973-85096-1-0

2002

*Borszék és Maroshévíz korabeli képeslapok fényében. Szerk. Farkas Aladár és Czirják Károly. Borszékért Alapítvány, 2002. 74 p. ill.

Csata Ambrus: Ötnyelvű kisszótár. Magyar–angol–német–francia–román. Technikai szerk. Csata Árpád. 5. kiadás. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2002. 314 p. ISBN 973-99360-4-0

*Gálné Esztergár Ildikó: Csapó Peti és a többiek. Nóra néni mesél (12-15 éveseknek) Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 2002. 80 p. ill. fűzve. ISBN 973-8387-04-3

*Gyergyói Kisújság Évkönyv 2003. Gyergyószentmiklós: Gyergyói Kisújság, 2002. 121 p.

*Gyilkostói panoráma. Gyilkos-tó és Békás-szoros turisztikai kalauz. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2002. 51 p. ill. col.

*Balogh Katalin – Zárug Jánosné: Gyöngyike 1946–1955. Szerk. Hajdó István és Vikol Erzsébet. Gyergyószentmiklós : Mark House, 2002. 145 p. ill. ISBN 973-85915-0-3

György Antal: Kiharcolt szerelem. Kibújt a nap. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2002. ISBN 973-98459-8-3

György Antal: Novellák. Karcolatok. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2002. ISBN 973-85096-89-6

*Helytörténeti füzetek 3. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, 2002. 116 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.]

*Karancsi Sándor. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2002. 63 p. ill. col. ISBN 973-85-323-6-1

*Kercsó Attila: Nádizenekar. [Gyermekversek]. Kifesthető rajzokkal. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2002. 60 p. ill. fűzve. ISBN 973-8387-03-5

*Kis Portik Irén: Kossuth Lajos a magyar nép tudatában. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2002. 80 p. ill. kötve. ISBN 973-85323-7-X

*Kölönte Béla: Gyergyó története. A kialakulástól a határőrség szervezéséig (tekintettel a nemzetiségi kérdésre). Reprint kiadás. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2002. 154 p. ill. + 5 f. pl. col. ISBN 973-85323-5-3

Sövény Elek. 1937–1982. Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 2002. ISBN 973-85096-3-7

150 éves a borszéki oktatás. [Szerk. Farkas Aladár]. Borszék, 2002. 171 p. + 27 p. képmelléklet

2003

*Csata Ambrus: Dicționar poliglot. [Română–engleză–germană–franceză–spaniolă–italiană.] Techn. szerk. Csata Árpád. 6. kiadás. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2003. 338 p. ISBN 973-99360-5-9

*Czirják Edit: Sivatagi virágok. Versek. Gyergyószentmiklós, [szerzői kiadás], 2003. 79 p.

*Gyergyói Kisújság Évkönyv 2004. Gyergyószentmiklós: Gyergyói Kisújság, 2003. 200 p. ill. ISBN 973-86562-0-6

György Antal: Az emlékek kísértene. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2003. ISBN 973-8387-08-6

*Historia domus. A borszéki plébánia története [Szerk. Mihály János, Farkas Aladár]. [Borszék]: Borszékért Alapítvány, 2003. 248 p. ill. + képmelléklet. ISSN 1453-4312

*Kolcsár Mihály: Rossz Misi. Szerk. Jánossy Alíz.

Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2003. 117 p. ill. ISBN 973-95915-9-7

*Laczkó Szentmiklósi Endre: Gyergyóremete. Települési ismertető. 2. bőv. kiadás. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2003. 80 p. ill. col. ISBN 973-85915-7-0

*Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája, I. A falu keletkezésétől az első világháború végéig (1567–1918). Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2003. 352 p. ill. részben színes, kötve. ISBN 973-85915-3-8

2004

*Borszék története képekben. Szerk. Farkas Aladár. Borszék: Borszékért Alapítvány, 2004. 110 p. fotókkal.

*Csata Ambrus: Limba română prin desene și povești. Rajzos, mesés román nyelv. Manual audiovizual pentru copii de 5–10 ani. Audio-vizuális segédkönyv 5–10 éves gyerekeknek. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2004. 98 p., ill., parte col., CD melléklettel. ISBN 973-99360-6-7

Dombay István. A turizmus földrajza. Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 2004. ISBN 973-8387-12-4

*Figura 20 év. 1984-2004. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2004. 60 p. ill. ISBN 973-8387-17-5

Gub Jenő: Szovátai turistakalauz. Gyergyószentmiklós: Mark House, 2004

Gyergyói Kisújság Évkönyv 2005. Gyergyószentmiklós: Gyergyói Kisújság, 2004.

Gyilkostói panoráma. Gyilkos-tó és Békás-szoros turisztikai képes kalauz. 2. kiadás. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2002. 50. p. ill. col., térképpel. ISBN 973-86562-3-0

*Helytörténeti füzetek 4. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, 2004. 100 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.] ISBN 973-99623-7-8

*Nagy Bulcsú József: Betekintés Gyergyói medence állatvilágába. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2004. ISBN 973-8387-11-6

Salamon Ernő Évkönyv 2004. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2004. ISBN 973-8387-15-9

Sipos Ferenc. Itthon – Farkaslakán [Szerk. és az előszót írta Nagy Pál]. Gyergyószentmiklós: Mark House, 2004.

Született nyelvünkön... a magyar anyanyelv dicserete a XVII–XVIII. században szöveggyűjtemény. Szövegvál., előszó, szó- és névmagyarázat Szöcs Mária. Csíkvacsárcsi faluleírás a XVI–XX. századból. Szöcs Mária, Fodor Zoltán, Kovács István. Gyergyószentmiklós : Mark House, [2004].

2005

Adamovits Sándor: A vécsi vár vendégei. 55 helikoni író portréja. Grafika Csutak Levente. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2005. 286 p. ill. fűzve. ISBN 973-8387-20-5

Csíkсомlyó magazin Excenter Demo Stúdió Kft. Szerk. Gulyás László. Budapest: Excenter Demo Stúdió; Gyergyószentmiklós: Mark House Kft., 2005.

Gálné Kovács Irma: Cifrahímesek Gyergyóalfaluban. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2005. ISBN 973-8387-22-1

Gyergyói Kisújság Évkönyv 2006. Gyergyószent-

miklós: Gyergyói Kisújság, 2005. 240 p. ill. ISBN 973-7877-01-2

*Gheorgheni. Gyergyószentmiklós. Niklasmarkt. Hartă. Map. Karte. Gyergyószentmiklós: Gyergyószentmiklós Város Polgármesteri Hivatala, 2005.

György Antal: Gabriella és más novellák, karcolatok. Gyergyószentmiklós: F&F Internat. Kft., 2005. ISBN 973-8387-25-6

*Helytörténeti füzetek 5. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, 2005. 96 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.] ISBN 973-99623-7-8

Sándor Szilárd: Csíkszenttamás. A csonkatorony hagyatéka. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2005. ISBN 973-8387-19-1

Szent László Kistérség. Ghidul cultural și turistic al microregiunii Szent László. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2005. ISBN 973-8387-24-8

Született nyelvünkön... a magyar anyanyelv dicserete a XVII–XVIII. században szöveggyűjtemény. Szövegvál., előszó, szó- és névmagyarázat Roth András Lajos. Gyergyószentmiklós : Mark House, 2005.

2006

*Adamovits Sándor: Helikoni nagyasszonyok. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2006. 90 p. ill. fűzve. ISBN 973-8387-26-4

Borszéki útikalauz. [Szerk. Farkas Aladár]. Fotók és térképek: Farkas Lóránt. Borszék: Borszékért Alapítvány, 2005. 126 p. fotókkal és térképekkel. ISSN 1453-4312

Buzás Gerő: A hargitai lélektorony. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2006. ISBN 10-973-8387-32-9, ISBN 13-978-973-8387-32-4

*Csata Ambrus: Playful English. Audiovisual textbook for young children. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2006. 100 p., ill., CD melléklettel. ISBN 973-99360-8-3

*Csata Ambrus: Bonyolítók. Regény. A borítólap Csata Hermina munkája. Gyergyószentmiklós: Csata Kiadó, 2006. 186 p. ISBN 973-99360-7-5

Dombay István. A turizmus földrajza. 2. kiadás. Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 2006. ISBN 973-8387-29-9

Dósa Zoltán: A mentális kép és forgatás pszichológiája. Gyergyószentmiklós: F&F International Kft., 2006. 155 p. ISBN 978-973-8387-30-0

*Emlékkönyv. A szovátai líceum első ötven éve. Szováta, 2006. 272 p. ill., fűzve. [A gyergyószentmiklósi Mark House Kiadó nyomdájában készült.] 272 p. ill. ISBN 978-973-7877-07-9

*Gyergyói Kisújság Évkönyv 2007. Gyergyószentmiklós: Gyergyói Kisújság, 2006. 224 p. ISBN 978-973-7877-09-3

*Helytörténeti füzetek 6. Maroshévíz – Gyergyószentmiklós, 2006. 92 p. [Készült az F&F International Kft. Kiadó és nyomdájában.] ISBN 973-99623-7-8

*Kisné Portik Irén: Barát Jóska. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2006. 62 p. Ethnographia Gyergyóiensis Kis Könyvek 2. ISBN 973-7877-04-7

Kisné Portik Irén: Gyergyó és a fenyő. Gyergyószentmiklós: Ethnographia Gyergyóiensis Alapítvány, 2006. 268. p. il., fűzve. Ethnographia Gyergyóiensis Kis Könyvek 3. ISBN 978-973-8405-35-6

*Microregiunea Harghita Nord-Est. Észak-Kelet

Hargita Kistérség. Harghita Nord-East Microregion. Informații Generale. Általános információk. General information. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2006. 16. p. ill. col. + térkép. ISBN 978-973-7877-06-2

50 éves a ditrói líceum. Gyergyószentmiklós, F&F International Kft., 2006. ISBN 973-8387-28-0

*Rokaly József: Gyergyócsomafalva monográfiája, II. Az első világháború végétől napjainkig. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2006. 528 p. ill. ISBN 973-85915-3-8

*Rokaly József: A kocka el van veszve [Diák-aranymondások]. Páll Ignác ill. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2006. 128 p. ill., fűzve.

*Sovata – Tourist Guide. Gyergyószentmiklós: Mark House Kiadó, 2006. 42 p. sz. ill. ISBN 973-7877-05-5

Néhány adat a kiadókról:

Csata Kiadó. Megalakulás éve: 1997. Székhely: Gyergyószentmiklós, Külső u. 50 sz.

Tulajdonos, igazgató: Csata Ambrus Tel: 0742-322350

F&F International Kft. Megalakulás éve: 1992. Kiadói jogot nyert: 1997-ben. Székhely: Gyergyószentmiklós, T. Vladimirescu 2-4 sz. Tulajdonos: Fodor Mihály, Igazgató: Ambrus Enikő Tel: 0266-364171

Mark House Kiadó Megalakulás éve: 1991. Kiadói jogot nyert: 1992-ben. Székhely: Gyergyószentmiklós, Gábor Áron u. 4 sz. Tulajdonos, igazgató: Dezső László Tel: 0266-364190

BÁKAI MAGDOLNA

Hat év termése

A Szatmárban élő szerzők 2002 – 2007-ben megjelent munkái

A társadalmi életében másfél évtizede bekövetkezett változások folytán a Szatmárban élő írók, költők, szaktudományok művelői, a közművelődés tevékeny munkásai irodalmi tevékenységének eredményeképp a városban avagy más városokban működő kiadók, nyomdák gondozásában mind több – az elmúlt öt évben százhat különféle műfajú – magyar nyelvű szépirodalmi, szaktudományos és egyéb kiadvány, kötet jelent meg. (Az utóbbi két évben ezeket tartalmazza a Szatmár megye Művelődési Igazgatósága és a Szatmár Megyei Könyvtár gondozásában megjelenő kiadvány, az Anul editorial sãtmãrean 2005, illetve 2006.)

A következőkben közöljük a hat év magyar nyelvű, szerzőik révén Szatmárhoz kötődő könyvek, kiadványok bibliográfiai adatait. Ahol nem tüntettük fel külön a megjelenés helyét, ott Szatmárnémeti értendő. A 2006-os és 2007-es esztendő Szatmár megyében megjelent kiadványait az összesített Új könyvek cím alatt a Szatmár alfejezetben találja meg az olvasó.

2002

Ardelean, Gavriel – Karácsonyi Carol: A Hajdani Ecsedi-Láp és az Ecsedi Síkság. Editura BION, Satu Mare.

A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye név- és címtára.

A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye templomai. Nagykaroly I. esperesi kerület.

Banner Zoltán: Erdős I. Pál. Monográfia. Szatmári Múzeum.

Boros Ernő: „Mindennap eljött a halál”. Szatmár megyeiek a földvári fogolytáborban.

Otthonom Szatmár megye

Bura László – Ciubotă, Viorel: Complexul Muzeal Ady Endre – Ady Endre Emlékmúzeum. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare

Bura László (és munkatársai) : Szatmárnémeti kialakulása és fejlődése épületei és műemlékei tükrében.

Elek Imre: Túrterebes. Múlt a jelenben. Editura Solstiģiu.

Gúzs Imre: Dokumentumriportok.

Oláh Ilona: Isten tenyerén. Hófehér Mária magánkilenced. Profundis Kiadó

Tempfli Imre: Dr. Scheffler János püspök és nagyváradi apostoli kormányzó pásztorlevelei és utolsó írásai. Otthonom, Szatmár megye 14.

2003

Bura László: A második évszázad. A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona 1904–2004. Státus Kiadó, Csíkszereda

Bura László: Szatmári helynevek I. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Intézet Névutató Munkaközössége. Budapest

Csirák Csaba: 50 év krónikája. Az 1953-ban Nagybányán alakult együttestől a Harag György Társulatig. Otthonom, Szatmár megye 19

Dicsérjük együtt az Urat! Ifjúsági énekek. Hám János

Gábrus Andrea – Kottra Éva: Nevük örökön él. Írók, költők életútja. Editura Imnibooks.

Gellért Sándor: Vejnemöjnen fakóján. Finnországi útinapló. Gondozta dr. Lovas János. 134 l.

Kiss Sándor: Matematikus a XX. század viharában. Maurer Gyula életpályája. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. Appendix Kiadó, Marosvásárhely.

Oláh Ilona: Határon innen, határokon túl. Szerk Gúzs Imre. Profundis Kiadó

Oláh Ilona: Meseország tündérkertje. Profundis Kiadó.

Oláh Ilona: Mezei bokréta. Madéfalvi és csángó népszokások. Profundis Kiadó

Oláh Ilona: Szívünket kulcs ne zárja. Képes album. Profundis Kiadó

Oláh Ilona: Tanítónő voltam Erdélyben. Profundis Kiadó

Varga Attila: Alkotmányjogi és államszervezési

alapismeretek. Sapientia tankönyvek. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
Zsinati térkép.

2004

Ábrám Sámuel – Dr. Sárközi Lídia: A Szatmár-Németi református egyház. Satu Mare

A Szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főiskola Évkönyve a 2001–2002 és 2002–2003 évre. Szerk. Sípó Attila.

Balogh Géza: Élő hagyományok. Tanulmányok a Szatmárnémeti Református Főgimnázium múltjából. Otthonom, Szatmár megye 21.

Bura László: Könyvek és könyvtárak Szatmáron és Németiben. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Bura László: Köztünk élt. Scheffler János Szatmár vértanú püspöke.

Bura László: Tövisvári helynevek. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Intézet Névkutató Munkaközössége. Budapest

Czol Ernő: Csillagfény. Karácsonyi énekek.

Enyedi István: Orgi istorice în județul Satu Mare – Szatmár megye műemlék orgonái. (Kétnyelvű) Editura Muzeului Satu Mare.

Fényi István: Üzenetek odaát. Válogatás a költő hátrahagyott verseiből. Válogatta Végh Balázs Béla.

Hám János Római Katolikus Teológiai Iskolaközpont: Emlékkönyv 2004. Editura Solstiūu.

Heinrich Ferenc: Keressétek az igazságot! Elmélkedések. I – III „A” év, „B” év, „C” év. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Heinrich Ferenc: Keressétek az igazságot! Elmélkedések. Hétköznapiak. Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Heinrich Ferenc: Keressétek az igazságot! Elmélkedések. Szentek, ünnepek. Szatmári

Római Katolikus Püspökség. Szatmárnémeti, 2004.

„Istennel. hazáért és szabadságért” – „Cum Deo pro Patria et Libertate” Rákóczi ünnepségek 2003.

Kiss Kálmán: Egri község kismonográfiája. Kiadja a Partiumi Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség.

Oláh Ilona: Emlékeim szárnyán. Élmények és reflexiók. Profundis Kiadó

Oláh Ilona: Isten tenyerén. Hófehér Mária magánkilenced. Negyedik kiadás. Profundis Kiadó

Mesék és legendák. A Kárpátok Euróregió történetéből.

Muhi Csilla: Egyház és város. Otthonom Szatmár megye 22.

Muhi Sándor: Kéz- és művészeti élet Szatmáron. Otthonom, Szatmár megye 20. Europrint

Muzeul Județean Satu Mare: Studii și comunicări seria istorie – etnografie – artă. XVII – XXI / II. Editura Muzeului Sătmărean. Satu Mare, 2005 (Benne magyar nyelvű tanulmányok is!)

Praszler János: Szülőföldünk versei. Carei [Nagykároly], 2004.

Schäffer András: A természet parancsára festetem. Mátyás Laura festőművész visszaemlékezéseiből.

Sike Lajos: Szatmárnémeti – várostörténet egy fellelén. Identitás.

Simpf János Versek. Europrint Kiadó, Nagyvárad Szorgalmas nagyanyáink a szatmárnémeti Kór-

ház-otthonban. Czinzelné Ács Erzsébet visszaemlékezései. Amberg, Németország, 2001–2002. Profundis Kiadó

Venczerédi Bea: Nevezz a temetésen! Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár (Debreceni Éva írói álneve).

2005

Anzik Albert - Csáki Ferenc: Egy iskola története. Sárközújlak. H. n.

A Páli Szent Vincéről Nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Imakönyve.

Ármos Lóránd: Rózsahús. Erdélyi Híradó Könyvkiadó. Kolozsvár

A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye név- és címtára.

Ardai Attila – Ilk Antal: És ... ti is élni fogtok. Temetési prédikációk. Miskolc

Ardelean, Gavriel – Karácsonyi Károly: Flora, vegetația și ecologia nisipurilor din nord-vestul României. Editura Daya.

Banner Zoltán: Tóth László. [Album] Mentor Kiadó, Marosvásárhely

Bársony István: Az elveszett Paradicsom. Szerk. és a novellákat válogatta dr. Csák Gyula. Otthonom, Szatmár megye 23.

Boros Ernő: Volt minekünk jó éltünk, van most nekünk jaj. I – II. 1945 – 1949 a szatmári svábok deportálásának története. Státus Kiadó Csíkszereda

Bura László: Nevek tanúsága, szakmák emléke. Státus, Csíkszereda

Bura László (és munkatársai): Szatmárnémeti kialakulása épületei és műemlékei tükrében. 2. kiadás. Identitás.

Bura László – Fejér Kálmán: Rózsát hintettem a gyalogútra. Szatmár vidéki népdalok. Identitás

Csírák Csaba: Színházi arcképek. Otthonom, Szatmár megye 22.

Dobos Johanna – Dobos Hajnalka: A fáknak is neve van. Versek. Profundis Kiadó.

Dobos Johanna – Dobos Hajnalka: Fél kenyér. Kisregény. Profundis Kiadó.

Szatmárnémeti, 2005.

Elek Imre – Bauer József: Avasvidéki útikalauz. Otthonom, Szatmár megye 26.

Évfordulós tanácskozások. Ady Endre, Páskándi Géza, Szilágyi Domokos, II. Rákóczi Ferenc, Móricz Zsigmond 2002 – 2004. Kiadja az EMKE Partiumi Alnököse és a Szatmárnémeti Kölcsey Kör.

Fazekas Lóránt: Mozaikkövek Szatmár történetéhez. Otthonom, Szatmár megye 25.

Fazekas Lóránt: Szatmári tanári életutak. A 19 – 20. század forgalagában. Identitás Alapítvány.

Gúzs Imre: Végvári hangulatok. Irodalmi antológia. Idea Stúdió

Heinrich Ferenc: Căutați adevărul. Meditații – culegere de predică. Anul „C”. Episcopia Romano Catolică, Editura Profundis

Ianoș Erzsébet – Koncz Tünde: Mit üzennek az évszakok? Editura Omnibus. H. n.

Ilk Antal – Arday László Attila: ... és ti élni fogtok. Szent Maximilián Lap- és Könyvkiadó, Bp.

Kádár Ferenc: Hunfibus... Tinivár Kiadó, Kolozsvár

Kamil Emanuel: Erdélyi sárga karszalagosok. Otthonom, Szatmár megye 24.

Katona Sándor: Évszakok. Versek. Editura Daya.

Oláh Ilona: Mesevilág.
 Simonfy József: Hogy nézek ki. Versek. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár
 Végh Balázs Béla: Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban. Erdélyi Tudományos Füzetek 253. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár
 Végvári hangulatok. Szatmár megyei írók, költők antológiája. Szerk. Gúzs Imre. 187 l.
 Zsinati könyv. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség.

2006

Bura László: A szatmárnémeti Szent János-plébánia temploma 1906 – 2006. Verbum, Kolozsvár
 Fejér Kálmán: Szolféztankönyv. I. osztály. Ábel Kiadó, Kolozsvár
 Fejér Kálmán (Összeáll.): Szolfézs példatár – népi dallamok. 3. kiadás. Ábel Kiadó, Kolozsvár
 Simonfy József: Vagonéjszakák. Versek. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2007

Bura László: Vizsgáljuk meg ezek okát! Szatmári

művelődés- és egyháztörténeti tanulmányok. Csíkszereda

Gál Elemér: Héthavas. Östörténeti hitregény. Eger, 2004(!)

Hankovszky Ferenc: Das Verstehen in der Seelsorge. Psychologische und philosophische Aspekte zum Seelsorgegespräch als menschlichem Kommunikationsgeschehen. Status Verlag, Szeklerburg

Hankovszky Ferenc: Das Phänomen des Suizids in der postmodernen Gesellschaft. Tendenzen beratender Seelsorge im Umfeld des Suizids. Status Verlag, Szeklerburg

Heinrich Ferenc: Căutați Adevărul! (meditații – culegere de predici) anul liturgic „A” Editat de Episcopia Romano Catolică Satu Mare

Merli Rudolf: Donauschwäbische Ortschaften in Nordwest Siebenbürgen. Bubensheim, 2007

Varga Attila – Veress Emőd: Magyarul a román alkotmányról Státus Könyvkiadó, Csíkszereda 340 l.

Végh Balázs Béla: A gyermekirodalom változatai. Ariadne Könyvek. Komp-Press. Kolozsvár

BURA LÁSZLÓ

A kolozsvári Egyetemi Kiadó könyvei 1998–2007

Albert-Lörincz Enikő: Salus satis. Az egyén és közösség egészségvédelme. 2007 978-973-610-559-3
 András Péter: Rețetele neuronale pentru aproximare și predicția seriilor de timp. 2000 973-8095-60-3
 Bakk Miklós: Választási rendszerek 978-973-610-576-0
 Barna, Adrianna – Nagy-Tóth Francisc: Determinator. Alge verzi unicelulare 1998 973-9354-26-2
 Bartos-Elekes Zsombor: Bevezetés a térképészetbe. 2007 978-973-610-619-4
 Báthory Ludovic: Societățile carbonifere și sistemul economic și politic al României (1919–1929) 2000 973-9354-97-1
 Bege Antal: Rekurzív sorozatokkal kapcsolatos feladatok. 2007 978-973-610-560-9
 Bege Antal: Teoria discretă a punctului fix și aplicații. 2002 973-610-084-7
 Berszán Lídia: Fogyatékos személyek társadalmi integrációja. 978-973-610-572-2
 Bódis Jenő: Szerves kémia alapjai. 2006 973-610-402-8
 Cseke Péter, Kozma Kis Erzsébet: Igények és módszertani követelmények a felsőoktatásban. 2004 973-610-300-5
 Cseke Péter: A magyar szociográfia erdélyi műhelyei 2007 978-973-610-584-5
 Csörnyei Zoltán, Kása Zoltán: Formális nyelvek és fordítóprogramok. 2007 978-973-610-505-0
 Csucsuj István: Istoria pădurilor din Transilvania 1848–1914. 1998 973-9354-59-9
 Darvasi Jenő: Analitikai mérőműszerek és mérési módszerek. A modern UV-VIS spektrometriában 2006 973-610-422-2
 Dombay István: A turizmus földrajza 978-973-610-508-1
 Domokos Ernő: A menedzsment elméleti és gyakorlati alapjai 2005 973-610-052-9

Finta Zoltán: Matematikai analízis I. 978-973-610-509-8
 Gábor Csilla: Doktrine-Virtue-Memory 978-973-610-512-8
 Gál László: Arról, ami állítható. 2004 973-610-312-9
 Gurka-Balla Ilona: Dokumentumok formai feltárása a könyvtárban 978-973-610-575-3
 Hannelore Lisei, Sanda Micula, Anna Soós: Probability Theory Through Problems and Applications. 2000 ISBN 978-973-610-492-3
 Hatházi András Attila: Improvizáció és személyiségfejlesztés 978-973-610-507-4
 Holló László: Isten csodálatos üdvösségpedagógiája. 2007 978-973-610-510-4
 Horváth István: Kisebbségsszociológia alapfogalmak és kritikai perspektívák. 2007 973-610-444-3
 Horváth István – Veres Valér: Erdélyi társadalom. 2003 1/2, 2/1 2004 ISSN: 1583-6347
 Horváth István, Petru Iluș, Traian Rotariu, Cristina Tîrhaș, Laura Nistor, Paul-Teodor Hărăguș: Dimensiuni ale familiei actuale din România 2007 978-973-610-525-8
 Ionescu Clara: Adatszerkezetek. 2007 978-973-610-515-9
 Jitianu Liviu: Krisztus, az Isten-ember. 978-973-610-592-0
 Kassay Gábor, Kolumbán József, Marchis Juliana: Valós számok és metrikus terek. 2005 973-610-357-9
 Kiss Erika: Általános állatszövettan. 2006 973-610-404-4
 Kósa Ferenc: Sejtbiológia 978-973-610-586-9
 Kovács Lehel: Aprogramozási nyelvek anatómiája. 2004 973-610-280-7
 Kovács Lehel: Programozási nyelvek összehasonlító elemzése – A programozási nyelvek anatómiája.

2004 973-610-280-7
 Kovács Lehel: Rendszerek elemzése és tervezése. 2004 973-610-333-1
 Kovács Zoltán (Szerk): Neveléstudományi kérdések. 2007 ISBN 978-973-610-506-7
 Lukács Olga: Az erdélyi református egyház és a teológiai oktatás története a 19. század második felében 2007 978-973-610-610-1
 Mátyás Lajos-Loránd: Vierhundertfünfzehn tage in Wien. Das tagebuch der Siebenbürgisch-Sächsischen nationaldeputation (1850–1851) 2007 978-973-610-521-0
 Magyar Tivadar: Adatfelvételi módszerek a társadalomkutatásban. 2005 973-610-364-1
 Nagy Egon: Az európai unió földrajza. 2005 973-610-401-X
 Pásztor Gyöngyi: Városszociológia. Elméletek és problémák. 2006 973-610-443-5
 Péter László: Vázlatok a szegénység szociológiához. 2006 973-610-418-4
 Robu Judit: Automated Geometry Theorem Proving Solutions Using the Theorema System. 2007 978-973-610-637-8
 Roth-Szamosközi Mária: Bevezetés a gyermek védelmébe. 2006 973-610-405-2

Szabó Béla: Szociálpolitika. 978-973-610-561-6
 Szakács Alexandru, Gál Ágnes, Silye Lóránd: Magyar-román-angol geológiai szótár 978-973-610-511-1
 Szamosközi István: Evaluarea internă a calității. 2007 978-973-610-519-7
 Szász Alpár Zoltán: Politika és társadalom. 2001 973-610-012-X
 Szenkovics Ferenc, Makó Zoltán: Elméleti mechanikai feladatok. 2007 978-973-610-600-2
 Szenkovits Ferenc: Bevezetés a csillagászatba. 978-973-610-557-9
 Újvárosi Lujza, Markó Bálint: Gerinctelen állattan. I. 978-973-610-585-2
 Varga Attila: Ungaria și conciliul Vatican în memoria eclesiei. 2003 973-610-229-7
 Veres Valér: Demográfia és népeségszociológia. 2006 973-610-442-7
 Veress Emőd: Román gazdasági jog. 2006 973-610-419-2
 Zamfir Korinna: A katolikus-protestáns egyháztani párbeszéd eredményei. 978-973-610-534-0
 Zamfir Korinna: Ökumenikus teológia. 978-973-610-574-6

JÁNOSI ANDREA

A Fecskés könyvek új sorozatáról

Előzmények

A második világháború legsötétebb éveiben, 1943–44-ben, amikor Erdély és az itt élő magyarság a kényszerű megosztottság éveit élte, a magyar és román hadsereg pedig Moszkva alatt szolgált a német érdekeket, Dél-Erdélyben az írott magyar szó az Antonescu rezsim cenzúrájával küzdött a pusztá fennmaradásért. „Füzetkével és napárrakkal a halál ellen” – írta erről a realitásról Méliusz József¹. Ilyen körülmények között Dél-Erdélyben 1940–44-ben a magyar szó nyomtatott formában való pusztá megjelenése is eseménynek számított.

Dél-Erdély egyetlen magyar nyelvű lapja ebben az időben a temesvári Déli Hírlap volt, amely sikeresen túlélte a második bécsi döntés utáni nehezebb időszakot² és sikerült biztosítani előbb a napi, később a heti megjelenését. Elnyomottnak számított az irodalmi élet is, hiszen 1940 augusztusát követően a dél-erdélyi íróknak nem volt lehetőségük írásaikat megjelentetni helyi szinten. Ennek megoldása érdekében jelent meg 1943 júniusában a Havi Szemle Aradon, a helybéli Kölcsey Egyesület tagjainak szerkesztésében³. A lap a Déli Hírlap mellékleteként látott napvilágot és egészen 1944 augusztusáig, Arad városának frontközelségbe való kerüléséig jelenhetett meg.

A sikerre való tekintettel a Havi Szemle szerkesztői 1943 második felében megpróbálták szépirodalmi kiadványokat is megjelentetni. Próbálkozásukat siker koronázta: kiadványaikat Fecskés köteteknek keresztelték el, talán azért mert ezektől a kötetektől (is) várták a Dél-Erdélyi magyar irodalmi élet újjáépülését, ezekkel a kötetekkel kívántak teret nyitni az irodalmi próbálkozásoknak. A nehéz körülmények ellenére öt kötet is legördült a Vasárnap nyomda gépeiről, természetesen kis példányszámban. A há-

borús események azonban nemcsak a Fecskés kötetek, hanem a Havi Szemle végét is jelentették, a kialakuló szovjet mintájú világban pedig helyi szinten nem volt lehetséges önálló magyar irodalmi életet folytatni⁴. A Kölcsey Egyesület szintén a párszervek utasítására szüntette be működését.

Rendszerváltás után

1990 elején – tehát a röviddel a váltás után – újjalakult a Kölcsey Egyesület és megpróbálta felvállalni a több mint száz éves múltta visszatekintő örökséget. Mindez azonban nem ment könnyen, mivel 1945 után a magyar kulturális élet jelentős mértékben leépült Aradon, a tehetséges magyar tollforgatók idegen városba távoztak, a magyar színház pártutasításra Temesvárra költözött, és az 1945–1990-es periódusban mindvégig fennállt az értelmiségi elvándorlás. A kilencvenes évek elején pedig a nagy méreteket öltő kivándorlás miatt volt nehéz a kulturális élet újjaszervezése, hiszen nem kevesebb mint 8500 magyar ajkú hagyta el városát, nagyrészt fiatalok, akikre alapozni lehetett volna a szervezetek újjáépítésében. Az irodalmi élet megszervezése nagy nehézségekbe ütközött, a Havi Szemle új sorozata négy szám után megszűnt, de hamarosan újra megjelent a Jelen napilap irodalmi mellékleteként. A Kölcsey Egyesület pedig ugyanazt tűzte ki maga elé célként, mint 1943-ban: lehetőséget biztosítani a feltörekvő magyar íróknak a megjelenésre, irodalmi életet (újja)építeni, vállalva a kezdeti provinciális szint nehézségeit és megfelelő kritikákkal kinevelni egy olyan réteget, amely olvassa és érti az igényesebb irodalmi alkotásokat.

Az újraindult Havi Szemle hamar sikeres lett: írók, költők jelentkeztek, grafikusok díszítették a lapot, kritikusok értékelték az írásokat, sőt irodalmi és

művelődéstörténeti írásokkal is jelentkeztek a hozzáértők. A hagyományok szellemében a Kölcsey Egyesület 1997-ben elhatározta a Fecskés kötetek újraindítását, mert szerkesztői úgy értékelték, hogy a folyóiratban megjelenő színvonalasabb alkotóknak lehetőséget kell teremteni az önálló kötetre is.

3. A sorozat bemutatása

1997 óta a Fecskés sorozatnak 16 kötete látott napvilágot. Az új sorozat kiadványai két kategóriára oszthatóak fel. Az egyik típust a szerkesztők tartozás-kötettként emlegetik. Olyan íróktól és helytörténészekről származó írások ezek, akik bár magas színvonalon alkottak a kommunista rendszer éveiben, nem volt lehetőségük önálló kötet megjelenésére (több szerzőnek jelent meg posztumusz kötete). A másik kategóriába az újabb vonulat alkotóit lehet besorolni és általában fiatal(abb) írókról van szó. A kiadó mindvégig igyekezett megtartani az egyensúlyt a régi és újabb generációk között, ennek ellenére a sorozat elején mégis az idősebb, vagy elhunyt tollforgatóktól jelentek meg kötetek. A helyzet azonban az ezredfordulót követően radikálisan változott, a két legutóbbi kötet szerzői 20-as, illetve 30-as éveikben járnak, és a soron következő, szerkesztés alatt álló is fiatal helyi írók antológiája kíván lenni. Külön említést érdemelnek a helytörténeti munkák, amelyeket a szerkesztők annak ellenére vállaltak fel, hogy a Kölcsey Egyesület elsősorban irodalmi kiadványokkal foglalkozik. Céljuk az volt, hogy a kommunista berendezkedés majd ötven éve alatti felejtést korrigálják, az egészséges lokálpatriotizmust ébren tartsák.

Következzen a kötetek kronologikus bemutatása.

Olosz Lajos, Szepilötelen oltár (1997). Olosz Lajos (1891–1977) ágyai származású, Kiszénben ügyvédi tevékenységet folytató helikonista költő halálának 20. évfordulója alkalmából jelent meg. A kötet társ-szerkesztője a Nagyzerindi Olosz Lajos és a Kiszéni Körösmenye Irodalmi kör. Maga a kötet a költő istenes verseit tartalmazza, egy olyan költőt, aki három kötetrel a háta mögött 1931-ben visszavonult az irodalomtól, és csak a hatvanas évek végén fedezték fel újra.

Ficzay Dénes, Aradi krónika (1997, 500 példány). Ficzay Dénes (1921–1985) a város és a régió meghatározó értelmiségi példaképe volt, irodalomtörténész, helytörténész. Élete során hatalmas mennyiségű anyagot gyűjtött össze szülővárosáról is, amelyeket azonban az akkori hatóságok csak azelőtt engedtek publikálni. E kötet ezen írások egy részét gyűjtötte össze, amelyek mégis megjelenhettek azokban az időkben több romániai folyóiratban.

Kató Sándor, Megmaradt versek (1997, 150 példány). Tragikus sorsú temesvári költő (1937–1991), aki a kritikusok szerint nagyszerű zeneiséggel ellátott költeményeket hagyott ránk. Sajnos betegsége miatt hamar abbahagyta az írást, és élete végén verseinek jelentős részét megsemmisítette. 71 maradt meg, ezek jelentek meg e kötetben.

Kenyeres Pál, Magamat nyugtató (1999, 200 példány). Kenyeres Pál fiatal korában kezdett el írni, de világháború utáni körülmények miatt 1946-ban abbahagyta. Idős korában vette újra kézbe a lantot és alkotott lírai költeményeket. Ezek egy része jelent meg ebben a kötetben.

Széll Lajos, Aradon éltem (2000, 300 példány). 1882–1960 között élt, végzettsége szerint jogász, majd élete során közeleti szereplő, a katolikus egyházközösség vezetője, de szerepet vállalt a helyi magyar oktatás és sport szervezésében is. Fontos szerepet játszott a kilenc napos magyar megszállás (1944. szeptember) idején. Két világháború közötti helyi magyar kulturális, egyházi és politikai életéről szóló visszaemlékezéseit tartalmazza e kötet.

Ficzay Dénes, Aradi séták (2001, 500 példány). Ficzay Dénes második kötete a sétáló publicistát mutatja be. Az író hosszú sétára indul városában, amelynek során rövid esszékből, cikkekben mutatja be annak történelmi és irodalomtörténeti nevezetességeit.

Kenyeres Pál, Kincskeresés (2001, 100 példány). Nyolcvanöt éven túl, alig egy esztendővel ez első kötete megjelenése után Kenyeres Pál ismét jelentkezett egy kötetre való költeménnyel. E kiadvány 41 verset tartalmaz.

Manga István, Sójajtások (2001, 100 példány). Manga István (1933–1988), a Tóth Árpád Irodalmi Kör tagjának 1973 és 1988 között született lírai verseit tartalmazza e kiadvány, melyeket a kritikus lírai sójajtásoknak és sikoltásoknak jellemez egy elnyomó és kilátástalan rendszerben, amelyek mintegy szelepként működtek a költő életében.

Szávics Károly, Ágak az ősz fogásán (2001, 100 példány). Marosvásárhelyi származású költő (1949–1999), aki bár sokat írt 1989 előtt is, nem volt alkalma publikálni. A rendszerváltás után több folyóirat közölte írásait (Látó, Élet és Irodalom, Új Írás, Havi Szemle). Erélyes hangú verseiből nyújt át az olvasóközönségnek egy csokorra valót e kötet. Verseivel megelőzte korát, mivel kritikus a kilencvenes években jelentkező újabb generáció hangját üti meg.

Pávai Gyula, Aradi híres emberek (2003, 200 példány). Életrajzokat tartalmaz e kötet, olyan személyiségek életrajzát, akik jelentős mértékben hozzájárultak Arad városának 19. századi felemelkedéséhez, vagy pedig a 20. század legfontosabb helyi személyiségei között vannak. Vannak köztük arisztokraták, tudósok, irodalmárok, politikusok, üzletemberek, képzőművészek, színészek, de egy közös volt bennük: mindannyian városuk szellemiségében végeztek tevékenységüket.

Dísz Péter, Béluska (2004, 120 példány). A szerző (1915–1996) református lelkész volt Arad egyik városnegyedében, akinek realista novellái olyan szereplőket mutatnak be, akik hétköznapiak ugyan, de mély lelki problémákkal rendelkeznek. Maguk az írások e gondok bemutatásai a szereplők tevékenységén keresztül. A hetvenes-nyolcvanas években született írások rendkívül aprólékos felépítésű lélekelemző történetek.

Ficzay Dénes, Válogatott írások (2005, 600 példány). Az író és publicista hagyatékának újabb, korábban meg nem jelent részét tartalmazza a kötet. Vannak köztük irodalomtörténeti, történelmi, nyelvészeti írások, ugyanakkor Török Gyula 20. század eleji író levelei is újból közlésre kerültek (ezek először a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1966-os évfolyamában láttak nyomdafestéket).

Csécsi Nagy Erzsébet, Üzenet egy szebb világba (2005, 200 példány). Csécsi Nagy Imre református tiszteletes feleségének (1875–1921) verseit aradi belvárosi református templom felújításakor találták

meg elrejtve a csillag alatti gömbben. Költeményeinek egy része istenes jellegű, de találunk más stílusút is közöttük. Szerényen egyszerű szavakkal fejezi ki mondanivalóját, de ugyanakkor nagy lelki mélységekbe is bocsátkozik.

Lehoczky Attila, *Az aradi utcanévek változásai (történetiségükben)* (2006, 250 példány). A kötet két térképekkel ellátott utcanév-táblázatot közöl: az egyik egy román–magyar táblázat, a másik a 1919 előtti utcanév-elnevezésekből indul ki, és bemutatja azok időbeni változásait napjainkig. A kötet célja az volt, hogy megelőzze a korabeli utcaelnevezések feledésbe merülését.

Tóth Zoltán Csaba, *Egyperces megváltás* (2007, 150 példány). Aradról a Bészterce-Naszód megyei Zselykre elszármazott lelkész verseit tartalmazza a kiadvány. Istenes versek ezek jelentős része, amelyben dominál a csend, a pusztulófélben levő mezőségi magyar falu hangulata, a lét és nemlét gondolata és a őrt állás kötelessége.

Ficzay Dénes *Emlékkönyv* (2007, kb. 250 példány). A szerző hagyatékának újabb kötete, amely szépirodalmi tevékenységét is bemutatja. A pontos példányszámot nem tudjuk még, mivel a várható érdeklődés és az eddigi kis példányszám miatt (120) újra kell majd nyomni.

Reméljük a sorozat még hosszú ideig folytatódni

fog és segítségével talán meg fog adatni a lehetőség arra, hogy a lassan kinevelődő újabb írói és szerkesztői generáció hamarosan újraindítsa a 2001-ben megszüntetett Havi Szemlét.

LEHOCZKY ATTILA

¹ Dávid Gyula: Olosz Lajos centenáriuma. In Dávid Gyula, Írók, művek, műhelyek Erdélyben, Pallas-Akadémia kiadó, Csíkszereda, 2003, 122 l.

² A Déli Hírlap 1940. okt. 10. – nov. 11.; nov. 13. – dec. 1., dec. 17. – 1941. márc. 16. között szüneteltette megjelenését. Forrás Kuszálík Péter, Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940-1989, <http://kusalik1.adatbank.transindex.ro/-index.php3?action=bo&name=145>

³ A Havi Szemle tömörítette az akkori dél-erdélyi irodalmi elit tagjait, szerkesztésében pedig Arad értelmiségi életének csúcsa játszott szerepet: Fischer Aladár, Olosz Lajos, Vita Zsigmond, Molnár Apád. L. Dávid Gyula, i.h.

⁴ A kommunista érában a megyei pártlap, a Vörös Lobogó nagyrészt értéktelen rendszerbarát írásokat közölt. A helyi Tóth Árpád Irodalmi Körnek sikerült 1981-ben megjelentetni az Ónarckép című 150 oldalas kötetet, amelyben a helyi magyar tollforgatók közölték írásait. Az összeállított második kötetet azonban a pártszervek utasítására beolvastották, a kefelevonatokat pedig megsemmisítették. Lásd még Ujj János, *Aradi irodalmi lapok, Alma Mater Alapítvány, Arad, 2004, 22 l.*

Világtalálkozóra

Rendhagyó ünnepségsorozat pezsdítette fel 2007 augusztusában Székelyföld déli vidékeit: először került megrendezésre a Háromszéki Magyarok Világtalálkozója, amelynek kimondott célja az volt, hogy legalább egy ölelés erejéig haza és összehívja a világ minden tájára szétszóródott földieinket. A kézdíszentléleki-perkői Szent István-napi búcsúval záruló ünnepek a megye minden tájegységén zajlott egyidejűleg, majd fokozatosan összpontosultak a rendezvények, ahogyan az erek-patakok folynak egybe az Olt gyűjtőmedencéjében. Ezt a metaforát hivatott megjeleníteni a Világtalálkozón az Óriáspince-tetőn felavatott emlékhely is, mely a hajdani vármegye minden települését ösvényekkel kötötte egy égbé törő emlékművel.

A Háromszéki Magyarok 2007-es Világtalálkozójának a könyvkiadás terén is dicséretes hozadéka volt. A színes-képes, szemet gyönyörködtető és lelket melegítő reprezentatív vidék-bemutató albumok mellett olyan kiadványok is napvilágot láttak, melyek régen időszerűek lettek volna már, és mindenképpen követnivaló kezdeményezést jelentenek. Két gyűjteményes kötetről van szó, és – bár nem a széles olvasóközönséget célozzák – mindkettő jelentőséggel bír a régió szellemi integrációját tekintve. Egyik könyv a háromszéki kutatókat és doktori értekezéseiket mutatja be egy ígéretesnek induló sorozat első kötete gyanánt, a másik a megyéből származó vagy a vidékről író társadalomtudósok tanulmányait sorakoztatja fel.

A kiemelkedő szellemi nagyságokkal büszkélkedő hajdani Háromszék örökét továbbvivő mai Kovászna megye sem szégyenkezhet tanult fiat-lá-

nyait illetően. Legalábbis ezt bizonyítja a Megyei Művelődési Központ és a Székely Nemzeti Múzeum Alapítvány gondozásában Sepsiszentgyörgyön megjelentetett Háromszéki kutatók doktori disszertációi első kötete. A Kovács József Szilamér, Bakk Miklós, Sylvester Zoltán által szerkesztett gyűjteményből 24 doktori értekezést ismerhetünk meg, szerzőik vázlatos szakmai életrajzával együtt – rákintést nyerve a vidék szellemi potenciál-térképére. Az ismertetett munkák hazai, európai, sőt tengerentúli egyetemeken, neves intézményeknél kerültek megvédésre, magyar, román, angol vagy épp olasz nyelven. A kötetben megjelenő kivonatokat vagy részleteket hűsz esetben magyarul olvashatjuk, négy szöveg pedig románul jelenik meg.

A sorozatnyitó kötet nagyobb teret engedett a társadalomtudományoknak – 15 munka képviseli a humán terület különböző ágazatait. Majdnem tünetszerűnek tekinthető, hogy három értekezés is a nemzeti vagy politikai azonosság kérdésével foglalkozik, Bakk Miklós és Bodó Barna elméleti oldalról közelít, míg Flóra Gábor történeti szempontból dolgozza fel a kényes problematikát. Éppígy jelen van ugyanakkor a történelemkutatás más vonatkozásaiban is: Pál Judit a székelyföldi modernkori urbanizálódást vizsgálja, Márton Albert Románia első világháború előtti tőkés gazdaságtörténetét, Székely Zsolt pedig, régészként a legrégibb időkbe tekint: a vidék bronzkori emlékein keresztül. A teológusok munkái is történeti vonatkozásúak: Kerekes László és Kovács Gergely a közelmúlt egyháztörténetével foglalkoznak – a kisebbségi helyzet fényében, míg Kolumbán Vilmos József a 18. századi erdélyi református egyház

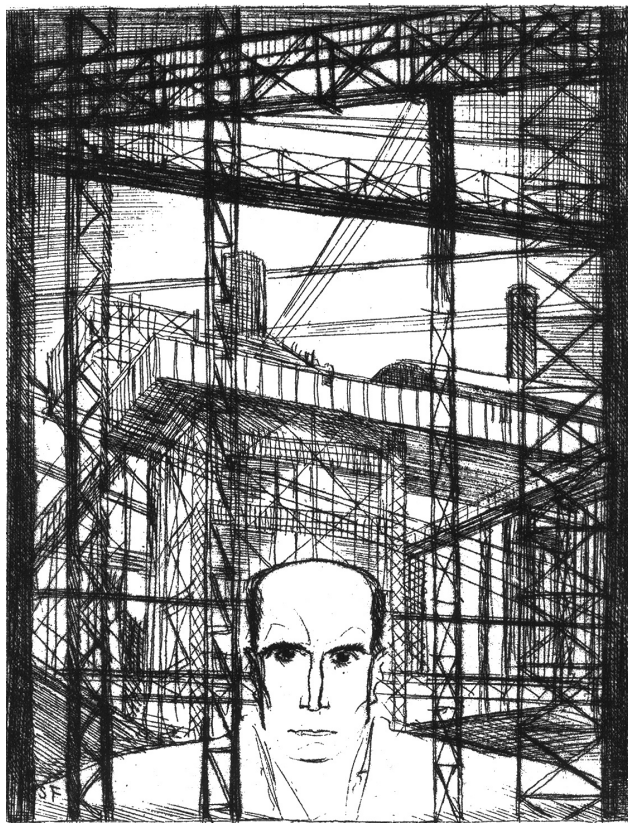
jeles személyiségét, Backamadarasi Kiss Gergelyt ismerteti. Az irodalomtudományi munkák is a történelem vonzásában születtek: Bethlen Miklós önéletrajzát Tóth Zsombor elemzi, a 20. század jellegzetes író-portréját Méliusz József arcélével tükrözi Borcsa János, de nem hiányzik az egyetemes kitekintés sem – Nagy Attila merész terve Shakespeare szellemét idézné a tájra egy tudósan kigondolt csodakertbe. A néprajz világából három tanulmány szerepel: Pozsony Ferenc az erdélyi magyar népszokásokban észlelhető szász hatásokat veszi szemügyre, Salat-Zakariás Erzsébet a nők helyzetét tárja fel az erdélyi déli hagyományos életmódban, Zsigmond Győző pedig az interdiszciplinaritás jegyében a csillagnek révén nyomoz a romániai magyarság különböző tájegységein fellelhető népi kozmogóniai mítoszfoszlányok után.

A természet- és mérnöki tudományok is széles választékban jelennek meg – a geológiától a részecskefizikán át a rendszerbiológiáig, nem egy esetben a tudományok közötti átjárhatóság és együttműködés gyümölcsöző voltát példázva. A földtan mindjárt négy tanulmányt vonultat fel: Ambrus Zoltán a sóki-termelés geomechanikai meghatározottságát vizsgálja; Csiki Zoltán a Hátszegi-medence krétakori élővilágának leírásával, valamint Kovács József Szilamér a korai harmadidőszak Erdélyi-medencéjének életközösségeinek lenyomatait elemezve az őslénytant képviselik, Sylvester Zoltán a Keleti Kárpátok mélytengeri üledékes kőzeteinek jellegzetességeit tanulmányozza. A fizika világa ugyancsak változatosan képviselteti magát – Balácsi Gábor biofizikai munkája az idegsejt-rendszerek hangos gerjesztésének lehetőségeivel foglalkozik, Bende Attila molekuláris kölcsönhatásokat vizsgál elméleti módszerekkel, Szöcs Géza Mihály tanulmánya a hosszú hullámoknak az alsó ionoszférában tanúsított viselkedését kutatja, Jancsó Árpád pedig a statika gyakorlati megvalósításait mutatja be a történelem során a bányászati hidak építésénél használt technológiákon keresztül. A kötetet Urák István rendszerélet-tani vizsgálata zárja, mely az Olt felső folyásán élő pókokat veszi nagytólencse alá.

Mindent összevetve, nagyszerű könyvet tartunk a kezünkben, melyből számot adhatunk a térség szellemi felhozatalának komolyságáról, és ennek következtében a tudományos kutatómunka helybeni intézményesülésének reális esélyeiről és szükségességéről. Nemkülönben, csak remélhetjük, hogy a szerkesztők folytatják a tanulmánygyűjtemény címe alatti „1. kötet” jelzettel vállalt ígéretüket – a továbbiakban talán annak is figyelmet szentelve, hogy akadémiai akkreditációval is bíró kiadványnál jelentessék meg a folytatás(oka)t, a publikációk tudományos elismerésének gyakorlati megerősítését is szolgálva.

(Kovács József Szilamér, Bakk Miklós, Sylvester Zoltán szerk.: Háromszéki kutatók doktori disszertációi 1., 2007. Sepsiszentgyörgy).

Hasonlóképpen rendkívüli, a doktori disszertációkat ismetető gyűjteménnyel együttthadó és a régió szellemi integrációjának esélyeit növelő kiadvány a Háromszékiek Háromszékről címet viselő tanulmánygyűjtemény. A helybeli, innen elszármazott vagy a térségről író tudósok, kutatók írásait tartalmazó könyv – alcíme szerint – a társadalomtudo-

EX LIBRIS IZSÓ DIAMANT

Diamant Izsó exlibrise (S. F. rézkarca)

mányokra összpontosít, a szakterületek nagyon széles palettájáról jelenítve meg értekezéseket. A kötetben szereplő harminc tanulmány között megtalálható a néprajz (Albert Ernő, Pozsony Ferenc, Gazda Klára, Zakariás Erzsébet, Kinda István) csakúgy, mint az irodalomtudomány (Boér Hunor, Borcsa János, Tapodi Zsuzsanna Mónika) a művészettörténet (Angi István, Bartha Katalin Ágnes, Szöcs Géza Mihály), vagy a gazdaság- és közigazgatáselmélet (Cziprián-Kovács Lóránd, Klárik László Attila, Kozma Csaba, Szöcs A. Levente, Veres Valér), de nem hiányzik a történelemkutatás (Cserey Zoltán, Demeter Lajos, Márton Albert, Pál Judit, Székely Zsolt, Tóth Szabolcs Barnabás), a társaslélektan (Ambrus Zoltán, Antalka Ágota, Brassai László), a filozófia (Prahovean Vasile) vagy a nyelvészet (Péter Sándor) sem, sőt egy etnomikológiai munka (Zsigmond Győző) révén még a természettudományok is képviseltetik magukat. A Cziprián-Kovács Lóránd és Kozma Csaba szerkesztésében megjelent antológia nemcsak a helyi kutatóknak az országostól vagy a nemzetközitől semmiben el nem maradó tudományos munkásságát tanúsítja, de a térség történelméről és jelenkori életéről is kaleidoszkópszerűen színes áttekintést nyújt, felvillantva a további kutatásokra érdemes területek megannyi ösztönző kérdését.

(Cziprián-Kovács Lóránd, Kozma Csaba szerk.: Háromszékiek Háromszékről, Státus Kiadó Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, 2007.)

Kinek legyek hálás?

Olvasó vagyok. Amolyan közönséges olvasó: hol ez, hol az kerül szemem elé és nyugszik meg kezemben. Egyes írásokban felfedezem magam, más írásokban csak a keresés élményével maradok, de valami mindig tovább olvastat. Az olvasható dolgok olvastatják magukat, vagy az én életem olvastatja magát írásokba, szavakba – nem tudom, de szokássá vált már ez a találkozásoknak teret adó cselekvés. Gondolatok, érzelmek, történetek, emberek találkozhatnak, fejlődnek, tágulnak, végződnek. Én most egy véletlenszerűnek tűnő és csodálatos találkozásról írok, mert az efféle még egy bármilyen közönséges olvasóval is előfordul.

Mostis Károly Te sehol című verskötetéről van szó (Kolozsvár, Idea Design & Print, Művelődés 2004). A történet úgy kezdődött, hogy egy szép napos délután ifjúsági tevékenységet plakátoltam, és közben elolvastam egy már kiragasztott hirdetést, amelyben az állt, hogy a Kemény Zsigmond Társaság és a Művelődés folyóirat szervezésében előadásra és könyvbemutatóra kerül sor Skultéty Csaba, a Szabad Európa Rádió egykori munkatársa közreműködésével. Az időpont nagyon közeli volt, s gondoltam, sült bolond vagyok, ha annyi elvégzendő feladatomban ellenére elmegyek. Hát elmentem. Még előadás előtt, a pulton megnéztem a könyvek színét, formáját, és egyet a kezembe is vettem. Első látásra beleszerettem e versekbe. De megkezdődött az előadás, és vissza kellett tennem a könyvet a pultra. Az előadás érdekes volt, ám közben ilyen gondolataim is születtek: mi lenne, ha csak egyszer, a két szép szememért nekem adnának egy könyvet? Pontosabban azt a verest! Csak úgy és csak semmiért. Vagy azzal is megelégszem, ha kölcsönadnák egy-két napra... Az előadás lejárt, és újra nekiálltam a kötetnek. Úgy a felét el is olvastam, amikor a Művelődés főszerkesztője a könyvek pakolása közben szóba elegyedett velem. És akkor – lássatok csodát! – egyszer csak azt mondta: ha írok róla, nekem adja!

Csak semmi meglepődés... most vágyok és vagyunk abban a szent pillanatban, amikor írok róla...

Mostis Károly harmincnyolc versét nem fogom elemezni, mert sem én, sem e versek nem arra valók. De azért megközelíthetjük őket. Szeretni valakit azt jelenti, hogy sosem vagyunk egyedül, még ha fizikailag egyedül vagyunk is. Megszeretni valakit annyit tesz, mint lekötözni magunkat egy amolyan áldozat-ságban, amelyben mindenünket képesek vagyunk odaadni holmi illékony és törékeny, ám boldog percekért, az érzelmi folytonosság fenntarthatósága reményében.

Alkotni ebben az állapotban nem alkotás, hanem létmód. Nem minőség – bár az is lehet –, hanem mélység. Mostis Károly versei erről az állapotról szólnak. Ott van a Te, mindenhol ott van a Te, mindenben kívül-belül a Te rakja össze a világot, és ez mind egy bódító, kellemes, lassú és felnagyított állapotoddal jár.

„Mindenütt téged
Kereslek,
Te sehol!

Mindenütt szétszórva

Egy-egy ruhadarab,
Te sehol!
Talán levetkőztél
Magad egy ruhával
Együtt,
Te sehol!
Szendén világít
Balról húsz fok alatt
A lámpa
És mindent beszór
Az árnyékod,
Te sehol!
Meleg a levegő
Ahol áltál,
A molekulák
Még mozognak,
Te sehol!
Én szeretlek
Mindenütt,
Vajon engem
Te, sehol?”

(Te sehol)

A Te-ben könnyű feloldódni, mint összefolyt színeknek egy festőpalettán. A Te-ben könnyű elveszni, azaz úgy feloldódni a másikkban, hogy már nem találunk magunkra, csak őt érzékeljük mindenben. Ha Te nem vagy, akkor csak én vagyok, és bennem egy hatalmas hiány és vágyódás kiált érted és utánad – sugallja Mostis sok verse.

„A kiáltások összenőnek
És a nagy kiáltás
Odafigy az ég csendjére;
Lassan belepi a szállingózó
Hó,
De kéken izzva,
Havat és csendet elosztva
Süllyed feljebb, feljebb:
Hiányzol.”

(Bogyónak)

Mostis versei szeretetből íródtak. Egyszerűségük, őszinteségük egy valóságon alapuló történetet juttat eszembe. Egy kislány édesanyjával egy piactérre kerül. A piaci forgatagban igen-igen sok nézni- és csodálnivaló akad, főleg egy kislány számára. Az ő figyelmét azonban csupán egy ordibáló ember köti le, aki ezt ismételteti: Oh, szeress! Oh, szeress! A kislány majdnem könnybe lábadt szemekkel húzza az édesanyja ruháját: Anyuka, hát senki sem szereti a bácsit?! Senki sem szereti?! – Kit lányom? Az őszere? Dehogynem, biztosan őt is szereti valaki...

Részlet Mostis Károly Nap című verséből:

„Minden versem egy kiáltás,
Olyan kiáltás,
Mely kettéhasítja az eget
A látóhatár legtávolabbi
Csücskétől
A Napig, és
A hasadékon keresztül
Betör hozzánk a
Ragyogás.”

A szerelem félszeg szépséget, naiv bájt ajándékozik a gondolatiságnak.

„Rohanva térek vissza oda,
ahol már várok magamra,
mosolyogva forgatva ajándékokat,
mert te nem ajándékoztál mást,
csak a szemedben tükröződő
lámpalázzamat, amint reggelente
átnyújtom neked a virágot.”

(Hozzád indulok)

Együtt él ebben a világban a nosztalgia, a vágyakozás, az ábránd, az emlék, apró örömek, fájdalom, kétségek, hogyan tovább, önirónia, és a kifejezhetetlen kifejezésének kísérlete.

Azóta és most is egyetlen kérdés foglalkoztat csupán: kinek legyek hálás? Talán Lászlóffy Aladárnak, hogy felfedezte és biztatta Mostis Károlyt? Természetesen a költőnek, hiszen versei által lettem gazdagabb, a kellő pillanatban találkozássra és új dolgok felfedezésére nyíltam ki. Vagy Könczey Elemérnek, aki szénrajzai révén nemcsak elemi erővel gazdagítja a versek nyújtotta élményt, de az is neki köszönhető,

hogy egyáltalán megakadt a szemem a köteten, vagy a Kemény Zsigmond Társaságnak és a Művelődésnek legyek hálás az alkalomért? Kétségtelenül Szabó Zsolt-nak is hálás vagyok, mert ő ajándékozott meg bizalmával és vágyam teljesülésével. Nem beszélve arról, hogy e versek azért voltak számomra telitalálatok, mert hálásnak kell lennem valakinek, aki szelőként belém lehelt, és felelevenítette bennem a szerelem megújulni és virágozni akaró élményét. És még nincs vége: hálával tartozom a véletlennek, vagy Istennek, hogy ez az egész történet minden kicsi alkotórészeivel összeállt és megvalósult. És hálával tartozom nem utolsó sorban a szüleimnek, öseimnek, hogy egyáltalán élek.

De miket is hordok itt össze-vissza Neked, kedves Olvasó?! Mint már írtam, csak egy közönséges olvasó vagyok. És mivel, mint látod, nem tudom igazán eldönteni, hát Neked is hálás vagyok.

KOCSIS TÜNDE

Bánffy Miklós világa

Az utóbbi két évtizedben örömdetesesen gyarapodott Bánffy-irodalom újabb értékes gyümölcsöt vehetünk kezünkbe: Bánffy Miklós világa. Lucidus Kiadó Budapest 2006 Kisebbségkutatás Könyvek 208 I., Takács Péter egyetemi tanár kiváló munkája, mely méltán kelthet érdeklődést a szakma és a 20. század történelme és kultúrája iránt érdeklődő olvasók körében.

A könyv megírásához vezető indítékot a szerző maga fogalmazza meg a hátsó borítólapon közölt soraiiban: „Dívat volt 1945 után Magyarországon is, és a Romániánál maradt Erdélyben is, Dózsa Györgynél is, Marat-nál is, Saint-Just-nél is jobban gyűlölni az arisztokratákat. A grófi rang hallatán előkotorták jöttment felelőtlenekkel a történelem lomtárából az alantas indulatokat, s lenyesték a magyar kultúra egyik legszebb ágát. Ennek a tudatos gyűlölettel táplált elmebeli elszegényítésnek az oka, hogy 1946 óta – az egy Megszámláltattal című trilógia kivételével – 1990-ig minden legális lehetőséget elzárta a magyar és román kultúrpolitika gróf Bánffy műveinek az olvasókhoz vezető útja elől. Pedig ha mérlegre tesszük a Bánffy-életművet, s az 1946-tól Magyarországon és Romániában regnáló politikusokat, és az esztétikai kánonokat diktáló művészek teljesítményeit, nem biztos, hogy a Bánffyt tartalmazó serpenyő billen majd a könnyűségtől és értéktelenségtől felfelé.”

A kétszáz oldalas kötet a súlyosabb serpenyőben levő értékek fel- és előtárására, bemutatására vállalkozik. Sorai arra is utalnak, hogy az említett kánonokat erőteljesen bíráló és visszautasító ítéleteiben kíméletlen. Könyvével oly ember életútja, munkássága előtt kíván tisztelni, olvasóiban is tiszteletet ébreszteni, kinek ősei a romantikus és cselekvő hazafiság nevében „nem is tértek ki Erdély, illetve a haza, azon belül is a magyar közösség szolgálata elől”, kiből apja „a nemzetség múltjához, a király és az ország elvárásaihoz méltó fiú utódot” kívánt nevelni. Ez nem csupán a családi házból hozott hatalmas műveltséget jelentette, hanem elmélyült erdélyiség tudatot is, amely élete egyik alapvető vonása maradt.

A kötet első felében Bánffy Miklós közéleti, poli-

itikai pályáját elemzi. A leghitelesebb forrást az író kínálja. Takács Péter Bánffy emlékirataira alapozva tárja elénk mindazt a szerepvállalást, amelyet a sors a század második évtizedében mért rá, amelyből önként vagy mások ösztönzésére, felkérésére – színházi intendánsként, IV. Károly koronázási ceremóniája rendezőjeként, utazó diplomataként, külügyminiszterként – részt vállalt. A könyv lapjain különösen az utóbbi életmozzanatok bemutatása kap bőszéges teret, pozitív szakmai megítélést. Történelmünk válságos korszaka volt ez. Megítélése, elbírálása mindmáig ideológiai vagy osztályszempontok szerint kap hangot. A kötet írója előtárja a politikai kulisszák mögötti erővonalakat. Bánffy ürügyén történelemleckét kapunk az őszi rózsás forradalomról és Károlyi Mihály szerepéről, a proletárforradalomról és a királypuccsokról, melyek Bánffy Miklós politikai tevékenységének háttereként, keretként szolgáltak. Ugyanakkor képet nyerünk történelmünk e válságos korszakának nemzetközi hátteréről, bíráló szavakat a nagyhatalmak Magyarországgal szembeni bosszújáról, közönyéről.

Bánffy Miklós 1921. április 15. és 1922. december 9. közt volt Magyarország külügyminisztere, a Trianont követő legnehezebb időkben. Takács Péter a történész szakmai igényével és tájékozottságával tárja elénk az eseményeket. Bánffy érdemei közt említi „az önálló magyar külügyi szolgálat megszervezésében, az ország diplomáciai elszigeteltségének oldásában” elért eredményeit, a diplomáciai tárgyalásokon tanúsított talpraesettséget. Pozitívként említi továbbá azt is, hogy hiányzott belőle a Ballhausplatz diplomatáinak birodalmi nagyképűsége és gögje, „hiányzott belőle az az engesztelhetetlen nacionalizmus is, ami a zsugorodó ország dzsentri hivatalnokait és közszolgáit jellemezte, de a veszteség igazságtalan volta miatt a köznapai állampolgárokat is »belepte«”. Kieszközölte Magyarország felvételét a Népszövetségbe, amely véget vetett diplomáciai elszigetelődésünknek, Baranya szerb megszállásának megszüntetését, a soproni népszavazás eredményes lebonyolítását. Nem ő volt a hibás, hogy a Benešsel kezdett határkiigazítási tárgyalások eredménytelenek maradtak. Tette mindezt a hazai politika állandó keresztüzében, ami végül lemondásához vezetett.

A Bánffy-életművet ismerő olvasók otthonosabban mozognak a művész életpályája és művei bemutatását, elemzését és értelmezését taglaló fejezetben. A megnövekedett számú bibliográfiai hivatkozások is jelzik, hogy Bánffy Miklós irodalmi munkássága általánosabban ismert szellemi terepen bontakozott ki, visszhangja a politikusénál jóval nagyobb hullámokat vert – Ady Endre elismerő szavaitól mindmáig.

A kiváló irodalomtörténész, kritikus kvalitásokról bizonyosságot tevő, a művek esztétikai értékeit elmélyült elemzésekkel felszínre hozott értékek ellenpólusaként mindvégig ott rejlik, elő-előtolakodik Gaál Gábor és Illés Endre Bánffy Miklóst oly súlyosan elmarasztaló bírálata, a velük folytatott vita. Tudva levő, hogy a tiszta osztályvonalat megtestesítő erdélyi kritikus a Korunk hasábjain – noha egyes részletekben dicsérő hangon is szól – elutasítja a Bánffy-trilógiát. Illés Endre, aki az Erdélyi Helikon 1943. októberi számában még fenntartás nélkül dicséri az emlékirót, 1965-ben megjelent tanulmányában meghökkenő, lekicsinylő módon ebrudalja ki Bánffy Miklóst az írók sorából, dilettánsnak minősítve őt, s ezzel újabb évtizedekre akadályozza meg művei kiadását, megismerését. Takács Péter kemény szavakkal, esztétikai érvekkel cáfolja Illés Endre elmarasztaló ítéletének kitételeit: „fejtegetéséből – a dolgozat megszületésének pillanatában is – csak annyi volt igaz, hogy Bánffy grófnak született, s ez hétköznapijain is átsütött. A tehetségéhez azonban ennek semmi köze.” Véleményét igazolják megidézett kiváló irodalomtörténészek is. Egy nevet hiába keresünk e sorban: az Ablonczy Lászlóét, aki a Hítel 2000. évi 6–7–8. számában már leszámolt Illés Endre balítéleteivel.

De e kötetnek nem elsősorban a bibliográfiai hivatkozások adnak elsődleges értéket. Takács Péter Bánffy-képe nem mások öntőformáiból bomlik ki. Birtokában van mindannak a tudásnak, érzéknek, eszköztárnak, amely hiteles, igaz korkép és portré készítéséhez szükségeltetik. Elemzései alapos tárgyismeretre épülnek. Tollát kiforrott világszemlélet, elkötelezett álláspont vezeti. Az élénk táruló képen társadalmi háttérrel megjelölt és a karakterisztikus

vonásokat kiemelő vonalvezetés egyaránt föllelhető – általános és egyedi vonatkozásban egyaránt. Társadalom, alkotó és mű – akár egy több tételes zenemű vagy falfestmény – egyetlen egésze lényegül. Bánffy Miklós irodalmi művei legsajátosabb vonásaiként a csodálatos tájleírást, a hangulatteremtés képességét, a jellemábrázolás plaszticitását jelöli meg.

A kötet legsikerültebb részei közt tarthatjuk számon a novelláinak és a Reggeltől estig című kisregénynek az elemzését. Valóságos remeklésekként olvassuk azokat. Az Erdélyi történet is ugyanily súlyos, elmélyült, a regény lényegét érintő és feltáró elemzéséből ragadunk ki néhány mondatot: „Amíg Abády életét nyomról nyomra, sikerről sikerre, kudarcról kudarcra kísérte az író, és szötte–fonta Milóth Adrienne-nel bonyolódó szerelmét, százege mellékszál pendítésével, sorsok, örömök kiteljesítésével és félredobásával köréjük szórta az életet dús ünnepeivel és szürke hétköznapijaival, és futott minden a végzete felé. (...) Mindazok, akik a történelmi hagyományokat, a nemzeti szolidaritást értéknek vélelmezik, s akik szerint a tartós és célszerű társadalmi mozgások a retorikai szölamok mellett a hagyományoktól, szokásoktól, generációs beidegződésektől is függenek; s akik vallják, hogy az emberi létezés lényegéhez a transzcendencia megélése is hozzátartozik, azok hajlanak a Bánffy-regény értékrendjét magukévá sajátítani.”

Bánffy drámaírói munkásságának elemzése – bár előre jelzi, hogy „a legtökéletesebbet a drámai műfajban és a színpadon tudott alkotni” – a Naplegenda, a Nagyúr, a Maskara, a Martinovics, Az ostoba Li hosszabb–rövidebb elemzésére szorítkozik.

Kiváló alkotást vehet kezébe az olvasó. Szerzője nagy szolgálatot tett a Bánffy-életmű jobb megismeretiséért, megértéséért. Méltó folytatása az Erdélyben a hetvenes évektől, Magyarországon pár évvel később megindult perújrafelvétellel kezdődő kibontakozó Bánffy-irodalom örvendetes folyamatának.

Zárszóként egy észrevétel mindenképp ide kívánczok: a szép borítójú kötet címlapjáról nem Bánffy Miklós tekint ránk.

MÁRIÁS JÓZSEF

Háromszéki olvasókönyv

Impozáns és emelkedett esztétikai ízlésre valló, a téma komolyságához és ünnepélyességéhez igazított borítójú testes kötettel lepott meg a Kovászna Megyei Művelődési Központ, a Bod Péter Megyei Könyvtár és a Charta Kiadó: a Háromszéki Magyarok augusztusi világtalálkozója ötszáz oldalas, bő képanyaggal illusztrált kötetel rukkoltak ki. A tekintélyes kötet Kovászna megye leírásával indít (Kisgyörgy Zoltán), a nyitást történelmi áttekintéssel folytatja, amelyben Hermann Gusztáv Mihály történész Székely történelmi kis tükröt „tart” élénk, Demeter Lajos historikus Háromszék területi egységeit és népét székenként csoportosítva mutatja be, ugyanő Gábor Áronról és Háromszék önvédelmi harcáról külön fejezetekben értekezik. Szellemi értékek összefoglaló címmel Háromszék népművészetéről (Szöcsné Gazda Enikő), művészettörténelmi körképéről (Szöcs Imre), a skólák évszázadairól (Nagy Zsófia Borbála), a Székely Nemzeti Múzeumról (Kató Zol-

tán), a Kézdivásárhelyi Múzeumról, a csernátoni Haszmann Pál Múzeumról s a kézdivásárhelyi színjátászárról Demeter Lajostól olvashatunk, Czegő Csongor a sepsiszentgyörgyi színházi élet történetét taglalja, és Váry O. Péter Háromszék írott sajtójáról közöl tanulmányt. Az Olvasókönyv legterjedelmesebb részét a Háromszéki írók, írók Háromszékről fejezet tölti ki. A 330 oldalnyi szöveg az alig ismert régi szerzőket is a közismert nagyságok mellé sorakoztatja, olyan nevekkel is találkozzunk, mint Hidvégi Mikó Ferenc (Históriája a maga életében történt erdélyi dolgokról), Kézdivásárhelyi Matkó István (X ut Tök könyvnek eltépése, avagy Bányászcsákány), Kőröspataki Bedő János (Erdélynek és Magyarországnak szörnyű romlásáról és népeknek rabságra viteléről való rövid história), A sepiillyefalvi várnak és abban szorult lakosoknak a tatárok miatt lett elpusztulása (ismeretlen szerző). Mindez csak jelzés, ízelítő abból a gazdag történelmi, szépirodalmi, tudo-

mányos, néprajzi, képzőművészeti stb. témájú írásból és anyagból, amelyet háromszéki vagy Háromszékhez kötődő írók, történészek, tudósok, néprajzosok írtak Székelyföld e nagy múltú tájegységéről. Ebben a fejezetben mintegy hatvan szerző „jut szóhoz” Apor Péter uramtól Fekete Vincéig. A könyv gazdag és színes képmelléklettel illusztrált, belső borítóján Délkelet-Erdély térképe és közigazgatási határai találhatóak Lipszky János 1806-ban megjelent műve alapján. A Háromszéki olvasókönyv, hazabeszélés nélkül is biztosan állítható, az év igen szép és feltette tartalmas ajándék- és emlékkönyve, amelyet az

ittthon élők s a nagyvilágba szétszóródottak az otthon levés és itthon érzés örömeivel lapozhatnak a Bod Péter Megyei Könyvtár, a Kovászna Megyei Tanács, illetve a Kovászna Megyei Művelődési Központ jelentős anyagi támogatásának köszönhetően önköltségi áron alul. A könyv 40 új lejjárt beszerezhető a Bod Péter Megyei Könyvtárban (Sepsiszentgyörgy, Gábor Áron utca 14. szám) vagy a Kovászna Megyei Művelődési Központnál (a volt nemzeti bank épületében, a Kossuth Lajos-szoborral szemben.)

SYLVESTER LAJOS

Barangolás Háromszéken

Kovászna Megyei Művelődési Központ, 2007. 205 l.

A kiadvány kettős igényt hivatott kielégíteni. Egyrészt a szép, mutatós, tárgyként (is) szerethető könyvek iránti igényt, másrészt a regionális identitás felmutatásának igényét. A Háromszéki Magyarok Világtalálkozójának alkalmából adta ki a Kovászna Megyei Művelődési központ e könyvet, amely számba veszi, és dióhéjban bemutatja Háromszék kulturális és természeti értékeit, nevezetességeit. Akár a Megyei Tanács által kezdeményezett Világtalálkozó, e kiadvány is a jelenleg hivatalosan Kovászna megyeként létező, hajdan és a köznapi szóhasználatban Háromszékként élő térség identitástudatát hivatott megerősíteni.

A kötet szerzői (Demeter Lajos, Demeter László, Kisgyörgy Zoltán) hat fejezetben mutatják be a vidék történelmi, művészeti, néprajzi, természeti sajátosságait. Az egyes fejezetek részben a régi székely székek közigazgatási felosztását követi. Azért csak részben, mivel a mai Kovászna megye (és e kötet szerzői a címben olvasható Háromszék alatt tulajdonképpen a mai Kovászna megyét értik) nem esik egybe a hajdani Háromszékkal. Sepsí-, Kézdi- és Orbaiszék mellett megtaláljuk a kötetben Erdővidéket, amely magába foglalja Udvarhelyszéknek a mai Kovászna megyéhez tartozó déli szegletét, Székelyföldjét, amelynek falvai régen Felső-Fehér megye részét képezték és a Bodzavidéket, Kovászna megye délkeleti, románok lakta csücskét. Az egyes fejezeteken belül a települések alfabetikus sorrendben kerülnek bemutatásra, kivételt képeznek a városok, amelyek minden esetben a fejezetek elejére kerültek. A szövegek elsősorban a települések múltjára koncentrálnak, a városok, falvak történetének meghatározó mozzanatait sorolják fel, dióhéjban bemutatva (főként a városok esetében) a közelmúlt kulturális és gazdasági fejleményeit is. A szerzők külön szövegtestbe foglalva mutatják be, ahol ezt szükségesnek érzik, az egyes települések azon nevezetességeit, amelyek túlmutatnak a szűkebb régió keretein. Néhány példát kiragadva: Árkoson a vártemplom, Gidófalván Czetz János 48-as szabadságharcos, Berecken Gábor Áron személyisége, Rétyen a műemléktemplom és a Rétyi Nyír környezetvédelmi rezervátumra tér ki külön a könyv.

A kiadványt lapozva szembeötlő, hogy a képek legalább akkora, ha nem nagyobb helyet foglalnak el a könyv lapjain, mint a szöveg. Az oldalakat tudatosan oly módon szerkesztették, hogy a képi és szöve-

ges részek egységes vizuális élményt nyújtsanak, így minden oldal képként is szemlélhető, amelyben olvasnivalót is találni. E leleményes szerkesztés Kolumbán Hanna, sepsiszentgyörgyi képzőművész munkáját dicséri. Az egyes fejezeteket bevezető oldalakon fekete alapon egy-egy jellemző fotó áll, mintegy címerként kiemelve, mely célra többnyire középkori freskórészleteket reprodukáló fotókat választottak ki. A kötet fotóinak javarészt helyi fényképeszek, Kolumbán Hanna, Hlavathy Károly, Kovács László Attila, Vargyasi Levente, Toró Attila, Henning János és mások készítették. Az aktuális felvételeket néhol archív fotók egészítik ki, ezek a megsárgult fehér-fekete fotók jelentik a különös színfoltját, a szebbnél-szebb színes felvételeket felvonultató kötetnek.

A kiadó, a támogatók, a szerkesztők reprezentatív kötetnek szánták e kiadványt, a fülszöveg szerint meg szerették volna idézni Háromszék épített örökségét, hagyományait, történelmét, „mindazt, amire jogosan büszkék vagyunk”. Nem monográfia, de azért igyekszik minél több információt közvetíteni. Ünneplőbe öltöztetett panoráma ez a könyv Háromszék településeiről, ünnepi köntösben és kivitelezésben.

SZÖCS IMRE

Takács Gábor linómetszete

A szatmárnémeti Ady Endre Társaság könyvei

A 2006-ban megalakult szatmárnémeti Ady Endre Társaság leginkább kultúraszervező tevékenységéről ismert, naptári évet érintő programja kiterjed több művészeti ágra (irodalom, zene, színház, képzőművészet stb.), és összetartja a magyar kultúrát szolgáló törekvések egy részét Szatmárnémetiben. A társaság a szatmári régióhoz kötődő könyvek megjelentetését is felvállalja, felkutatja a kiadatlan kéziratokat, és fedezi a nyomdai költségeket. Eddig három különböző témájú kötetet támogatott: egy első világ-háborús visszaemlékezést, egy gyermekvers-válogatást és egy leveleskönyvet.

1. Dr. Czira Árpád: Menekülés a szibériai fogságból 1914–1916. Szatmárnémeti, 2007.

Nem homogén karakterű könyv a Czira Árpádé, egyrészt a szűzsé jelege, másrészt a szerző egyénisége, habitusa miatt. Egyszerre azonosíthatjuk szövegében az emlékirodalom, a (fogoly)napló, a kalandregény és a dokumentumregény elemeit. A szerző saját emlékeit idézi fel a szibériai fogságból, ill. sikeres szökésének és két évig tartó hazatérésének kalandsorozatát. Ezeket rakja lineáris rendbe. Az események, a történetek hierarchikus elrendezése a szelektív emlékezet érdeme: a mesélő nem vész el a részletekben, az epizódok sűrűjében, bármikor képes visszatérni a fő cselekményszálhoz. A fogolynapló műfajában sok kiadvány jelent meg az utóbbi évtizedben. A műfaj szokásos fordulataival indul ez a könyv is, ám a sikeres szökés váratlan fordulatot ad a történetnek, ezzel perspektíva-váltás áll be a szemléletben, mihez kezd a magára utalt egyén a megszerzett szabadsággal. Czira Árpád az összes lehetséges alternatíva közül szülőföldjén (Szatmárnémetiben) képzelet el a szabad emberi életet. Ezzel egy időben fordulat áll be a narráció jellegében is, az eddigi naplószerű eseménybemutató felváltja a regényes elbeszélés, a fogolynaplóból kalandregény, a fogolyból pedig regényhős lesz. A kalandok és a hihetetlen események sorozata nem más, mint az életben maradásért, a létért való szakadatlan harc. Állandó küzdelem idegen, sokszor ellenséges emberekkel, a természet elemeivel, az ismeretlennel. Hirtelen értelmet nyernek, felértékelődnek a közhelyessé vált fogalmak: egymásrautaltság, kreativitás, bátorság, leleményesség, kitartás stb. Ezek valójában a klasszikus kalandregények, robinzonádok kellékei. Czira Árpád könyvének jól kimutatható dokumentumjellege is van: hiteles leírások, adatok és tények sorozata (Ezt egészíti ki a könyvhöz mellékelt térkép is). További konkrétumok: a helyszínek, az idő, és a szereplők is mind valóságos személyek. A szerző jól érzékelhető módon törekszik hitelességre, ill. a valószínűségekre, eszerint válogatja a valóságábrázolás módszereit is: megfigyelés, leírás, megjelenítés. További erény a valóságot egységben látó és láttató attitűd, a fikció és a fantázia teljes kizárásával. A könyv olvasójában kérdések sorozata fogalmazódik meg, pl. Mit lehet kezdeni a megszerzett szabadsággal teljesen ismeretlen, távoli vidékeken (Szibériában, Mandzsúriában, Kínában), ahol a fogság egyben biztonság is? Mit tehet idegen kulturális környezetben az Európában szocializálódott ember? Czira Árpád egyértelmű válasza: tudjon életben maradni,

rendezkedjen be minden körülmény között a túlélésre, és próbáljon meg hazatérni.

2. Dsida Jenő: Az én dalom. Válogatás Benedek Elek Cimborájában közölt Dsida-versekből. Szatmárnémeti, 2007.

Benedek Elek gyermeklapja, a Cimborá közli Dsida Jenő első verspróbálgatásait: 1923 és 1928 között összesen ötvenkét lapszámban leljük fel írásait (verseket, novellákat, elbeszéléseket és meséket). A korai Dsida-versek egy részére nagy hatással van a családi környezet, főleg édesanyja matriarchális nevelése (Gyöngyvirág, Vissza, Édesanya nevenapjára). Anyaközpontúsága alapvetően érzelmi indíttatású, mindezt fokozza korai betegségéből fakadó érzékenysége is. Ezt követően a Cimborában egy sor olyan vers is megjelenik, amely határozott témaváltást, költői útkeresést mutat (Játék, Csengő-bongó versek a mókuskáról, Papírhajók). Ezek a lírai kísérletek az életmű későbbi nagy költeményeinek prototípusaiként kezelendők, majdan visszatérő témák és formai megoldások sejlének fel bennük. Már most feltűnik a költő vonzódása az élet parányi, ám nélkülözhetetlennek tartott örömei iránt, miközben még ezer szállal kötődik a gyermekkorhoz, melyet a rá jellemző aprólékos gondnal jelenít meg. Ezekben a versekben is visszatérő motívum a félelemérzet meg a szorongás: egyrészt a kortárs költészet hatása-ként, másrészt saját élettapasztalatként. Erről így ír önéletrajzában: „A szenvedést is megkóstoltam már, néhány évig állandóan levert voltam és szomorú.” Közeli barátja, Bánya László szatmári látogatásakor (1924 szeptembere) valósággal megdöbben Dsida kedélyállapotán: „Ugy búcsúztunk, mintha sohase látnók többé egymást. Jenő belsejében nagyon peszsimista.” Ennek az életérzésnek a hatása alatt keletkezett versekben egyszerre van jelen a nosztalgia és a szorongás. A költő nosztalgiával búcsúzik a gyermekkortól, és mindattól, ami hozzá köthető: a játéktól, az anyai gondoskodástól, az önfeledt boldogságtól, a gyermekkor helyszíneitől és tárgyaitól. Szorongással fogadja azt az ismeretlen világot, amelyet a felnőtt kor hoz magával, hiszen a már eddig megsejtett üzeneteihez is negatív tapasztalatok társulnak. A kötetnek ezt a sajátos hangulatát erősítik meg, és Dsida korai verseinek világát hűen reprodukálják Muhi Sándor rajztanár diákjainak illusztrációi. Az egyes versekhez készült gyermekrajzok egyszerre sugallják Dsida naiv költői világát, korai verseinek nosztalgiával és szorongással telített hangulatát. Általában a könyv grafikai kivitelezése annak a ritka és szerencsés találkozásnak az eredménye, amelyben a gyermekvers megértő befogadásra talál. Az Ady Endre Társaság által kiadott Dsida-kötetnek izlésformáló affinitásai vannak, ez abból is látszik, hogy hasonló felfogásban (formátumban, grafikai kivitelezésben, betűtípussal) jelent meg egy válogatás Josef Haltrich erdélyi szász mesegyűjteményéből Veres István fordításában A hatyúleány címmel a Szatmári Magyar Hírlap kiadásában.

3. Gellért Sándor: Levelek Anna-Maija Raittilának. Szatmárnémeti, 2007.

Az irodalmi levelezésnek kellő hagyománya van a magyar művelődéstörténetben, és minden újonnan

megjelenő leveleskönyvet ehhez a hagyományhoz mérünk. Ebben a tudatban írta Gellért Sándor a hetvenes évek második felében leveleit Anna-Maija Raittilának. Ahogy egykoron Mikes Rodostóban, úgy róttá Gellért Sándor is sorait Mikolában, a „magány szikláján”, sokszor csak úgy a maga gyönyörűségére. Fényi István így fogalmazza meg ezt a személyes léthelyzetet: „Mikola Gellért Sándor levegőjének forrása, Mikola az ő Szivárvány havasa, nem elvonulás a világtól, nem remeteségének színhelye, hanem éltető földje...” A folyamatos vélemény- és eszmecsere klasszikus formája ez a levelezés a korabeli világ eseményeiről, történéseiről. Különös jelentősége volt ennek a hetvenes években, amikor az író ember helyett gyakran csak a vágya járhatott-kelhetett szabadon: „Kedves Anna-Maija, úgy szoktam mondani, hogy az én Magácskához írt leveleimmel új műfajt teremtettem a világirodalomban. Sok nagy levelező volt, de egyet nem tudok, aki irodalmi kritikát írt volna, vagy nyelvi kérdéseket fejtegetett volna valakinek, levelek formájában.” Ez a könyv vágyakat és ambíciókat hordozó levelek gyűjteménye, hírt ad arról, hogyan látja saját helyzetét a vidéki ma-

gányban alkotó erdélyi magyar költő. „Ki tud, fiam, finnül/ Itt Szatmár megyében?/ s látod, ezzel is csak/ Mikoláig értem” (A magány szikláján). A címzettet maga a levélíró mutatja be olvasóinak a leveleskönyvhöz illesztett előszóban: „Azt hiszem először is mindenki azt kérdi, hogy ki az az Anna-Maija Raittila? Egy finn írónő, költő és műfordító. Jól tud magyarul. Nagy propagálója a magyar irodalomnak Finnországban.” Maga Gellért Sándor is fordított verseket finnből magyarra, fordításkötete Csillagok Suomi egén címmel jelent meg 1972-ben. Gellért Sándor leveleinek keletkezésük után három évtizeddel is van aktualitásuk, főleg a mindenkori helytállásra biztató erkölcsi intelmek hatnak időszerűen, de a művelődéstörténeti kalandozások vagy Arany-, Petőfi-, Sinka-, Ady-olvasatai is megállják a helyüket a kortárs irodalmi ízléssel szemben. A könyv szerkesztője, Lovas János a harmincnégy Gellért-levélhez különféle írásokat, visszaemlékezéseket, megemlékezéseket és emlékeket illesztett függelékkel, egyrészt Gellért Sándortól, másrészt kortársaitól.

VÉGH BALÁZS BÉLA

Tündérkertünk gyermekversei

2004-ben a Hargita Kiadóhivatal erdélyi magyar gyermekverskötetet jelentetett meg Tündérkeret címmel Ferenczes István és Fekete Vince társszerkesztésében. Ez a szerencsés helyzet alkalom arra, hogy szót ejtsünk az erdélyi magyar gyermeklíráról, észrevételeket foglalmazzunk meg egyrészt a választott kötetcímmel másrészt magával az antológiával kapcsolatban. A felnőtt irodalom szokásrendjéhez hasonlóan a gyermekköltészet bírálatában is elvárható a szerzett olvasói tapasztalat és a szakirodalmi kompetencia. Az elvárásoknak ez a kettős horizontja hozzásegít, hogy kellő alázattal közeledhessünk a gyermekirodalomhoz, és a megfelelő szintű értelmezéssel beemelhessük az irodalomról folytatott általános diskurzusba.

A klasszikus angol gyermekirodalom közismert toposza a kert, és karrierje kiterjed szinte minden irodalmi műfajra. Koronként, szerzőnként és műfajonként más-más jelentésrétegek rakódtak rá, bejárva a szimbólummá válás rögzös útjait is. Emiatt elsődleges jelentése körülírással rekonstruálható: a gyermek első találkozásának helyszíne a természettel, benne a növény- és állatvilág titkaival, valamint a hozzájuk kapcsolódó egzotikummal. A klasszikus pedagógia szerint a kertben eltöltött idő alkalom a gyermeki gondolkodást és viselkedést szabályozó értékrendek elsajátítására. R. L. Stevenson Gyermekkert című könyvében egy Viktória korabeli, jó családban nevelkedő kisgyermek hangján szólaltatja meg verseit a természetről, apró örömek és bánatok, valóságos féltelmek és képzeletbeli kalandok érzékeny lenyomataiként. F. H. Bunett A titkos kert című regényében Mary és Colin barátsága egy kertnyi természet romantikus körülményei között alakul, és válik életre szólóvá.

Ferenczes István és Fekete Vince versgyűjteményének a címe szintén toposzközelit helyzetben

képzelhető el, azzal a megjegyzéssel, hogy itt a kert eredetét tekintve nem gyermekirodalmi, hanem sajátos történelmi, művelődéstörténeti szimbólum. A 17. századi Erdély jelképévé vált tündérkert a magyar művelődéstörténetben fokozatosan töltődött fel mitikus és szimbolikus értékekkel. Ráadásul a kortárs erdélyi olvasónak a konkrét szocializációs életteret, a tapasztalatszerzés földrajzi-társadalmi közegét is jelentheti: találkozást a természettel, a történelmi múlttal és a tradíciókban gazdag erdélyi társadalommal. Ez a versgyűjtemény újabb esélyt ad arra, hogy a gyermekirodalom is kanonizálja a maga számára Erdélyt, illetve annak kultúrtörténeti szimbólumát, a tündérkertet, ráadásul toposz-megerősítő visszhangra találhatnak benne a világirodalmi minták is. Közben nem feledkezhetünk meg ebben a kanonizáló gesztusban rejtőzködő anakronizmusról sem: az angoloknál a 19. századi késő romantikában vált általánosan elfogadottá a kert toposza, nálunk pedig Móróc nevezetes történelmi regénytrilógiája hitelesíti, és a történelemtudomány véglegesíti a 20. században. Amikor a 21. század elején a gyermekirodalom újra felfedezi, és tovább élteti az Erdély-kultuszt, megelevenedik a hozzá kapcsolódó történelmi romantika is.

A szerkesztők által kiválasztott kötet cím hitelesítésekor számolnunk kell tehát a gazdag asszociációs háttérrel és a kialakult befogadói attitűddel. Mindkettőt az erős hagyománykultusz, az ún. transzszilván értékrend határozza meg. Nem csoda, ha ebben a művelődéstörténeti közegben kigondolt kötet címhez és versantológiához előítéletekkel közelít az olvasó: sajátos értékeket kér számon, olyanokat, amelyek nem mindig gyermekirodalmi vetetésűek. Egyik nyelvi közhelyünket parafrázálva, a cím kötelezi a szerkesztőket, mint ahogyan a fémjelzés a minőséget szavatolja a nemes ékszeren. Tudva azt,

hogy a gyermekirodalomban is kötelező a minőség, az ilyen reprezentatív versgyűjteménynek szerepe lehet az irodalmi ízlés formálásában és fenntartásában. Irodalmi toposz voltánál fogva már a kötet címnek is kánonképző ereje van: befolyásolja a szerzők és a szövegek kiválasztását.

Az erdélyi magyar gyermeklíra nyolc évtizedét átfogó válogatás lehetőséget kínál a költészet változásainak vizsgálatára is, ill. annak a kikövetkeztetésére, hogy a kánonok változása hogyan befolyásolja az irodalmi ízlés alakulását a gyermekköltészetben a népnemzetitől a posztmodernig. A szakolvasó elvárás horizontja hol megegyezik, hol eltér a szerkesztőkétől. Ám a kötet létjogosultságát illetően mindannyian egyetérthetünk abban, hogy az eddigi reprezentatív gyermekvers-antológiák esetlegesen válogattak erdélyi költőktől verseket: T. Aszódi Éva (szerk.) Cini-cini muzsika. Móra Könyvkiadó, 1992; Friss tinta. Pagony – Csímota, 2005; Lengyel Anna (szerk.) Kóc-kóc. Holnap, 2005. Némileg kompenzatorikus jellegűek a hazai szerkesztésű és kiadású versgyűjtemények: Székely Erzsébet (szerk.) Költőgető. Kriterion, 1983; Csetriné Lingvay Katalin (szerk.) Aranyos pillangó. Kriterion, 2002. Ezek a versgyűjtemények (a 2005-ös kiadványokat kivéve) a közoktatás tantervi elvárásainak, ún. eszközértékeknek igyekeztek megfelelni, leginkább az óvodai és az elemi oktatás igényeit elégítették ki. Ezzel együtt is méltányolnunk kell, hogy nem szorult ki teljesen az erdélyi magyar gyermekköltészet az irodalmi köztudatból.

A Tündérkert az antológiák szűrszerzőin kívül másokat is szerepeltet, szám szerint ötvenegyet, változatosságot teremtve a befogadásban. Nagyon fontos és értékelendő mozzanat ez, és figyelmeztetés az irodalomkritika számára: a gyermekköltészet (-irodalom) olyan potenciális kutatási terület, amely felfedezésre vár. Meg lehetne vitatni például a szerkesztők által érvényesített történetiséget, ez a szempont elegánsan átugorja az irodalmi irányzatokat, amelyekre csak esetlegesen következtethetünk. A kötetben nem érvényesül a gyermekvers-összeállításokban szokásos tematikus vagy befogadói életkor szerinti szerkesztési elv sem. A történeti szemléletet némileg ellensúlyozza, hogy az egyes költői életművön belül értékszempontú a szelekció. A szerkesztők

vagy olyan verseket vesznek át, amelyeknek már van biztos antológia-karrierjük, vagy a szerzőnek van már kanonizált életműve, és helyel-közzel gyermekverssel is próbálkozott. Mindkét esetben szükséges a bizonyosság, csak megfelelő formakultúrával rendelkező költők tudnak jó gyermekverseket írni. Akinek nincs kellő presztízse sem a felnőtt, sem pedig a gyermekirodalomban, bizonyítási kényszerből könnyen epigonizmusra vetemedik. A mintakövetők leginkább Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes verseit és a svéd gyermekverseket célozzák meg. Főleg emiatt férközik esztétikai egyenetlenség az antológia versanyagába. Másrészt bármennyire is toleráns és demokratikus a gyermekirodalom, az erdélyiséget önmagában nem tekinthetjük értékmandátumnak egy versösszeállításban. Bár csábítóak a témában rejlő lehetőségek, sem alkalmunk, sem terünk nincs arra, hogy megvitassuk a transzszilvanizmus esztétikai kánonját. Megtette ezt már a két világháború közötti erdélyi magyar íróiársadalom és az örökségre apelláló utókor.

A Tündérkert ébresztgeti azt a szunnyadó irodalom-recepciót, amelyet Páskándi Géza találóan gettósításnak nevez, azaz, hogy többféle magyar gyermekirodalomban gondolkozzunk. Mint minden egyéb erre is van precedens, pl. Csodalámpa. Szlovákiai magyar költők gyermekversei szerk. Farkas József, Kalligram, Pozsony, 1998; Négyágú síp – gyermekhangra. A határon túli újabb kisebbségi magyar gyermeklíra antológiája. Válogatta Komáromy Sándor, Eötvös József Könyvkiadó, Bp. 2000. Emlékeztetés nélkül is állandó vibrációra és oszcillációra kényszerül az erdélyi magyar irodalmi tudat: hol fel-emeli, hol lesújtja saját regionalitása. Időnként benne találja meg önigazolását, máskor meg belőle merít ellenérveket önmaga megcáfolására.

Az eddigiek összegezéséeként elmondható, hogy a Tündérkert az erdélyi magyar gyermeklíra első reprezentatív antológiája. Megvan benne a szükséges ösztönző és felhajtó erő egy részletekbe menő elemzési kísérlethez: korszakonként áttekinteni a gyermekköltészetet, számba venni szerzőit, törekvéseit és általánosabb jellemzőit. Természetesen a teljesség igénye nélkül.

VÉGH BALÁZS BÉLA

Könyvekről röviden

Metszetszművészeti csemege

Újabb gyönyörű kötet! Erdélyi magyar metszetszművészet a 20. században lepte meg olvasóit Murádin Jenő, neves művészettörténészünk, aki immár 21 igényesen megírt művészeti monográfia után a nemrég lezárult 20. század erdélyi magyar metszetszművészetének valóban olvasására/áttanulmányozásra alaposan, szakszerűen összefoglalt áttekintését nyújtotta át a képzetszművészet legigényesebb, kézműves műfajának. Vitathatatlan, hogy bibliofil remekléis mind a szerző, mind a nyomda munkája, sőt a feldolgozott művészek munkássága is. Hatvan kitűnő illusztráció, 164 tételt felsoroló forrásmunkajegyzék, s a végén 13 lapnyi névmutató, némelyek tucatnyit (jóval) meghaladó előfordulással (Kós Károly, Gy. Szabó Béla, Buday György, Mattis Teutsch

János, Tóth István stb.) És mennyi kiváló képreprodukció... Már a felületes átlapozás is felér egy tárlatlátogatással. Makkai Pirokska: A Mester című fametszete (1944) – Szabó Dezső portréja méltán megérdemli a külön megemlékezést is; a kötet végéhez csatolt színes reprók nemkülönben. Hálás szívvel köszönjük mind a szerzőnek, mind a kiadónak az átlagon felüli bibliofil teljesítményt!

GÁBOR DÉNES

Kriterion-könyvek

Balázs Sándor: Bölcsélet az Erdélyi Múzeum Egyesületben.

Volt, amikor azt mondták a filozófusról, hogy a bölcsék követ keresi. Valahogy én is így éreztem ma-

gamat. Bányászok, de engem csak egy bizonyos kőfajta érdekel, az, amelyiknek valamilyen köze van a bölcseltszeretethez, ami a filozófia eredeti értelme volt. De ott van ám mellette nem egy drágakő, ezek felszínre hozása azon szakemberek feladata, akik ennek a nyersanyagnak értékesítésével foglalkoznak – vallja a szerző.

Herczeg Ferenc: Pro Libertate!

Herczeg Ferenc egyik legnagyobb ívű történelmi regénye, a Rákóczi vezette szabadságharc korát felevenítő Pro Libertate! Az író mozgalmas romantikus képet fest a kurucokról, nagyszabású történelmi tablójában megmutatja a szabadságharc főszereplőinek lélektani motívumait, s a bukásban oly nagy szerepet játszó politikai erők izgalmas és sokszor alattomos játékát. A nagy fejedelem nemes, vonzó, tiszta alakját Herczeg regényében a kisgyermekkortól kezdve egészen Rodostóig kísérhetjük.

Darkó István: A következő pillanatban. Macskarádió

Darkó István (1954. május 4. – 1982. szeptember 7.) Kolozsváron született és itt kezdte írni azt az egy-személyes Bendzin című lapot, amelynek szereplői, történetei és mítoszai a Macskarádió hangjátékainak anyagául szolgáltak... A jelen kötet változatlan formában tartalmazza az egykori – és egykor nagy vitát kiváltott – Forrás-kötet anyagát, valamint a Macskarádió lejegyzett párbeszédeseit (mintegy forgatókönyvként). Ezek az egykori hallgatók számára cult-darabok voltak. Lemezen mellékelik a Macskarádió hanganyagát.

Mikes Kelemen: Törökországi levelek

A magyar művészi próza első kimagasló alkotásának tartja az irodalomtörténet Mikes Törökországi leveleit. Mikes Kelemen fiktív néniének írt fiktív levelei a Habsburg-ellenes szabadságharc elbukása után bujdosásra kényszerült magyar szabadsághősök sorsáról vallanak. A II. Rákóczi Ferencel Franciaországba majd Törökországba üzött maroknyi bujdosó csapat keserű mindennapjairól számol be részletesen, harminc éven keresztül a szerző.

Haja, haja virágom. Szerk. Szabó T. Attila, Gy. Szabó Béla fametszeteivel

Ennek a szép kiadású, Szabó T. Attila válogatásában és Gy. Szabó Béla fametszeteivel illusztrált virágének-válogatás első kiadásának nem kis szerepe volt a virágének-iránti érdeklődés felkeltésében, az erdélyi régizene-mozgalom felerősödésében.

A kötetet újrakiadását az is indokolja, hogy Csörsz Rumen István és zenésztársai a kötet nagy részét a kötethez mellékelt lemezre vették, így lesz teljes ez a virágének-gyűjtemény.

Sas Péter: A kolozsvári jezsuita, majd piarista templom kincstára.

A barokk stílus kolozsvári megjelenésének legkorábbi és legnagyobb szabású, a maga korhűségében megmaradt alkotása az egykori jezsuita (később piarista, jelenleg egyetemi) templom.

A templombelső számtalan egyház- és művészettörténeti értéket őriz, melyekből kiemelkedik a főoltáron elhelyezett kegykép, mely a Kolozsvári Könnyező Szűz elnevezést kapta.

Ez az első lehetőség arra, hogy a művészettörténelem szakemberei és az érdeklődő olvasóközönség megismerkedhessen a templom kincstárának közel 250 műkincsével, az erdélyi ötvös- és iparművészet fénykorát idéző alkotásokkal.

111 versparódia

A kolozsvári előadóművész, Katona Éva negyedik antológiája egy közkedvelt műfaj – a versparódia – erdélyi alakulását, fejlődését dokumentálja a húszas évektől napjainkig. Az összeválogatott anyag azt is jelzi, hogy az időben távolodva sem veszített frissességéből a jó paródia bármennyire is egy-egy vershez, helyzethez kötődik. A kötetet Beczédi Sándor szoborparódiái illusztrálják.

Szász István Tas: Beszédes hallgatás. Avagy három Hitel és ami utána következett.

A kötetet akár sajtótörténeti nyomozásnak is tekinthetjük, hiszen szerzője, a Kolozsvártól megjelent tekintélyes folyóirat egykori házigazdájának gyermeke, arra keres magyarázatot, hogy utókora miért lúgozta ki több mint fél évszázadon keresztül a Hitelt az erdélyi sajtótörténetből. Nyomozása rendjén persze megtudhatjuk, hogy kik voltak a lap belső és külső munkatársai, milyen jelentős tollforgatók tartoztak holdudvarához. A számtalan tanulsággal és érdekes következtetéssel szolgáló könyv fontos lépést jelent a folyóirat és sok munkatársai újraértékelésének útján.

Egy kis madárka ül vala

Harminc évvel az első kiadás megjelenése után újra az olvasóközönség figyelmébe ajánljuk a műfordító Kányádi Sándor nagyívű vállalkozásának – az Erdélyben élő népek költészetének tolmácsolása – első darabját. A kötetet Cseh Gusztáv illusztrációi díszítik, továbbá Almási István tanulmánya értekezik a dallamokról. Az ötvenkét, szász dialektusban közlített népdal és magyar fordításai egy sajátos népi kultúra gyöngyszemei.

Baranyi – Dworschák: Az egészséges táplálkozás szakácskönyve.

13 színes melléklet, A kötetet mindenekelőtt a közerthető, egyszerű stílus, a könnyen megvalósítható receptek, a jó áttekinthetőség, emellett a legújabb tudományos ismeretek felhasználása, a tudományos bizonyítékokra alapozott orvoslás szemlélete jellemzi. A könyv 436 recepttel segíti az egészségmegőrző táplálkozás, illetve a diétás kezelés iránt érdeklődőket, ételféleségekként 20 csoportba osztva, mindegyikben abc sorrend szerint, a még könnyebb eligazodás érdekében. A szerzők a receptek tápanyagtartalmát – 26 tápanyagra vonatkoztatva – számították ki és külön táblázat-sorozatban tüntették fel.

K. Jakab Antal: Odüsszeuszról Ulyssesig

A szerző négykötetesre tervezett világirodalmi antológiájának a záró darabja, mely a 20. század keletkezését kínálja. A kötet szerzőnként tagadódik fejezetekre; mindegyik fejezetet a pálya meg az életmű szócikkszerű ismertetése indítja, majd esetenként K. Jakab Antalnak a legfontosabbnak tartott epikai és drámai alkotásokról szóló saját esszéi, tanulmányai, ismertetési, magyarázatai, végül pedig a szemelvények, láb- és végjegyzetek kíséretében.

Valójában tehát két párhuzamos és összefüggő gyűjteményről van szó: az egyik világirodalmi szemelvényekből, a másik K. Jakab Antal világirodalmi tárgyú eszmefuttatásaiból áll.

Csetri Elek: Európa és Erdély. Tanulmányok és források

Csaknem félévszázad terméséből válogat a szerző, régebbi és újabb írásokat, összefoglaló, szintézis vagy forrásközlés-jellegűeket. Mutatványok egy erdélyi magyar történetíró munkálkodása köréből. Ab-

ban a közegben születtek, mely a szerző tudományos irányulását meghatározta.

A kötet jobb megértésében és forrásai bemutatásában bőséges jegyzetanyag, valamint a Jegyzetek előtt Rövidítési jegyzék és Névmutató segíti az olvasót és igazítja el a szakembert.

Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok

Kelemen Lajos kötetben nem publikált írásait gyűjtötte össze Sas Péter, olyképpen, hogy az 1977-ben és 1982-ben B. Nagy Margit gondozásában napvilágot látott kötetek folytatása ez a mostani és az előkészületben levő negyedik kötet. Az írások egy hosszú, termékeny, több mint hat évtizedes kutatói életpálya gyümölcsei, elmélyült, iskolát teremtő hatású történetfelfogás ragyogó darabjai ezek a többnyire rövid írások, melyeket a gondozó több ciklusba sorolt, így kettő Kolozsvár és Marosvásárhely múltjával foglalkozik, egy családtörténettel és egy az Erdélyi Múzeum-Egylet életével, történetével. A függelékben a bőséges jegyzetek mellett két Kelemen Lajos-interjú is kínál a kötet.

Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények története

A Bukarestben élő Gazdovits Miklós széles körű kutató munkáját kapja kézhez az olvasó, mely az erdélyi örmények (pontosabban: magyarörmények) történetének jóformán minden jelentős mozzanatát tárgyalja. Nagy figyelmet szentel gazdasági szerepük feltérképezésének, valamint Erdély művelődésében játszott rendkívül jelentős szerepüknek. Így munkáját nem a 17. századi nagy örmény betelepüléstől indítja, hanem már a népvándorlás kori jelenléttel is számol, így aztán az olvasó összefoglalást kap az örményországi történelmi eseményekről, az örmények szerteszóródásának okairól és következményeiről.

Az igazmondó varjú. Tréfás magyar népmesék

A kötet 125, a magyar klasszikus mesegyűjteményekben már megjelent tréfás népmese szövegét tartalmazza, az elméleti bevezető után következnek a szövegek tematikus csoportosításban: együgyű emberek, ostoba emberek, furfangos fickók, kölcsönkenyér visszajár, házaselet, pórul járt udvarlók, tréfás véletlenek, nagyotmondók, a rászedett ördög, Szent Péter kalandjai, igazságos Mátyás.

Murádin Jenő: A felsőbányai művésztelep

A szerző a felsőbányai művésztelepről írt könyvében számos izgalmas művészettörténeti tényre hívja fel a figyelmet, elsősorban arra, hogy a nagybányai festőtelep mellett a felsőbányai művésztelep is jelentőséggel bír a festészet, és általánosságban a képzőművészet történetében.

Kiderül, hogy a felsőbányai telep létrejötté szükségzerű volt, különösen, ha figyelembe vesszük a nagybányai vezetőségnek az újításoktól való idegenkedését, elzárkózását. Az új telep elsősorban a fiatalabb generációnak, illetve a nagybányai zártságtól óvakodóknak biztosít helyet.

Sebestyén Mihály: Karsztvidék

Sebestyén Mihály (1949-) elbeszéléskötete – az ötödik szám szerint – a szerző 2002–2006 között írott, részben különböző folyóiratokban napvilágot látott írásait gyűjti egybe, rendezti tematikus olvasókönyvé. Témájuk – ismerte a szerző személyes tapasztalatait és létformáját – mi más lehetne, mint a város, az erdélyi (a képzeletbeli, a közép- és kelet-európai város) közönsége, polgárok, lófrálók, hivatásosak / hivatalnokok és magánemberek. A közélet működő

modellje... ahogyan lehetett volna.

A kolozsvári Vasárnap és Vasárnapi Újság

A romániai magyar irodalom gyökerei után kutatva hazai magyar irodalomtörténet-írásunk fokozatosan számba veszi mindazokat a folyóiratokat, írói csoportosulásokat, irodalmi társaságokat, amelyek a két világháború közti időszakban hosszabb-rövidebb ideig ható tényezők voltak.

Négyéves időszakot fog át a két lap (1921. nov. 13.–1925. márc. 29.), s noha a Vasárnapi Újság nem minden tekintetben folytatja a Vasárnap megkezdte utat, mégis egységes egészként foghatjuk föl e két lap pályáját, ha a bekövetkezett változásokat a politikai élet ellentmondásosságából próbáljuk meg levetetni.

Régi erdélyi népballadák

Elkészült régi magyar népballadáim tervezett romániai trilógiájának három kötete: az Ószékely népballadák 1998-ban (második kiadás 1999-ben) 60 balladatípussal, 125 balladával, a Csángómagyar népballadák 2002-ben 56 balladatípussal, 216 balladával, és most harmadiknak ez a Régi erdélyi népballadák 47 balladatípussal, 153 balladával; a három kötet összesen 163 balladatípus 491 balladával. Ehhez hasonló gazdag válogatás nemzetiiségi feltételeink között még sohasem jelent meg, és külföldön sem ismerjük párját.

Aranyos-vidék magyarsága.

A tanulmánykötet Torda városban és környezetében élő magyarság múltjába, hagyományaiba nyújt betekintést. Nemcsak történelmének fontosabb mozzanatait, de helynevei, népzenei hagyományai, szokáskultúrája, de irodalmi-művészeti emlékezete elevenedik meg a kötet lapjain, melynek szerzői között egyaránt találhatunk elismert szaktekintélyeket (Csetri Elek, Keszeg Vilmos, Kötő József, Muradin László, Muradin Jenő) és pályájuk elején álló, fiatal kutatókat.

Szemlér Ferenc: Hajnali eső. Szemlér nagy poétikai tudású, biztos kezű költő, a mesterség minden csínját-bínját ismerő poéta, doctusok utódja, akinél a forma soha nem válik akadállyá, korláttá, éppen ellenkezőleg, költészete akkor bicsaklik majd meg, amikor a hatalom által megkövetelt egyszerűség-elv kedvéért eltekint a bonyolultabb formáktól.

Román–magyar jogi szótár

A dr. Hegedűs Sándor, Kiss András és dr. Nemes István féle Román–magyar jogi szótár első kiadása 1978-ban jelent meg, igazi hiánypótló kiadványként, felújítása és átdolgozása azonban mostanáig váratott magára.

Mindinkább szükség van arra, hogy mindkét nyelven ismerjük a jogi terminusokat. Így élni tudunk alkotmányos jogainkkal, ápoljuk anyanyelvünket, amelynek a jogi szaknyelv is szerves része. Kiadványunkkal ehhez kívánunk segítséget, alkalmas munkaeszközt nyújtani.

Wesselényi Polixéna: Olaszthoni és schweizi utazás 1842

Wesselényi Polixéna évekig tartó olaszországi utazása során szerzett tapasztalatait Olaszthoni és schweizi utazás című útinaplójában jegyzi le, amely 1842-ben jelent meg Kolozsvárott. Utinaplója előbb meglehetősen lagymatagon dicsérő, vagy durván elítélő kritikákat kapott, csak a 19. század nyolcvanas éveiben kerül méltó helyére, elsősorban Márki Sándor dicsérő szavainak köszönhetően. Könyve nem csupán

a nagyszerű útirajz miatt izgalmas, de azért is, mert bepillantást enged egy másfél száz évvel ezelőtt élt főúri asszony lelki életének rejtelmeibe is.

101 vers az elődokról

A kötet a közelmúltban beindított antológiasorozatot (111 vers Kolozsvárról, 111 vers a szerelemről, 101 vers Nagyváradról, 101 vers Marosvásárhelyről) következő darabja, melyben erdélyi költők arról vallanak, miként viszonyulnak elődeikhez, kiket tartanak költőelődeik közül a legjelentősebbeknek és miért. Természetesen elsősorban önmagukról vallanak ezek a sorok és természetesen az analógiák mentén szólnak emberi és költői eszményekről, sorsváltásról. A kötetet Gergely István hangulatos plakettjei illusztrálják

101 vers a Székelyföldről.

Székelyföld öleléséből, földjéből, lelkéből felszikrázó sajátos hangulatú versek. A színes, változatos élő táj, sokszínű világ, képekben való megörökítése. E táj megérinti a költők lelkét, a székely tájak levegőjéből szívott ihlettel írják verseiket, a természet tiszta sugallatával, a hegyek, föld, források, fák, állatok és emberek szinte ősi pogányságú misztikus együvé tartozásának hitével és áhítatával.

Művelődés-könyvekről

Tízéves az IPPART Alkotótábor

2006-ban ünnepeltük az Ipp Art képzőművészeti Alkotótábor létrejöttének tízedik évfordulóját. Az évenként különböző helyeken megrendezett művészeti tábor állandó magját jelentő képzőművészek körül tíz év alatt számtalan festő, szobrász, grafikus fordult meg, gazdag művészi tevékenységet hagyva maga után. Az itt készült alkotások pedig vándorkiállítások formájában bejárták Szilágy megye falvait és városait, sőt számos esetben eljutottak a megye határain kívülre is, az ország nagyobb városaiba, mint pl. Kolozsvár, Nagybánya, Bukarest. Hogy mennyire termékeny volt az Ipp Art eddig eltelt tíz éve, azt nem a művek számbeli nagyságának említésével bizonyítja, hanem az, hogy 2005 decemberében már az 50. kiállításukat nyitották meg. Az Ipp Art alkotótábor egyik fő eredmények többek között azokat a közízlést formáló falusi tálakat tartjuk, amelyek az immár hagyománnyá vált, évenként ismétlődő falunapokon – emberközelbe kerülve – az idősebb generációt is képesek megszólítani, megőrizve a régimúlt világ tárgyi képeit, s egyben tükröképet állítva a mai modern világról, egy kicsit másként megformázva, mint ahogy az a falusi köztudatban az évszázadok során meggyökerezett.

Király Ernő: Szénpálcanyomok

Király Ernővel régi-új poeta jelentkezik irodalmunkban. Egyszerre korszerű (modern szerkesztésű) és rusztikus verseiben nem meglepő a hagyományokhoz, az emlékekhez kötöttség, egyfajta nosztalgia-líra volna ez – tartalmi anakronizmusaival, néhol meghatónak, néhol archaizálónak tűnő...

Király Ernő kendőzetlenül viaskodó alkotó: tudatos rövidzárlatokkal megszakadt konfliktushelyzeteket érünk tetten a gondosan ciklusba szerkesztett versvariációkban. (Lászlóffy Csaba)

Szaniszló József: Népfelkelés, forradalom, megtorlás

Könnyű is, nehéz is írni az 1956-os forradalomról – vallja a szerző. Bár nem lenne gond megfogalmaz-

ni a forradalom fogalmát – általában – de nehezebb dolga támad a töprengőnek, a tollforgatónak, ha magyarországi közönségnek kíván könyvet írni 1956-ról. Nem csupán azért, mert a Kádár-rezsim ellenforradalmat szajkózott 33 éven keresztül, hanem azért, mert a mást hirdető szavai általában süket fülekre találnak. Ennek pedig elsődleges oka az, hogy a kérszerű Kádár féle konszolidáció a köztudatban ma is szorosan összefügg forradalmunk torzképével. Gondoljuk csak végig, mi történt az 1848-49-es forradalom és szabadságharc vérbefojtása után. Annak idején is tízezrek választották a keserves emigrációt (56 novembere után mintegy 200 ezer emberünk hagyta el Magyarországot), de a nép lelkéből ma sem lehet kitörölni 1848 szellemét. Százezrek vállalták az ellenállást, a híres passzív rezisztenciát. Elég, ha a 19. század forradalmának folklórjára gondolunk, a Kossuth- vagy Klapka-nótákra, a ma is emlegetett közmondásunkra: „Nem engedünk negyvennyolcra.” Vagy a tizenhárom aradi vértanút sirató nótákra, amik ma is ismertek, közkeletűek.

Más viszont a helyzet 56-tal. Tegyük hozzá, búbánatosan szomorú a helyzet. Nehéz elhinni, hogy csak az 1956 novembere után bekövetkezett esztendőket kegyetlen megtorlásai, a folyamatos tiltások, megfélemlítések miatt vált közömbössé, mondhatnánk, apatikussá a magyar társadalom, ha forradalmunk szóba kerül. Mert valóban forradalom söpört végig akkor az egész országon, sőt, hatása nem maradt el a szomszédos, szocialista országokban sem.

Sztánai Napok 2005

2005 szeptemberének első napjaiban gyűlt össze a szakemberek kis csapata a Szentimrei nyaralóban, hogy felelevenítse a Sztánához több-kevesebb szállal kötődő irodalmi-művészeti-tudománytörténeti eseményeket, az itt megforduló jeles személyiségek emlékét. Bertha Zoltán Debrecenből Páskándi Géza Kós-képét elemezte, a kolozsváriak közül Cseke Péter az Erdélyi Fiatalok, közelebbről Debreczeni László és Kós Károly kapcsolatáról értekezett, Gaal György a sztánai ősfoglaló Éjszaki-család történetét ismertette, Kötő József pedig egy másik egykori vilatulajdonos, telepi lakos, Ferenczy Gyula színházigazgatói tevékenységéről beszélt, a szatmárnémeti főiskolai tanár, a bírvelői Végh Balázs Béla pedig Benedek Elek gyermekirodalmi kánonját kutatja.

Gyergyay Ferenc orvosprofesszor és Szentimrei Judit néprajzkutató gyermekkori emlékeit felidézve hozza közelebb a két világháború közötti falu és a telep színeit.

Szabó Zsolt: Intézményteremtő törekvések Erdélyben a 20. század első felében. Szentimrei Jenő irodalomszervező tevékenysége

A 20. század harmadik évtizedében az erdélyi magyar literátus értelmiségiek gyakran politikai és művelődésszervező szerepet is vállaltak a térségünkben az igencsak alaposan megváltozott történelmi körülmények között.

Szentimrei Jenő ahhoz a költő-újságíró nemzedékhez tartozik, amelyik honfoglaló volt a szónak abban a jelentésében, hogy nem kis szellemi energiaáldozatok árán szinte a semmiből teremtette meg az első világháborút követő Párizs környéki békeszerződések nyomán román királyi főhatalom alá került erdélyi, bánági és alföldszéli magyarság sok szempontból külön úton járó irodalmi, művészeti, politikai életének intézményi hálózatát. Az Ady Endre ne-

ve fémjelezte polgári radikális eszmeiség értékrend-szerének közvetlen harcosa, Ady eszmei örökségének folytatója az erdélyi magyar irodalomban. Első önálló folyóirat-kísérletétől (Új Erdély. Kolozsvár 1918. január–május) négy évtizeden át meghatározó szerepet játszott az irodalmi élet alakításában.

Benedek Elek: Kisbaconi versek

A Benedek Elek a mesék, a mondák és a balladák földjén, Tündérország egy kis falujában, Kisbaconban született. Ma már nagy meseíróként ismerjük, és tudjuk, hogy népmeséinek tündérei, királykisasszonyai, szegény székely legények kalandos történetei sok nemzedéket varázsoltak a mesék titokzatos világába estéről estére. Novella- és regényírói, valamint költői munkásságáról viszont a nagyközönség kevesebbet tud. Pedig a Mesemondó verses ábécében, a Kisbaconi versekben, a Cimbora gyermekújságban és a kalendáriumokban sok verse, mondókája jelent meg.

Kedves Olvasó – írja előszavában a verseket egybeszedő Bardócz Orsolya előadóművész –, ha kezded veszed e verseskötetet, gondold arra, hogy a verseknek valamennyi korosztály számára van mondanivalója; az óvodások az apró verseket, mondókákat tanulhatják meg, majd bevezeti őket a betűk nagyszerű világába, megismerhetők a hónapok, évszakok szépségei, rávezet az állatvilág óvásának fontosságára, a természet védelmére, ugyanakkor megtanít a szülőföld tiszteletére és a család szeretetére.

Színes mellékleteit a kolozsvári Báthory Gimnázium diákjai készítették, legszebb rajzaikból tanáruk és irányítójuk, Orbán István grafikus válogatott.

Fekete Albert: Az erdélyi kertművészet. Maros menti kastélykertek

Az erdélyi történeti kertek, és ezen belül a kastélykertek helyzete siralmas – állapítja meg a könyv szerzője. Hajdani számukhoz és európai színvonalukhoz képest csak töredékükben maradtak fenn napjainkra, a még meglévők nagy része is pusztulóban. Kárpát-medencei, erdélyi jelenlétünk ékes bizonyítékai ezek a kastély-kert együttesek, melyek tájformáló, nemzeti öntudat megőrző szerepe egyértelmű. Tétlenül nézni pusztulásukat felelőtlenység. Mindenkinek saját szűkebb környezetében kell megvívnia a harcot fennmaradásuk érdekében. Nélkülük a kastélyépületek is értelmezhetetlenek, kompozíció nélküli részei egy régen volt egységes egésznek.

Egy szűkebb, földrajzilag viszonylag könnyen lehatárolható tájegység, a Maros mente jelentősebb nemesi rezidenciakertjeinek ismertetésére vállalkozik a szerző. A forrásától torkolatáig 876 km hosszú folyó egyes szakaszai földrajzilag és ebből kifolyólag társadalmi szempontok szerint is viszonylag jól elkülöníthetők. Kastélykert-kutatásaik eredményeit folyásirányba haladva a különböző folyószakaszok és ezekhez köthető mellékfolyók, patakok mentén feltárt jelentősebb rezidenciakerteket ismerteti: Szászrégen környékéről indulva Marosvásárhelyig, a Nyárad és a Kis-Küküllő menti rezidenciakertek Vásárhely szomszédságában, Marosvásárhely és Gyulafehérvár között, végül a Maros alsó szakaszán Soborsínnal bezárólag.

Gálffy Attila: A fiókom mélyéről

A szerző így mutatja be magát: Mit mondhatnék magamról? Szkriptomániás vagyok? Valószínűen igen, de ez nálam nem nagyon súlyos. Nem is tartom betegségnek, bajnak, s a kleptomániánál minden

esetre enyhébb, bár nem annyira jövedelmező. Jól ki-jöttünk egymással én és a mániá(i)m. Lehetséges, hogy életemet az írásnak kellett volna szentelnem? Nem tehettem, részint, mert a szkriptomániám nem volt képes legyőzni a lustaságomat. Ha le-leírtam valamit, mindég találtam benne korrigálnivalót, és egy elhibázott szó, vagy mondat kijavítása az egész oldal újramásolásával járt volna. Ebben viszont meggátolt a lustaságom, így a piszkozatnak tekinthető kézirat bekerült a fiókomba. Aztán szerencsére(?) megértük, én és az írásaim, a számítógépes korszakot, aminek köszönhetően a javítgatás, átdolgozás számomra nem munka, hanem passzió.

Lenyúltam hát a fiókom mélyére és kimarkoltam az ebben a kötetcskében közreadott (összefűzött) novellákat(?) és egy élménybeszámolót.

Egyébként operai kórustagként éltem le az életem, ha előről kezdhethném, újra csak azt csinálnám. De ha más természetű feladattal megbíztak, vagy ha más természetű tevékenységre megválasztottak, azt is elvállaltam.

Kolozsvár szülöttje vagyok, 76. évemet taposom. Ezeket az írásokat etüdöknek tartom, amelyek révén felkészíthetem ujjaimat és agyamat A regény – megírására.

Lengyel Dénes: Emlékezések (1914–1947)

Lengyel Dénes (Kisbacon, 1910–1987 Budapest) legsikeresebb könyve kétségtelenül a negyedfél évtizede megjelent: Régi magyar mondák, amely számos kiadást ért meg, milliós példányszámban forog köz-kézen mindenütt, ahol magyarul (is) olvasnak. Népszerűek voltak a folytatásként megjelent kötetek is, amelyek a török világ, a 48-as forradalom és szabadságharc s a legújabb kor mondáin, igaz történeteinek keretén próbálták eligazítani a magyar történelem útvesztőjében. Vagy vérbeli tanárként ókori és újkori bölcsék nyomába eredve népszerűsítette az életükből és munkásságukból leszünderhető tanulságokat.

Irodalomtörténészként a Jókai kritikai kiadásának munkatársaként, a Jókai életrajz írójaként és nagyapjáról, Benedek Elekről szóló monográfia szerzőjeként tartjuk számon. Idehaza is közkezen forgott több könyve, amit a magyartanárok elméleti, módszertani továbbképzésére írt.

Önéletrajzi feljegyzéseinek íve Kisbacontól Budapestig, az első emlékektől a gyermek- és ifjúkori élményeken, a pályakezdő tanári tapasztalatokon át az itthoni munkaszolgálatos és szovjetunióbeli hadifogoly korszak emberpróbáló eseményeinek leírásáig terjed. Jellegzetes 20. századi magyar értelmiségi életpálya rajzolódik ki az emlékiratból, amely nem öngazoló szándékkal, hanem tanúságtételként az utókor számára próbál megfogalmazni néhány alap-elveket: az ember elsősorban saját elveihez legyen hűséges, azokhoz az értékekhez, amelyeket a családi környezet, az iskolában a példaképül választott tanárok, a pálya-, munka- és sorstársak jobbik része képvisel.

Remek elbeszélő is Lengyel Dénes, annak is élvezetes olvasmány az emlékirat, aki őt személyesen nem ismerte, csak megélte ezt a korszakot, vagy csak egyszerűen érdeklik az előtte járók hétköznapijai, gondoljai, örömei, netán követhető életmodellt keres a mai, cseppet sem biztosabb, áttekinthetőbb, buktatóktól mentesebb világban.

Szentimrei Jenő: Zárszámadás helyett. Össze- gyűjtött versek

Nem volt szerencséje Szentimrei Jenőnek gyűjteményes kötetivel. A Nyersmérleg összeállításakor a háborús magyar katonai cenzúra, 1958-ban az ismét egyre szigorodó román kommunista cenzúra szólt bele abba, hogy az életműből egyáltalán mi lásson újra napvilágot. Ráadásul a szerző 1959-ben bekövetkezett halála tovább bonyolította a helyzetet, s emiatt az 1963-as Versek, amely az Irodalmi Könyvkiadó Romániai Magyar Írók sorozatában megjelent az inkább a korszakra, mint a költőre jellemző, hiszen az életműnek alig több mint egyötödét tartalmazó kötetben felülreprezentáltak (a közölt versek egynegyede) az 1944 után keletkezett, köztük a hagyatékból előkerült befejezetlen, olykor az aktuálpolitikai elvárásoknak megfelelni próbáló, ám soha meg nem jelent kísérletek.

Ezt a torz képet próbálja kiigazítani a kötet oly módon, hogy a szerző kötetekben megjelent verseit teszi közzé az 1958-ban tervezett tartalomjegyzék szerint, ami részben teljesebb, mint az 1942-es Nyersmérleg. Bekerültek időrendben a Kaláka kalendárium az 1925-ös esztendőre (1924) és a Verses magyar krónika (1928) illetve a Verses magyar história (1937) versei is.

A kötetet Balázs Imre József alapos tanulmánya vezeti be, amely elsősorban az avantgárd költői életművet elemzi. A Függelékben Szentimrei Jenő verseinek időrendi mutatóját találjuk, amely az első sajtóbeli közlések időpontjaira és lelőhelyeire ad támpontot, illetve a költői életmű eddig feltárt legteljesebb listáját a címvariánsokkal.

Thoroczkai Wigand Ede: Hajdonába, régös-régön.

Méltánytalanul elfelejtett szerző a magyar szecesszió jeles építésze: Thoroczkai Wigand Ede. Pedig

erdélyi vonatkozásai miatt mindenképpen érdemes idehaza is számon tartanunk, hiszen a magyar múlt, a hagyományos műveltség és a városi polgári élet beépíthető kulturális öröksége az ő építészetiében, könyveiben is tetten érhető.

Sas Péter gondozásában azokat a nehezen hozzáférhető tanulmányait tesszük közzé, amelyek éppen erdélyi kapcsolódásai révén különösen megérdemlik, hogy ismét az olvasó kezébe jussanak. Noha nem volt erdélyi, de a megújuló magyar építészet, művészet és egyáltalán a művelődés legfontosabb örökségének tekintette az erdélyi hagyományokat, akár a kastélyok, akár a kertek vagy éppen a csillagok s a gyógynövények ismeretéről ír.

Debreczeni László: Kecesség, derű, ősi komolyság. Monumentális népi építészeti emlékek Erdélyben

Születésének 90. évfordulója tiszteletére a Művelődés Debreczeni László-emlékszámot jelentetett meg (1993/11). A lapszámban Balogh Ferenc (1941–2002) építőmérnök, szakíró és művelődésszervező, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság megalapítója és országos elnöke elemző írást közölt Debreczeni építőművészi jelentőségéről, felemlítvén a „vándor erdélyi grafikus” kiadatlan kéziratát (1932) is.

A tervezett kötet eredetileg 100 távlati rajzot és 40 részletrajzot foglalt volna magában, kizárólag a monumentális népi építészet tárgyköréből.

E rejtelkedő kézirat – és Debreczeni László vázlatai és feljegyzései alapján véglegesített hiteles tollrajzainak – kiadásával az életmű szakavatott kutatója és közreadója, Szatmári László értő gondozásában a szakma nagy adósságát kívánta törleszteni a kiadó.

Tanulmánykötet Láng Gusztáv tiszteletére

A hajnal frissessége címmel jelent meg 2006 nyarán a szombathelyi Savaria University Press gondozásában egy esszét, tanulmányokat és verseket tartalmazó kötet. Ezzel a könyvvel szeretnék kifejezni tiszteletüket Láng Gusztáv egykori és mostani tanítványai, munkatársai és barátai hetvenedik születésnapja alkalmából. Igazi meglepetés volt ez a tanár úr számára, ugyanis születésnapjára ajándék gyanánt kapta meg a Szombathelyen megrendezett ünnepségen. A kötetet Fűzfa Balázs, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola oktatója szerkesztette. Negyvenegy magyarországi és erdélyi szerző írását olvashatjuk ebben a gyűjteményben. Szatmár megyéből két szerző, Máriás József és Végh Balázs Béla tanulmányát válogatta be a kötetbe a szerkesztő. Ez a könyv életmű-bibliográfiát is tartalmaz.

Láng Gusztáv 1936. június 12-én született Budapesten. Szatmárnémetiben járt iskolába és itt is érettségizett 1953-ban. 1958-ban magyar szakos tanári diplomát szerez a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen. Pályáját szerkesztőként kezdte az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadónál. 1959-től a kolozsvári egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékén tanársegéd, majd lektor; az 1960-as évek végén pedig a Gaál Gábor Kör vezetője. 1974-ben védte meg Dsida Jenő költészetéről szóló doktori értekezését, de poli-

tikai okokból nem léphetett feljebb az egyetemi ranglétrán. 1984 óta Magyarországon él, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola professzora.

Láng Gusztáv egyik interjújában őszintén és büszkén vall szatmári éveiről: „Ifjúkori neveltetésemnél fogva partiuminak tartom magam, és annak a kulturális hagyománynak a neveltje vagyok, amely ezt a partiumiságot jellemzi; ezért is áll olyan közel hozzám a magyar protestantizmus hagyománya, Ady hagyományai – ez az én szülőföldem, ahol nevelkedtem, és irodalmárrá cseperedtem.” (Krónika – Szempont, 2006 jún. 30–júl. 2.) Kezdetben orvosi pályára szeretett volna lépni, de nagyon kedves magyartanára, Rög József az irodalmárság felé csábította. Másrészt pedig irodalmár barátai és iskolatársai Páskándi Géza és Bálint Tibor is nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a sebészorvosi pálya helyett az irodalom felé orientálódott. Páskándi akkoriban verseket, Bálint Tibor pedig prózát írt. Páskándi egyik alkalommal megjegyezte: „Gusztikám, te leszel a nemzedékkritikus”. Ekkor kezdett Láng erre a pályára készülni, kritikusnak előbb és nem irodalomtörténésznek. Láng Páskándit tekinti irodalmi keresztapjának, hisz ő volt az az ember, aki már egyetemista korában felkarolta és elindította a pályán.

Több helyszínen is megünnepezték Láng Gusztáv hetvenedik születésnapját. Az első rendezvényre Szombathelyen került sor, amelyet az ottani tanítványai és munkatársai szerveztek meg Fűzfa Balázs vezetésével. A második ünnepséget a Kolozsvár Társaság termében tartotta az Erdélyi Terasz kulturális portál, Balázs Imre József volt a moderátor. Kolozsváron Láng érdekesítő előadást tartott József Attila költészetéről, melyet elég nagy számú közönség kísért figyelemmel, köztük számos volt munkatársa és tanítványa.

Végül szeptember első felében Szatmárnémetiben is megünnepezték Láng Gusztáv születésnapját. Egy kötetbemutatóval egybekötött ünnepséget szervezett a LiterArt magyartanárok egyesülete és a napokban alakult Dsida Jenő Baráti Társaság. A frissen megjelent tanulmánykötetet mutatták be, valamint az ünnepelt előadása volt az est fénypontja.

VÉGH M. BALÁZS

Franz Hodjak kolozsvári megjelenései

Franz Hodjak, erdélyi szász szerző neve sajnos nem annyira ismert Erdélyben. Ez talán annak tulajdonítható, hogy eddig nagyon csekély számú műve jelent meg magyar fordításban, és talán annak is, hogy a kilencvenes évek elején (1992) kitelepült Németországba. Talán még néhányan emlékeznek rá, hiszen éveken át a Dacia Könyvkiadó kolozsvári lektoraként dolgozott, és a hazai kisebbségi német irodalom meghatározó egyénisége volt. Itthon és külföldön megjelent köteteivel számos irodalmi díjat, kitüntetést, alkotói ösztöndíjat nyert.

Kitelepülése óta itthon méltatlanul keveset olvashatunk róla, tőle. Szinte teljesen megfeledkezett létezéséről a hazai szakma. Szerencsére a 2004-es és 2005-ös év kivételt képez ebben a tekintetben, ugyanis két fontos kolozsvári esemény is köthető nevéhez.

A 2005 késő ősszel megrendezett irodalmi csúcs találkozó a város szellemiségéhez igazodva egyedi és hamisíthatatlan transzszilván jelleggel rendelkezett. Egy irodalmi felolvasóestről van szó tulajdonképpen, ahol az erdélyi irodalom mindhárom nemzetiségből felsorakoztattak a szervezők egy-egy kiemelkedő egyéniséget, akik mellesleg munkatársak és barátok is voltak a fennebb említett kiadónál. (Az est moderátora Peter Motzan – jelenleg a müncheni egyetem professzora – is együtt dolgozott velük egy ideig). Ezen a rendezvényen meghívott előadó volt Franz Hodjak és Adrian Popescu. Kányádi Sándor sajnos betegsége miatt nem tudott jelen lenni, így a rendezvény transzszilván jellege egy picit csorbul. Igazi kortárs irodalmi csemegének számított ez az este, hiszen nagyon ritkán lehetünk tanúi hasonló kezdeményezésnek.

A másik esemény, amelyik szintén Hodjak nevéhez fűződik, az egy könyv megjelenése. A Kriterion Könyvkiadó 2004-ben *Legenda* a kútról címmel egy válogatáskötetet dobott a piacra. Ez a könyv Hodjak eddigi pályájának keresztmetszete. Verseit, novelláit és egyetlen monodramáját fogja csokorba ez a kötet, hogy a hazai magyar olvasók is megismerhessék a német szerző prózaírói, költői és drámaírói oldalát. Ez egy dicséretes próbálkozás, a transzszilván eszmeiség jegyében, különös tekintettel arra, hogy 2007-ben Hodjak szülővárosa, Nagyszeben Európa kulturális fővárosa.

Eddig nagyon kevés Hodjak mű jelent meg magyar fordításban, mindössze két kötetnyi: egy verseskötet a Kriterion Kiadó gondozásában (Papírsárkány, 1987), egy elbeszéléskötet a budapesti Pont kiadónál (A folyosón, 1999). Az előbbi már nagyon rég nem kapható, az utóbbi pedig szinte el sem jutott az erdélyi olvasóközönséghez. Ez a jelenlegi kötet meg-

próbálja orvosolni ezt a problémát, hiszen a szerző által képviselt műfajok mindenikéből ízelítőt ad. Kitüntetett figyelmet érdemel ez a kötet, hiszen egy olyan író és irodalmi szellemiséget, stílust próbál népszerűsíteni, amelyik Nyugat-európában már elismert és közkedvelt (számos irodalmi díj kitüntetettje a szerző). Több nyelvre is lefordították már Hodjak műveit, és elengedhetetlen lenne az, ha a szülőhazájában, ott hol pályáját kezdete ismeretlen maradna az olvasók számára.

A művek világa nagyon sajátos és igazán erdélyi. Sokat visszaad az erdélyi táj és a kommunista diktatúra időszakának életérzéséből. A szerkesztők és a fordítók tudatos válogatásának köszönhetően ezeket a műveket sikerült igazán közel hozni a hazai olvasókhoz.

Király Zoltán és Szenkovics Enikő fordítóknak sikerült a magyar szövegekben is visszaadni az igazi, Hodjakra olyannyira jellemző stílust, a minimálisra redukáltságot, a tömör metaforikusságot, azt a tudást és technikát, hogy a nyelvet az elemi egyszerűségig le lehet csupasztítani, és még így is nagyon kifejező maradhat. Persze azt is meg kell jegyeznünk, hogy az adott politikai körülmények, tér és idő tette lehetővé azt, hogy a szerző ezt a sajátos stílust megteremthesse: „úgy megszólalni, hogy a fennálló rend kötelező tette dicsőítését elkerülje, ugyanakkor ironikus, metaforikus stílusban az olvasónak tudtára adni saját véleményét az adott témában – mindez az elhallgatással, a ki nem mondással, a sejtetéssel válhatott lehetővé.” (Szenkovics Enikő: Előszó helyett, 6. l.)

Az erdélyi célközönség azért is értheti meg jobban ezt a fajta írásművészetet, mert a szerzővel közös élményanyaggal rendelkezik, az elhallgatott, le nem írt „üres helyeket” könnyen ki tudja tölteni, egésze varázsolni a hiátusokkal tűzdelt szövegeket. A művek szereplői is közel állnak a hazai emberekhez, hangulatviláguk pedig a hetvenes-nyolcvanas évek Romániáját idézik a maga groteszk, abszurd mivoltában.

A kötetben szereplő szövegek eredetiének nagy része még a rendszerváltás előtt jelent meg itthon, de olyanok is vannak, amelyek csak a 89 után kerültek nyomdába Németországban.

A *Legenda* a kútról címet viselő kötet megpróbálja megismertetni a hazai magyar közönséggel az erdélyi szász irodalom jellegzetes hangulatát és érzésvilágát egy olyan szerző tollán keresztül, aki sajátos stílusával egyedülálló ebben a régióban, és aki nélkül nem lehet az erdélyi németek irodalmáról beszélni.

VÉGH M. BALÁZS

Könyves hírek

A romániai közkönyvtárakban átlagosan 4,1 lejt fordítottak dokumentum-beszerzésre központi költségvetésből 2005-ben – derül ki a romániai könyvtárosok és közkönyvtárak egyesületének (ANBPR) statisztikai szakbizottsága összesítéséből. A megyei könyvtárak esetében valamivel nagyobb ez az összeg az átlagnál: 6 lej, míg városi és községi könyvtárak esetén csak 3,5 lej jutott egy lakosra. Az összesítésből az is kiderül, hogy 2005-ben a közkönyvtárakban egy lakosra átlagosan 0,03 új dokumentum jut. Természetesen, ebben az esetben is a megyei könyvtárak vezetnek – 0,04 dokumentum / lakos –, míg a városi és községi könyvtárak esetén 0,02 beszerzett dokumentum jut lakosonként. A saját és más bevételi forrásból beszerzett dokumentumok esetén az egy lakosra jutó költség valamennyire egységes: 0,2 lej megyei és városi könyvtárakban, községi könyvtárakban 0,1 lej. Az állomány megújulására, forgására vonatkozó adatokat is közöl az összeállítás, amely átlagosan a romániai közkönyvtárakban: 55,97 év, megyei könyvtárakban jobb az átlagnál: 44,49 év, községi könyvtárakban közelíti az átlagot: 59,54 év, városi könyvtárakban pedig a leghosszabb: 81,62 év. Az összesítésben a felhasználók száma soknak tűnhet: 16,82% (18,30% megyei, 22,43% városi, 13,77% községi könyvtárakban), a felmérési módszertan szerint azonban 5 évre számít valaki beiratkozott felhasználónak, ezen belül pedig nyilvántartják az aktív felhasználókat, akik az adott évben használták a könyvtár szolgáltatását.

Csata Ambrus: Palyful English – Audio-visual textbook for young children. Gyergyószentmiklós, Csata Kiadó, 2006. ISBN 973-99360-8-3 25,8 x 18 cm, 100 l., részben színes ill., fűzve, CD melléklettel

A mindennapi beszéd leghasználtabb szavaira épülő, gyerekek számára készült játékos nyelvkönyv. A könyv célja – vallja a szerző a használati tudnivalókkal ellátott utószóban –, hogy megalkossa tanító és tanuló számára az „életszerű, játékos tanulás eszközt” és ez által megszerettesse a gyermekekkel a tanulandó nyelvet. A CD melléklet a leckékhez kapcsolódó hanganyagokat, meséket, dalokat tartalmaz.

A szerzőnek 2004-ben jelent meg hasonló, CD melléklettel ellátott, gyerekeknek szóló nyelvkönyve Rajzos, mesés román nyelv címmel. Megrendelhető a kiadónál (0742-322350, 0744-548151, ára 20,00 Lej).

Rokaly József: A kocka el van veszve. Gyergyószentmiklós, Mark House Kiadó, 2006.

A szerző a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő Gimnázium nyugalmazott Ezüstgyopár díjas tanára. Tanári munkájának egyik mellékterméke e kötet, amely 45 év alatt összegyűjtött diák-aranymondásokat tartalmaz. A könyvet a szerző nem csak szórakoztató olvasmánynak, hanem egyben „útikalauznak” is szánja. Azt reméli, hogy a példákon keresztül a tanulók rájöjjenek majd, hogyan nem szabad tanulni: „szeméttel az agyukban” semmiképp.

A kötetet Páll Ignác, a Salamon Ernő Gimnázium X. osztályos tanulója illusztrálta.

Rokaly József elsősorban tudományos kutatással foglalkozik, eddig több tucat tanulmánya jelent meg, nagyobb munkája a két kötetben megjelent Gyergyócsomafalva monográfiája. Jelenleg a Salamon Ernő Gimnázium monográfiáján dolgozik.

A borszéki ásványvízpalackozás kétszáz éve

A XI. Borszéki Napok és a borvízpalackozás 200 éves évfordulója alkalmából jelent meg Farkas Aladár

kötete. Ahogyan azt a szerző az előszóban szerényen írja, könyve „egy tanulmány, amely időrendi sorrendben összefoglalja a legfontosabbakat, amit az ásványvíz palackozásról illik tudni.” Véleményem szerint jóval több ennél. Borszéken az ásványvíz palackozásának története egyben a település története is, mivel Borszék az ásványvíznek köszönhetően létezik. Nagyon sok érdekes dolgot megtudhatunk városkánk két évszázadáról, mondhatnám a borvíz tükrében bemutatva.

A legenda és valóság: Zimmathausen merész kezdeményezése – a nagybani hasznosítás, mesterek ide hozatala, üveggyárápítás, borvíz-kereskedelem, sőt borvízhamisítás, világkiállításokon szerzett oklevelek és érme, múlt és a jelen (az aktív lakosság kétharmada valamilyen módon a borvízből és a 2002 óta palackozott sima vízből él, 3 földrészre exportálják az „ásványvizet királynőjét”) – mind-mind megtalálható ebben a kötetben. De nem csak.

Farkas Aladár a rá jellemző alaposítással minden borvízzel kapcsolatos forrást (irodalmat) felkutatott.

Gyazdag bibliográfiáját kiegészíti a borszéki borvíz sajtószemléje.

A borszékieknek igen izgalmas olvasmány az üveggyári munkások, a fuvarosok, és a fürdő és borvíztöltőde alkalmazottainak a névsora.

A bőven illusztrált kötetet képmelléklet egészíti ki. Izgalmas és tanulságos olvasmány mindenkinek, aki érdeklődik a borvíz, a természet e kincse és Borszék iránt.

Mondhatni, tobzódtunk a könyvbemutatókban, mert ugyancsak a Borszéki Napok alkalmával ismertettük Borszék és a városi könyvtár kedves barátjának, és immár néhány éve adakozójának, Harmat Béla orfűi jegyző Örök szerelmek, percnyi szeretők című verseskötetét. A könyvbemutatón jelen volt a szerző is, aki felolvasott verseiből. A költő saját vallomása szerint tisztában van versei „irodalmi értékével”, de leírta őket, mert „megrendelődtek”. „És mert örömet szereztem velük magamnak, a versek címzettjeinek, s talán – így kötetbe szedve – néhány kívülről olvasónak is. Ezt, mint kívülről: tanúsítom. Amikor a postás valamikor februárban kézbesítette a kötetet, azon melegében, egy szuszra nagy élvezettel félig ki is olvastam. A kötet megtalálható a könyvtárban.

Irodalmi délután a borszéki könyvtárban

Április 24-én Borszékra látogattak a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő Irodalmi Kör tagjai. A kör 45 éve, 1962-ben vette fel a költő nevét, de már az 50-es évek közepétől létezett önképző kör a városban. Az irodalmi délutánon a felolvasók igen színes műsorral – mely a lét kérdéseit feszegető versektől a meséken és gyermekverseken, elbeszéléseken át a sziporkáig terjedt – örvendeztették meg a hálás borszéki irodalom kedvelőket. Bajna György verset és prózát, Burján Emil, Gál Éva Emese, Ferenczi Attila és a Maroshévízen élő Komán János verset olvastak fel. Bíró László hangulatos meséivel, Báka Magdolna és Czirkák Edit gyermekversekkel bűvölték el a hallgatóságot. Rokaly József tanár úr diákok elszólásaiból, bűbájos butaságok és igen eredeti értelmezések, aranyköpések gyűjteményéből, A kocka el van veszve című kötetéből olvasott fel és dedikált, hahotára fakasztva a közönséget. A vendégek mellett a borszéki Nagy Zoltán is felolvasott írásaiból. A jó hangulatú találkozó kötetlen beszélgetéssel és a viszontlátás és -látogatás ígéretével zárult.

BÁKAI MAGDOLNA – KOLBERT TÜNDE

ÚJ KÖNYVEK 2006, 2007

2006

Csíkszereda

A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2005. Társadalom-és humántudományok. Főszerk. Murányi János. Csíki Székely Múzeum. 398 l. 24 cm. ISSN 1841-0197

A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2005. Természettudományok. Szerk. Bálint Laura, Russu Tibor. Csíki Székely Múzeum. 400-652 l. 24 cm. ISSN 1841-0197

A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve a 2004-2005. tanévről. Szerk. Borsodi L. László, Kristó Boróka. Kiadja a Márton Áron Gimnázium Igazgatósága. 251 l. 24 cm. fotók.

A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve a 2005-2006. tanévről. Szerk. Borsodi L. László, Kristó Boróka. Kiadja a Márton Áron Gimnázium Igazgatósága. 248 l. 24 cm. fotók.

A dicsekvő vadász. Török népmesék. Ford. Bán Péter. Alutus. 124 l. 20 cm. ISBN 973-7875-23-0

A nagy fehér bohóc. Antológia. Összeáll. Reinhart Erzsébet. Pallas-Akadémia. 291 l. 16 cm. (Nagyapó mesefája 20) ISBN 973-665-158-4

A tó kisasszonya. Mesék. Szerk. Vallasek Júlia. Pallas-Akadémia. 172 l. 16 cm. (Nagyapó mesefája 19) ISBN 973-665-153-3

Adattöredékek Lukailencfalva múltjából és jelenéből. Szerk. Koszta István. Státus. 132 l. 19 cm. ISBN 973-8311-82-9

Ady András: Privát mértan. Versek. Alutus. 20 cm.

Albert Ildikó: Az önpusztító lélek. Pallas-Akadémia. 238 l. 20 cm. ISBN 973-665-129-0

Állapotok és változások. Szociológiai elemzések. Szerk. Biró A. Zoltán. Szerk. munkatársak Kiss Adél. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Műszaki és Társadalomtudományi Kar. – Alutus Kiadó. 284 l. 23 cm. (TÉT Könyvek: Térség – Érték – Társadalom 1.) ISBN 973-7875-26-5

András Szilárd – Szilágyi Zsolt: Geometria II. Egyetemi jegyzet. Státus. 204 l. 22 cm. ISBN 973-8311-87-X

Antal Imre: Mindennapi történelmünk. Naplójegyzetek 1987-2003. Pallas-Akadémia. 260 l. 20 cm. ISBN 973-665-147-9

Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok V. Szerk. Hermann Gusztáv Mihály, Kolumbán Zsuzsanna, Róth András Lajos. Areopolisz Történelmi és Társadalomtudományi Kutatócsoport – Hargita Kiadóhivatal. 271 l. 20 cm. ISBN 973-7625-05-6

Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956-1959). Főszerk. Stefano Bottoni, ford., szerk. és jegyz. Stefano Bottoni, László Márton, László Réka, Lázok Klára, Novák Zoltán. Pro-Print. 432 l. 24 cm. (Források a romániai magyarság történetéhez). ISBN 973-8468-52-3

Bajor Andor: Egy bátor egér viszontagságai. III. Léstyán Csaba. Hargita Kiadóhivatal. 106 l. ill. 20X22 cm. ISBN 973-7625-09-0

Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág 2. Ezer év meseköltése. Pallas-Akadémia. 300 l. 18 cm. (Nagyapó mesefája 17) ISBN 973-665-146-0

Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág 3. Ezer év meseköltése. Pallas-Akadémia. 300 l. 18 cm. (Nagyapó mesefája 18) 300 l. 18 cm. ISBN 973-665-151-7

Bertha Zoltán: Erdélyiség és modernség. Irodalmi tanulmányok Pallas-Akadémia. 400 l., 20 cm. (Bibliotheca Transsylvanica 50) ISBN 973-665-154-1

Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt: Istoria Românilor. Sinteze și teste pentru examenul național de evaluare. Status. 40 l. 21 cm

Biró A. Zoltán: Vidéki térségek. Illúzió vagy esély? Pro-

Print – KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. 276 l. 20 cm (TÉT Könyvek) ISBN 978-973-8468-54-2

Biró Z. Zoltán: Szándék és valóság. Változó identitás egy sóvidéki településen. Pro-Print – KAM – regionális és Antropológiai Kutatások Központja. 134 l. 19,50 cm. (Életvilág-Régió). ISBN 973-8468-50-7

Blénessy Jenő: A Mikó-vártól Darnicáig. Alutus

Bura László: Nevek tanúsága, szakmák emléke. **Nyelvészet és néprajzi tanulmányok.** Státus. 296 l. 19 cm ISBN 973-8311-80-2

Burján Emil: Bűnbumeráng. Versek. Státus. 94 l. 18 cm. ISBN 973-8311-81-0

Cégalapítók kis könyve. Szerk. Bányász László. Státus. 40 l. 20 cm (Kalot kézikönyvek)

Czirják Károly – Tancos Levente: A maroshévi római katolikus egyházközség története. Státus. 194 l. 20 cm ISBN 973-8311-89-6

Elekes Béla: Én is éltem. 2. Emlékezések. Státus. 212 l. 18 cm ISBN 973-8311-96-9

Erdélyi Szép Szó 2006. [Antológia]. Szerk. Fekete Vince. Pro-Print. 448 l. 20 cm. fotók. ISBN 973-8468-48-5

Farkas Aladár: A borszéki ásványvíz palackozás 200 éves története. Státus. 172 l. 20 cm ISBN 973-8311-92-6

Fazakas István: Tanügyi rendszerek Erdélyben a XVIII. század végéig. Pallas-Akadémia. 286 l. 20 cm. (Bibliotheca Transsylvanica 44.) ISBN 973-665-132-0

Ferencz Erzsébet: Töredékek a Csíktaplocai iskola történetéből. Szerzői kiadás.

Ferencz Imre: Madár a fényben. Jegyzetek. Szerk. Sarány István. Alutus. 230 l. 21 cm ISBN 973-7875-19-2

Ferenczes István: Ágota könyve. [Gyerekkversek]. III. Csillag István. Pallas-Akadémia. 38 l. 16X16 cm. (Mesevonal 11)

Gál Sándor életrajza, avagy a székely ezredes, ki nem engedett a 48-ból. Olaszról ford. Zagoni Zsolt. Pallas-Akadémia. 190 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 49.) ISBN 973-665-139-8

Garay János: Az obsitos. Hány János kalandjai. III. Léstyán Csaba. Hargita Kiadóhivatal. 48 l. 16X18 cm. ISBN 973-7625-04-8

Hajdú Farkas-Zoltán: Telepes népség. Erdélyi szász olvasókönyv. III. Hakan Mazareanu. Pallas-Akadémia. 278 l. 24 cm. ill. (Nobile Officium 7.) ISBN 973-665-133-9

Hegedűs Imre János: Benedek Elek. Monográfia. Pallas-Akadémia. 433 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 47.) ISBN 973-665-137-1

Ignác Rózsa: Rézpénz. Regény. Pro-Print. 456 l. 20 cm (Ignác Rózsa életmű-sorozat) ISBN 973-8468-42-6

Ignác Rózsa: Született Moldvában. Regény. Pro-Print. 620 l. 20 cm (Ignác Rózsa életmű-sorozat) ISBN 973-8468-41-8

Ignác Rózsa: Ünnepi férfiú: Szent László király regénye. Pro-Print. 304 l. 20 cm (Ignác Rózsa életmű-sorozat) ISBN 973-8468-40-X

Kántor János: Hősi halált halt Franciaországért. Regény az idegenlégióról. Pallas-Akadémia. 220 l. 15 cm ISBN 973-665-117-7

Katonasors. Gyűjtötte és összeáll. Buzogány Dénes. Pallas-Akadémia. 351 l. + 24 l. foto. 24 cm ISBN 973-665-055-3

Kiss Levente: Képzőművészeti album. Szerk. Nagy Miklós Kund. Pallas-Akadémia. 60 l. ill. 22X21 cm. (Műterem). ISBN 973-665-142-8

Kolozsvári Katalin – Orbán Zsolt: English through history and literature. Status. 150 p. 21 cm. ISBN 973-8311-93-4

Kozma Mária: Szarvassá vált... Regény. Hargita Kiadó – Pallas-Akadémia. 200 l. 19 cm ISBN 973-665-159-2

Kozma Szilárd: Tarot, reinkarnáció és spirituális tisztánlátás. Státus. 216 l. 20 cm. ISBN 973-8311-98-5

Kristó Tibor – Köllő Ferenc: Fúvósbeszterő – Édes Erdély, itt vagyunk. Riportkönyv. Hargita Megyei Kulturális Központ.

Kristó Tibor: Kaugarit-íjak. [Versek]. Alutus. 63 l. 18 cm

ISBN 973-7875-29-X

Kristó Tibor: Kismesterségek alkonya. Riportok, tárcák, emlékezések.

Kultúra – térség – szaktudás. Képzési anyag rurális térségben dolgozó kulturális menedzserek számára. Összáll és szerk. Biró A. Zoltán, Bodó Julianna. Hargita Megyei Kulturális Központ – KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Alutus Kiadó. 475 l. 23,5 cm ISBN 973-7875-20-6

Kultúrázók. Falusi kultúrotthonok Hargita megyében. Szerk. Ferencz Angéla. Szerzők: Ferencz Angéla, Mihály János, P. Buzogány Árpád, Szöcs Lóránt. Hargita Megyei Kulturális Központ. 191 l. 20 cm ISBN –10 973-86806-6-2

Lipcsei Márta: Belső dialógus. [Versek]. Pallas-Akadémia. 15 l. + ill. 24 cm. ISBN 973-665-161-4

Lipcsei Márta: Életgyakorlatok. Versek. Pallas-Akadémia. 94 l. 22 cm. ISBN 973-665-134-7

Lőrincz Éva Katalin: Krisztus Tanúi. Munkafüzet a Katolikus egyháztörténelem c. hittankönyvhöz. Státus. 100 l. 20 cm. ISBN 973-8311-94-2

Lőrincz Éva Katalin: Mindent Isten dicsőségére! Munkafüzet a Liturgia c. hittankönyvhöz. Státus. 100 l. 20 cm. ISBN 973-8311-95-0

Lőrincz György: Áldozatok. Riportregény. Pallas-Akadémia. 120 l. 20 cm. ISBN 973-665-156-8

Lőrincz György: Sívárgás. Novellák. Pro-Print.

Lőrincz József: A kultúráváltás sikeréért. Apáczai Csere János Pedagógusok Háza.

Makkai Ádám: Jézus és a démonok imája. Összegyűjtött versek (1952–2005). Chicago: Atlantis Centaur – Csíkszereda: Pro Print. 568 l. 23 cm ISBN 973-8468-45-0

Markó Béla: A lábujjhegyre állt ország. Markó Bélával beszélget Ágoston Hugó. Pallas-Akadémia. 310 l. 18,5 cm ISBN 973-665-144-4

Molnár István – Szöcs Lajos: Húsvéti hajnalozás Énlakán. Locsolóversek a Firtos környékéről. Pro-Print. 80 l. 21 cm ISBN 973-9311-17-2

Murvai Olga: Viseltes szavak. Hoc est transsylvanicum. Tanulmánygyűjtemény. Pallas-Akadémia. 192 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 46.) ISBN 973-665-136-3

Nagy Attila: A Nap kertje. 17 vers. Ill. Haller József. Pallas-Akadémia. 46 l. ill. 18,5 cm ISBN 973-665-145-2

Nagy Miklós Kund: Míg a magnó összekapcsolt. Interjúk és beszélgetések. Pallas-Akadémia. 242 l. 20 cm (Névsorolvasás) ISBN 973-665-145-X

Nagy Pál: Itthoni könyvespolc. Jegyzetek olvasás közben. [Irodalomtörténeti írások]. Pallas-Akadémia. 210 l. 20 cm. (Bibliotheca Transsylvanica 45.) ISBN 973-665-130-4

Népművészeti Szövetség. (Alutus nyomda). 74 l. + fotók. 20 cm. ISBN 973-04539-9-0

Nőnek (is) teremtette. Nők a társadalomban és az egyházban. Tanulmányok. Szerk. Bodó Márta. Romániai Pax Romana – Státus. 250 l. 20 cm ISBN 973-8311-84-5

Nyíró József: Székelyek. Novellák. Pallas-Akadémia. 168 l. 20 cm (Nyíró József művei 8.) ISBN 973-665-118-5

Nyíró József: A sibói bölény. Regény. Pallas-Akadémia. 264 l. 20 cm (Nyíró József művei 9.) ISBN 973-665-127-4

Nyíró József: Az én népem. Regény. Pallas-Akadémia. 270 l. 20 cm (Nyíró József művei 10.) ISBN 973-665-119-3

Nyíró József: Halhatatlan élet. Regény. Pallas-Akadémia. 230 l. 20 cm (Nyíró József művei 11.) ISBN 973-665-138-X

Oláh István: Zsebrengély. Pallas-Akadémia. 160 l. 18 cm.

Oláh-Gál Róbert: Bolyai Farkastól Farkas Gyuláig: Tudománytörténeti kutatások levéltári források alapján. Státus. 178 l. 21 cm. fotók. ISBN 973-8311-83-7

Ozsváth Judit: Fények a fényből. Beszélgetések. Státus. 288 l. 19 cm ISBN 973-8311-86-1

Pápai Emese: Perfecționarea calculației costurilor din industria grea prin utilizarea metodei target costing. Státus. 170 p. 20 cm ISBN 973-8311-88-8

Pomogáts Béla: Függetlenség és felelősség. Felelősség Erdélyért 2. Nemzetpolitikai jegyzetek 1995–1997. Pallas-Akadémia. 330 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 48.)

ISBN 973-665-140-1

Pomogáts Béla: Magyar ezredforduló. Felelősség Erdélyért 3. Nemzetpolitikai jegyzetek 1998–2000. Pallas-Akadémia. 330 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 51.) ISBN 973-665-149-5

Prohászka Rád Boróka: Notes on fiction. Status. 152 p. 21 cm ISBN 973-8311-99-3

Reconciliere – Kiengesztelődés. Întâlnirea Națională a Tineretului Catolic – Országos Katolikus Ifjúsági Találkozó. Státus. 220 l. 20 cm ISBN 973-8311-91-8

Régió – Vidék – Fejlesztés. Szerzők: Bálint Blanka, Biró A. Zoltán, Biró Z. Zoltán, Csák László, Ferencz Angéla, Forgács Tamás, Mátéffy Mária, Orbán Zsolt, Sólyom Andrea, Telegdy Balázs. Szerk. Csák László. RKK – Regionális Képzési Központ – Status. 275 l. 29,5 cm ISBN 973-8311-90-X

Romfeld Ákos: Gyilkos-tó és környéke – Lacul Roșu și împrejurimea – Mördensee und Umgebung. [Fotóalbum háromnyelvű szöveggel]. Neptun Kiadó. 82 l. 24X20 cm. ISBN 973-86631-3-X

Rosetti. Kétnyelvű kiadás. Hargita Kiadóhivatal. (Bibliotheca Moldaviensis)

Sík Sándor: Vízözön előtt. Marosfői költemények. Ill. Márton Árpád. Pallas-Akadémia. 60 l. 12 cm. ill. ISBN 973-665-141-X

Sükös József: A Mount Mc Kinley. Ill. Para István. Pallas-Akadémia. 198 l. 20 cm (Utak, tájak, emberek). ISBN 973-665-150-9

Szabó András: A bőfény forrása. Zsögödi Nagy Imre. [Monográfia]. Pallas-Akadémia. 196 l. 27 cm. Ill. 100 fekete-fehér és 5 színes reprodukció. ISBN 973-665-131-2

Térség és kultúra [Interjúk kulturális intézmények vezetőivel]. Az interjúkat készítette és a kötetet szerk. Oláh Sándor. Szerzők: Bálint Blanka, Biró A. Zoltán, Miklós István, Oláh Sándor. Hargita Megyei Kulturális Központ – Alutus Kiadó. 262 l. 23,5 cm. ISBN 973-7875-18-4

Tömör Péter: Erdélyi Anekdota. [Tárcák]. Pallas-Akadémia. 254 l. 20 cm (Névsorolvasás). ISBN 973-665-163-0

Vári Attila: Idegen ég. Válogatott versek 1970–2004. Pallas-Akadémia. 170 l. 22 cm. ISBN 973-665-143-6

Xantus László – Xantus Julianna: Tarkó-hegység és Gyimes vidéke. Pallas-Akadémia 134 l. +térkép. 18 cm. (Erdély Hegyei 29) ISBN 973-665-148-7

Kolozsvár

Ágoston Katalin – Márton Lőrinc – Domokos József: Érzékelők és jelátalakítók. Scientia.

Ágrárpolitika-vidékfejlesztés. Szerk. Elek Sándor. Scientia

A kolozsvári Vasárnap és Vasárnapi Újság (1921–1925). Vál. Szabó Zsolt. Kriterion 13x20 cm, 432 l., 4 színes ill. ISBN 973-26-0815-3

Ambrus Ágnes – Bodó Anna: Magyar nyelv és irodalom: tankönyv a líceumok IX. osztálya számára. ISBN 978-973-643-122-7

Aranyos-vidék magyarsága. Szerk. Keszeg Vilmos és Szabó Zsolt. Kriterion 17 x 24 cm, 396 l. ISBN 978-973-26-0878-4

Ariniș, Ioana: Biológia: tankönyv a XI. osztály számára. Ábel. ISBN 978-973-114-028-5

Avornicului Mihály: Informatikai rendszerek tervezése és menedzsmentje. Ábel. ISBN 978-973-114-035-3

Avornicului Mihály: Programozási nyelvek és környezetek. Ábel. ISBN 978-973-114-030-8

A stalinizmus irodalma Romániában: tanulmányok. Szerk. Balázs Imre József: Komp-Press. ISBN 978-973-9373-81-4

Az igazmondó varjú. Tréfás magyar népmesék. Vál., bev. Faragó József. Kriterion 14 x 20 cm, 324 l. ISBN 973-26-0813-7

Baranyi – Dworschák: Az egészséges táplálkozás szakácskönyve. Kriterion. 17 x 24 cm, 190 l. ISBN 973-26-0850-1

Baróti László Sándor: Római katolikus vallás: tankönyv a IX. osztály számára. Stúdium. ISBN 978-973-643-124-1.

Bartók Katalin: A növénykörtán alapjai. Ábel. ISBN 978-973-114-020-4

Berszán István: Terepkönyv: az írás és az olvasás rítusai – tartalomgyakorlatok. Koinónia. ISBN 978-973-7605-55-9

Borbély Szilárd: Fény a magasból. Koinónia. ISBN 978-973-7605-54-2

Csapó János – Salamon Rozália: Tejipari technológiák és minőségellenőrzés. Scientia

Csete István: Népesedési perspektívák. Kriterion. ISBN 978-973-26-0889-0

Csetri Elek: Európa és Erdély. Tanulmányok és források. Kriterion 17 x 24 cm, 412 l. ISBN 973-26-0840-4

Dósa Zoltán: Tanulás, emlékezés, képzelet. Scientia

Farkas Miklós: Matematika: tankönyv a XII. osztály számára. Ábel. ISBN 978-973-114-040-7

Fejér Kálmán: Szolfézs: tankönyv a zeneiskolák I. osztálya számára. Ábel. ISBN 978-973-114-022-0

Filep Emőd, Neda Árpád: Általános fizika (I. rész Mechanika, Hőtan): egyetemi tankönyv a műszaki egyetem I. éves hallgatói számára. Ábel. ISBN 978-973-114-025-4

Fodor László: Neveléstudomány. Ábel. ISBN 978-973-114-031-5

Fóris-Ferenczi Rita: Pedagógiai kézikönyv: az oktatás pedagógiai alapjai. Ábel. ISBN 978-973-114-031-5

Gagyi József: Emlékezet és kommunikáció. Scientia

Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények története. Kriterion. 17x24 cm, 448 l., 6 színes ill. ISBN 973-26-0823-4

Groot, Dirk Jan: Az egyház kincsei. Koinónia. ISBN 978-973-7605-28-3

Hantz Lám Irén: A lámpagyújtogató. Stúdium, 2007. ISBN 978-973-645-147-1

Hegedűs Sándor – Kiss András – Nemes István: Román-magyar jogi szótár. Gondozta Deák Levente és Osváth Judit. Kriterion, 14x20 cm, 367 l. ISBN 973-26-0848-X

Jancsó Miklós: A megfizetett taks. Stúdium. ISBN 978-973-643-087-1

Játékszín. Egyfelvonásosok. Szerk. H. Szabó Gyula és Szabó Zsolt. 21x29 cm 128 l. ISBN 973- 7993-15-2

Józon Mónika: Általános jogelméleti és polgári jogi ismeretek. Scientia

K. Jakab Antal: Odüsszeuszról Ulyssesig. Kriterion 12,5x 17 cm, 452 l. (Kincses Könyvtár) ISBN 973-26-0679-7

Kacsó Ferenc: Matematika: tankönyv a szakiskolák kiegészítő XI. osztálya számára. Ábel. ISBN 978-973-114-032-2

Kacsó Ferenc: Matematika: tankönyv a XI. osztály számára (Matematikai analízis). Ábel. ISBN 978-973-114-039-1

Kacsó Ferenc: Matematika: tankönyv a XII. osztály számára. Ábel. ISBN 978-973-114-042-1

Kacsó Ferenc: Matematika: tankönyv a XI. osztály számára (Algebra). Ábel. ISBN 978-973-114-038-4

Kádár Magor: A média, mint partner. Kriterion. ISBN 978-973-26-0893-7.

Kátai Zoltán: Algoritmusok felülnézetből. Scientia.

Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok. Gondozta: Sas Péter. Kriterion 17x24 cm, 586 l. ISBN 978-973-26-0852-8

Kiemelés tölem. Emlékkönyv Kántor Lajos hetvenedik születésnapjára. Szerk. Balázs Imre József, Horváth Andor, Kovács Kiss Gyöngy. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-78-4

Király Ernő: Szénpálcanyomok. Versek. 10x17 cm 80 l. Művelődés ISBN 973- 7993-17-9

Kolozsvári József: A Világítótorony. Stúdium. ISBN 978-973-643-145-6.

Közép-Európa vándora. Korunk-dosszié (1957–2007). Válogatás a Korunk öt évtizedének írásaiból. Szerk. Kántor Lajos, Kovács Kiss Gyöngy Komp-Press. ISBN 978-973-9373-84-5

Láng Zsolt: Játék a kriptában. Koinónia. ISBN 978-973-7605-52-8

Lovas András: Mozdulj rá: ez MÁS! Koinónia. ISBN 978-973-7605-51-1

Márton László: Jelek és rendszerek. Scientia

Máthé Dénes: Nyelvi létmódok: tanulmányok. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-77-7

Máthé Dénes: Retorika a bölcsészeti oktatásban. Ábel. ISBN 978-973-114-043-8

Molnár Zsolt – Németi János: A tell telepek fejlődése. Scientia

Murádin Jenő: A felsőbányai művésztelep. Kriterion 18x 20 cm, 80 l., 16 színes mell. ISBN 973-26-065-X

Nagy Ágnes Magdolna – Romocea Judit: Zenekönyv kisiskolásoknak. Stúdium. ISBN 978-973-942-37-6

Oane, Sorin – Strat, Cătălin: Történelem: tankönyv a XI. osztály számára. Ábel. ISBN 978-973-114-014-8

Oláh-Gál Róbert: Az informatika alapjai. Scientia

Film. Kép. Nyelv. Szerk. Pethő Ágnes Scientia

Pieldner Judit: Beszédterek, képterek: tanulmányok, kritikák. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-85-2

Proiecte didactice pentru promovarea gândirii critice. Stúdium, 2007. ISBN 978-973-643-139-5

Puskás Attila: Idült vénás betegségek: patológia, diagnózis, terápia. Scientia.

Régi erdélyi népballadák. Szerk., bev. Faragó József és Olosz Katalin. Kriterion 17x24 cm, 180 l. ISBN 973-26-0809-9

Rigán Loránd: Erősz városa: filozófiatörténeti esszék. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-75-1

RODOSZ Konferenciakötet. Kriterion

Román-magyar, Magyar-román matematika szótár. Ábel. ISBN 978-973-7741-936

Román-Magyar-angol informatikai szótár. Ábel. ISBN 978-973-144-98-1

Sánta Ferenc: Isten a szekéren. Stúdium. ISBN 978-973-643-141-8

Sebestyén Mihály: Karsztvidék. Kriterion. 13x20 cm, 280 l. ISBN 978-973-26-0858-7

Szabédi László: A Lázár utcától a Postakert utcáig. – – naplófeljegyzései, önéletrajzai, válogatott levelezése. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-82-1

Szabó Éva: Szórakoztató matematika kisiskolásoknak. Stúdium. ISBN 978-973-643-133-3

Szabó Zsolt: Intézményteremtő törekvések Erdélyben. Szentimrei Jenő irodalomszervező tevékenysége (Sztánai Füzetek 4) Művelődés – Szentimrei Alapítvány 14x20 cm 96 l. ISBN 973-7993-15-0

Szaniszló József: Népfelkelés. Forradalom. Megtorlás. Sefcsik István 56-os naplója. Művelődés 17x24 cm 204 l. ISBN 973- 7993-12-8

Szász Róbert: Komplex függvénytan. Scientia

101 vers a Székelyföldről. Vál. Papp Kincses Emese. Nagy István festményeivel. Kriterion 12x22 cm, 144 l. ISBN 973-26-0843-9

101 vers az elődökről. Vál. Molnár Judit. Gergely István plakettjeivel. Kriterion 17x24 cm, 160 l. ISBN 973-26-0847-1

111 vers erdélyi költőnőktől. Vál. Katona Éva. Bordy Margit grafikáival. Kriterion 17x24 cm, 120 l. ISBN 973-26-0847-1

Szemlér Ferenc: Hajnali eső. Vál., bev. Vallasek Júlia (Romániai Magyar Írók). Kriterion 13x20 cm, 194 l. ISBN 973-26-0863-3

Szilágyi Júlia: Lehet-e esszé tanítani? Komp-Press. ISBN 978-973-9373-86-9

Sztánai napok 2005. (Sztánai Füzetek 3) Művelődés – Szentimrei Alapítvány 14x20 cm 156 l. ISBN 973- 7993-18-7

Tamási Zsolt József: Az erdélyi római katolikus egyház-megye az 1848/49-es forradalomban. Scientia.

Tízéves az IPPART Alkotótábor. Szerk. Hajdu Attila és Szabó Attila. Művelődés 20x20 cm. 252 l. ISBN 973-7993-14-4

Végh Balázs Béla: A gyermekirodalom változatai. Tanulmányok. Komp-Press. ISBN 978-973-9373-80-7

Victor János: Csendes percek. Koinónia. ISBN 978-973-7605-50-0

Visky Ferenc: Miarea din stâncă. Koinónia. ISBN 978-973-7605-44-3.

Weisz Attila: Kolozsvár. Bánffy palota. Kriterion (Erdélyi műemlékek 43) 12x21 cm, 20 l. ISBN 978-973-26-0885-4

Weisz Attila: Marosvásárhely. A vártemplom és vár. Kriterion (Erdélyi műemlékek 7) 12x21 cm, 20 l. ISBN 978-973-26-0886-2

Weisz Attila: Szilágyosmlyó. Báthory vár. Kriterion (Erdélyi műemlékek 1) 12x21 cm, 20 l. ISBN 978-973-26-0884-6

Weisz Attila: Torockószentgyörgy. A Torockzai család vára. Kriterion (Erdélyi műemlékek 42) 12x21 cm, 16 l. ISBN 978-973-26-0883-8

Wesselényi Polixéna: Olaszthoni és Schweizi utazás 1842. (Téka) Kriterion 10,50 x 17,5 cm, 374 l. ISBN 973-26-0841-2

Marosvásárhely

Ábrám Zoltán: Társadalom – egészség. University Press 136 l. ISBN 978-973-7665-12-6

Az erdélyi magyar színészet hőskora (1792–1821). Káli Nagy Lázár visszaemlékezései. Bev. Jancsó Elemér. Mentor

Az erdélyi magyar tanító- és óvóképzés történetéből: az erdélyi magyar tanító- és óvóképzés évszázadai Aradtól Zilahig (1777–2000). Az anyagot gondozta és sajtó alá rendezte Szabó K. Attila. Mentor Kiadó 964 l. ISBN 978-973-599-221-7

B. Kovács András: Szétszabdalt Székelyföld: Háromszéki helytörténeti írások. Mentor Kiadó 329 l. ISBN 973-599-206-X

Balázs Imre József: Az avantgárd az erdélyi magyar irodalomban. Mentor Kiadó 320 l. ISBN 973-599-219-1

Balogh Enikő B.: Ügyes kezek: Ötletek a kézimunkaórák tematikájához I–IV. osztálynak. Hoppál! Kiadó. 27 l. ISBN 973-7899-57-1

Banner Zoltán: Albert László. Mentor Kiadó 71 l. (Mentor művészeti monográfiák) ISBN 973-599-220-5

Berekméri D. István: Sáromberke és a Telekiek: Verses helytörténeti kismonográfia. Hoppál! Kiadó.

Bíró Donát: Szászrégen és vidéke: Településtörténeti adalékok. Mentor 224 l.

Bogdán László: A démon női alakot ölt. Lírai napló. 2003–2005 Mentor 132 l. ISBN 973-599-204-3

Böloni Domokos: Jézus megcibálja Pricskili Dungónak a fülét. Impress.

Böloni Farkas Sándor: Erdély története. Mentor, 148 l. (Erdélyi ritkaságok 1.) ISBN 973 599 241 8

Cojar, Ion: Színművészeti poétika: A színpadi folyamat elemzése / Radu Beligan előszavával; ford. Albert Mária. Színművészeti Egyetem Kiadója 110 l. ISBN 978 973 87822 2 8

Csávossy György: Borászat. Mentor Kiadó 175 l. ISBN 978-973-599-232-3

Csikmadaras. Egy felcsíki falu múltja és jelene. Pál-Antal Sándor, Ördögh Imre, Balázs Dénes, Miklós Márton. Mentor 487 l. ISBN 973-599-213-2

Csik Sándor: Állj meg madár, fejem felett dalolva. Backa-madaras.

Degenfeld-Schonburg Sándor, Gróf: Elmélkedés a vadászszenvedélyről. Mentor Kiadó 75 l. ISBN 973-599-212-4, 978-973-599-212-5

Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei. Vál., bev. és a jegy. Tüdös S. Kinga. Mentor 356 l. (Erdélyi testamantumok. 2) ISBN 973-599-075-X, 973-599-197-7

Fodor Sándor: Fülöpke beszámoló. Mentor, 136 l.

Gyallay Domokos: Rég volt, igaz volt... Erdélyi történetek. Mentor ISBN 978 973 599 254 5

Hétköznapi Kánaánban. Mentor, 160 l.

„Kalataszeg vázolata”. Régi írások és képek Kalotaszegről. Vál., összeáll. és jegyz. Hála József. Mentor Kiadó 691 l. (Erdély emlékezete) ISBN 978-973-599-216-3

Keszeg Vilmos: Egy Hir. Adás a Késő Maradékhöz. 17–20. századi erdélyi toronygombíratok. Mentor 504 l. ISBN 973-599-225-6

Keszeg Vilmos: Mezőségi hiedelmek. 2. kiadás. Mentor 384 l. (A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára) ISBN

973-599-229-9

Kincses Ajtay Mária: Kábítószerek – szenvedélybetegségek. Studium Alapítvány.

Király Kinga Júlia: A rothadás esztétikája. Mentor – A Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Kiadója 103 l. ISBN 973-599-214-0, ISBN 973-87822-4-4

Koncz József: A marosvásárhelyi Evang. Reform. Kollégium története (1557–1895). Második, átdolgozott, szerkesztett, bővített kiadás. Mentor Kiadó. 815 l. Melléklet: A latin és német nyelvű szövegek fordításai. 68 l. ISBN 978-973-599-203-3

Könyves műveltség Erdélyben. A kötetet összeállította és az előszót írta: Bányai Réka. Mentor 267 l. ISBN 973-599-217-5

Marosvásárhely diákszemmel. Útikalauz. Flinstones Kiadó.

Marosvásárhely, a művészetek városa. [Kiadja a Marosvásárhelyi Polgármesteri Hivatal] 287 l.

Márton Dénes: Mezőbánd éghajlati monográfiája. Mentor, 460 l.

Marton József: A keresztény újkor. Fejezetek a kereszténység történetéből. Mentor, 252 l.

Megrontó szerelem: Mai katalán költők versei. Vál. és ford. Jánosházy György. Mentor ISBN 973-599-223-X

Oltyán László: Özönvíz. Hoppál! Kiadó

Pál-Antal Sándor: Áldozatok – 1956. A forradalmat követő megtorlások a Magyar Autonóm Tartományban. Mentor, 360 l.

Pál-Antal Sándor: Marosvásárhely 17–18. századi jogszabályai és polgárnévsorai. Mentor, 420 l. (Erdély emlékezete) ISBN 978 973 599 218 7

Pápai József – Dr. Borsos Szabolcs: Vallás és kultúra: Tananyag a X. osztály számára. 2. tanulmányi év. Hoppál! Kiadó. 92 l. ISBN 973-7899-58-X

Páskándi Géza: Tündérek szakácskönyve. Mentor, 116 l.

Péter Mihály: Az erdélyi fogorvoslás történetéből. Mentor, 360 l. (Erdély emlékezete) ISBN 978 973 599 240 8

Ráduly János: A fák királyválasztása: Népi tréfák, mondák, anekdoták. Hoppál! Kiadó.

Ráduly János: A székely (magyar) rovásírásról. Kreatív Könyvkiadó.

Roth Endre: Választásaim. Mentor, 360 l. ISBN 978 973 599 236 1

Roth, Harald: Erdély kis története. Liga Pro Europa

Sebestyén Mihály: A marosvásárhelyi Református Kollégium történetéből (1895–1944). Mentor 185 l. ISBN 973-599-222-1

Simonfy József: Vagonéjszakák: Versek. Mentor 143 l. ISBN 973-599-207-8

Soare, Romeo: Marea mea minune, mama. Az én nagy csodám, édesanyám. III. Abonyi Mária. Ambassador Kiadó 48 l. il. ISBN 973 721 023 9

Sófalvi Magdolna: Csicseriborsó. Gyerekjátékok és népszokások. Mentor, 132 l.

Szabó Róbert Csaba: Az egész Antarktiszt kontinens. Mentor, 184 l.

Székely oklevéltár. 8. kötet. Új sorozat. Székely népesség-összeírások. 1680–1692. Bev. és jegyz. közzéteszi Demény Lajos. Mentor Kiadó 420 l. ISBN 978-973-599-205-7

Szítay György: Húsvéti locsolóversek: Színező. Hoppál! Kiadó. 24 l.

Szítay György: Karnevál ötletár: Színező. Hoppál! Kiadó. 24 l. ISBN 973-7899-55-5

Téglás István: Dél-erdélyi hímes tojások. A kötetet közzéteszi: Bajusz István és Demeter Éva. Előszó: Bajusz István. Mentor 151 l. ISBN 978-973-599-2244

Varga Gábor: Toronyíránt: avagy Toborzó léleknyújtásra. Mentor 253 l. ISBN 973-599-200-0

Veress Károly: A megértés csodájáról. Mentor, 220 l.

Vermesser Levente: Az egyensúly ígérete. Versek. Mentor, 56 l.

Wass Albert: Barackvirág és béke. Mentor Kiadó. 192 l.

Wass Albert: Black Hammock. Mentor 264 l. (Wass Albert

életmű sorozat) ISBN 973-599-209-4

Wass Albert: Magyar számadás. Publicisztikai írások az emigráció éveiből. Vál. és a kötetet összeáll. Nagy Pál. Mentor Kiadó 276 l. (Wass Albert életmű-sorozat) ISBN 973 599 227 2

Wass Albert: Nem nyugaton kel fel a Nap. Mentor, 168 l. (Wass Albert életmű-sorozat) ISBN 978 973 599 231 6

Sepsiszentgyörgy

A bodvaji kohó. Szerk. Demeter László. Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót, ISSN: 1584-8486, ill., 64 l.

A Dobó-Valál Egyesület Közlönye. Erdővidéki Régészeti Közlemények 2. Szerk. Demeter László., szerzők: Bartók Botond, Pap Ferenc, Szabó Mária, Székely Zsolt. Barót, ISSN 1847-2661., ill., 68 l.

A gyönyör román művészete. Kortárs román költők, Arcus Kiadó, 86 l. ISBN 973-98932-7-9,

Acta 2006 I-III. A Székely Nemzeti Múzeum és a Délkeleti Intézet évkönyve, T3 Kiadó

Ágazik, bogazik, mégsem levelezik. Mi az?, 1700 találós kérdés. Vál. és összeáll. Imre Zsuzsanna és Péter Kinga, Társ Kiadó, 310 l. ISBN 973-87733-2-6,

Ágoston Mihály: A Korpa-hegyen innen... Földünk mai államnevei anyanyelvünkben. AESZ füzetek 10, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, 162 l. ISBN 973-85-142-7-4

Bakk Pál: Útravaló. Emlékezések, feljegyzések. Ambrózia, Kézdivásárhely, ill., 132 l. ISBN 978-973-87984-0-3

Benedek Elek: A nagy magyarok élete, Társ Kiadó, 300 l. ISBN 973-87733-7-7

Benedek Elek: Milkó király és a Bűbályos, Társ Kiadó 126 l. ISBN 973-87733-1-8

Benedek Elek: Többsincs királyfi és más mesék, Társ Kiadó 286 l. ISBN: 973-87733-5-0

Berecki harangszó. Évkönyv, 2006. Művelődési Központ, Bereck. Főszerk: Balogh András, ill., 134 l. ISSN: 1454-9603.

Boér Imre: Adalékok Magyarhermány néprajzához és történetéhez. Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, ill, 134 l. Barót ISSN: 1584-8486

Csáki Árpád: Barabás Samu (1855–1940) fél évszázad a levéltárügy szolgálatában, Charta

Egyedem-begyedem, tengertánc... Mondókák kicsiknek. Vál. és összeáll. Imre Zsuzsanna és Péter Kinga, Társ Kiadó 240 l. ISBN: 973-87733-8-5

Élő Sepsiszentgyörgy 2004–2005. Sepsiszentgyörgyi Polgármesteri Hivatal. ill. 48 l.

Féder Zoltán: Zsidók Háromszéken. Történelmi adat- és szöveggyűjtemény 1690–2004. Charta ill., 758 l. ISBN 973-8326-20-6,

Főcze Gyula: Sikerakadémia. Charta Kiadó 350 l. ISBN 973-8326-24-9

Gaál Mózes: Akhilleus haragja. A bujdosó király, Társ Kiadó 164 l. ISBN 973-87733-4-2

Háromszéki olvasókönyv. Szerkesztést koordinálta: Kiss Jenő. Kovászna Megyei Művelődési Központ, Bod Péter Megyei Könyvtár, Charta ill., 508 + XVI. l. ISBN 978-973-0-4838-4

Harsányi Zsolt: Mathias Rex, Társ Kiadó 330 l. ISBN 973-97689-9-7

Határvidék. 1762–1918 II. Szerk: Demeter Lajos. Charta és Délkeleti Intézet. ill, 250 l.

Hevesi Lajos: Jelky András kalandjai, Társ Kiadó 276 l. ISBN 973-87733-6-9

Horváth Csaba – Illyésfalvi Péter – Szani Ferenc: Nagybaczoni Nagy Vilmos életpályája. Erdővidéki Történeti és Természettudományi Tár. IV. Szerk. Demeter László. Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót, ill., 50 l. ISSN 1584-8426

Karácson Béla: Az erdőfülei református egyházközség története. Erdővidéki Történeti és Természettudományi Tár. V. Szerk. Demeter László. Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót, ill., 78 l. ISSN 1584-8426

Kézdivásárhely évkönyve 2006. Kézdivásárhely Municipium Polgármesteri Hivatala. Szerk. Kocsis Károly. III.,

128 l.

Kicsi Sándor: Dálnoki történetek. Szerk. Zsigmond Győző. Dálnok Önkormányzata ill., 320 l. ISBN 973-0-04505-4

Máthé János: A magyarhermányi református templom története. Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót ill., 60 l. ISSN 1584-8486

Nagy Lajos: Réty. Adalékok Réty monográfiájához. Medi-um Kiadó ill. 164 l. ISBN 973-8444-29-2

Nincs itthon a macska... Szólások és közmondások, Vál. és összeáll. Imre Zsuzsanna és Péter Kinga, Társ Kiadó 292 l. ISBN 973-87733-9-3

Orbán Balázs: Kiegészítések a Székelyföld leírásához. Csíkszék, Marosszék, Aranyosszék. Charta és Délkeleti Intézet. 308 l. ISBN 973-9915-22-1

Pro urbe Sepsiszentgyörgy. Bev. Cserey Zoltán. Polgármesteri Hivatal. ill., 56 l.

Sepsiszentgyörgy Kalendáriuma 2007. Szerk. Wilmann Walter. Tipo-Graf, ill. 160 l.

Szabó Biloklávák Mária: Kommandó történelme, Charta Kiadó

Török Árpád: Marosvidék útikalauza, Charta Kiadó ill, 90+ 24 l. ill. ISBN 973-8326-23-0

Váry O. Péter: Város a szivárványban. Kaláka Könyvek

Visszapillantó tükör. A Parnasszus irodalmi kör versantológiája 152 l.

Volt egyszer egy kisvasút. Szerk: Balogh András. Művelődési Központ Bereck. III. 20 l.

Szatmárnémeti

A kálvinizmus és a magyar kultúra – művelődéstörténeti tanulmányok. Tanácskozás az Erdélyi Református Zsinat 450 éves évfordulója alkalmából. Szatmárnémeti – Csen-ger, 2005. szeptember 23 –24. Kiadja az EMKE Partiumi Alelnökség.

„A múltat be kell vallani”. Háborús dokumentumok 1944–1945. A szatmári egyházmegye papjainak visszaemlékezései a második világháború helyi eseményeire és más háborús dokumentumok. A Szatmári Püspökség és Káptalani Levéltár dokumentumaiból. Szerk. Muhi Csilla és Várady Lajos. Szatmári Római Katolikus Püspökség

Anzik Albert – Csáki Ferenc: Községből lett város: Sárközújlak.

A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa. Összeáll. Ilyés Csaba. A plébániák történetét írták: Albu Ottó, Bura László, Ilyés Csaba, Kinczel István. Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Az Ifjúsági Iroda programjai. A Biblia évében – 2006. Összeáll. Csiszár Klára, Bontó Gabriella. Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Bíró Lajos emlékkönyv – születésének 150-ik és halálának 75-ik évfordulóján. Szerk. Komsa József és Vásárhelyi Tamás. Kiadja a Bíró Lajos Ökológiai Társaság. Tasnád

Czira Árpád: Menekülés a szibériai fogságból, 1914–1916. Ady Endre Társaság

Csirák Csaba: Színházi arcképek 3. Kiadja a Szent-Györgyi Albert Társaság. H. n.

Fazekas Loránd: Hit és hagyomány Kőkényesd vallási életében. H. n.

Heinrich Ferenc: A kereszt a mi hazánk. Elmélkedések nagybőjtre és húsvétra. Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Ismerjük meg Szatmárnémeti kisebbségi kultúrájának jeleseit. A kötet anyagát összegyűj. és szerk. Sándor Erzsébet, Szász Piroska, Varga Imola. Pro Studium Alapítvány. H. n., é. n.

Katona Sándor: Diákkorom emlékei. Epizódok a volt Szatmárnémeti Református Főgimnázium és a város életéből. H. n., é. n.

Liturgikus énekek. Belső használatra. A Szatmári Egyházmegye kiadványa.

Liturgikus Naptár 2006–2007. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség.

Müller Dezső: Szomorúfűz. Versek 2003–2005. H. n.

[Zilah], é. n.

Oláh Ilona: Emlékek és szobrok. Profundis Kiadó

Pop, Aurel: Calvarul cuvintelor... Szavak kálváriája. (Öt-nyelvű kötet!)

Síke Lajos: Szóktetés a bíróságról. Szatmári anekdoták. Profundis Kiadó

Szatmárnémeti Polgármesteri Hivatal: Szatmárnémeti Oktató Város. A szatmárnémeti közoktatás fehér könyve.

Terdik Szilveszter – Pallai Béla: Szent Mihály és Gábor arkangyalok templom Nagypeleske. Romániai magyar görög katolikus templomok 1. Nagypeleske

2007

Csíkszereda

A csíksomlyói Ferences nyomda és könyvkötő műhely. Kiállítási katalógus. A kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette Muckenhaupt Erzsébet. Csíki Székely Múzeum. 72 l. fotók. 28 cm

A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium évkönyve a 2005-2006. tanévről. Szerk. Borsodi L. László, Kristó Boróka. Kiadja a Márton Áron Gimnázium igazgatósága. 247 l. fotók. 23 cm.

Ady Endre: Levél a végekről. Erdélyi versek. Szerk. Pomogáts Béla. III. Márton Árpád. 88 l. ill. 18,5 cm (Díszkiadás) ISBN 978-973-665-186-1

Agyagási Levente: Régió. Fejlesztési törekvések a Székelyföldön: Agyagási Levente riportjai a Marosvásárhelyi rádióban. Alutus. 186 l. 24 cm ISBN 978-973-7875-24-2

András Gyárfás: Egy székely ezermester életútja Csíkban. Status. 120 l. 20 cm. ISBN 973-8311-06-3 (Szemtanú könyvek)

Bajor Andor: Egy bátor egér viszontagságai. III. Lestyán Csaba. Hargita Kiadóhivatal. 106 l. ill. 20 cm ISBN 978-973-7625-09-0

Bangha Imre: Mítoszok és otthonok India 2002–2003 Pallas-Akadémia. 228 l. 20 cm ill. (Utak, tájak, emberek) ISBN: 978-973-665-189-2

Banner Zoltán: Örvendjete, némaság lovagjai! Pódiumnapló + CD: Petőfi a hídon. Pallas-Akadémia. 232 l. 27 cm ISBN 978-973-665-180-9

Banner Zoltán: Sövér Elek 1937–1982. Monográfia. Pallas-Akadémia – Csíkszereda Kiadóhivatal. Illusztrált

Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág 4. Ezer év meseköltése. Pallas-Akadémia. 300 l. 16 cm (Nagyapó mesefája) ISBN 978-973-665-194-6

Benkő Levente – Papp Annamária: Magyar fogolysors a második világháborúban I–II. Pallas-Akadémia. 348 l. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica) ISBN 978-973-665-192-2

Bogdán László: Szindbád a taligán. [Verse]. Pallas-Akadémia. 100 l. 20 cm ISBN 978-973-665-178-6

Borsodi L. László: Félemelet. Verse. Hargita Kiadóhivatal.

Bura László: Öt évszázad utcanévei Szatmárnémeti (Satu Mare) (1500–2000). Státus. 120 l. 20 cm. (Hírlap könyvek) ISBN 978-973-1764-09-2

Bura László: Vizsgáljuk meg ezek okát! Szatmári művelődéstörténeti és egyháztörténeti tanulmányok. Státus. 320 l. 20 cm. ISBN 978-973-1764-01-6

Burus Tünde: Szentegyháza és környéke idegenforgalmi lehetőségei. Pro Print

Czirják Károly: Maroshévíz jeles szülöttei – Oameni de seamă ai Topliiei. Kétnyelvű kiadás. Státus. 104 l. 20 cm. ISBN 978-973-1764-10-8

Daczó Árpád (P. Lukács O.F.M.): Csíksomlyó titka. Máriatisztelet a néphagyományban. Pallas-Akadémia. 340 l. 23 cm ISBN 973-9287-90-5

Deé Nagy Anikó: Gondolatok a marosvásárhelyi Teleki Tékából. Tanulmányok, előadások, cikkek. Pallas-Akadémia. 430 l. 20 cm. (Bibliotheca Transsylvanica) ISBN 978-973-665-190-8

Dézi Zoltán: A tehetség nyomában. [Pszichopedagógia]. Pallas-Akadémia. 246 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-187-8

Dinescu Mircea: Szegek, ebek, szúró darazsak. [Politikai szatírák]. Pallas-Akadémia. 114 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-176-2

Duka János: Székely anekdoták. Mikor hagyja el az ész embert? Pallas-Akadémia. 294 l. 20 cm. ISBN 973-9287-86-7

Egyed Ákos: A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig. Pallas-Akadémia. 324 l. 21 cm (Bibliotheca Transsylvanica 52) ISBN 978-973-665-160-1

Egyed Péter: 23 buborék. Kurszk balladája. III.: Részegh Botond. Pallas-Akadémia. 80 l. 11x18 cm. ISBN 973-665-162-2

Erdélyi Szép Szó 2007 [Antológia]. Szerk. Fekete Vince. Pro-Print. 420 l. 20 cm. ISBN 978-973-8468-64-1

Erdély nagy pedagógusai. Neveléstörténeti antológia. Pallas-Akadémia. 398 l. 20 cm. ISBN: 978-973-665-188-5

Feren, Ioan: Cumanii și episcopia lor. A kun püspökség. Kétnyelvű kiadás. Hargita Kiadóhivatal. 230 l. 18 cm. ISBN 973-7625-11-3

Gerendás Lajos: Székelyderzs és erődtemploma. A Világörökség részét képező, a világ legjelentősebb unitárius templomának monográfiája. 2. kiadás. Pro-Print. 159 l.+ fotók. 20 cm. ISBN 978-973-8460-63-4

Háromszékiek Háromszékről. Társadalomtudományi írások. Készült a Háromszéki Magyarok Világtalálkozója alkalmából. Szerk. Cziprián-Kovács Loránd, Kozma Csaba. Státus, Csíkszereda–Sepsiszentgyörgy. 436 l. 23 cm. ISBN 978-973-1764-12-2

Jakobovits Miklós: Képzőművészeti album. Szerk. Józsa István. Pallas-Akadémia 58 l. 30 ill. (Műterem) ISBN 978-973-665-172-4

K. Lengyel Zsolt: A kompromisszum keresése. Tanulmányok a 20. századi transzszilvanizmus korai történetéhez. Pro-Print. 388 l. 20 cm. (Múltunk Könyvek) ISBN 978-973-8468-55-9

Kántor Lajos: Reményik Sándor – A mítosz és az erdélyi valóság. Reményik (1890–1941) és utókora (1983–2006). Pallas-Akadémia. 124 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-1748

Kósa István: Szociológiai elmélet. Egyetemi jegyzet. Státus. 136 l. (Sapientia-EMTE egyetemi jegyzetsorozat) ISBN 978-973-1764-06-1

Kurucz György Zsuzsanna: Amikor Csíkba megszülettem... [Memoár] Hargita Kiadóhivatal. 78 l. 20 cm. Fotók. III. ISBN 978-973-7625-08-0

Lóránth László – Sümegi György: Nagy István. Monográfia. Pallas-Akadémia. 224 l. 27 cm. 48 ill. kötött. ISBN 978-973-665-185

Mahábhárata. India kincsei. Státus. 380 old. 20 cm. (A Státus Kiadó és a Sapientia EMTE Körösi Csoma Sándor Keletkutató Központja közös sorozata). ISBN 978-973-1764-07-8

Máthé Csaba: Homoródszentpéter monográfiája. Státus. 166 l. 20 cm ISBN 978-973-1764-00-9

Munkácsy-képek Erdélyben. 2007. május 5– július 15. Kiskatalógus. Válogatás v. Pákh Imre amerikai műgyűjtő, a Magyar Nemzeti Galéria és a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum képeiből. A szöveget írta Gyarmati Gabriella. Csíki Székely Múzeum. 75 l. 10x20 cm

Nyíró József: A zöld csillag. Regény. Pallas-Akadémia. 214 l. 20 cm. (Nyíró József művei) ISBN 978-973-665-171-7

Nyíró József: Az elszántak. Elbeszélések. Pallas-Akadémia. 188 l. 20 cm (Nyíró József művei)

Oláh István: Zsebrege. Pallas-Akadémia. 162 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-164-9

Örzök a végeken. A csíkszeredai Nagy Imre Általános Iskola tanulóinak antológiája. Nagy Imre Általános Iskola – Státus. 64 l. III.

Pál Lajos: A csodák házában. [Verse]. Pallas-Akadémia. 104 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-181-6

Papp Kincses Emese: Ha meglebben a függöny. Regény. Pallas-Akadémia. 143 l. 20 cm. ISBN 978-973-665-166-3

Petőfi Sándor: A helység kalapácsa. Az apostol. Pro-Print. 144 l. 20 cm. (Házi olvasmányok) ISBN 978-973-8468-49-8

Sipos László: Képzőművészeti album. Szerk. Kozma Má-

ria. Pallas-Akadémia. 52 I. ill. 22x21 cm. (Műterem). ISBN 978-973-665-1-168-7

Székeddi Ferenc: A nagy erdélyi játszma. Publicisztikai írá-
sok. Pallas-Akadémia 218 I. 20 cm ISBN 978-973-669-167-0
Székelyföldi elítelt jövőképe. [Tanulmányok]. Öszeáll. Bí-
ró A. Zoltán. Alutus. 200 I. 24 cm. ISBN 978-973-7875-36-5

Szilvássy Karola, báró Bornemisza Elemérné: Kipróbált
receptek. Szakácskönyv. Pallas-Akadémia. 212 I. 20 cm.
ISBN 973-8079-18-7

Tompa Gábor. A tatu hozománya. Ábel és Sára füzete.
[Gyermekversek]. Pallas-Akadémia. III. Csillag István. 30 I.
ill. 14x14 cm. (Mesevonat) ISBN 978-973-665-184-7

Ungvári László Zsolt: A költő nesztelen ecsetje. Versek
(2001–2006). Pallas-Akadémia. 92 I. 20 cm. ISBN 978-973-
665-183-0

Vámszer Géza: Csík vármegye településtörténete. Hely-
történeti adatok Jegyzetekkel ellátta Szöcs János. Pallas-
Akadémia. 224 I. 20 cm (Bibliotheca Transsylvanica 53)
ISBN 978-973-665-179-3

Varga Attila – Veress Emőd: Román alkotmányjog. Egye-
temi jegyzet. Státus. 342 I. 21 cm ISBN 978-973-1764-08-5

Veress Mária: Üzenet egy úszó jéghegyről. Novellák. Pal-
las-Akadémia. 220 I. 20 cm. ISBN 973-665-117-7

Vetrő András. [Képzőművészeti album]. Szerk. Banner
Zoltán. Pallas-Akadémia. 60 I. 30 ill. 22 cm. (Műterem)
ISBN 978-973-665-170-0

Zsidó Ferenc: Autóstoppal Európába(n). Pallas-Akadé-
mia. 256 I. ill. 20 cm ISBN 978-973-665-169-4

Kolozsvár

Áprily Lajos: Az erdön túl. Stúdium ISBN 978-973-643-
142-5

Az Erdélyi Mezőség. Szerk. Keszeg Vilmos és Szabó Zsolt.
Művelődés 21x29 cm 136 I. ISBN 978-973-7993-25-0

Balázs Sándor: Bölcsélet az Erdélyi Múzeum Egyesület-
ben. Kriterion 17x24 cm 244 I. ISBN 978-973-26-0851-5

Bálint Tibor: Zarándoklás a panaszfalhoz. Párhuzamos
életutak. Kriterion 14x20 cm 400 I. ISBN 978-973-26-0867-8

Benedek Elek: Kisbaconi versek. Egybeszedte Bardócz Or-
solya. Művelődés 14x20 cm, 216 I. + 12 színes ill. ISBN 973-
86529-7-9

Bordy Margit: Ahol nem pihen madarak szánycsapása.
Kriterion 13x20 cm, 64 I. + ill. ISBN 978-973-26-0871-5

Darkó István: A következő pillanatban. Macskarádió Kri-
terion 14x20 cm, 152 I. CD mell. ISBN 978-973-26-0902-6

Debreczeni László: Kecesség, derű, ősi komolyság. Mo-
numentális népi építészeti emlékek Erdélyben. Szerk.
Szatmári László Művelődés 16x17 cm 240 I. ISBN 978-973-
7993-27-4

Dsida Jenő: Zarándokút. A költő születésének centenáriu-
mára. Kriterion 12x17 cm, 192 I. CD mell. (Kriterion Kin-
cses Könyvtár) ISBN 978-973-26-0890-6

Egy kis madárka ül vala. Es saß ein klein waldvögelein. Er-
délyi szász népdalok Kányádi Sándor fordításában. Krite-
rion 12 x 22 cm, 160 I. ISBN 978-973-26-0897-5

Fekete Albert: Az erdélyi kertművészet. Maros menti kas-
télykertek. Művelődés 24x21 cm 176 I. ill. ISBN 978-973-
7993-23-6

Fekete Albert: Transylvanian Garden History. Castle Gar-
dens along the Maros River. Ford. Fogarasi Barbara Műve-
lődés 24x21 cm 176 I. ISBN 978-973-7993-24-3

Gálffy Attila Szenior: A fiókom mélyéről. Novellák és egy
élménybeszámoló. Művelődés 14x20 cm 94 I. ISBN 978-
973-7993-20-5

Haja, haja virágom. Szerk. Szabó T. Attila, Gy. Szabó Béla
fametszeteivel Kriterion 12x22,3 cm, 335 I. CD-mell. ISBN
973-26-0857-7

Herczeg Ferenc: Pro Libertate! Kriterion 13x20 cm 424 I.
ISBN 978-973-26-0899-9

VII. Földmérő Találkozó. Marosvásárhely, 2007. május
10–13. Erdélyi Magyar Műszaki Társaság

Kányádi Sándor: Kikapcsolódás. Entspannung Kriterion
ISBN 978-973-26-0536-7

Király László: Míg gyönyörű késemet fenem. Kriterion 14
x 20 cm, 58 I. + 10 mell. ISBN 978-973-26-0849-4

Lengyel Dénes: Emlékezések (1914–1947) Művelődés 14x
20 cm 324 I. ill. ISBN 978-973-7993-29-8

Médiaszakos doktori hallgatók konferenciája. Elméleti
alapvetések, fogalomtisztázó törekvések. Szerk. Botházi
Mária. (Medok könyvtár 1) Médea Egyesület – Művelődés
14x20 cm 224 I. ill. ISBN 973-7993-12-8

Médiaszakos doktori hallgatók konferenciája. A média-
kutatás módszertani követelményei. Szerk. Botházi Mária.
(Medok könyvtár 2) Médea Egyesület – Művelődés 14x20
cm 158 I. ISBN 978-973-7993-26-7

Mikes Kelemen: Törökországi levelek Kriterion 12,5x17
cm, 490 I. (Kriterion Kincses Könyvtár) ISBN 978-973-26-
0857-9

Sas Péter: A kolozsvári jezsuita, majd piarista templom
kincstára. Kriterion 17 x 24 cm, 106 I. + 32 mell. ISBN 978-
973-26-26-0901-9

Szász István Tas: Beszédes hallgatás. Avagy három Hitel
és ami utána következett. Kriterion 14 x 20 cm, 180 I. ISBN
978-973-26-0872-2

111 versparódia. Szerk. Katona Éva. Kriterion 12,5 x 23 cm,
192 I. ISBN 978-973-26-26-0902-6

Szentimrei Jenő: Zárszámadás helyett. Összegyűjtött ver-
sek. Bev. Balázs Imre József (Romániai Magyar Írók) Krite-
rion – Művelődés 14x20 cm 430 I. ISBN 978-973-7993-28-1

Thoroczkai Wigand Ede: Hajdonába régös-régön. Vál.,
szerk., bev. Sas Péter. Művelődés 21x24 cm 130 I. 24 színes
ill. ISBN 978-973-7993-21-2

Weisz Attila: Nagybánya. Történelmi belváros. Kriterion
12x21 cm, 20 I. (Erdélyi műemlékek 44) ISBN 978-973-26-
0894-4

Weisz Attila: Nagyszeben. Evangélikus templom. Krite-
rion 12x21 cm, 20 I. (Erdélyi műemlékek 45) ISBN 978-973-
26-0895-1

Marosvásárhely

Balás Árpád: A kínai nagy faltól a cukorsüveg-hegyig.
Mentor Kiadó 200 I. ISBN 978 973 599 275 0

Bara Tivadar: Az általános sebészet alapjai. Stúdium Ala-
pítvány

Baricz Lajos: A marosszentgyörgyi egyházközség történe-
te. Adatok a múltból és a jelenből – 70 éves az önálló plé-
bánia. Szerk. Simó Ágnes és Paul Georgescu. Ansid Kiadó
287 I. ill. ISBN 978 973 8985 10 0

Bernády György városa. Bernády György Alapítvány
Bogdán Béla: Huttera Béla utolsó utazása. Mentor Kiadó
343 I. ISBN 978 973 599 246 0

Csíky Csaba: Kolonics. Orgonaépítészet a 19. századi Er-
délyben. Orga în secolul al 19-lea în Transilvania [Trad. –
ford.] Popa Raluca, Kocsis Francisc, Polgári Erika, Dar-
vas Erzsébet, Keresztesi Péter. Színművészeti Egyetem Ki-
adója 200 I. ISBN 978 973 87822 5 9

Dsida Jenő: Azrael árnyékában. A verseket válogatta és az
utóhangot írta Kovács András Ferenc. Mentor Kiadó 400 I.
ISBN 978 973 599 264 4

Horváth Matilda: Ez történt, így történt. Lyra Kiadó
Király Kinga Júlia – P. Luiza: Útvesztő alig eltévedt kis-
lányoknak. Mentor Kiadó 171 I. ISBN 973 599 250 7, 978
973 599 250 7

Lázár Ferenc – Berecz Edgár: Egy kis borkultúra. Borivók-
nak való. Fényképezte Dávid Botond. Mentor Kiadó 88 I.
ISBN 978 973 599 261 3

Marosvásárhely – Alsóvárosi református templom
1957–2007. Szerk. Lőrincz István, összeáll. Csibi József

Marosvásárhely történetéből. 1. [kötet] Szerk. Pál-Antal
Sándor, Szabó Miklós. Mentor Kiadó 2. kiadás. – 268 I. –
(Erdély emlékezete) ISBN 978 973 599 276 7

Marosvásárhely történetéből. 2. [kötet]. Új- és legújabbko-
ri tanulmányok. Összeáll. és sajtó alá rendezte Pál-Antal
Sándor, Novák Csaba Zoltán. Mentor Kiadó 275 I. – (Er-
dély emlékezete) ISBN 978 973 599 262 0

Nagy Pál: Napló nélkül. Élet, irodalom, egyéb apróságok.

Szerk. Szócs Katalin Mentor Kiadó 279 I. ISBN 978 973 599 234 7

Nagy Székely Ildikó: Mint könnyű léptű óriás: [versek] Szerk. Bölöni Domokos. Juventus Kiadó 52 I. ISBN 973 86139 5 7

450 éves a Református Kollégium. Kiadja a Marosvásárhelyi Református Kollégium

Székely-Benczédi Endre: Kőkenyvár a senki földjén: [versek] Szerk. Bölöni Domokos. Juventus Kiadó 74 I. ISBN 973 86139 8 1

Tîrgu-Mureş: Obiective culturale – Marosvásárhely: Kulturális létesítmények – Târgu-Mureş: Cultural Objectives. [Kiadja a Marosvásárhelyi Polgármesteri Hivatal] 112 I.

Tîrgu-Mureş: Trei decenii de poezie – Marosvásárhely: Három évtized versei – Tîrgu-Mureş. Three Decades of Poetry. Volum editat de Primăria Tîrgu-Mureş în colab. cu revista de cultură Vatra [Kiadja a Marosvásárhelyi Polgármesteri Hivatal] 235 I. ISBN 973 8406 36 6

Tófalvi Zoltán: 1956 Erdély mártírjai. 1 [kötet]: A Szoboszlai-csoport. Szerk. Sebestyén Mihály. Mentor Kiadó 775 I. (Erdély emlékezete). ISBN 978 973 599 249 1

Sepsiszentgyörgy

A Grimm testvérek válogatott meséi. Társ Kiadó 214 I. ISBN 973-88120-1-1.

Almási Tibor: Gyárfás Jenő. Székely Nemzeti Múzeum ill. 160 I. ISBN 978-973-0-04958-9

Andersen, Hans Christian válogatott meséi. Társ Kiadó. 216 I. ISBN (10) 973-88120-0-3

Antal Jenő: Vadászemlékeim. Tortoma Kiadó, Barót ill., 1 térkép, 224 I. ISBN 978-973-88408-0-5

Az 1956–57-ben, a baróti Magyar Tannyelvű Középiskolában végzett diákok Emlékkönyve. Felelős szerk. Antal István. Actual print kft., Barót. ill. 130 I.

Barangolás Háromszéken. Szerk. Demeter László. Kovászna Megyei Művelődési Központ, ill., 208 I. ISBN 978-973-0-05110-0

Borcsa János: Őrzők és ébresztők. Ambrózia, Kézdivásárhely – T3 Sepsiszentgyörgy ill., 164 I. ISBN 978-973-87984-1-0

Bölön (falufüzet) Kiadta a Bölöni Polgármesteri Hivatal, ill.

Brassai László: Serdülőkorúak egészségi állapotát és egészséggel kapcsolatos magatartását meghatározó tényezők. Táltoz Kiadó ill., 120 I. ISBN 978-973-87971-3-0

Csernáton írásban és képekben. Kiadta Csernáton község Önkormányzata. Szerk. Dimény Haszmann Orsolya és Haszmann Pál Péter. Csernáton, ill. 80 I.

Egyed Ákos: Gróf Mikó Imre – Erdély Széchenyije. Charta ill., 254 I. ISBN 978-973-8326-30-9

Gocz József: Háromszék vármegye második világháborús frontharcosai, hadifoglyai és hadi özvegyei. Tipograf, ill.

Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére. Hasonmás kiadás. Albert Kiadó, ill. 382 I. ISBN 973-9946-8-8.

Háromszéki civil katalógus. Szerk. Nemes Előd, Furus Levente. CIVEK, Kovászna Megyei Művelődési Központ, ISBN 978-973-0-05130-8., ill. 112 I.

Ikafalva. (falufüzet), kiadta a Polgármesteri Hivatal, Csernáton

Illyefalva. Községismertető. Felelős kiadó: Kató Ibolya és Benedek Huszár János, Cova-print, ill., 12 I.

Illyés Kinga emlékkönyv. Összeáll. Balogh András. Művelődési Központ, Bereck ill., 214 I.

Iochom István: „Bukovina édes hazám...” Balladák és népdalok a Hunyad megyei székely telepeseiktől. Magánkiadás, Kézdivásárhely 154 I.

Iochom István: Élet a csipkésdrót mögött. Magánkiadás, Kézdivásárhely ill., 264 I.

Iochom István: Pusztai, Jeges, Dési. Profiton Kft., Kézdivásárhely ill., 131 I. ISBN 973-0-04543-7

József Álmós: Országzászló avatás Háromszéken. T3 Kiadó

Kálnok (falufüzet) Összeáll. József Álmós. T3 Kiadó

Kézdialmás (falufüzet). Az Almási Polgármesteri Hivatal Kiadványa. Szerk. Bartos Lóránt, Iochom István, Rancz Teréz. Kézdialmás ill., 16 I.

Kézdizsentkereszt. (falufüzet). A Kézdizsentkereszt Polgármesteri Hivatal kiadványa. Szerk. Bartos Lóránt, Iochom István. Kézdizsentkereszt, ill. 16 I.

Kocsis Károly: Kézdivásárhely és vidéke. Pro Press Egyesület, Kézdivásárhely ill., 48 I.

Köllő Zsolt – Nemes Áron: Ha hétfő, akkor minifoci. T3 Kiadó ISBN 978-973-8103-93-1., ill., 132 I.

Kőrösi Csoma Sándor és a keleti hagyományaink. Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület. Szerk. Gazda József, Szabó Etelka. ISSN 1842-9645. ill., 248 I.

Kurta Béla – Ivácson András Áron: A székely malom.

La Fontaine válogatott meséi. Társ Kiadó, 148 I. ISBN 973-88120-03-8.

Mi, az 52-esek. A Székely Mikó Kollégiumtól a Magyar Fiú- és Leánylíceumig. Szerk. Botos Ferenc és Kónya Ádám. T3 Kiadó. ill. 202 I. ISBN 978-973-8183-96-2

Mihály Gábor: Monológ a múlttól. Szárazajta monográfiája. Charta Kiadó ill., 252 I. ISBN 978-973-8326-31-6

Nagyajta (falufüzet). Kiadta a Nagyajtai Polgármesteri Hivatal.

Pósa Lajos: Válogatott meséi. Társ Kiadó. 188 I. ISBN 973-88120-6-2

Salamon Ferenc: A kisállattenyésztés története Kézdizséken, a kezdetektől napjainkig. Kiadta a Columba Kisállattenyésztő Egyesület. Digital Print-Köntés. ill. 32 I.

Szócs Géza: Gábor Áron emlékezete. Magánkiadás, Kézdivásárhely, ill., 151 I.

Zakariás Imre: Telek (falufüzet), Digital Print-Köntés, ill.

Szatmárnémeti

A hattyuáány. Erdélyi szász népmesék. Ford. Veres István. Szatmári Hírlap Könyvek

A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye név- és cím-tára.

Debreceni Éva: Vakondsirály. Szatmári Hírlap Könyvek. 192 I.

Dsida Jenő: Az én dalom. Válogatás Benedek Elek Cimbórájában közölt Dsida-versekből. Meg jelenik a költő születésének 100. évfordulójára. Ady Endre Társaság, Szerk., vál., utószó: Végh Béla Balázs.

Évfordulós tanácskozások 2007. „Az élő Rákóczi” (X.) – 300 esztendeje foglalta el Erdély fejedelmi székét II. Rákóczi Ferenc – Dsida Napok 2007 – Száz esztendeje született Dsida Jenő költő 248. I.

Fazekas Lóránd: Szatmári tanári életutak II. Identitás Alapítvány

Gellért Sándor: Levelek Anna-Maija Raittilának. Ady Endre Társaság, Gellért család. Szerk. Lovas János, Tóth-Pál Miklós

Hám János 1827–1857. Szerk. Bura László és Ilyés Csaba. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség

Karácsonyi Károly – Kereskényi Sándor: Complexul Memorial Ady Endre Emlékmúzeum. Consiliul Judeţean Satu Mare – Szatmár Megyei Tanács – Muzeul Judeţean Satu Mare – Szatmár Megyei Múzeum

Kulcsárné Mészáros Kinga: Hadad művészettörténeti emlékei. Otthonom Szatmár megye 28

Pajzs Tibor: A kolozsvári hóhé. Egy honfoglaló garabonciás álomlátása. Szatmári Hírlap Könyvek.

Sasi Nagy Béla: Egy szatmári emlékei. Otthonom Szatmár megye 27

Thoroczkay Sándor: A Láncos templom története

Tömöri Lajos: Kőszegremete a források tükrében

Vénig László fotóművész: Ultimul refugiu – Utolsó menedék. Carei – Grosskarol – Nagykároly

Veres István: Tollhegy. Publicisztikai írások 2006. Szatmári Hírlap Könyvek

Összeállította:

Bura László, Györfi Dénes, Kelemen Katalin, Vintila Anna